

TÜRK İDARE DERGİSİ

İÇİŞLERİ BAKANLIĞINCA İKİ AYDA BİR ÇIKARILIR

Yıl: 36

Mart - Nisan - Mayıs - Haziran - 1965

Sayı: 293 - 294

İÇİNDEKİLER

TETKİKLER:

	Sahife
Osmanlı İmparatorluğunda 1325 - 1909 dan 1334 - 1918 (Dâhil) arasında İdare Teşkilâtı ve Âmirleri Hakkında Bir İnceleme	Selâhattin A. KORKUD 3
Köyden Şehirlere Akın - Doğurduğu Meseleler ve Hafifletme Çareleri	Fethi AYTAÇ 17
İşten El Çektirme	Yüksel ÇAVUŞOĞLU 28
Bölge İdare Mahkemeleri	Sırrı KIRCALA 56
Federal Almanya'nın Yasama ve Yürütme Organları Valilik, Kaymakamlık, Büyük Şehir, Kasaba ve Köy Belediyeleri ile Organları, Teşkilâtı ve Yetkileri	Cemal O. MİRKALEM 79
Sosyalizm ve Komünizmin İlişkisi	Dr. Tevfik PEKİN 107
İdarede «Halk veya Toplulukla Münasebetler» Konusu Işığında Vatandaş - Memur Münasebetleri	A. Turan ŞENEL 122
Malî Uyuşma Meselesi	Fikret TOKSÖZ 146
Fransa'da İl Kuruluşu ve İl Özel İdareleri	Dr. Nuri TORTOP 177
Şehir ve Kasabalarda Mahalle, Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkil ve Kanun Uygulama Usulü ve Tarihi Gelişimi	Celâl ettin t JN SELİ 208
İDARİ COĞRAFYA:	
İncesu - İdari - İktisadi - Sosyal Coğrafyası	Ergim DOĞANAY 229
KANUNLAR:	
Köy Kanunu (Son Değişikliklere Göre)	254
YÖNETMELİKLER:	
(Kaymakamlar Hizmet ve Nakil Yönetmeliği)	282
GENELGELER:	313

ABONE BEDELİ

Türkiye için yıllığı : 500 kuruş
Yabancı memleketler için yıllığı : 750 kuruş

----- 000 -----

ABONE BEDELİNİN GÖNDERİLMESİ ŞEKLİ

A — Türkiye’de:

Bulunan yerin Malsandığına tutan yatırımlar mukabilinde alınacak (çeşitli gelir makbuzu) aynen ve taahhütlü mektupla;

İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğü-Ankara

Adresine gönderilmelidir.

B — Yabancı memleketlerde:

Abone bedeline, makbuz pulu için 4 kuruş eklendikten sonra hâsıl olan meblâğ, posta veya banka havalesi olarak yukarıdaki adrese gönderilmelidir.

----- 000 -----

İdareyi ilgilendiren mevzularda hazırlanacak etütler kabul olunur.

Gönderilecek yazının iki nüsha olması ve 20, 25 sahifeyi geçmemesi, makinada seyrek satırla yazılmış olması ve yarım sahifeyi geçmeyen ayrıca bir de özü bulunması lâzımdır.

Dergiye derç olunmayan yazılar iade edilmez.

Yazı işleri için İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğü’ne müracaat edilmelidir.

Sahibi: İçişleri Bakanlığı

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Mes’ul Müdürü: **Yiğit KIZILCAN**

TETKİKLER

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA 1325 — 1909 DAN
1334 — 1918 (DÂHİL) ARASINDA İDARETEŞKİLÂTI
VE ÂMİRLERİ HAKKINDA BİR İNCELEME

Yazan:
Selâhattin Aslan KORKUD
Tetkik Müşaviri

İçindekiler

I — Bugün sınırlarımız içinde kalan İdare Teşkilâtının Genel Görünüşü.

A — Vilâyetler,

B — Müstakil Mutasarrıflıklar,

C — Mutasarrıflıklar.

II — Maaşlar.

A — Vilâyetlerde,

İ

B — Mutasarrıflıklarda,

C — Maaşların mukayesesi,

D — Paranın satın alma gücü.

III — Atanma ve ayrılma tarihleri.

A — Valiler.

IV— Defterdeki bilgilerden çıkarılan bazı idarecilerin biyografisi.

İKİNCİ BÖLÜM

I — Birinci Bölümde özeti verilen defterin incelenmesinden, bugün Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde kalan yurdumuzda, 1919 da idare teşkilâtının genel görünüşü:

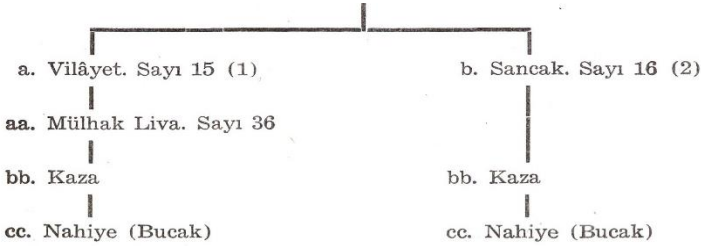
Dâhiliye Nezaretine bağlı a. Vilâyetler (İl), b. Müstakil Mutasarrıflıklar (Sancak - Müstakil Liva) adlarıyla iki büyük İdarî ünite görülmektedir.

a) Vilâyetlere bağlı, aa. Mutasarrıflıklar (Mülhak Liva) bb. Bunlara bağlı kazalar (Kaymakamlık), cc. Nahiyeler (Bucak)

b) Sancaklara bağlı kazalar, Nahiyeler vardır.

(Şema)

Dâhiliye Nezareti

A — İllerin sınıflan:

a) Birinci sınıf vilâyetler: sayısı 8.¹²³

Ankara, Aydın, Bursa, Edirne, Erzurum, Konya, Sivas, Van;

b) İkinci sınıf vilâyetler: sayısı 5.

Adana, Bitlis, İstanbul, Kastamonu, Trabzon;

c) Üçüncü sınıf vilâyetler: sayısı 2.

Diyarbakır, Elâzığ (3)

olarak 15 vilâyet görülmektedir.

¹ 15 de anayurt dışında kalan vilâyet vardır.

² 16 da anayurt dışında kalan sancak vardır.

³ Defterde «Mamuretülaziz» vilâyetinin sınıfı yazılmamıştır. Maaşı «10000» kuruş gösterilmiştir.

Bunlardan başka bugün anayurt dışında kalan 1. sınıf (Beyrut, Bağdat, Basra, Hicaz, Halep, Selânik, Suriye, Trablusgarp, Yemen). 9;

2. Sınıf (Cezairi Bahrisefid, Kosva, Manastır, Musul) 4;

3. Sınıf (İşkodra, Yanya) 2; olarak 15 vilâyet daha vardır.

B — Müstakil Mutasarrıflıkların sınıflan:

a) Birinci sınıf müs. mutas.: sayısı 3.2

Canik (Samsun), Çatalca, ⁽¹⁾ İzmit, Karahisarısahip (Afyon), Karesi (Balıkesir), Niğde, Teke - Antalya;

b) İkinci sınıf müs. mutas.: sayısı 6.

Bolu, Kale-i sultaniye (Çanakkale), Kütahya, Maraş, Urfa;

c) Üçüncü sınıf müs. mutas.: sayısı 3.

Eskişehir, İçel, Menteşe (Muğla), olarak 16 müstakil mutasarrıflık görülmektedir.

Bunlardan başka bugün yurt dışında kalan 1. sınıf (Asır, Bingazi, Cebeli Lübnan, (1) Kudüs, Medine, Zor) olarak 6 müstakil mutasarrıflık daha vardır.

C — İllere bağlı mutasarrıflıkların (Liva) sınıflan:

a) Birinci sınıf mutasarrıflıklar: sayısı 11.

Amasya, Erzincan, Beyazıt, Beyoğlu, Hakkâri, Dersim (Tunceli), Saruhan (Manisa), Kırklareli, Genç (Bingöl), Muş, Niğde.

b) İkinci sınıf mutasarrıflıklar: sayısı 16.

Aydın, Tokat, Tekirdağ, Çorum, Isparta, Denizli, Siirt, Siverek, Kırşehir, Gelibolu, Gümüşhane, Rize, Malatya, Maraş, Mardin, Yozgat.

c) Üçüncü sınıf mutasarrıflıklar: sayısı 9.

Üsküdar, Ertuğrul (Bilecik), İçel, Ergani madeni, Burdur, Sinop, Antep, Çankırı, Mersin, olarak 36 mutasarrıflık görülmektedir.

¹ Çatalca ve Cebeli Lübnan'ın sınıfı yazılmamıştır. Maaşı (6000) kuruş gösterilmiştir.

Bunların hangi vilâyetlere bağlı oldukları sırayla aşağıda belirtilmiştir:

- 1) Adana: Cebelibereket (Osmaniye), Kozan, Mersin.
- 2) Ankara: Çorum, Kırşehir, Yozgat.
- 3) Aydın (İzmir): Aydın, Denizli, Saruhan (Manisa).
- 4) Bitlis: Genç (Bingöl), Muş, Siirt.
- 5) Diyarbakır: Ergani maden, Mardin, Siverek.
- 6) Edime: Gelibolu, Kırklareli, Tekirdağ.
- 7) Erzurum: Erzincan, Beyazıt (Ağrı).
- 8) Bursa: Ertuğrul (Bilecik).
- 9) İstanbul: Beyoğlu, Üsküdar.
- 10) Kastamonu: Çankırı, Sinop.
- 11) Konya: Burdur, Isparta.
- 12) Elâzığ: Dersim (Tunceli), Malatya.
- 13) Sivas: Amasya, Şebinkarahisar, Tokat.
- 14) Trabzon: Gümüşhane, Rize.
- 15) Van: Hakkâri.

Antep ⁽¹⁾

İllere bağlı mutasarrıflıkların sayısı hiç bir ilde üçü aşmamaktadır.

Van ile Bursa'nın birer;

Erzurum, Trabzon, Elâzığ, Kastamonu, Konya ve İstanbul'un ikişer;

Adana, Ankara, Aydın, Bitlis, Diyarbakır, Edirne ve Sivas'ın üçer mutasarrıflıkları vardı.

II — Maaşlar:

A — Birinci sınıf illerde maaş	15000 kuruştur.
İkinci sınıf illerde maaş	12500 kuruştur.
Üçüncü sınıf illerde maaş	10000 kuruştur.

¹ Antep, Halep vilâyetine bağlı gösterilmiştir.

Bununla beraber 1. sınıf bir ilde 12500 veya 10000,
2. sınıf bir ilde 15000 veya 10000,
3. sınıf bir ilde 12500 kuruş maaş alan valiler de çalışmıştır.

B — Birinci sınıf mutasarrıflıklarda maaş 6000,
İkinci sınıf mutasarrıflıklarda maaş 5000,
Üçüncü sınıf mutasarrıflıklarda maaş 4000 kuruştur. İllerde belirtildiği
gibi çalıştığı yerin sınıfından daha aşağı veya yukarı maaş alan mutasarrıflar da
görölmüştür.

Sınıf ve maaş bakımından, müstakil veya bir ile bağlı mutasarrıflıklar arasında
başkalık yoktur.

C — Maaşların mukayesesi:

Burada öteki memuriyetlerle vali ve mutasarrıfların maaşları arasındaki orantıyı
göstermek için, defterdeki kayıtlara göre, aşağıdaki bilgileri de belirtmek uygun
olur.

a) Vilâyet tahrirat müdürleri:

Birinci sınıf vilâyetlerde 3000;

İkinci ve üçüncü sınıf vilâyetlerde 2500 kuruş maaş almakta idiler.

b) Müstakil mutasarrıflıklar tahrirat müdürleri:

Birinci sınıf müs. mutasar. tah. mü. 1750;

İkinci » » » » » 1500 ;

Üçüncü » » » » » 1250 kuruş

maaş almakta idiler.

c) 1329/1913 yılında Dâhiliye Nezareti Merkez Teşkilâtında, bugünkü
İller idaresi Genel Müdürlüğüne benzetebileceğimiz «idare-i Umumiye-i
Dâhiliye», Mahalli İdareler Genel Müdürlüğünün ödevlerini yapan,

«Umuru Mahalliye-i Vilâyet» Müdürlerinin Maaşını 5000 Kuruş;

Muavinlerinin: 1. Muavinin » 3000 »;

2. » » 2000 »;

Mümeyyizlerin: Evvel olanlarının » 1750 »;

Sani » » 1500 » idi

Hulefadan: : 1. sınıf olanlar 1000 »;

2. » » 800 »;

3. » » 600 »;

4. » » 400 »;

maaş almakta idiler.

d) Yine aynı tarihlerde ordu mensuplarından,

Miralay (Albay) Maaşı	3500 kuruş;
Binbaşı »	2200 »;
Kıdemli Yüzbaşı »	1200 »;
Mülazımı Evvel (Üsteğmen) maaşı	950 »idi

Yukarıda belirtilen türlü memuriyetlerin maaşları incelendikçe görülür ki merkezde umum müdürler ikinci sınıf bir mutasarrıfın maaşına eşit bir aylık almakta idiler.

Üçüncü sınıf bir valinin maaşı da umum müdürün kadro aylığının iki katı kadar idi.

Birinci ve ikinci sınıf Valiler ile kendi tahrirat müdürlerinin maaşları arasındaki orantı ise $15000/3000 = 5$; ikinci sınıf vali ile kendi tahrirat müdürü maaşı arasındaki orantı ise $10000/2500 = 4$ idi.

Mutasarrıflarla tahrirat müdürlerinin maaşları orantısı da aynı miktarı tutuyordu.

D — O tarihlerde paranın satın alma gücü:

Defterde vali maaşının kuruş olarak belirtilen 15000 — 10000 rakamları o zamanın 150 - 100 Osmanlı altınıdır.

Bugün, bir Cumhuriyet altınının ortalama 100 Türk lirasına satıldığını kabul edersek, 15000 - 10000 Türk lirası tutan bu aylığın satın alma gücü hakkında yaklaşık olarak bir fikir edinmek kolaylaşır.

1329/1913 yılı ile 1333/1917 yılları arasında İstanbul'da iki odalı küçük bir evi 100 - 200, piyasa yerinde bir dükkânı 150 altına satın almak mümkün idi. Bunların aylık kiralaları da 1 - 2 altını geçmezdi.

Ortalama bir kilo Ekmek 1; Un, Bulgur, Patates, Petrol 1,50; Mercimek, Bezelye, Nohut, Pirinç, Şeker, Süt 2; Sebzeler 1 - 2; Yoğurt 2,5; Kuru erik ve Kayısı 5; Makarna, Zeytin, Sabun 3; Zeytinyağı 5; Et 6 - 7; Çay, Sadeyağ 12; Kaymak 14; Birinci nev'i tütün 15 - 20 kuruştan satılmakta idi.

İmparatorluğun çeşitli bölgelerindeki fiyatlar hakkında 1329/ 1913 - 1333/1917 yılları «Takvimi Vekay-ı» resmî gazetesinin değişik ihale ilânlarından çıkarılıp düzenlenen aşağıdaki liste bu konuda daha geniş bilgileri ortaya koymaktadır:

FİATLARI GÖSTERİR LİSTE

Cinsi	İstanbul		İzmir	Edirne	Gelibolu	Çanak kale	Siirt	Saray (Van)
	1333	1329 Y.	13 2	9	Y	I	E I	
Ekmeik			1,21	1,10	1,12	1,12	0,80	0,72 Kurua
TJn			1,43	1,47	1,50		1,25	»
Bulgum	1,97						1,87	>
Makarına	2,62	2,23	1,86					>
Arpa	0,75		0,87	0,92			0,97	0,57 >
Saman	0,42		0,30	0,60			0,25	0,15 >
Ot			0,52	0,72				>
Tuz			0 70	1,17		0,92	0,87	»
Sofam			0,57	0,81		0,85	0,75	1,00 »
Patates	0,97		0,90			0,77		>
Fasulye	1,95		1,77	1,48			2,92	>
Mercimek	2,00		1,57	1,87		1,67		>
Nohut	2,23		1,40	1,57			1,12	»
Bakla	0,97							>
Bezeliye	1,97							»
Pirime		İngil. Mısır	1,55	1,87		3,00	2,50	»
Sirke ı			2,21	1,60				»
Şeker*			0,47	1,12				»
K. Ütüm	Raz.		2,15	2,20		2,05	5,22	3,42 »
K. Erik	4,74		3,22	2,12			1,22	»
K. Kayısı	4,88							>
Domates	3,88	(salca)						>
Çay			12,50		11,62			»
Konserve	6,00							»
Lahana		0,75	(pırasa da aynı fiyata)					>
Kereviz		115	(Ispanak da aynı fiyata)					»
Et			6,47	6,75		5,90	3,22	3,37 »
Kıvrıcık		6,20	(Erkek)					>
» Kısır		5,80	I					»
Karatman		4,34						>
Kuzu		4,20		5,22				>
Siğır	5,32	4,28		4,87				2,60 >
Süt		2,25	(Koyun)					>
		1,63	(İnek)					»
Yağ Sade	11,95		15,25	15 50		9,00	9,22	10,60 »
Kayırarak		14,00						*
Zeytin			2,72	3,50	2,92	6,20		»
» Y ağı			4,32		5,72			»
Sabun			2,90	5,22	4,87	3,50	9,75	»
Odum	30,00	31,00	0,21	(kil	o s u)		0,15	>
		çekisi)						
Kömür			082					>
M. Kömürü		0,37						»
Petrol			0,97			1 02	3,85	2,40 »
Demir	1000		(Tonu)					»
Kundura	34,50		(Çift postal)					»

(Kaymak: 1329 — 1333 yılları «Takvimi Vakay-i» ihale ilânları)

Hulâsa, paranın satın alma gücü hakkında gerçeğe daha uygun ve kolay anlaşılır bir fikir vermek için şu anekdotu zikretmek uygun olur.

İncelenen defterde adı görülmeyen (Kadri bey) isminde bir Çankırı mutasarrıfının yerli halktan bir dostuna malî durumunu anlatırken:

«Elime ayda 44 altın geçiyor. Bunun 12 -14 altınını evin mutfak masraflarına, 10 - 12 altınını öteki masraflara harcarım.

Üst üste ortalama her ay elimde 20 altın kalır. Bu kadar bir tasarrufum oluyor» der imiş.

Bu açıklama, defterin maaş hakkında gösterdiği rakamlara uygundur.

Meşrutiyet devrinde 3. sınıf bir mutasarrıflık olan Çankırı mutasarrıflarının aldıkları maaşın (4000 - 5000) arasında değiştiği görülmektedir.

III— Atanma ve ayrılma tarihleri:

A — Valiler:

1) İstanbul Vilâyetinde 27 Teşrin evvel 1327/1911 den 16 Kânun evvel 1334/1918 tarihine kadar 7 yılda 9 valinin değiştiği görülmektedir.

Bunların içinde Şehremini Cemil Paşanın 11 Teşrin evvel 1328/ 1912 den 6 Teşrin Sani 1330/1914 tarihine kadar iki yıl süren valiliği dışında ötekiler birer yıldan fazla valilikte kalmamışlardır.

2) Edirne Vilâyetinde 21 Kânunsam 1327/1911 den 13 Teşrin evvel 1335/1919 tarihine kadar sekiz yılda altı vali değişmiştir.

Tekirdağ mutasarrıflığından atanıp 15 Teşrin evvel 1331/1915 den 12 Kânun evvel 1334/1918 tarihine kadar valilik yapan Zekeriya Zihni Bey en uzun süre kalmıştır.

3) Aydın Vilâyetinde 13 Teşrin Sani 1326/1910 dan 11 Mart 1335/1919 tarihine kadar dokuz yılda on vali değişmiştir.

Selânik eski mebusu Rahmi Bey 19 Eylül 1329/1913 den 24 Teşrin evvel 1334/1918 tarihine kadar beş yıl valilik yapmıştır.

4) Ankara Vilâyetinde 30 Haziran 1327/1911 den 11 Teşrine evvel 1335/1919 tarihine kadar sekiz yılda on beş vali değişmiştir.

Eski Halep Valisi olan Mazhar Bey 4 Şubat 1329/1913 den 6 Temmuz 1331/1915 tarihine kadar iki yıla yakın valilik yapmıştır.

5) Adana Vilâyetinde 1 Haziran 1327/1911 den 13 Teşrin Sani 1335/1919 tarihine kadar sekiz yılda on bir vali değişmiştir.

Diyarbakır Valiliğinden atanan İsmail Hakkı Bey 4 Şubat 1329 1913den 18 Şubat 1331/1915 tarihine kadar; Van Valiliğinden atanan Cevdet bey 27 Şubat 1331/1915 den 18 Teşrin evvel 1333/ 1917 tarihine kadar ikişer yıl valilik yapmışlardır.

6) Erzurum Vilâyetinde 26 Temmuz 1327/1911 den 28 Temmuz 1335/1919 tarihine kadar sekiz yılda on vali değişmiştir.

Ahmet Reşit Paşa 19 Ağustos 1328/1912 den 17 Temmuz 1330/ 1914 tarihine kadar iki yıl valilik yapmıştır.

7) Bitlis Vilâyetinde 18 Teşrin evvel 1327/1911 den 23 Kânun evvel 1335/1919 tarihine kadar sekiz yılda on bir vali değişmiştir.

Bu valilerden hiç biri görevinde bir yıldan fazla kalmamıştır.

8) Hüdavendigar (Bursa) Vilâyetinde 11 Eylül 1326/1910 dan 11 Teşrin evvel 1335/1919 tarihine kadar dokuz yılda on iki vali değişmiştir.

Adana valiliğinden atanan İsmail Hakkı Bey 18 Şubat 1331/

1915 den 22 teşrin evvel 1334/1918 tarihine kadar üç yıla yakın valilik yapmıştır.

9) Diyarbakır vilâyetinde 26 Temmuz 1327/1911 den 10 Haziran 1335/1919 tarihine kadar sekiz yılda on iki vali değişmiştir.

26 Temmuz 1327/1911 den 29 Nisan 1329/1913 tarihine kadar iki yıla yakın valilik yapan Celal beyden başka hiç biri bir yıldan fazla kalmamışlardır.

10) Sivas Vilâyetinde 30 Kânun evvel 1326/1910 dan 25 Mayıs 1335/1919 tarihine kadar dokuz yılda dokuz vali değişmiştir.

Alaattin bey 30 Kânun evvel 1326/1910 dan 23 Ağustos 1328/ 1912 tarihine kadar iki yıla yakın; Muammer bey 23 Şubat 1328/1912 den 16 Kânun 1332/1916 tarihine kadar dört yıl valilik yapmışlardır.

11) Trabzon Vilâyetinde 26 Temmuz 1327/1911 den 23 Teşrin evvel 1335/1919 tarihine kadar sekiz yılda sekiz vali değişmiştir.

Rize mutasarrıflığından atanan Cemal Azmi Bey 17 Temmuz 1330/1914 den 2 Şubat 1334/1918 tarihine kadar dört buçuk yıl kadar valilik yapmıştır.

12) Konya Vilâyetinde 15 Şubat 1325/1909 dan 11 Teşrin evvel 1335/1919 tarihine kadar on yılda on üç vali değişmiştir.

Arifi Paşa 15 Şubat 1325/1910 dan 15 Kânunsam 1327/1912 tarihine kadar iki yıl; Muammer bey 15 Kânunsam 1332/1916 dan 5 Teşrin evvel 1334/1918 tarihine kadar iki yıla yakın valilik yapmışlardır.

13) Kastamonu Vilâyetinde 26 Temmuz 1327/1911 den 23 Teşrin evvel 1335/1919 tarihine kadar sekiz yılda on iki vali değişmiştir.

Umur'î Mahalliye-i Vilayet Müdürlüğünden atanan Atf Bey 21 Eylül 1331/1915 den 27 Haziran 1334/1918 tarihine kadar üç yıla yakın valilik yapmıştır.

14) Mamuretülaziz Vilâyetinde 18 Teşrin evvel 1327/1911 den 13 Teşrin evvel 1335/1919 tarihine kadar sekiz yılda on vali değişmiştir.

Dersim Mutasarrıflığından atanan Sabit Bey 10 Temmuz 1330/ 1914 den 6 Şubat 1332/1916 tarihine kadar iki buçuk yıl valilik yapmıştır.

15) Van Vilâyetinde 28 Teşrinevvel 1327/1911 den 2 Ağustos 1335/1919 tarihine kadar sekiz yılda sekiz vali değişmiştir.

Bir yıldan çok görev başında kalmış vali yoktur.

II — Defterdeki bilgilerden çıkarılan, bazı idarecilerin biyografisi:

Atf bey:

5000 kuruş aylıklı Umur'î Mahalliye-i Vilayet Müdürlüğünden 21 Eylül 1331 tarihinde 10000 kuruş aylıkla Kastamonu Valiliğine atanmıştır.

Bu ilden aynı maaşla 27 Haziran 1334 de Halep Valiliğine; 23 Eylül 1334 de yeniden Kastamonu Valiliğine atanmış; 26 Birinci Teşrin 1334 de azledilmiştir.

2) Ahmet Muammer Bey: (Dosya No: 872)

Kayseri Mutasarrıflığından 1 Haziran 1327 tarihinde 12500 kuruş aylıkla Adana Valiliğine atanmıştır.

15 İkinci Kânun 1327 de aynı maaşla Konya Valiliğine atanmış; 5 Haziran 1328 de istifa etmiştir.

27 Şubat 1328 de aynı maaşla Sivas; bu ilden 16 İkinci Kânun 1332 de 15000 kuruş aylıkla tekrar Konya Valiliğine atanmıştır.

5 Birinci Teşrin 1334 de «Vilayeti Müstahlasa Müfettişi Umumiliğine atanmış» bu memuriyetten azledilmiştir.

3) Azmi Bey: (Dosya No: 328)

Serfice mutasarrıfı iken 6000 kuruş aylıkla Kırk kilise Mutasarrıflığına atanmış; 11 Temmuz 1329 tarihinde azledilmiştir.

Polis müdürü umumiliğinden 14 İkinci Teşrin 1329 da Adana Valiliğine atanmış; 21 İkinci Teşrin 1329 da ayrılmıştır.

31 Temmuz 1330 da 15000 kuruş aylıkla Konya Valiliğine atanmıştır.

Konya'dan 18 Haziran 1331 de Beyrut Valiliğine atanmış; 24

Haziran 1334 de azledilmiştir.

4) Cemal Azmi Bey: (Dosya No: 862)

Sinice mutasarrıfı iken 5000 kuruş aylıkla 14 Nisan 1327 tarihinde Siverek Mutasarrıflığına; 6000 kuruş aylıkla 10 Haziran 1328 de Bolu Mutasarrıflığına atanmış; 15 Haziran 1329 da infial etmiştir.

20 Mart 1330 da Lazistan Mutasarrıflığına; 17 Temmuz 1330 da 10000 kuruş aylıkla Trabzon Valiliğine atanmış; 2 Şubat 1334 de azledilmiştir.

5) Faik Bey: (Dosya No: Cedit 377)

Uzunköprü Kaymakamı iken 4000 kuruş aylıkla 13 İkinci Teşrin 1333 tarihinde Nablus Mutasarrıflığına atanmıştır.

31 Birinci Teşrin 1334 de 5000 kuruş aylıkla Denizli Mutasarrıflığına atanmıştır.

6) Fatın Bey: (Dosya No: Cedit 38)

İskenderun Kaymakamlığından 4000 kuruş aylıkla 15 İkinci Teşrin 1331 tarihinde Cebelibereket Mutasarrıflığına atanmıştır.

7) Şubat 1331 de Akâ Mutasarrıflığına;

8) Birinci Kânun 1332 de Niğde;

1 » » 1333 de Teke Antalya Mutasarrıflığına atanmış; 9 Mart 1334 de azledilmiştir.

24 Ağustos 1335 de Karasi Mutasarrıflığına 5000 kuruş aylıkla atanmıştır.

2 İkinci Teşrin 1335 tarihinde 4000 kuruş maaşla Eskişehir Mutasarrıflığına atanmıştır.

7) Haydar Bey: (Dosya No: 1047)

(Cedit No: 770)

Birinci sınıf mülkiye müfettişi iken 6000 kuruş aylıkla 24 Haziran 1329 tarihinde Denizli Mutasarrıflığına atanmıştır.

24 Ağustos 1329 da Kırk kilise;

23 Haziran 1330 da Maraş;

17 İkinci Teşrin 1330 da Urfa Mutasarrıflığına atanmıştır.

12 Şubat 1330 da vekâleten;

21 Eylül 1331 de asaleten 10000 kuruş aylıkla Musul Valiliğine atanmıştır.

15 Eylül 1333 de Bitlis;

31 Birinci Kânun 1333 de Diyarbakır;

18 Mart 1334 de 12500 kuruş aylıkla Van Valiliğine atanmıştır. 2 Ağustos 1335 de infial etmiştir.

8) Mazhar Müfit Bey; (Dosya No: 340)

İskeçe Kaymakamlığından 6000 kuruş aylıkla 11 Birinci Teşrin 1326 tarihinde Gümülcine Mutasarrıflığına atanmıştır.

31 İkinci Kânun 1328 de Lazistan;

25 Mayıs 1329 da Mersin;

6 Haziran 1329 da İzmit;

11 Ağustos 1333 de Karesi Mutasarrıflığına atanmıştır.

11 Nisan 1334 de 10000 kuruş aylıkla Bitlis Valiliğine atanmıştır.

9) Mustafa Abdülhalik; (Dosya No: 362)

Kavala Kaymakamı iken Sülüs maaşla vekâleten 20 Şubat 1327 tarihinde Yanya'nın Çamlık Mutasarrıflığına;

5 Haziran 1328 de Ergiri Mutasarrıflığına atanmış; 17 Eylül 1328 de açığa çıkarılmıştır.

25 Mayıs 1329 tarihinde 4000 kuruş aylıkla Siirt Mutasarrıflığına atanmıştır.

13 Mart 1330 da 10000 kuruş aylıkla Bitlis Valiliğine atanmıştır. 7 Birinci Kânun 1330 da aylığı 12500 kuruşa çıkarılmıştır.

24 Ağustos 1331 de Kastamonu;

21 Eylül 1331 de Halep Valiliğine atanmıştır.

16 Nisan 1333 de Dâhiliye Müsteşarı olmuştur.

23 Eylül 1334 de Halep Valiliğine;

30 Birinci Teşrin 1334 de Hüdavendigar (Bursa) Valiliğine 15000 kuruş aylıkla atanmıştır.

12 Birinci Kânun 1334 de azledilmiştir.

10) Rahmi Bey;

Selânik eski mebusu iken 15000 kuruş aylıkla 19 Eylül 1329 tarihinde Aydın (Merkezi İzmir) Valiliğine atanmış; bütün I. Cihan Harbi süresince bu vazifede kalmış; 24 Birinci Teşrin 1334 de azledilmiştir.

11) Sabit Bey: (Dosya No: 819)

Dersim Mutasarrıf Vekili iken 6000 kuruş aylıkla 8 Birinci Kânun 1325 tarihinde Dersim Mutasarrıflığına atanmış; 23 Ağustos 1328 de azledilmiştir.

1 Şubat 1328 de tekrar Dersim Mutasarrıflığına;

10 Temmuz 1330 da Mamuretülaziz Valiliğine 10000 kuruş aylıkla atanmıştır.

6 Şubat 1332 de Erzurum Valiliğine atanmış;

4 Nisan 1334 de ayrılmıştır.

12) Süleyman Necmi Bey: (Dosya No: 989)

Eski Yozgat Mutasarrıfı iken 23 Şubat 1328 de 6000 kuruş aylıkla Canik Mutasarrıflığına;

24 Birinci Teşrin 1331 de 7500 kuruş aylıkla Ankara Vali Vekilliğine;

18 Şubat 1331 de 10000 kuruş aylıkla Diyarbakır Valiliğine atanmış; İkinci Kânun 1332 de istifa etmiştir.

16 İkinci Kânun 1332 de Sivas;

4 Mart 1334 de Trabzon Valiliğine atanmış;

17 Mart 1335 de «İnfisal» etmiştir.

13) Tahsin Bey: (Dosya No: 286)

Selânik Merkez Kaymakamı iken 5000 kuruş aylıkla 3 Eylül 1325 tarihinde Drama Mutasarrıflığına atanmış; 2 Eylül 1328 de azledilmiştir.

12 İkinci Kânun 1328 de 6000 kuruş aylıkla Beyoğlu Mutasarrıflığına atanmıştır. Hüdavendigâr Vali Vekilliğinden;

27 Mart 1329 da sülûsan maaşla Van Vali Vekilliğine; 10 Nisan 1329 da 12500 kuruş aylıkla aynı ile vali, atanmıştır.

22 Eylül 1330 da 15000 kuruş aylıkla Erzurum Valiliğine;

14 Temmuz 1332 de Suriye Valiliğine atanmış; 27 Haziran 1334 de istifa etmiştir.

23 Eylül 1334 de tekrar Suriye Valiliğine;

30 Birinci Teşrin 1334 de Aydın Valiliğine atanmıştır.

KÖYDEN ŞEHİRLERE AKIN; DOĞURDUĞU MESELELER VE HAFİFLETME ÇARELERİ

Fethi AYTAÇ

Mahalli İdareler Şube

Müdürü

Giriş,

Geçici ve sürekli göç ile iç ve dış akın ayrımı,

Akımın kaynağı ve yöneldiği merkezler,

Akımın sebebi,

Akımın oluş tarzı ve yarattığı mes'eleler,

Akımın hafifletici tedbirler neler olabilir?

Sonuç...

Giriş:

Yurt ve Toplum meseleleri üzerine eğilenlerin dikkatlerini her gün biraz daha fazla çeken vakıyalardan biri de kasaba veya köy adı altında belirttiğimiz yerleşme birimlerinden şehir adını verdiğimiz yerleşme noktalarına doğru bir «iç akın» m varlığıdır.

Millet tarihinde kısa diye nitelenecek bir süre önce belirtileri sezilmeğe başlanan ve kısa zamanda gelişen bu akın bugün gerek kamın yapıcıyı ve gerekse uygulayıcıları meşgul eden bir problem haline gelmiştir. (*)

(*) özellikle dış iskân mevzuat ve tatbikatımızı inceleme konusu edinen bir yazımızda «... En az dış iskân kadar mühim bir konu olarak, yaşatma ve geliştirme vasıfları büyük ölçüde kaybolmuş yurt toprakları üzerindeki vatandaşların daha elverişli bölge ve sahalara naklini icap ettiren iç iskân konusunun el değmemiş bir problem olarak varlığını muhafaza etmekte olduğunu...» belirtmiştik.

İskân mevzuatı ve idare Amirlerinin vazife ve salahiyetleri İdare Dergisi sayı 245 sene 1957.

Gerçekten, yirmi-yirmi beş yıl önce, bilimsel araştırmacılar yurdumuzda özellikle küçük captaki sanayin belirmesiyle paralel olarak bu sanayin gelişme kaydettiği şehirlere doğru çevresel bir akının başladığını fakat diğer ülkelerle karşılaştırıldığında bu iç göçün çok düşük oranda kalması sebebiyle Türkiye’de ciddi bir şehirleşme eğiliminden söz edilemeyeceğini belirtiyorlardı.

1950 yılından sonra durumda hissedilir bir değişme olmuş, her yıl köyden veya kasabadan şehirlere akın eden vatandaşlarımızın sayısı 150-200 bin’e yükselmiştir. 1955-1960 arasında hız biraz yavaşlamakla beraber 1960 dan bu yana yıllık göç edenler sayısı 200 - 250 bin nüfusa erişerek devam edegelmiştir. (1960 genel nüfus sayımı sonuçlarına göre, il ve ilçe merkezlerini şehir saydığımız takdirde, nüfusumuzun % 31,9 u şehirlili; geri kalan % 68,1 i köylü nüfustur.)

Nitekim Kalkınma Plânı hazırlık çalışmalarında da bu eğilimin devam edeceği ve köylerimizde yaşayan nüfus oranınının 1975 yılında 58 e düşeceği tahmin edilmiş bulunmaktadır.

Geçici ve Sürekli Göç İle İç ve Dış Akın Ayrımı:

Her ne kadar yurdumuzun Çukurova ve Ege gibi verimli bölgelerinde geniş ölçüde mevsimlik bir tarım işçisi (ırgat) göçü mevcut ise de bu geçici akım yerleşme maksadıyla göç etmeden ayrı özellikle olduğundan keza şimdilik hızını kaybetmiş bulunan ve Ana Vatan dışından yurdumuza göç olayları ile birlikte konumuzun dışında saymakta; ayrıca son yıllarda ortaya çıkan, gittikçe önem kazanan ve doğurduğu yahut doğurması muhtemel problemler İncelenmeğe değer bulunan başka ülkelere doğru vaki işçi akımının da bu araştırmamızın kapsamı dışında mütalâa etmekteyiz.

Akımın Kaynağı ve Yöneldiği Merkezler:

Bugün yurdun her tarafında köyden kasabaya, kasabadan şehire doğru daimî ve düzenli bir çevresel göç esasen var olmakla beraber asıl inceleme konumuz bu yakın çevreyi aşan mahiyet ve derecedeki yoğun insan göçüdür ve doğum yerleri istatistiklerinden faydalanılarak yapılan çalışmalar büyük şehirlere doğru yönelen yurt içi sürekli nüfus hareketlerinin kaynağı Doğu ve Batı Karadeniz ile İç Anadolu bölgelerinden aldığımız ortaya koymaktadır. Trabzon, Giresun, Kastamonu, Sivas, Rize, Kırşehir, Nevşehir, Yoz

gat, Niğde, Gümüşhane, Erzincan, gibi iller derece derece göçe kaynaklık eden «ihraç edici» ve İstanbul, Ankara, İzmir, Adana gibi esasen nüfus kalabalığıda başta gelen şehirlerimiz bu nüfusu «cezbedici» yerlerimizdir. (*)

Akının Sebebi:

Türkiye'mizin ekonomik bünyesini derinliğine inceleyenler tarım alanındaki nüfus çokluğuna dikkati çekmekte ve rekor denecek derecedeki nüfus artış hızımızın bu alandaki vatandaşların şimdiki gelir imkânlarını daralttığı gibi ilerdeki geçim şartlarını daha çok daraltacağında birleşmektedirler. O halde köyden şehirlere akının başlıca sebebi az insanın yapacağı işi birçok insanla yapan fakat verimde bir artış sağlayamayan «topraktaki fazla nüfustur» Kaldı ki yurdumuzun çeşitli bölgeleri arasında varlığı bilinen «imkân dengesizliği» bu, toprakla uğraşan nüfusu çevresindeki yalan şehircikler yerine sınaî, ticarî... Bakımdan gelişmiş veya gelişme yolunda olan ekonomik mihraklarla İdarî merkezimize, yani Başkent'e, çeken başlıca amil olmaktadır.

Temeli böylece ekonomik bir zarurete dayanan akının ruhi saikleri olduğu da muhakkaktır. 1950 den önce köylü nüfusumuz genel nüfusumuzun % 80 ine yakın bir oranını teşkil etmekte; daha az bir toprak parçası kültür arazisi olarak işlenmekte ve çiftçi mahsulü daha ucuz değerlendirilmiş bulunmaktaydı. O halde köyden şehire akım eskiden de normal bir oluş halinde ortaya çıkmak gerekirdi. Öyle Sanıyoruz ki 1950 yılından sonra teşebbüs sahiplerini teşvik eder şekilde benimsenen kısmen liberal İktisadî siyaset, enflasyonun yarattığı para bolluğu, dış yardım ve kredilerle meydana getirilen eserlerin gösterişli olması hususunda gösterilen itina, devlet hizmetlerinde yaratılan geniş bürokratik teşkilatlanma, ulaştırma imkânlarının sağladığı yurt içi gidiş -geliş kolaylığı gibi tezahürlerden kuvvet alınarak ortaya atılan «Hızla Kalkman Türkiye» iddia ve telkini, içine kapanık bir ruh haleti içinde kaderi ile baş başa bulunan köylümüzde bir uyanış, bir silkinış yaratmış ve vaktiyle sonu şüpheli bir macera telâkki edilen yer değiştirme hareketlerini adeta bir yarış haline getirmişti.

(*) Sami Öngör — Köylerden şehirlere yönelen nüfus hareketleri karşısında İstanbul - Cumhuriyet Gazetesi 26-12.1962

Dr. Ruşen Y. Keleş — Türkiye'nin şehirleşme durumu, gecekondular ve bir arsa dağıtımı denemesi İller ve Belediyeler Dergisi S. 209 Mart 1963 sh. 129

Bu itibarla köyden şehire akının sebebi, ruhi saiklerle de beslenen daha iyi bir geçim imkânına kavuşma arzusudur demek isabetli olur. (Nitekim gittikçe hız alan dışa göç hareketlerinin sebebi de bu arzudur ve bu noktada iki olgu «vakı'a» arasında oldukça yakın bir benzerlik bulunmaktadır.)

Bu akının oluş tarzı ve yarattığı meseleler:

İç göç, denebilir ki aile içi bir «öncü kol» un hareketi ile başlar. Köylerimizde yaygın bir adet halinde olan erken evliliğin kalabalıklaştırdığı aileden 15 - 25 yaşlarında bir veya birkaç kişi zemin yoklamak ve uygun bir iş bulmak niyeti içinde yola koyulur. Varış noktasında, daha önce gidip yerleşmiş, iş tutmuş bir hem şehri ile veya yakın sosyal seviyede kimselerle bağlar kurulur; (esasen gidiş çok kere daha önceki öncülerin çağrısı üzerine olur.) Benimsenen işin çeşidine göre anlaşma sağlanan bir ücret karşılığında işe başlanır. Bu başlangıç ücreti genellikle çok düşük olduğundan işçi gıdasını «peynir - ekme» sözü ile ifade edilen yetersiz nevale ile karşılar; gecesini iş mahallinde gösterilen çok az elverişli yerlerde yahut karabet halinde bulunduğu önceki göçkünlerin esasen kendilerine yetersiz olan konutlarını paylaşmak suretiyle onların yanında geçirir; geldikleri yerlerden apayrı bir âlem olarak gördükleri yeni çevreyi bazılarını yadırgar; çoğunluğu ise zamanla intibak kabiliyeti gösterir ve beş altı aydan başlayıp birkaç yıl sürebilen «gurbet bekârlığından» usanç yahut huzursuzluk duyanlar geride bıraktıkları aile fertlerini yanlarına aldırırlar. Lâkin gelirleri tatmin edici bir konut temin ve tedarikine imkân vermediğinden mevcut mevzuat düzenine birçok aykırılıklar taşıyan davranışlarla «gecekond»u adı ile günlük yaşayışımıza olduğu kadar hukuk dilimize de girmiş olan kaçak inşaat sistemine başvuruurlar. Bünyesinden koptukları köy veya kasabada, yani yetiştikleri ortamda, esasen plânlı bir imar kavramına sahip olacak nitelikte yetişmediklerinden konutu sadece ailece başlarını sokacak bir çatı altı, bir barınak olarak kabul ederler ve olumsuz alışkanlıkları içinde en basit plân ve düzen fikrinden yoksun olarak meskenler inşa ederler. Böylece yerden mantar biter gibi sefalet mahalleleri türer.

Her türlü belediye hizmetlerinden uzak olarak teşekkül eden bu mahalleler kısa bir süre sonra başta Belediye İdareleri olmak üzere çeşitli kamu kuruluşları için çok ciddi dert ve meşguliyetler yaratırlar. Fiili imkânsızlıklar bu dert ve problemleri kısa zamanda gi

derme şansım azalttığından mesele yurt çapında bir problem halini alır. Çeşitli siyasî maksat ve eğilimlerin taviz verici tutumu karşısında bunlar mevcut önleyici, men edici hukuk sistemine rağmen bir oldubitti halinde kabul edilerek beldelerin ucuna adeta «yamanırlar». Böylece şehircilik uzmanlarının şehirlerin imarı bakımından kangrenleşme diye niteledikleri olumsuz gelişmelerden başlıcası ile karşı karşıya kalınır.

0 halde bu seyirden ilham alarak, doğan problemleri sistemli bir şekilde şöyle toplayabiliriz:

I — Akının olumlu etkileri:

a) Fert bakımından:

Akının sebeplerini incelerken belirttiğimiz gibi göç, geçim ve yaşama imkânı bulma arzusu içinde yapılmaktadır. Bu itibarla akıncı fert gerek kendisi gerek ailesi için zaruri geçim imkânına, asgarisine de olsa, kavuşmaktadır.

Büyük şehirlerin hareketli, değişik havasına alışan kimseler bıraktıkları yerlerden çok daha cazip buldukları bu hava içinde kısmen de olsa daha iyi bir hayat görüşüne erişmekte, değişmektedir.

b) Toplum bakımından:

Ucuza arz edilen iş gücü bazı iş kollarındaki işçi ihtiyacını kolaylıkla karşılamak imkânı vermekte; başarılı intibak kabiliyeti gösteren birçok işçiler ise «farklılaşarak» bir süre sonra alelade hizmet kolları dışında değer yaratıcı faaliyet kollarına intikal ederek bu merkezlerdeki ekonomide varlığa yeni bir şeyler katmaktadırlar.

II — Akının olumsuz, etkileri:

a) Yerleşme mahalli bakımından:

1 — Aslında, her yerleşme noktası belirli bir yaşayış ve davranış birliğine sahip kimseler «hemşeriler» topluluğudur. Bir yerleşme noktasına dışardan gelip katılanlar ona bir şeyler katarlar veya onun benliğinden bazı şeyleri kaybettirirler. Böylece hemşerilerin benzer duyguda, davranışta, yaşayışta olma nitelikleri kay

bolur. Sosyal çevre bozulur. Bu değişiklik alkol, uyuşturucu madde iptilası, cinsî sapıklık, metres edinme... gibi olumsuz tezahürlerle çeşitli örnekleri sık sık duyulagelen ahlâk düşüklükleri yaratır.

2— Köyden şehire akım büyük şehirlerimizin tükenmez dertler kaynağı gecekondular mahalleleri zuhuratının başlıca âmildir. (*) Bugün büyük şehirlerimizde yaşayan gecekondular nüfusu iki milyona yükselmektedir. (Meselâ Ankara halkının % 45 inin gecekondularda barınmakta olduğu belirtilmektedir.) Gecekondular bir yerleşme ve konak problemi ile beraber çeşitli yönleri olan sosyal, ekonomik ve İdari meseleler ortaya çıkarmaktadır. Bunları da kısaca şöyle özetleyebiliriz:

a) Belediye idarelerimiz bakımından:

Büyük şehirlere akan bu «beklenilmeyen» nüfus karşısında belediyelerimiz gecekondularını kurdurmama; kurulmakta olanları önleme kanunî yükü altındadır. Neçâreki bu sefâlet mahallelerinin kuruluşu kolluk tedbirleri ile önlenecek mahiyette tecelli etmediğinden kurulmuş olanlar kısa bir müddet sonra fiilî bir durum olarak kabul edilirler ve bunlara su, yol, elektrik, kanalizasyon, imar plânı gibi hizmetleri götürmek Belediyelerimiz için zaruret olur.

b) Genel idare bakımından:

Gecekondular inşaat genellikle başkalarının mülkiyet veya tasarrufunda olan gayrimenkuller üzerinde, men edici Belediye nizamlarına olduğu kadar mülkiyet hakkını ulvi bir temel hak kabul eden Anayasa ile kurulu hukuk düzenimize aykırı davranışlarla ve bu temel hakların koruyucusu genel kolluk kuvvetlerinin işe müdahalesine rağmen tekemmül eder. Böylece makbul hukuki değer taşıyan belgelere müsteniden mülkiyet haklarının korunması zarureti ile başlayan ve çok çeşitli faktörler altında oldubittileri kabul ile sonuçlanan kolluk çalışmalarını ilgili mahalle teşekkül edince burada toplanmış olan değişik mizaçtaki vatandaşlar arasında önleyici tedbirler almak mecburiyeti şeklinde devam eder.

(*) Nabi Dinçer — Şehirlere yapılan göç hareketinin şiddetini hafifletme çaresi olarak toplum kalkınması İller ve Belediyeler Dergisi S. 210 sh. 179

Dr. Ruşen Y. Keleş — Yedinci İskân ve şehircilik haftası konferansı (özeti) İller ve Belediyeler Dergisi Sayı 213 sayfa 337

Aynı problem Belediye sağlık servisleri ile beraber genel sağlık servislerine bir yandan gecekonduda oturanların ferdi sağlığı sonra mahalle sağlığı ve öte yandan şehirlerin geri kalan sakinleri sağlığı bakımından önleyici, koruyucu veya tedavi edici tedbirler alınması zaruretini doğurur.

Konu Milli Eğitim sorumlularına çeşitli tesis ihdası ve hizmet lığı bakımından önleyici, koruyucu veya tedavi edici tedbirler alınması zaruretini doğurur. .

Kaldı ki genel idare organları iyi niyetle mülkiyet ve tasarruf haklarını kollama çabası içinde iken her elverişli yerde boy gösteren fırsatçılar, gecekondu kuruluş semtlerinde de türemekte gecikmezler ve arsa spekülasyonu diğer bir sosyal araz olarak yeni dertler yaratır.

Böylece problem, tekmil gecekondu sakinlerinin yeter kaloride gıdalandırılması, konutlarının sağlık icaplarının gerektirdiği şekilde ıslahı, insanlık haysiyetine yakışır bir yaşayış tarzım benimsetecek eğitimle cihazlandırılmaları gibi çok yönlü mahiyet taşır ve ne kadar fedakârane olursa olsun gayretler bir bütün halinde organize edilmedikçe başarılı bir sonuç alma kabil olmaz.

B) Ayrılış Noktası Bakımından:

1 — Gelenler genellikle tarım alanından ayrılan kimseler olup belirli işte ihtisaslaşmış, vasıflaşmış değillerdir. Bu bakımdan tercih ve intisap ettikleri işler sanayi kolunda değer yaratıcı olmaktan çok kaba inşaat işçiliği yahut odacılık, kapıcılık, temizlik işleri gibi «hizmet kollan» işçiliğidir. (*) Bu kolda görülen iş arzı çokluğu ekonominin ana kurallarından olan fiyatın arz ve talebe göre teşekkül etmesi prensibine uygun bir sonuçla ücretin çok düşük olmasına yol açar. Ailenin köydeki tarlada ürettiği mahsul kışlık ihtiya

(*) Önceki sahife altı notlarında atıfta bulunduğumuz İller ve Belediyeler Dergisinde yer almış makalelerinde Dr. Ruşen Y. Keleş ve Nata Dinçer, yurdumuzda nüfus hareketleri istatistiklerine dayanarak şehirleşme hızının sanayileşme hızından üstün olduğuna dikkati çekmekte ve hatta birçok büyük şehirlerde sanayi kolundaki nüfus oranında düşme kaydedildiğini belirterek aşın nüfus toplanmasının gerçek sebebinin müstahsil olmayan hizmet dallarında vaki bir yoğunlaşmadan ileri geldiğine özellikle işaret etmektedirler. Sözü geçen makaleler... İller ve Belediyeler Dergisi Sayı 209 - 210 - 213

ca hasredilirken gurbetteki fertten gelen para diğer zarurî ihtiyaçlara harçlık yapılır. Böylece emeğin işveren tarafından ucuza değerlendirilmesi yanında esasen az üretilen toprak mahsullerinin daha verimsiz üretilmesi ve üretilenin de piyasaya mal edilmemesi gibi bir sonuçla karşılaşılır.

2 — İşgücünü en iyi değerlendirecek çağda kimselerin köyden ayrılmasıyla köy yavaş yavaş canlılığını kaybeder; ortak ihtiyaçlar için ister fert eliyle ister Devlet eliyle olsun meydana getirilmiş eserler, yapılmış önemli harcamalar beyhudeleşir. (**)

Bu suretle köylerin kalkınmasında genel Devlet idaresi çalışmalarını mahalli halkın gayretleriyle ahenkli bir şekilde koordine etmede ümit bağlanan, enerjik ve kabiliyetli kimseler bulmak imkânsızlaşmakta, Toplum Kalkınması için zaruri ortam kaybolmaktadır.

3 — Akın ahlâkî ve sosyal bakımdan da bazı mahzurlar yaratır. Uzunca süre geride bıraktığı ailesinden - özellikle eşinden ayrı kalan gurbetçi orada başka kadınlarla ilişkiler kurar; Bu bağlar bazı hallerde yeni bir evliliğe kadar varır. Bu evlilik, hukuk dışı - lâkin örf ve âdetin de etkisiyle çok kere eş kadın tarafından da benimsenmiş bir evliliklidir.

Bazen eş kadın uzaktan duyduğu bu evliliğe rıza göstermez. Fakat kendisinin yıllardan beri var olduğunu sandığı evlilik bağının pek çokları eğri büğrü bir imza atmaktan başka okuryazarlığı olmayan köy evlendirme memurlarının, yani muhtarların, usulü hata veya ihmali yüzünden zamanında tescil edilmemiş olduğunu anlayarak hayal kırıklığı, şaşkınlık veya çaresizlik içinde döğünür, çocuklarıyla perişan kalır.

Evlilik bağına sadık kaldığı takdirde bile erkeğin gurbetteki meşguliyeti uzadığı ölçüde geride kalan eş kadının durumunda başka tarzda olumsuz etkiler görülebilir. Çok kere kocasının ailesi ocağında huzuru kaçır; Bazen ana baba ocağına döner. Hatta başka bir eş edindiği veya iffetsiz telâkki edilmesiyle sonuçlanan davranışlarda bulunduğu olur.

(**) Rahmetli Başbakan Şemsettin Günaltay'ın doğum yeri olan Erzincan ilinin İliç ilçe merkezine 5 Km. mesafede Ürik (Sabırlı) köyü vaktiyle 80-90 haneli bir köy iken bugün çalışma imkânını kaybetmiş kimselerden ibaret 8-9 haneye inmiştir. Esasen çevrenin birçok köyleri «Boşalmış» durumda olup, 1.500 kilometrekarelik bir alanda topyekûn 17.000 civarında nüfus yaşamaktadır. Yol, okul, içme suyu tatmin edici şekilde olan köyler bile her geçen yıl nüfuslarından kaybetmektedirler.

Akını Hafifletici Tedbirler Neler Olabilir?

Konunun çeşitli yönlerden Devlet organlarını ilgilendiren bazı tezahürler yarattığına daha önce işaret etmiştik. Siyasî kudretin meselâ gecekonduların meselesine ciddiyetle eğilmesi elbette ki kayda değer. Bu eğilişin ifadesi olarak Devlet, hizmetlerini gecekonduların semtlerine götürmek hususunda Belediye idarelerine zaman zaman tazyik etmiş; Bu tazyikini malî bakımdan desteklemiş; Hukukî vetirelere zıtlık taşıyan olupbittiler dahi meşruluk tanımak yoluna gitmiş ve sayısız mahzurları bünyesinde taşıyan gecekondular yerine «sosyal konutları» ı ikame çalışmalarına girişmiştir. Ancak bu, arazın kendisini değil de görünüşlerini gidermeye yönelmiş ve kesinlik taşımayan bir tedbirden ibarettir. (*).

Bu itibarla gecekonduların yıktırılması, büyük şehirlere gelmek isteyenlerin zora dayanan yollarla kısıtlanmak istenmesi gibi görüşler Devletçe de bir yana bırakılarak Devlet Plânlama Teşkilâtı aracılığı ile yapılan çalışmalar olumlu bir şekilde sosyal hastalığın gerçek sebebini bulup çarelerini almaya yönelmiş bulunmaktadır.

Birinci beş yıllık Kalkınma Plânının, plânlı kalkınmanın 15 yıllık hedeflerini belirten ikinci bölümünde İktisadî ve Sosyal Hedefler başlığı altında bu konudaki görüşler şöyle tespit edilmiş bulunmaktadır:

«... Geçmişteki hızlı nüfus artışı ile tarım ve tarım dışı sektörlerde yaratılan iş hacminin doğurduğu istihdam arasındaki dengesizlik, tarımda hızla artan bir gizli işsizlik problemi yaratmıştır. Bunun baskısı ile meydana gelen hızlı şehirleşme ise, tarım dışı sektörlerde bir açık işsizliğin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Türkiye’de yüksek bir kalkınma hızını zorunlu kılan başlıca sebeplerden biride budur. Bugün tarımdaki en yüksek çalışma mevsiminde bile bir milyon olarak beliren gizli işsizlere ilâve olarak 15 yıl içinde çeşitli sektörlerde yedi buçuk milyon insana iş imkânı yaratmak gerekecektir. İç ve dış kaynaklarımız bakımından oldukça yüksek bir gelişme hızı sayılabilecek % 7 lik bir kalkınmanın, yatırım ve üretim hedeflerinin gerçekleşmesiyle yaratılacak iş imkânları, özel tedbirler alın

(*) Sosyal konutlar yapımı gecekonduları önleyen değil bilâkis arttıran amil olacaklardır. İlerde sosyal konutla değiştirilmek ümidi var oldukça gecekonduların inşaatı yavaşlama yerine hız kanacaktır. Önce gelmiş olanların günün birinde sosyal konuta kavuşmuş olmaları onları geride kalanları da biran evvel büyük şehirlere göçmeye teşvik ettirecektir.

madıkça istihdam meselemizi bütünüyle çözemeyecektir... Dolayısıyla, bu dönem içinde istihdam meselesini çözmeyi hedef tutan plânımızda bu konuyla ilgili özel tedbirler yer almaktadır. Plânın ilgili bölümünde geniş olarak açıklanan bu tedbirlerin ana ilkesi, ekonomik ve sosyal maliyeti çok yüksek olan açık işsizliğin önlenmesi için şehirlere akının, yaratılacak yeni iş alanları ile dengeli olmasını sağlamak ve tarım bölgelerinde tarım dışı faaliyet imkânlarını arttıracak programlar hazırlamaktır.» (*)

İlgili bölümlerde açıklandığı bildirilen bu tedbirler plânda Toplum Kalkınması, Ekonominin Genel Kalkınması, insan gücü istihdamı, Uygulama Politikası gibi bölümlerde teorik olarak tespit edilmiş bulunmaktadır. (**)

Bu bölümlerde belirtilen görüşü kısaca şöyle özetleyebiliriz: Köy ve şehir problemleri bir bütün olarak ele alınmalı; yurdun çeşitli bölgeleri arasında varlığı bilinen coğrafi, sosyal, ekonomik veya fonksiyonel dengesizlik giderilmeye çalışılmalı; şehirdeki hayat şartlarını düzeltmeye gayret sarf ederken köylerin kalkınması için büyük fedakârlıklar ihtiyar etmekle beraber köye hizmet götüren çalışmaları ahenkleştirmek, büyük şehirlere göç gönderen illere kalkınma çalışma ve yatırımlarında öncelik tanınmalı; üretilen toprak mahsullerinin fiyatı bir yandan dünya toprak ürünleri fiyatına, öte yandan yurttaki diğer ürün ve mamûllerin fiyatına ters etkilerde bulunmayacak bir tarzda değerlendirilmelidir.

Gerek plânda yer alan ve gerekse günlük hayatın akışı içinde müşahede edilegelen tedbirler icabı olarak denebilir ki, göçlerin başlıca sebebi topraktaki fazla nüfus olduğuna göre ilk tedbirin toplum kalkınmasında, yani köylerin kalkındırılmasında, iş imkânlarının artırılması olması tabiidir. Bu arttırma ya doğrudan doğruya köyde olur veya çevrede olur. Meselâ tarım faaliyetlerinin daha verimli bir hale getirilmesi yanında tarım ile ilgili arıcılık, meyvecilik, kavakçılık, küçük el sanatları, hayvancılık... kollarının fennî şekilde geliştirilmeleri bir miktar nüfusu köye bağlayan amiller olabilir. Ancak köye tevcih edilmiş fakat köy seviyesinde kalmış toplum kalkınması çalışmaları yeni bir hayat anlayışına köylüsü ile şehirlisi ile yükselmiş olan Türkiye halkı için artık yetersiz kalmaya, bu ça

(*) Kalkınma Plânı - Birinci Beş Yıl 1963 - 1967 sahife 36

(**) Devlet Plânlama Teşkilâtının sözü geçen Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında esasları tespit edilen görüşler yıllık programlarda ve bu yıllık programların icra plânlarında ayrıntılı olarak tekrar edilmiştir.

İşmalar yurdun genel ekonomik verileri ile ahenkli bir bütün içinde mütalâa edilmedikçe başarısızlığa uğramaya mahkûmdur. Bunun için yurdun yerüstü ve yeraltı imkânlarını, çevre çevre, sürekli ve ciddi bir incelemeye tabi tutup alışılmış istihsal veya imalât tarzlarından daha randımanlı üreticiliğe geçmek şarttır. Örnek olarak bir zamanlar yurdun en çok insan gücü ihraç eden Rize Bölgesinde çay ziraatının ihdas ve geliştirilmesi ile göç miktarının hissedilir oranda düşüklük gösterişini kaydedebiliriz. Hâlen Karadeniz Ereğlisi havalisinde kurulmakta olan Demir Çelik tesislerinin kısa bir zamanda on binlerce yurttaşı çevresine topladığı bilinen bir gerçektir. Şu halde gayretleri, semeresiz kalmaya mahkûm küçük ve dağınık çalışmalardan çok sürekli ve toplu iş alanı yaratan faaliyetlere teksif etmek daha verimli bir yol olsa gerektir. Bu büyük iş alanım yaratacak tesisleri ekonomik zaruretleri de gözden uzak tutmayarak tercihan büyük şehirlerimizden ölçülü bir uzaklıkta kurmak ve böylece uzmanların büyük şehirleri kurtarıcı tedbir olarak tavsiye ede geldikleri «peyk şehir» sistemine gitmek Plânlama İdaresinin de benimsediği bir arzudur. Ancak bu arzunun uygulanma alanına çıkarılmasında gösterilecek başarı derecesi arzunun kendisinden daha büyük değer taşır.

Son yıllarda ortaya çıkışma ve gittikçe hız almasına işaret ettiğimiz dış ülkelere göç olayı bu konuda görüşlere yeni bir ışık getirmiştir. Nitekim 1965 yılı Kalkınma Programı çalışmaları sırasında bu yıldan itibaren kalifiye işçilerin yurt dışına çıkışma daha az imkân verip gideceklerin tercihan vasıfsız ve özellikle de imkânları geri kalmış yurt bölgelerinden olması hususunda itina gösterilmesinin kararlaştırıldığı anlaşılmaktadır.

Sonuç:

Sosyal olayların da kendilerine göre muayyen determinizmi olduğuna göre Türkiye’de ciddi bir oluş halinde gördüğümüz köyden şehire akın konusu üzerine ciddiyetle eğilmek bir zarurettir. Gerek Plânlama İdaresi ve gerekse Bilimsel Araştırmacılar konu üzerine eğilmekte iselerde keyfiyetin sadece tespiti değil, önlenme çarelerinin de bulunması şarttır. Devlet hizmetleri yapıcı, uyarıcı ve kalkındıncı olarak köyümüze girebildiği ölçüde yurt problemlerinden en önemlisi çözümlenmiş olacaktır.

İŞTEN EL ÇEKTİRME

Yazan:

Yüksel ÇAVUŞOĞLU

Muğla Maiyet Memuru

(Geçen sayıdan devam)

d — 1609 sayılı kanun hükümlerine göre:

M. Muhakematı hakkındaki kanun, idarenin otoritesinin sarsılmaması, amme hizmetinin selâmetle yürütülmesi gibi mülâhazalarla, memurların vazifelerinden dolayı ve vazifeleri sırasında işledikleri suçları ayrı bir takibat ve tahkikat usullerine tabi tutmuştur. Bu sebeple konulan hükümlerin bazı ahvalde çabuk hareket etme imkânını ortadan kaldırdığı şüphesizdir. İşte 1609 sayılı kanun bazı suçların takibini M. Muhakematı kanunun şümülü dışına çıkarmıştır.

1609 sayılı kanun hükümlerine göre bir memur hakkında takibat yapabilmek için, o memurun M. Muhakemat Kanununa tabi olması, doğrudan doğruya veya iştirak sureti ile işlenen suçun adı geçen kanunun 1. maddesinde sayılan suçlardan biri olması lâzım gelir. 1. maddeye göre irtikâp, rüşvet alıp vermek, ihtilas ve zimmete para geçirmek, doğrudan doğruya veya memuriyet vazifesini suiistimal etmek suretiyle kaçakçılıktan, resmî müzayede ve münakaşalara, alım satımlara fesat karıştırmak, devlet hariciyesine ait mahrem evrak veya şifreleri ifşa veya ifşaya sebebiyet vermek ve yukarıdaki cürümlere iştirak etmekten maznun olan memurlar için yapılacak takibat 1609 sayılı kanun hükümlerine tabiidir. 1609 sayılı kanunun 1. maddesinin 5. fıkrasında «Bu cürümler hakkında ilk tahkikat yapılmadan önce müddeiumumiler tarafından yapılacak hazırlık tahkikatında maznunun mensup olduğu vekâlet veya vekâletlerce tahkikat yapılmasına ve maznunun elinin işten çektilirilmesine mâni değildir.» Demek ki adı geçen kanunun 1. maddesindeki suç-

llardan biri ile itham olunan memurlar hakkında idare kendi açısından tahkikat yapacak ve İdarî hükümleri uygulayacaktır. Memuru tayine makam ancak tahkikat sonunda memuru işten men edebilecektir.

e — 4237 saydı Kanun Hükümlerine Göre;

4237 sayılı Fevkalâde Hallerde Haksız Olarak Mal İktisap Edenler Hakkındaki kanun konumuzla ilgili bir hüküm getirmiştir. Adı geçen bazı ahvalde haksız mal iktisabında bulunanlara dair getirdiği hükümleri anlayabilmek için kanunun şümulünü anlamak lâzımdır.

Kanunun uygulanabilmesi için bir şart olarak olağanüstü hal mevcudiyeti gerekmektedir. Bu hal:

1 — Devamlı veya muvakkat surette bir amme vazifesi veya hizmeti gören devlet veya diğher her türlü amme müessesleri memur ve müstahdemleri,

2 — Devamlı veya muvakkat surette ücretli veya ücretsiz ihtiyari veya mecburi, olarak bir amme vazifesi veya hizmeti diğher kimseler,

3 — 3659 saydı kanun mevzuuna giren müesseselerde hizmet edenler,

4 — Amme menfaattarına hadim cemiyetlerin idare uzuvları ile ücretli veya ücretsiz memur ve müstahdemleri,

5 — 2556 sayılı Hâkimler Kanununun tahkik ve takibe dair olan geçici madde hükmü mahfuz kalmak şartıyla hâkim ve müddeiumumilerle, hâkim sınıfından sayılanlar da bu madde hükmüne tabidir. Görüldüğü üzere: Kanun şümulü devlet hizmetindeki bütün memur ve müstahdemleri malî veya İdarî statüleri ne olursa olsun tarif içine almakta, hatta genel menfaattara hadim cemiyet mensupları da tarife dâhil edilmektedir. Keza 3656 sayılı kanuna tabi müesseseleri şümul içine almaktadır. Kanun görevlinin ücretli ve ücretsiz, muvakkat vazife ifa etmesini dahi düşünmeyerek kanun kapsamına dâhil etmiştir. Bu hükümlere göre, vatanî görevini yapan bir er’i dahi şümul içine almıştır.

Bu kanunun konuyu ilgilendiren II. maddesi «Tahkik memurunun göstereceği lüzum üzerine tahkikatı emredenler tarafından alâkalıların eli işten çektirileceği gibi bunlar bağılı buldukları vekil

tarafından vekâlet emrine alınabilirler. Askerî şahıslar hakkında açığa çıkarma karan Millî Müdafaa Vekilince, işten el çektirme karan da adli amirlikçe verilir.» Madde sarahatinde anlaşıldığı üzere bu kanuna göre işten el çektirebilmek için memur hakkında kanunlardaki hususlardan dolayı tahkikat yapılması gerekmektedir. Tahkikat sırasında tahkik memurunun lüzum göstermesi gerekmektedir. Ve işten el çektirmeye tahkikat açtıran âmir karar verecektir. Tahkik memurunun tayini T. maddeye göre: beyanname istendikten sonra alâkalı hakkında tahkikata lüzum görülürse 3. maddenin 1. ve 3. fıkralarında yazılı şahıslar hakkında bunların bulunduğu veya işi itibariyle alâkalı veya onun salahiyet vereceği âmir, aynı maddenin 2. fıkrasında yazılı şahıslar hakkında başvekil veya: onun tevkil edeceği vekil veya âmir tarafından bir tahkik memuru tâyin olunur. Askerî şahıslar hakkında Genel Kurmay Başkam, Seferde Teşkilâtı Esasiye Kanuna göre Kuvay-i Harbiye'nin emir ve kumandası kendisine tevdi olunan zat dahi Millî Müdafaa Vekilinin haiz olduğu salahiyeti kullanabilir.» denilmektedir. Bu tahkikatı emreden makamın belirtilmesi için 3. maddede beyanname istemeye yetkili makamları araştırmak lâzımdır. 3 maddeye göre, «Bir vekâlete bağlı bulunan daire ve müesseselerle 3659 sayılı kanunda yazılı müesseselerin memur, müstahdem veya mensuplarından beyanname istemek salahiyeti alâkalı vekile veya onun salahiyet vereceği âmire aittir. Askerî şahıslar hakkında hazarda Genel Kurmay Başkanı, seferde Anayasa mucince Kuvay-i Harbiye'nin emir ve kumandası kendisine tevdi olunan zat Millî Müdafaa Vekilin salahiyetini haizdir.

2— Başvekâlete bağlı daire ve müesseselerle amme menfaatlerinin hadim cemiyetler ve 1. fıkra hükmüne dâhil olmayan daire müesseselerin reis aza ve müdürlerinden beyanname istemek salahiyeti başvekile veya onun tensip edeceği vekilce ve bir daire) ve müessese ve cemiyetlerin diğer memur, müstahdem veya mensuplarından beyanname istemek salahiyeti bunların müdür veya reislerine aittir.

3— 1 ve 2. fıkra hükmüne dâhil olmayan hakem ve ehli hibre gibi kimselerden beyanname istemek salahiyeti alâkalı vekile veya onun tensip edeceği makama aittir. Görüldüğü üzere yetki genel olarak vekil veya onun adına vazife görece ve onun tensip edeceği memur tarafından ifa edilmektedir. Kanunda sarîh olarak beyanname istemeye ve tahkikat emretmeye dair hüküm olmayan hallerde bu memurların müdür veya reisleri yetkili kılınmışlardır.

Bu kanun olağanüstü hallerde memuriyet sıfatını kötüye kullanarak gayrimeşrupal iktisabını önlemek için vazedilmiştir. Kanunun şumulünü incelerken gördüğümüz üzere II. maddesiyle vazedilen işten el çektirmede geniş bir uygulama sahası bulunmaktadır. Tabiidir ki tahkikat:

- a — Haksız olarak mal iktisap edildiğine
- b — Hilafi hakikat beyanname verildiğine
- c — Sahte vesikalar ibraz edildiğine

d — Haksız olarak iktisap olunan malların kaçırıldığı veya gizlendiğine, dair bir kanaatin uyanmasına yol açan veya o şekilde sonuçlanırsa tahkik memuru işten el çektirebilmesi için bir talepnameyi tahkikatı emreden makama bildirir. Tahkik memuru talebi olmaksızın başvurulacak bir işten el çektirme muamelesi kanunun maksat ve koyduğu sarıh hükümlere aykırılık teşkil eder.

4237 sayılı kanunda işten el çektirme II. maddesinde vazedilmekle beraber sonuçları ve muhakeme neticesinde verilen karara göre durumun ne olacağı hüküm getirmemiştir. Bu bakımdan genel hükümlere uyularak, inzibat komisyonları ve Danıştay'a müracaat hakkını tanımak gerekir. Maaş durumları Memurin Kanununda zikredilen hükümlere tabi olması ve memurin meni muhakeme ve beraatına göre adı geçen kanundaki hükümlere göre muamele yapılmak icap eder.

F — Bazı teşkilât kanunlarına göre:

1 — Hâkimler kanunlarına göre:

Hâkimler Kanununun 112. Maddesi ile 7. Dereceden yukarı derece veya sınıfta bulunan hâkimlerin vazifelerine devamları, adliye kuvvetleri nüfuz ve itibarına yahut tahkikatın selâmetine hâle vereceği anlaşıldığı takdirde sınıfına göre İnzibat Meclisi veya Haysiyet Divanı kararına ile eli işten çektirilir. Hâkim muavinleri ile üçüncü ve ikinci sınıf savcılara ve yedinci derece altında bulunan hâkimler hakkında işten men muamelesi Adliye Vekil tarafından tatbik olunur.

Hükümden bu muamelenin tahkikata bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Bu hüküm konulması daha önceki sebeplerden dolayıdır. Adliye memurları içinde kanun, 127. Maddesinde tahkikatın selâmeti

için müfettiş veya muhakkikler tarafından işten el çektirilebilecekleri kabul etmiştir.

1961 Anayasası bilindiği üzere: Hâkim teminatının tam anlamı ile sağlamak için hâkimlerin işlemleri yürütmek bakımından Yüksek Hâkimler Kurulunu kurmuştur. 45 sayılı Kuruluş Kanununun Hâkimler Kanununun bazı maddelerini bu arada işten el çektirmeye dair maddeyi değiştirmiştir. Buna göre: Bütün hâkim ve yardımcıları hâkimle yardımcıları hakkında soruşturma yapar ve işten el çektirir.

45 Sayılı kanunun 53. maddesinde «Yüksek Hâkimler Kurulu tarafından hakkında soruşturma yapılmasına karar verilen hâkim ve hâkim yardımcılıklarının görevinde devamına soruşturmanın selâmetine yahut yargı erkinin nüfuz ve itibarına zarar verileceğine kanaat getirilirse geçici bir tedbir olarak işten el çektirilebilir. Madde burada işten el çektirmeyi soruşturma yapılmasına bağlamıştır. Savcı ve yardımcıları içinde bu yetkiyi aynı sebep ve şartlarla Yüksek Savcılar Kuruluna verilmiştir.

45 sayılı kanunda hâkim ve savcı adayları için Hâkimler Kanununun tatbik edileceğine dair hükme bakarak bunları Adalet Bakanının işten el çektirebileceğini söyleyebiliriz.

2— Jandarma ilgili mevzuat:

Bilindiği üzere değişik görevleri ve çeşitli yerlere bağlantıları olan jandarma teşkilâtı askerî, mülkî, adli görevler ifa etmektedir. Bu bakımdan:

Jandarma mensupları Askerî Ceza Kanunundaki suçlardan askerî ceza usulüne göre Askerî Mahkemelerde mülkî vazifeleri sırasında ve bu vazifelerden doğan suçları M. Muhakematı hakkındaki kanuna göre, adli vazifeleri sırasındaki suçlardan C.M.U.K. 154. Maddesi mucibince takip ve tahkik olunur. Jandarma subay ve astsubayları askerî işlerinden dolayı haklarında takibata başlanması üzerine As. C. U. K. nun 102. Maddesine göre adliye âmirler tarafından muvakkaten işten el çektirilebilir. Sonuçları umumi hükümlere benzeyen bu muamelede işten el çektirilen memura maaş ve tahsisatları verilir.

İl İdaresi Kanununun 16. maddesi mucibince vali 31. maddesi mucibince kaymakam kendi sorumlulukları altında jandarma mensuplarına işten el çektirebilir ve durumu İçişleri Bakanlığına bildirir.

3 — Mülkiye Teftiş Nizamnamesine göre:

Mülkiye müfettişleri İçişleri Bakanlığına bağlı olan bilumum dairelerin, jandarma ve polis mensuplarını mülkî görevlerinden dolayı vekâletten verilen emre, teftiş sırasında muttali oldukları hususlara göre veya ihbar veya şikâyetnameler üzerine M. Muhakemat Kanununa göre tahkikat yaparlar. Demek ki:

1 — Müfettiş bakanlıkça daha önce yapılan ihbar veya şikâyet üzerine tahkikata memur edilir.

2 — Normal teftişi sırasında suç olan bir meseleye rastlar.

3 — Teftişi sırasında şikâyet ve ihbar alır.

Bu üç halin dışında müfettiş nizamnamenin kendisine verdiği işten el çektirmeye başvuramaz.

Nizamnamede müfettişin hangi ahvalde işten el çektirmeye başvurabileceği tahdidi olarak belirtilmiştir.

25. Madde de:

a — Kasasını veya veznesini muayene ettirmekten, para veya para hükmündeki evrak ve aynıyatı ve bunların zabitlerini, bunların hesaplarını defterlerini göstermekten ve sorulan suallere cevap vermekten imtina etmek.

b — Memurun irtikap, rüşvet, zimmet, ihtilas ve muamelâtında suiistimali görülmek,

c — Tahkikat mevzuu olan suç ağır hapsi müstelzim olmak,

d — Evrakta sahtekârlık yapmak.

Nizamname işten el çektirme yetkisini müfettişlere yukarıdaki dört fıkra için vermiştir. Bunun dışındaki hallerde müfettişin işten el çektirme yetkisi olmayıp, işten el çektirilmesi gereken hallerde salahiyeti mercilerden talep eder.

Müfettişleri Vali, Kaymakam ve İl Belediye Reislerinin işten el çektirebilmek için vekâletten müsaade almaları gerekmektedir.

Nizamnamenin 27. Maddesi ise:

Tahkik neticesinde suçun vukuu anlaşılmadığı veya kâfi delil bulunmadığı veya iş başına iadesinde mahsur görülmediği takdirde eli işten çektirilmiş olan memurları vazifelerine iadeleri müfettişler tarafından vekâlet ve vilâyete bildirilir.

4— Belediye Kanunu:

1580 Sayılı Belediye Kanununa göre belediyenin icra uzvu olan belediye reisi diğer icra-i yetkileri yanında işten el çektirmeye de salahiyetlidir. Fakat bu yetkiyi kendi veya belediye meclis veya encümenlerince tâyin edilen memurlara şamildir. Belediyenin vekâletler ce tâyin edilen memurlarına bu yetkinin şumulü yoktur.

Belediye Memur ve Müstahdemleri Nizamnamesine Göre:

Belediye reisleri belediye memurları hakkında vazife ve memuriyetlerine taallük eden hususlardan dolayı tahkikat yapma ve lüzumu halinde işten el çektirmek salahiyetini haizdirler. Merkezde tâyin edilmiş memurlar hakkında işten el çektirme salahiyeti memurun mensup olduğu vekâlete aittir. İşten el çektirilen memurlarla aleyhlerinde yapılan cezai takibat üzerine maddî ve İdarî mercilerce haklarında kati ve nihai hüküm ve karar verilen memurların aylıkları, hukukî vaziyetleri devlet memurları hakkında mevzuata göre tâyin olunur.

Görüldüğü üzere: Belediye reisleri tahkikat sonucu işten el çektirmeye tevessül edebilmektedir. Belediye Kanununda belediye reis ve memurları Memurin Kanununun ve Memurun Muhakemat Kanununun 12. Maddesi hükümleri caridir. Belediye Kanununun 92. Maddesine göre: kanuni vazifesini mahallin en büyük mülkiye memurunun tahriri tebligatına rağmen makul bir özre müstenit olmaksızın ifadan istinkâf eden reislerin lüzum görülürse (Vilâyet merkezleri için Dâhiliye Vekâletinin muvafakatim alarak vali veya Dâhiliye Vekâletince eli işten çektirilebilir ve haklarında M. Muhakematı kanunu ahkâmı tatbik olunur. Hükme göre işten el çektirme özürsüz vazifeyi yapmamaya bağlamıştır. Zaten başka ahvalde işten el çektirmeyi uygulamak makul olmazdı: Belediye reisinin görevleri kanunlarla belirtildiğine göre bu görevleri yapmamak, vazifeden kaçmak durumunda bu yetki kullanılmalıdır.

3 — İŞTEN EL ÇEKTİRMENİN NETİCELERİ:

İşten el çektirme işlemini şimdiye kadar mahiyetini, şartlarını, çeşitli kanunlarımıza göre işten el çektirme işlemini incelemiş bulunmaktayız. İşten el çektirme ile ve fakat kanunlarımızda tasrih edilmemiş, ihtilaf yaratan durumları incelemeye geçmeden evvel bu müessesenin uygulanması halinde doğacak sonuçları görmektedir. İşlemin doğurduğu sonuçları genel olarak iki noktadan incelemek mümkündür.

a — İşten el çektirmenin memuriyet sıfatına taallük eden neticeleri.

b — İşten el çektirmenin malî sonuçları.

a — Memuriyet sıfatına taallük eden neticeler: İşten el çektirme işleminin mahiyetini incelerken gördüğümüz üzere işlem çeşitli sebeplerle başvuru bir İdarî tedbir idi ve tahkikatın selâmetle cereyan etmesine matuftu (Özellikle Memurun Kanununun M. Muhakemat Kanunu vs.) Bu bakımdan suçsuzluğu yetkili bir kaza merciinde ortaya çıkan memurun bütün hakları ile vazifeye iadesi gerekir ve işten el çektirme muamelesinden evvelki durum geriye gelir. Fakat menî muhakeme, beraat ve genel af ile tahkikatın sona ermesi veya ortadan kalkması ile işten el çektirme işleminin otomatikman ortadan kalkacağına dair bir hüküm mevzuatımızda yer almadığından işlemi uygulayan makamın bunu yapması icap etmektedir. İşten el çektirilen memurun memuriyetle hukuki rabitası kesilmiş değildir ve bu memurların memuriyet sıfatları, kadroları bakidir. İşlem işten el çektirilen memurun fiilî olarak vazife ile irtibatını kesmektir. Yerlerine başkalarının tâyin edilemediği gibi kadroları da inhilal etmez Danıştay İkinci Dâva Dairesinin E.37/1583 K.1422 sayılı kararında «Muhakeme altına alınan memurlardan Men'i muhakeme, beraat veya âdemi mesuliyet kararı alanların kesilen maaşlarını yansının idare-i 1452 sayılı kanunun 6. maddesi iktizasındadır. Böyle karar alanların derhal vazifelerine iadeleri gerekir. Vazifeye tehhür ile iadesi kanuna muhaliftir. «Diğer beraat veya âdemi mesuliyet kararı alanların derhal görevlerine iade edilmesini belirtmektedir. Danıştay 5. Dairesi E.51/1355 Karar 52/1067 Sayılı bir kararında ise «davacının vaziyeti işten el çektirme olup hakkında azil muamelesi cereyan etmediği tetkik edilen dosya münderecatından anlaşılmasına ve inhilal etmeyen bir memuriyete başkasının tayini de mevzuatla telif edilemeyeceğine göre tâyin muame-

leşinin iptaline» diyerek işten el çektirmede memurun kadro ile münasebetinin devam ettiğini işten el çektirmenin vazifenin sona ermesi demek olmadığını, böylece o memurun yerine tâyin yapılamayacağı açıklanmıştır.

Kaldı ki M. Muhakemat Kanununun işten el çektirmeye dair 12. Maddesinde de «Beraat veya mahkûmiyet halinde ahkâmı mevzuatı kanuniye dairesinde muamele olunur.» ve Memurun Kanununun 48. Maddesinde «Açığa çıkarılmasına be mahal olduğu İnzibat Komisyonu kararı ile tahakkuk eden memur vazifesine iade edilmekle beraber» demekle bu hususu hükme bağlamışlardır. Memurun Kanununun 49. Maddesi hakkında açılan tahkikatın kararla hitam bulması halinde memurun statüsünü tâyin etmektedir. «Esnayı memuriyetinde gerek vazife-i memuriyetinden gerek şahsî bir cürümünden muhakeme altına alman memur beraat ettiği takdirde bilcümle hukukuna sahip olur. Muhilli haysiyet ve namus bir cürüm ile alelittlak ağır hapis veya o derecede cezayı müstelzim bir fiil ile veya vazifesinden dolayı laakal altı ay hapis ile mahkûm olanlar, memuriyetten ihraç edilirler. Memuriyetten ihracı müstelzim olmayacak derecede hapis cezası ile mahkûm olanlar mecburi tahvile tabi tutulabilirler.» 49. Madde beraat halinde işten el çektirilen memurun bütün hukukuna sahip olacağını belirterek memurun memurluk sıfatının kaybetmesini: Muhilli haysiyet ve namus bir cürüm ile ve alelittlak ağır hapis veya benzeri bir ceza ve görevi sebebiyle en az altı ay ceza almasına bağlamaktadır. Tahkikat sonunda:

- a — Memur ihraç edilebilir.
- 1 — Muhilli haysiyet ve namus bir cürüm.
- 2 — Herhangi bir sebepten dolayı ağır hapis.
- 3 — Ağır cezayı gerektiren bir fiil.
- 4 — Vazifeden dolayı en az altı ay hapis cezası alması gerekmektedir.
- b — ihracı icap ettirmeyecek derecede bir hapis cezası alabilir.
- c — idare işten el çektirmeyi geri alabilir, inzibat komisyonları kaldırabilir.
- d — Memur tahkikat sonunda meni muhakeme veya beraat kararı alır.

e — Tahkikat devam ederken genel af sebebiyle tahkik konusu sadece idari değilse dosya kapanır. Kanaatimizce: memur ihracı icap ettirmeyecek ceza alır ise behemehâl tahvile tabi tutulmalıdır. Tahkikatın genel af ile ortadan kaldırılması halinde de memurun yerinin değiştirilmesinde fayda vardır.

Memurin Kanunundaki memuriyetten ihraç için muhilli haysiyet ve namus bir cürüm ile mahkûmiyeti şeklindeki ibareden ne anlaşması lâzım geldiği hususunda Memurin Kanununda bir hüküm yoktur. Bu konuda T.B.M. nin 12/5/1937 Tarih 991 Sayılı tefsir kararında şöyle denilmektedir. «Kanunen memnu olan ve bir suç teşkil eden her hâdise esas itibariyle failinin haysiyeti ile alâkalı olmakla beraber muhitin ve İctimaî sebeplerin tesiratına tabi olan muhilli haysiyet ve namus fiillerde sebep, saik ve zaman değişmekle de telâkki farkları hâsıl olabileceğine göre bu nevi fiilleri vaz kanun tâyin ve ifade edecek tarzda tatad etmesi doğru olmayacağına ve binaenaleyh kanuni ve inzibati bakımdan suç sayılabilecek fiillerin, bu amiller her zaman göz önünde bulundurularak bir neticeye varılmak üzere takdiri vaziyette bırakılması (maksadı temine daha ziyade yarayacağından) bu mefhumu kanunu tatbik ile mükellef olan salahiyetli mercilerin takdir ve içtihatlarına bırakılması muvafık olacağına...» Görüldüğü üzere bu kavramların zamanla değişebileceği nazara alınarak bunun takdiri salahiyetli makamlara bırakılmıştır. Böylesine geniş bir takdir hakkı kanaatimizce zararlıdır ve tatbikatta bu nevi takdir haklarının kötüye kullanıldığı müşahade edilmiştir. Takdir hakkının idari kazaca kontrolü hususunda yeterli bir sisteme sahip olmadığımız için bu takdirin hiç olmazsa sınırını belli etmekte fayda vardır. Nitekim Danıştay bir içtihadında: «Bir suçun haysiyet ve namus bozucu sayılabilmesi için camia vicdanında yarattığı tepkiye ve aldığı tavsife göre tâyin ve takdir edilmesi iktiza eder. İdarenin suçlarının haysiyeti bozucu olup olmadığı yolundaki takdirini kullanırken umumi duygusu kanunlarda haysiyet ve namusu bozucu olarak kanunlarda açıkça sayılan suçlarla mukayeseyi ve bu husustaki doktrin ve jürisprüdens'in ortaya koyduğu kıstasları göz önünde bulundurması iktiza eder. Kanun koyucunun bu tayini tatbikatçılara bırakması mutlak surette ve arzu edildiği şekilde suçların vasıflandırılması anlamına gelmez...»

İşten el çektirilen memura âmir (İşten el çektiren âmir veya üst merceği) tahkikat sonunu beklemezsizin işe başlatabileceğini veya mafevk mercinin veya inzibat komisyonlarının bu işlemi ref edebileceklerini belirtmiş idik. Danıştay Umumi Heyetinin 1566 Sayılı ve

4/2/1939 Sayılı kararında «Tahkik memurunun lüzum göstermesi üzerine kazaca Vilâyet makamının tensibi ile memur işten el çektirilmiş ve tahkikat devam ederken memur Vilâyet Makamınca işe iade olunmuştur. Bu durumda tahkikat sona ermeden işe iadenin yersiz olup kıstelyevm yoluna gidilmesi üzerine divan şu şekilde bir içtihat tesis etmiştir. «İcabı keyfiyet bil müzakere: Ahkâmı mevzuata bu hususta sarih bir kayıt olmayıp yalnız memurin kanununun 48. Maddesi ahvali fevkaladede verilmiş olan salahiyete istinaden işten el çektirilmiş olan bir memurun işten el çektirilmesine nebemahal olduğu inzibat komisyonunca kararlaştırıldığı takdirde o memuru vazifesine iade gerekeceği Meşkûr maddede tasrih edilmiş olmasından başlanan tahkikatın bir neticeye isal edilmeden de işten men olunan bir memurun vazifesine iade edilebileceği nümayan olmasına nazaran ahvali adliyyede tahkikatı emreden ve tahtı emrindeki memurin vasıtası ile tahkikatı icra ettiren makamın göstereceği lüzum üzerine men olunan bir memurunda tahkikatın arz ettiği safhaya göre işten el çektirilmesine mahal olmadığı anlaşıldığı takdirde işten el çektiren veya mafevk makam tarafından memuriyete iade edilmesinin şayanı kabul olduğu ve bu itibarla Tahir efendinin memuriyete iadeden sonraki maaşlarının vizesi lâzım geldiğine...» karar verilmiştir. Görüldüğü üzere içtihattan:

1 — Tahkikat neticeye varmadan işten el çektiren makamın iadesi.

2 — Bir tahkik memuru vasıtası ile tahkikatı yaptırmakta olup tahkikatın arz ettiği safhaya göre üst merci tarafından iade söz konusudur. Üst merciin iade kararı geçerlidir. İşten el çektirmenin üst merciin iade kararından sonra el çektiren makamın itirazı söz konusu olamaz. İhtilaf vukuunda âmir memur münasebetleri hiyerarşik hususlar muvacehesinde başka noktalardan hal ve önlenmesi cihetine gidilmek gerekir. Âmirin hukuki tasarrufuna hukuk esasları çerçevesinde kaldığı müddetçe itiraz olunamaz.

b — İşten el çektirmenin malî sonuçları:

İşten el çektirilen memurlar hakkında genel olarak 1108 Sayılı Maaş Kanununun 17. Maddesi ve onun ikinci fıkrasını değiştiren 3656 sayılı kanunun 11. maddesi hüküm getirmiştir. 1108 sayılı kanunun tadili şöyledir:

«Vazife ve memuriyetlerine müteallik hususattan dolayı işten el çektirilen memurların maaşları kat olunur. Bu maddenin 2. fıkrası ye

rine kaim olunan 3656 sayılı kanunun 11. maddesi» vazife ve memuriyetlerine müteallik hususattan dolayı maaşları kat olunan alelumum memurlara tahkikat veya muhakeme neticesinde meni muhakeme veya beraat kararı verildiği veya haklarındaki tahkikat umumi af ile kaldırıldığı surette kat olunan maaşlarının yansı verilir.

İşten men edildikleri suçtan dolayı haklarında yapılan tahkikat veya muhakeme sırasında memuriyet vazifelerine müteallik diğer suçları zuhur eden memurlar hakkında bu madde hükmünün tatbik edilmesi için bunların bütün suçlardan men'i muhakeme veya beraat kararı almaları veya umumi af ile tahkikatın kalkması lâzımdır.

Muhakeme neticesinde mahkûm olanlara işten el çektirildiği tarihten itibaren hiç bir şey verilmez. Buradaki hükümlere göre:

- a — Memurun Kanununun 48. Maddesi,
- b — Memurun Muhakematı Kanununun 12. Maddesi,
- c — 4237 Sayılı Kanununun 11. Maddesi,
- d — 2556 Sayılı Hâkimler Kanununun 127. Maddesine göre adliye memurları.

İşten men edildikleri tarihten itibaren maaşlarının kesilmesi icap eder ayrıca 1609 sayılı kanunun 3. maddesine göre son tahkikatın açılmasına dair kararlar birlikte memurun aylıklarının kesilmesi icap eder. Zira: Yine aynı kanuna göre yapılacak kavuşturmalar mevkufen cereyan edeceğinden tevkif fiili bir işten el çektirme olduğundan maaşlarının kesilmesi gerekir. İşten el çektirmeyi takip eden tahkikat ve muhakeme sonunda nasıl muamele olunacağına Maaş Kanununa 17. Maddesinin 2. Fıkrasının yerine kaim olan 3656 Sayılı kanunun 11. maddesi hükme bağlanmıştır. İşten el çektirmeye salahiyet verip tahkikat sonunda nasd bir muameleyi tevessül olunacağı hükme bağlamamış olan kanunlara bu eksikliğini bu hükümler doldurmaktadır. 11. Madde tahkikatın meni muhakeme beraat, mahkemenin umumi af ile kaldırılmasına dair hüküm de getirmiştir. Muhakeme mahkûmiyetle sonuçlanırsa 1108 sayılı Maaş Kanununun son fıkrasına göre hiç bir şey verilmez.

Bu genel mülâhazalardan sonra incelememize çeşitli kanunlara göre işten el çektirmeye tevessül olunması halinde ve onu takip eden tahkikat sonuçlarına göre malî sonuçları görelim.

1 — Memurin Kanununa göre:

Memurun Kanununun 48. Maddesine dayanılarak valilerce işten el çektirme muamelesinin mahiyetini incelerken gördüğümüz üzere bu muameleyi vali ait olduğu vekâlete bildirmekte ve intizat komisyonları iki ay içinde karar vermekte idi. Şimdi:

1 — İnzibat komisyonları bu meseleyi yerinde bulmazlarsa memur memuriyetin iade edilir ve açıkta kaldığı maaşlarının tamamını alır.

2 — İnzibat komisyonları bu işlemi yerinde bulmazsa; Bu mevzuda kanunda sarahat yoktur. Fakat genel hükümlerine bakarak, tahkikat beraat, men'i muhakeme ile sonuçlandırıldığı veya genel af ile kaldırıldığı takdirde 3656 sayılı kanuna göre maaşlarını alır. Tahkikat mahkûmiyet ile sonuçlanırsa 1108 sayılı kanuna göre bir şey almaz.

2 — Memurin Muhakemat Kanununa göre:

Memurların vazifelerine taalluk eden hususlardan haklarında işten el çektirmeye tevessül olunanlara uygulanacak malî hükümler 3656 sayılı kanununun 11. maddesinde düzenlemiştir. Buna göre, M. Muhakemat Kanununun 12. maddesine göre işten el çektirilen memurların maaşları kat olunur, tahkikat veya muhakeme sonunda:

a — Meni muhakeme, sonunda beraat veya tahkikatın af ile ortadan kalkmasında, maaşlarını o hükümlerin kesinleştiği tarihten itibaren alırlar. İki hüküm arasında ise yarım maaş alırlar.

b — 1. tahkikat sırasında memurların vazifeleri ile yeni suçlar ortaya çıkmış ve bunlarda tahkikat konusu olmuşsa, memurun yarım maaş alabilmesi için sonraki suçlardan da men'i muhakeme, beraat kararı alması veya umumi af ile dosyanın kapatılması gerekir.

c — Memur gerek tahkikata konu olan suçtan gerek sonradan zuhur eden suçtan mahkûmiyet kararı alırsa 1108 sayılı kanununun 17. maddesine göre hiç bir şey verilmez. Şu hususa dikkat etmelidir: iki suçu olan memur hakkında adı geçen maddenin, sonraki suçun tahkiki sonucuna kadar maaş verilmeyeceğine dair olan hükmü, işten el çektirme keyfiyeti önceki suç dolayısıyla meydana gelen durumda tesir icra eder. İşten el çektirilmeksizin hakkında tah

kikat açılan memur, vazife görmekte iken tahkikat sırasında meydana çıkan bir başka suçtan dolayı işten el çektirilse ve bu ikinci suç beraatla neticelenip memur görevine iade edilse, daha önce işten el çektirmeyi gerektirmeyen tahkikat bitmemiştir diye maaş durumunda değişiklik yapılamaz yani birinci tahkikata başlama ile işten el çektirme arasında yarım maaş değil tam maaş verilmesi gerekir.

3656 Sayılı Devlet memurlarının aylıklarının tevhit ve teadülü hakkındaki kanunun 11. Maddesi ile 1108 Sayılı Maaş Kanununun 17. Maddesi hükmün şümulünü ve tahdidini bir arada getirmiştir. Yani memur hakkında tahkikat veya muhakemenin beraat menî muhakeme ve umumi af dışında bir sebeple sukut etmesi o memurların bu hükümden yani yarım maaşa hak kazanmalarını gerektirmez tahkikat tecil, müruru zaman ile düşerse yarım maaş da alamazlar.

Bazı hallerde âmir işten el çektirdiği memuru vazifeye iade edebilmektedir. Bu durumda işe dönen memur döndüğü tarihten itibaren maaşlarını alır. Fakat tahkikat neticelenmeden açıkta geçen zamana ait malî haklarını alamaz mahkmeden sadır olacak karara göre hakkında yukarıda arz ettiğimiz hükümlere göre muamele olunur.

3 — İl İdaresi Kanunu:

İl İdaresi Kanununun 16. Maddesine göre vaki, 31. Maddesine göre kaymakamın tahkikatla bağlı olmaksızın denetlemeleri sırasında başında kalmasında mahzur gördüğü memurları işten el çektirebilir bu yetkiyi veren maddeler. Bundan sonraki durum hakkında hiç bir hüküm getirmemiştir. Sadece kaymakam valiye vali de ait olduğu makama keyfiyeti bildirecektir. Bu haber vermeden sonra bakanlık valiye idari bir emir vererek memuru vazifeye iade ederse memur tekrar maaşına hak kazanır. (Tatbikatta böyle bir durum pek olmamaktadır. Bakanlık memuru görevine iade etse bile başka bir vilâyete tâyin etmektedir.) Fakat valinin bildirmesinden sonra bakanlık hiç bir işarda bulunmazsa memurun durumu muallakta kalır. Memur hakkında herhangi bir tahkikata girilmediği için (Bu mümkündür) maaşını vermeğe devam etmek istesek Maaş Kanununun ve 3656 sayılı kanunun hükümleri buna manidir, içişleri Bakanlığı ile Maliye Bakanlığı arasında yapılan bir yazışma sonunda 18 Temmuz 1963 Tarih ve 89749 Sayılı İçişleri Bakanlığı Tamiminde «788 Sayılı Memurin Kanununun 48. Maddesi ile 5442 Sayılı II İda-

resi Kanununun 16. Maddesine göre işten el çektilirilmiş olanların, işten el çektilirildikleri süre zarfında aylıklarının kesileceğine dair meşkûr kanunlarda bir sarahat bulunmadığından aylıklarının tam ve inkitasız ödenmesi icap edeceği sonucuna varılmıştır.» Denilmesine rağmen 1108 sayılı kanununun 17. Maddesinde «işten el çektilirilenlerin maaşları kat olunur» şeklinde hüküm olduğundan tamimin sıhhati şüphe ve tartışma götürür. Memura maaşını vermeğe devam edemeyiz. Bakanlık emrine alman memurlar gibi muamele yapsak bakanlık emrine alma yetkisi olan valinin bu iki işlem arasındaki farkı bile neden işten el çektilirmeye başvurduğununun izahı güç olur. Bu bakımdan İl İdaresi Kanunu boşluklar ihtiva etmekte ve memur aleyhinde haksız ve adil olmayan sonuçlar doğurmaktadır.

4 — 4237 ve 1609 sayılı kanuna göre:

1609 sayılı kanuna göre haklarında hazırlık tahkikatı yapılmasına muvafakat edilen memurlar hakkında ya meni muhakemesine karar itihaz edilir. Ya da son tahkikat açılır. Meni Muhakemesine karar verilirse bu kararın katiyet kesp etmesine kadar açıkta geçen zaman için 3656 sayılı kanun uyarınca yarım maaş verilmesi gerekir. Son tahkikat açılmasına karar verilirse memurun duruşması mevkufen cereyan edeceğinden o arada işten el çektilirme işlemi olmasa bile tevkif fiili bir işten el çektilirme olduğundan duruşma sonunda verilen karara göre hareket etmek lâzımdır. Memura verilen karara göre 3656 sayılı kanun uygulanır. 4237 sayılı kanuna göre işleme başvurulması halinde malî sonuçlar aynıdır. 4237 sayılı kanuna göre hakkında tahkikat açılan ve işten el çektilirilen memur için yapılan tahkikat evrakı tahkikatı emreden makama verildikten sonra bu mercii tarafından dava açılmak üzere Cumhuriyet Savcılarına verilirse muhakeme sonunun beraat veya tahkikatın genel af ile rüyetten kalkması ile 3656 sayılı kanun uygulanır. Adı geçen kanun tahkikatı emreden makama takibata lüzum görmediği takdirde evrakı muameleden kaldırmak salahiyeti de vermiştir. Tahkikatı emreden dâva açtırmazsa memur, açıkta geçen zamana ait maaşlarını 3656 sayılı kanuna göre alacak mıdır? ? Kanaatimizce meni muhakeme kararı ya kaza görevleri olan heyetler tarafından veya kendisine adli görev tevdi edilen kişiler tarafından verilir. Meseleye bu açıdan bakarsak evrakı muameleden kaldırmak kararının mahiyeti itibariyle men'i muhakeme şeklindedir diyemeyiz fakat sonuçları itibarı ile: Tahkikatı emreden, işten el çektilirme muamelesine başvuran ve evrakı muameleden kaldıran aynı makam ol-

duğundan ve bu konuda da kanunda hüküm olmadığından durumu memur lehine tefsir etmeli ve memurun 3656 sayılı kanundan istifadesini sağlamak yani işten el çektirme süresince yarım maaş vermek için, işlemi men'i muhakeme gibi kabul edebiliriz.

5— Hâkimler Kanununa göre:

Hâkimler Kanunu işten el çektirilen hâkim ve savcılar için yapılacak işlemi de belirtmişlerdir. Bu bakımdan işten el çektirilen memurlar hakkında genel hükümler vazedenden 3656 ve 1.108 sayılı kanunların uygulanmasına mahal yoktur.

Hâkimler Kanununa göre: İşten el çektirilen hâkim, hâkim muavini ve müddeiumumilere muhakemeleri neticesini beklemeden yarım maaş verilmekte devam olunur. Muhakeme neticesinde beraat ederlerse geri kalan yarım maaşları da verilir. Mahkûm olurlarsa ikinci yarım maaşları verilmez.

Hâkimler Kanununun 120. Maddesine göre işten el çektirilen adliye memurları için kanunda bir hüküm olmadığı için bunlara genel hükümler uygulanır.

4— BU İŞLEMLE İLGİLİ BAZI HUSUSLAR:

İşten el çektirme işleminin mahiyetini incelerken açıklandığı üzere: İşlemin soruşturmanın selâmetle cereyanı, zuhuru muhtemel zararlardan idareyi korumak, amme menfaatini korumak vs. gibi sebeplerle başvuru bir tedbir olduğu ve memurun geçici olarak vazife görmekten uzaklaştırılması demek olduğu belirtilmiştir. Bu husus Danıştay'ın birçok kararlarında ifade bulmuştur. Danıştay 8. Dairenin E. 962/2, K. 962/737 sayılı 19/2/1962 tarihli kararında «Dâva mevzuu yapılan M .M. H. Kanununun 12. Maddesi gereğince alınmış olan işten el çektirme kararı soruşturmanın selâmetle yapılabilmesi gayesine matuf bir ihtiyati tedbir mahiyetinde olması sebebiyle idari dâva mevzuu olabilecek kararlardan bulunmamaktadır.» Keza E. 51/122 K. 52/995 sayılı bir kararda «M. Muhakemat Kanununa göre işten el çektirme muamelesi, adlî takibata müteferrik bir tedbir olmasına binaen idari dâvaya konu teşkil etmeyeceği» deniliyor.

Buna benzer diğer kararlarında Danıştay işten el çektirmeyi tedbiri ihtiyati tedbir adlî işleme müteferrik bir tedbir İdari tedbir

lâzinül icra karar olmaması gibi mütalaalarla tetkik konusu yapmamıştır. Hemen ilâve edelim ki bu içtihatlar bizce yerinde değillerdir. Zira

- 1 — Hukukilikle bağdaşamaz.
- 2 — Danıştay Kanununun 23. Maddesine aykırı düşer.
- 3 — Anayasamızın 114. Maddesine aykırıdır.

1 — Hukukilikle bağdaşamaz:

İşten el çektirme işlemine başvurulması halinde: İdare memuru haklı veya haksız bir işleme tabi tutmakta bu işleminde memuriyet sıfatına taallük eden neticeleri yanında memurun maaşı bakımından sonuçları olmaktadır. Meselâ M. Muhakematı Kanununa göre işten el çektirilen memur tahkikatı takip eden muhakeme sonunda beraat etse bile yarım maaş almaktadır. İdari ve adli yargının görevlerinin birbirinden ayrı olması dolayısıyla idari bir tasarruf olan işten el çektirmenin adli mercilerce yerinde olup olmadığına karar verilemez ve memurun haklarının iadesi olamaz adli yargı sadece herhangi bir meseleden dolayı memurun suçlu olup olmadığına karar verilir. Ayrıca işten el çektirme işlemini tanzim eden kanunlarımızdan bazıları özellikle İl İdareleri Kanunu işlemi adli veya idari takibata bağlamamıştır. Böyle bir durumda statüsünün ne olduğu memur hakkında bir tahkikat da açılmamasına binaen senelerce aynı mahiyette kalması ihtimali de varittir. Bu durumda memur adli yargıya müracaat edemez. Zira idari ve adli yargının görevleri ayrılmış olup işlem, adliyenin rüyeti dışındadır. İdari yargının görevini ifa eden Danıştay «tedbirdir, lâzımül icra değildir» diye reddedecektir. Hakkını arayamama durumunda olan memur ne yapacaktır? Bu durumu hukukilikle bağdaştırırlayız.

2— Danıştay Kanununun 23. Maddesine aykırı düşer:

Danıştay'ın görevlerini tespit eden kanununun 23. maddesi:

Kanunlarda ayrı bir kaza mercii gösterilmemiş olan aşağıda yazılı hususlar doğrudan doğruya ve kat'î surette Devlet Şûrası dâva dairelerinde rüyet ve hal olunur.

a — Riayeti adli mahkemelerin vazifesi dışında bulunan meseleler hakkında idari fiil ve kararlardan dolayı hukuku muhtel olanlar tarafından açılacak dâvalar.

B — Umumi hizmetlerden birini ifa maksadı ile akdedilen mukavelelerden dolayı akitler arasında, çıkan ihtilaflar.

C — İdari fiil ve kararlar hakkında esas, maksat, salahiyet ve şekil cihetlerinden biri ile kanunlara veya nizamnamelere aykırı olduklarından dolayı iptali için menfaatlere haleldar olanlar tarafından açılacak dâvalar.

D —

Şimdi 23. Maddenin A.C. Fıkralarını inceleyelim A Fıkrası adlı mahkemelerin görevi dışında bulunan meseleler hakkında idari fiil ve kararlardan hukuku muhtemel olanlara Danıştay'a müracaat hakkı vermiştir. İşten el çektirme işlemine idari bir karar değildir diye bir şey söylenemez. İşlem bir idari karar olduğuna göre bunu dâva konusu yapmamak kanun emrini yerine getirmemek olur. Danıştay dâva konusu olamaz derken icra bir karar olmadığı üzerinde durmuştur. Hâlbuki gerek 1. gerek 3. fıkralarda kanun rüyet olunacak idari kararların icra olacağı hakkında hiç bir hüküm getirmemiştir. A Fıkrasında hukuku muhtel olanlar, C Fıkrasında menfaati haleldar olanlar ibaresi kullanılmaktadır ki bu ibare işten el çektirme işleminden mağdur olan memurun müracaat edebilmesini içine alır. Çünkü işten el çektirme memurun memuriyet sıfatının doğurduğu bazı hukukî ve malî haklardan faydalanmasına mani olmaktadır. Danıştay bu kararı verirken herhalde icra kararların katı sonuçlar doğurmasını esas almıştır ve ancak icra kararların menfaati haleldar edeceğini esas almıştır. Hâlbuki Danıştay Genel Kurulunun «İptal dâvasına konu olabilecek İdarî kararlar için alâkadar hakkında müessir bir zararı mucip olmasının esas alınması gerekeceği» yolunda da bir içtihatı vardır. İcra karar tarifini dar tutarak hukuku muhtemel olanların hukukiliğın en bariz vasfı olan kaza müracaat yolunu kapatmak yersizdir.

23. Maddenin C Fıkrası ise idari fiil ve kararlar hakkında esas, maksat, salahiyet ve şekil cihetlerinde mevzuata aykırılığın iptal dâvasına konu teşkil edeceğini ortaya koymaktadır. Şimdi: Danıştay'ın işten el çektirmenin dâva konusu yapmamasını bir örnekle inceleyelim. Amir işten el çektirmeyi uygularken bazı kanuni şekil ve şartlara uymayabilir. Meselâ M.M. Kanununa göre işten men ettiği memur hakkında «tahkikat açtırmamışsa, memuru tayinindeki usule göre işten el çektirilmemişse veya kanunun tahkikatın selâmeti için başvurulmasına izin verdiği işlemi hissi sebeplerle uygulamışsa

durum ne olacaktır? Danıştay'a müracaat hakkı tanımadığına göre memurun hukukunu kim ve nasıl koruyacaktır.

İşten el çektirme işleminin iptal dâvasına konu olması âmirin takdir hakkını ve hareket serbestisini zedeler denilebilir. Kanaatimizce idari kararların bu meyanda işten el çektirmenin iptal yolunun açık olması, âmiri daha dikkatli harekete sevk ederek kararın isabetliliğini sağlar ve memurun haksızlığa uğramasını önler. Takdir hakkının kötüye kullanılmasına mani olur. Bu yargı denetimi idareyi iyi bilen ve idarecilerin teşkil ettiği idari kazaca yapılacağına göre endişeye mahal yoktur.

3— Anayasaya aykırıdır:

Anayasaya aykırılığı hususunda önce Danıştay'ın bir kararını aynen alarak başlıyalım.4936/49 ÖZÜ: M. Muhakematı Kanuna göre yapılan işten el çektirme işleminin idari dâva konusu olacağı ve ilgilinin sonradan vazifesine dönmüş bulunmasının dâvanın tetkikine mâni teşkil etmeyeceği ve işten el çektirmenin memuru tayine yetkili makamın muvafakati alınmak suretiyle yapılması gerektiği ve gayri tabii bir süratle karar ittihazi kararın kanuna aykırılığının belirtisi sayılacağı hakkında.

«Davalı idare, davacının işten el çektirilmesi işleminin M. Muhakematı kanununda gösterilen usule göre yapıldığının o kanuna göre ve işten el çektirme işleminin ancak adli yargı yerlerinde denetlenebileceğini ileri sürmüş ise de uyuşmazlık mahkemesi ve Danıştay içtihatları bu işlemin idari yargı yerinde çözülecek idari tasarruflardan olduğunu ortaya koyduğu gibi rektörün mercii ihtilâfını ileri sürerek başvurması üzerine Yargıtay Ceza Genel Kurulunca bu iş hakkında verilen 24/9/1962 Tarih ve 64 Esas ve 69 Sayılı Kararda bu iddianın yersizliğini görmektedir.

Davalı idari işten el çektirme işlemini bir geçici bir tedbir niteliğinde olması dolayısıyla yargı denetimine bağlı tutulmayacağını da ileri sürmüş ise de Uyuşmazlık Mahkemesini ve Danıştay'ın birçok dairelerinin bu çeşit tedbir kararları aleyhine açılmış dâvalarda verdiği kararlar ve bu arada dairesimizin 5917 sayılı kanunun uygulanmasından çıkan uyuşmazlıklar hakkında çıkardığı ilâmlar bu iddianın varit olmadığını gösterdiği gibi bir idari eylem olduğu söz götürmeyen işten el çektirme tasarrufunun idari yargı denetimine tabi olmayacağını ileri sürmekte 334 sayılı kanunun 114. maddesi hükümlerine açıkça aykırı düşer. Kaldı ki kanunda denetim yeri gös

terilmemiş bulunan işten el çekirme işleminin Anayasanın 140 ve Kanunun 23. Maddesine göre denetim yeri Danıştay olmak gerekir.

Davalı idare vekilleri duruşma sırasında işten el çekirme işleminin yürütmenin durdurulması kararı üzerine geri bırakıldığı, hakkında soruşturmanın bitmesi üzerine de işe döndürüldüğünü, bu sebeplerle orta şu anda iptal konusu olacak bir idari tasarruf bulunmadığını söylemişlerdir. İptal dâvaları çözülürken dâva konusu kararın verildiği zamandaki idari durum yargılanır. Bir kere alınmış, uygulanması gerekli olduğu için uygulanmış, hükmünü zaman içinde bir süre yürütmüş bir idari kararın sonradan değiştirildiği ileri sürülerek iptal dâvasına konu olamayacağını kabul etmek idareyi kendi eylem ve işlemlerini daima yargı denetiminden kurtarma ve onun akibetinden sıyrılmaya imkânına kavuşturur. Menfaatinin ya da hakkının ihlal edildiğini ileri sürerek dâva açmış olan kişilere (vaktiyle menfaatiniz veya hakkınız ihlal edilmiş olsa bile bugün sizi vaktiyle zarara sokmuş olan tasarruf ortada yoktur) diyerek dâvasını reddetmek veya karar vermeye yer yoktur diyerek hükme varmak yargı görevinden çekinmek olur.

Yukarıda açılan sebeplerle davalı idarenin ileri sürdüğü def'iler oy çokluğu ile yersiz bulunarak işin esasına geçildi.

Üniversiteler Kanununa göre, Fakülte Dekanları Fakülte Profesörler Kurulunca seçilir. Bu seçim Senatoca tasdik edilir. Rektör, dekanların yetkilerini nasıl kullandıklarını, böylece üniversitenin yönetim, öğretim ve bilimsel araştırma işlerinin gereği gibi yürütülüp yürütülmediğini denetler, gördüğü aksaklıkları Senatoya bildirerek bu aksaklığa sebep olanlar hakkında gerekli kararların alınmasını teklif eder. Böylece Fakülte Dekanlığı gibi üniversite camiasında en önemli yerlere seçilmiş olan kişiler hakkında Senato kararının gerekli olduğu kanunla açıkça belirtilmiş bulunması karşısında rektörlüğün kanunun 49. Maddesi ile atıfta bulunulan Memur Muhakematı Kanununun 12. Maddesi hükmüne kendiliğinden uygulaması tecviz edilemez. Bu hal Fakülte Profesörler Kurulunca seçilmiş ve Senatoca seçimleri tasdik edilmiş, dekanların rektörün arzusuna göre her an işten el çektirilmesini mümkün kılmak gibi büyük bir mahzur ortaya kor. Kaldı ki sözü edilen 49. Madde Memurun Muhakemat Kanununun gerektirdiği ilk soruşturmaya bir atıfta bulunmuş olduğuna göre, işten el çektirilen işten el çektirilen memuru tayine yetkili makamın muvaffakata alınmak suretiyle

yapılması lüzumunu derpiş eden tefsirin ışığı altında işlem yapılması zarureti kendiliğinden ortaya çıkarır. Buna göre rektörün, işten el çektirme zarureti belirten muhakkikler yazısını Senatoya arz ederek muvafakat alması zaruri idi. Olayımızda ise, buna hiç yanaşmadan resen verilmiş olan karar kanuna açıkça aykırı düşmekte ve rektörlük yetkisini aşmaktadır, iptali istenen kararın Memurin Muhakemat Kanununun idarenin her dalında uygulanan mutat süresine aykırı olarak gayri tabii bir süratle ittihazi ise kanuna aykırılığın başka bir belirtisidir.

Yukardan beri açıklanan sebeplerle Üniversitenin Kanununun ruh ve maksadına ve Memurin Muhakemat Kanunun koyduğu usule açıkça aykırı düşer dâva konusu işten el çektirme kararını iptaline oy çokluğu ile davalı idare rektörünün 115 sayılı kanunun geçici 2. Maddesinde yazılı 3 yıl rektörlük yapmak yetkisini kaybettiği ve sonradan yapılan seçimle yeniden geldiği rektörlükteki hizmet süresinin ise, 1981 Haziran ayı sonunda dolması hesabıyla şahsen yetki kasbında bulunduğu yolundaki davacının ek dilekçesindeki iddiasının ise, bir kararın kanuna aykırılığı bir noktadan belirince başka noktalar aranmasına lüzum kalmadan iptal edilebileceği hasebiyle bu cihetin incelenmesine yer görülmediğine, oy çokluğu ile...»

Danıştay bu karar ile daha önceki görüşlerinden ayrılarak, savunduğumuz görüşe dair bir içtihat tesis etmiş olmaktadır. Kararda Yeni Anayasanın 114. Maddesi zikredilerek işten el çektirme işleminin iptal dâvasına konu olacağını kabul etmiştir. 114. madde «İdarenin hiçbir eylem ve işlemi yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamaz.» demekte olduğuna göre idari bir işlem olan bu işlemin de denetimini normal karşılamak icap eder. Kararda «İdari bir eylem olduğuna süresiz olan işten el çektirme kararının idari yargı denetimine tabi tutulmayacağını ileri sürmekte 334 sayılı kanunun 114. maddesine hükmüne açıkça aykırı düşer.» denilmek sureti ile bu husus kati bir hükme bağlanmıştır.

Şimdi konu ile ilgili başka bir konuya temas edelim, işten el çektirilen memurun memuriyetle alâkası devam etmekte olduğundan yerine başkasını tayin edemeyiz. Danıştay 5. Daire 51/1355 K. 52/1067 sayılı kararında «Davacının vaziyeti işten el çektirme olup hakkında azil muamelesi cereyan etmediği tetkik edilen dosya münderecatından anlaşılmasına ve inhihal etmeyen bir memuriyete başkasının tayini de mevzuatla telif edilmeyeceğine binaen tayin muamelesinin iptaline...»

Karadan da anlaşılacağı üzere işten el çektirme işleminde kadro boşalamaz. Boş olmayan kadroya yapılan tâyin hükümsüzdür. Bu durumda 2. yapılan tâyin için tayini yapan âmirin hizmet kusuru sebebiyle sorumluluğu bahis konusudur. İşten el çektirme muamelesi uzayabilir. Amme hizmetinin aksamaması için görevin memursuz kalmasının önüne geçmek lâzımdır. İşten el çektirmenin bu eksikliğini gidermek için memur bu durumda bakanlık enirine alınabilir. Çünkü memuriyeti uzun müddet vekâletle idare etmek bazı mahsurlar tevhit edilebilir. Bu suretle memurun kadrosu inhilal ettirilerek yerine başkasının tâyin edilmesi mümkün olur.

İşten el çektirilen memur İnzibat Komisyonu kararına veya üst merciin iade kararına rağmen işten el çektiren âmir tarafından işe başlatılmayarak memurun mağduriyetine yol açmaları da ihtimal dâhilindedir. Bu husus hakkında kanunlarımız sarîh hükümler vardır. Kanunların bu sarîh emirlerine riayetsizlik mesuliyeti muciptir. Ayrıca böyle bir durumun halli için idari yolları da başvurulmaktadır. Memurları tahvil edebilmek bunlardan biridir. Danıştay bu hususta malî hükümler de getirmiştir.

Bilindiği üzere memur tahkikat sonunda men'i muhakeme, beraat kararı alır veya tahkikat genel af ile ortadan kalkarsa vazifesine iade edilmek gerekir. Danıştay 2, Dairesinin 37/1583 K. 1432 sayılı bir kararında:

«Muhakeme altına, alman memurların men'i muhakeme veya âdemi mesuliyet kararı alanların kesilen maaşların yarısının iadesi 1452 sayılı kanunun 6. maddesi iktizasındandır. Vazifeye tehhürle iadesi kanuna muhaliftir.» şeklinde karar vererek beraat tarihi ile işe başlatma tarihi arasında memura yarım maaş verilmesini kabul etmiştir.

Bizce bu husus doğru değildir. Zira memur beraat tarihinde bilcümle hukukuna sahip olacağından beraat tarihinden itibaren tam maaş ödenmeli ve bunun için de vazifeye hemen iade edilmelidir.

Bakanlık emrine alma işlemi olmakla beraber işe iade ile ilgili bir karar olması bakımından ve Danıştay Umumi Heyetinin bir kararım zikretmekte fayda vardır. 35 - 26, 28.2.1935 tarihli bir kararda; «Davacı vekâlet emri muamelesini ref eden bir karar almasına rağmen, ilâmın muhtatavzih diye işe başlatılmamasının, tazvih için aldığı kararın nazara alınmadığından bahisle vali hakkında

Borçlar Kanununun 41. maddesine göre dâva açmış adli yargı bunu vazife noktasından reddedince Şûrâ-i Devlete başvurmıştır, Şûrâ-i Devlet Umumi Heyeti: Gerçi dâva olunan Vali Saip icra makamlarının yaptığı icraattan dolayı şahsen dâvada husumet mevkiinde olamayacağım iddia ederek husumeti kendi şahsına tevcih etmiş olan bu arzuhalin hadisede mütehakkim müruru müddet noktalarından reddi lâzım geleceğini beyan etmekte ise de Vali Saip bu meselede velayeti amme kudreti ile hareket etmiş ve bu harekette bir hizmet hatası olmayıp şahsî bir hatadan ibaret bulunmuş olmasına göre hadisede husumetin kendi şahsına tevecüh etmesi tabii görülmüş olduğu gibi davacının adli mahkemeden aldığı vazifesizlik kararı üzerine Şûrâ-i Devlete müracaatı da olduğuna göre memura müddet iddiasında varit görülmemiştir. Meselenin esasına gelince:

Mahkemelerden sadır olan mukarrerat icra makamlarınca behemhâl infaz olmak lâzım gelir hatta bunların ne İcra Vekilleri Heyetince, ne Kamutayca tebdil, tağyir ve tehir, infaz ahkâmına mümanaat olunmaması Teşkilâtı Esasiye Kanununun 54. Maddesinde müeyyidedir. Şûra Devlet Kararları Teşkilâtı Esasiye Kanunundaki mahkeme kararları meyalımda olduğu kamutayın 12.4.1934 günlemeçli ve 800 sayılı kararı iktizasındandır. Hâlbuki davacının memuriyetine iadesi lâzım geleceği hakkında 8. Devlet Devairi Daireleri Hususi Heyetinden istihsal ettiği hüküm Vali Saip tarafından kendisine resen yapılmış olan tebliğe ve Nafia Bakanlığı tarafından ayrıca sepkeden işara rağmen yerine getirmemiş olduğu taayyün etmiştir.

Kaza-î kararların infaz edilmemesinden dolayı alâkadarların duçar oldukları zararların tazmini hakkaniyet icabıdır. Diğer taraftan memurların şahsî hatalarından mütevellit zararlarının doğrudan doğruya kendilerine tazmin ettirilmesi de idare hukuku esaslarından bulunmakla ve dâvadan mevzubahis hükümde, bir içtihat hatasından değil şahsen vukua getirilmiş bir hatadan inbias ettirildiği anlaşılmaktadır.

..... Davacının vazifeye iade olunmamasından dolayı uğranılan zararların Vali Saîd'e ödettilmesine..... »

Kararda görüldüğü üzere:

1 — Mahkeme kararları mutlak surette ve derhal yerine getirilmelidir. İdari bir mahkeme olan Danıştay'ın verdiği kararlarında bu meyanda hemen yerine getirilmesi gerekir. Yerine getirilme-

meşinden dolayı uğranılan zararların bu olayın doğmasına sebep olan kişiler tarafından infazı gerekir.

2 — Kaza-i kararların infaz edilmemesinden dolayı uğranılan zararların infaz edilmesi hakkaniyet icabıdır. Bu zararlar bir hizmet kusurundan doğmuşsa devletçe tazmini, şahsi bir hatadan doğmuşsa adı geçenler tarafından tazmin ettirilmesi gereklidir. Meselâ işten el çektirme işlemine hissi sebeplerle başvurup Danıştay'ın, İnzibat Komisyonlarının, üst merciin iade kararma rağmen memurun vazifesine başlatılmaması başlatmayan âmir için sorumluluk doğurur ve bu sorumluluk hukuki idari ve malî olur.

İşten el çektirme işlemi hususunda ihtilâf yaratan ve mevzuatımızda sarih olarak hükme bağlanmamış olan bazı hususlar da vardır. Bunlardan önem arz eden biri de: İşten el çektirme süresinin terfi sayılıp sayılmayacağı, yine bu sürenin emekliliğe sayılıp sayılmayacağıdır.

Memurun Kanununda memur beraat ettiği meni muhakeme kararı aldığı ve tahkikatın genel aflu ortadan kaldırılması halinde bilcümle hukukuna sahip olacağı belirtilmiştir. Bu ifadenin içine memurun terfii durumu da girecek midir? Danıştay bu konuda bir içtihat tesis etmiştir. E.48/2684, K.48/1687 sayılı bir kararında:

«Kanun sözcüsü: Davacı muhakeme altına alındığı bir meseleden beraat etmiş olmasından dolayı eli işten çektirildiği tarihten vazifeye tekrar alındığı tarihe kadar geçen müddetin terfi süresine katılmasını istemektedir. Filhakika muhakeme neticesinde beraat eden bir memurun bilcümle hukukuna sahip olacağı hükmünü veren 788 sayılı Kanunun 49. maddesinde maksat o memurun tekrar vazifesine iadesinin mümkün olacağı ve nihayet 1683 sayılı kanunun 8. maddesi mucibince vekâlet emrinde bulunanların veya açıkta kalanların tekaüt lükten istifade etmelerini göz önüne almış olmaktan ibarettir.

3656 sayılı kanunun 11. maddesi muhakeme neticesi olarak beraat eden bir memurun yarım maaş alabileceği âmir bulunmaktadır. Hâlbuki bir memurun terfi edebilmesi için bulunduğu derece maaşını bu süre zarfında fiilen alması lâzım geleceği 4598 sayılı kanunun iktizasından bulunmuş ve davalının üç sene aynı maaşı almak üzere vazifede fiilen anlaşılmış olmasına ve fiili hizmet ise Büyük Millet Meclisinin 185 sayılı tefsi kararında beyan buyurulduğu üzere memuriyet sıfatı baki kaldığı üzere, maaşlı geçen müddet olduğuna ve davacı açıkta kaldığı müddet zarfında kendisinde memuri-

yet sıfatı kalmamış bulunmasına mebni kanuni mesnedi olmayan dâvanın reddi gerekeceğini mütalâa etmiştir.

Gereği düşünöldü.

Teadöl Kanununun hükümlerine ve 1317 sayılı T.B.B.M. kararına göre bir memurun üst derece maaşına istihkak hâsil edebilmesi için bulunduğu derece maaşının bilfiil bir terfi süresince almış bulunması iktiza eder.

İşten el çektilirilmiş bulunan memurun muhakeme neticesine kadar almakta olduğu maaş açık maaşı namıyla tavsif edilmiş olup bunun bilfiil derece maaşı almış gibi telâkki edilmesine maddenin sevk ettiği hüküm müsait olmamakla beraber esasen işten el çektilirme müessesesinin tevhit ettiği hukuki neticeler beraatla ortadan kalkmış olmayıp bu müessesenin ortadan kaldırılmış olmayıp haklarını beraat kararı üzerine iadesini tazammun ettiği cihetle işten el çektilirme hakkındaki tasarrufun hükümsüzlüğü neticesine vasıl olmak mümkün olamaz. Kaldı ki işten el çektilirme sureti ile geçen müddetin nerelerde ve ne suretle nazara alınacağı ancak kanunlarla açıklanmış olup 1683 sayılı kanunun 23. maddesi de bu esasen müsteniden müdevven bulunmuştur. İşten el çektilirmek suretiyle geçen hizmetin yarısının tekaüt maaşının hesabında sayılmasına ait bu hüküm bu müddet zarfında memura nısıf maaş verilmesi lâzım geleceği yolundaki hükmün mütenazırdır. Esasen fiilî hizmetten sayılmayan bu müddetin bir metin mevcut olmadıkça bilfiil terfi için derece maaşına almak kayıt ve şartını tevsii yolunda telâkkiye madde metni cevaz veremeyeceğinden ve bu itibarla yapılan muamelede kanuna maksat ve esas noktasından aykırılık bulunmadı gıdacı dâvanın reddine » (25.11.1948)

Kararda göröldüğü üzere: İşten el çektilirme süresinin terfi müddetine sayılmasına imkân yoktur. Çünkü 4598 sayılı kanunun memurun terfi için bulunduğu derece maaşını bilfiil alması lâzım geleceğini ve vazifede fiilen bulunması gerekeceğini hükme bağlamıştır. Yani memur terfi edebilmek için fiilen kanunda belirtilen sürece hizmet edecektir. Fiilî hizmetin ne olduğu da tefsir kararında memuriyet sıfatının baki kalması şeklinde açıklandığına göre işten el çektilirilen memurun da memuriyet sıfatı üzerinden kalktığına binaen işten el çektilirme süresinin terfi sayılmasına imkân görölememektedir. Bu süre terfiye sayılacak olsa idi işten el çektilirme işleminin hükümsüzlüğü neticesine varmak gerekirdi. Hâlbuki me

mur meni muhakeme kararı alsa, beraat etse dahi işten el çektirme uygulandığı süre ve o sürenin neticeleri baki kalmaktadır.

İşten el çektirme süresinin emekliliğe yarısının sayılacağı hususuna gelince: 1683 sayılı kanunda belirtilmiştir. Yarısının sayılacağı açıktadır kaldığı müddete ait yarım maaş verilmesi ki bu memur beraat ettiği, menü muhakeme kararı aldığı, genel affin kapsamına girdiği halde söz konusudur. Hükümün karşılığı olarak vazedilmiştir. İncelememizin başında da belirttiğimiz gibi bizce memur tahkikat sonunda beraat ederse 3656 sayılı kanuna göre yarım maaş değil tam maaş verilmelidir. Tam maaşta verince bu sürenin tamamı emekliliğe yarım değil tam olarak sayılmalıdır.

5— SONUÇ:

İncelememizin başından beri işten el çektirme müessesesinin şartlarını, mahiyetlerini mevzuatımızda bu hususta konan hükümleri, çeşitli kanunlarımıza göre işten el çektirme işlemine neden ve nasıl başvurulacağı, işten el çektirme işleminin, işten men edilen memur hakkında doğurduğu malî ve memuriyete müteallik sonuçları, işten el çektirme işleminde kanunlarımızda hüküm bulunmayan konuları ve bu konuda Danıştay'ın kararlarını incelemiş bulunmaktayız.

İşten el çektirme işlemi haklarında tahkikata başlanan memurların tahkikatın selâmeti, amme hizmetlerinin aksamaması ve daha iyi görülmesi sebepleriyle memur rejimimiz için faydalı bir müessesedir. İdari ünitenin bütününden memurların görevlerini ifa edip etmediklerinden, o ünitenin asayişinden, amme hizmetinin aksamasından sorumlu olan Vali ve Kaymakamın böyle bir yetki ile donatılmaları gerekir. Fakat bu işlem aleyhinde kaza müracaat yolları açık olmalıdır. Kaza-i müracaat yolunun açık olması işlemin yerinde uygulanmasına yol açacağı gibi bazı ahvalde memurun mağdur olmasını da önler. Bizce işten el çektirme işlemini muhakkak surette bir tahkikata bağlamalıdır. Bu tahkikat adli suçlardan olduğu kadar idari suçlardan olabilir. İl İdaresi Kanununda olduğu gibi tahkikata bağlanmazsa memurun durumu uzun süre askıda kalır ve haksız surette bazı malî sonuçlar doğurabilir.

İşten el çektirme süresinin fazla uzamaması lâzımdır. Adli suçlardan dolayı işten el çektirme memurun vazifeye iadesi mahkeme sonucuna bağlı olduğu için bu konuda bir tehdit söz konusu olamaz. Fakat idari tahkikat ve onu takip eden işten el çektirmelerde üst komisyonların karar vermelerini takip etmekte fayda vardır. **Memurin Kanununda olduğu gibi iki aylık bir zaman bu hususta kararlıdır.**

Konumuzla ilgili hükümler bilindiği üzere çok çeşitli kanunlarda ve teşkilâtlara ait hükümlerde yer almıştır. Böyle dağınık olması aksaklıklar ve karışıklıklar doğurmaktadır. Bu bakımdan bu karışıklığı önlemek için bu hükümlerin toplanmasında fayda ve zaruret kendini şiddetle hissettirmektedir. Devlet Personel Kanununun hazırlanmakta olduğu bu sıralarda bu husus nazara alınarak işten el çektirme ile ilgili hükümlerin derlenmesinde ve ayıklanmasına yer vermelidir.

Bu konudaki âcizane görüşlerimize nazaran şöyle bir hüküm getirilebilir,

— Haklarında adli ve idari bir kovuşturmaya başlanan veya hemen başlanması karar altına alınmış olan memurlar soruşturmanın selâmeti, amme hizmetlerinin aksamaması ve benzeri sebeplere binaen, o idari ünitenin bütününden sorumlu olanlar tarafından işten el çektirilebilirler.

İdari bir suçtan dolayı işten el çektirilen memurlar hakkında disiplin kurulları en çok iki ay içinde karar vermek zorundadırlar.

Kovuşturma beraat menî muhakeme ile sonuçlanır. Veya genel aflar ortadan kalkarsa memur derhal vazifesine iade edilir ve kesilen maaşların tamamı kendisine ödenir.

Mahkûmiyet halinde hiçbir şey verilmez cezanın ihracı gerektiren cezalardan olması halinde ihraç gerektirmemesi halinde tahvil olunur. Beraat veya menî muhakeme kararı memurun yerinin değiştirilmesine mâni değildir.

İşten el çektirme işlemine başvuran âmirin işlemin kanunların maksat ve ruhuna bilerek uymaması halinde hukukî ve malî sorumluluğu cihetine gidilir.

BİBLİYOGRAFYA

- 1 — Memurlar Hakkında Tahkikat ve Muhakeme Usulü
İzzet Gözübüyük 1942 Ankara.
- 2 — Şerhli ve İzahlı Maaş Kanunu ile Buna Ek Kanunlar
Nazım Kiper, İzzet Beltan, Fevzi Moğot, 2. Baskı Doğu Matbaası
1954 Ankara.
- 3 — İşten el çektirme
Doç. Dr. Şeref Gözübüyük TODAİE yayınlarından 1963 Ankara.
- 4 — İşten El Çektirme
Yusuf Yakupoğlu, Kaymakamlık Kursu Notları.
- 5 — İşten Men
Selim Aybar 244. Danıştay Kararlar Dergisi 1957 Ocak.
- 6 — Türkiye’de Memurların Hukuki Rejimi
- 7 — Jandarma Zat İşleri İle Mevzuat
Kaymakamlık Kursu Notları.
- 8 — Kanunlar ve Danıştay Kararları.

BÖLGE İDARE MAHKEMELERİ

Yazan: Sırrı KUCALI

**Danıştay Kanun Sözcüsü ve
Genel Sekreter Yardımcısı**

ÖNSÖZ

Bölge İdare Mahkemeleri konusunda yıllardır duyulan ihtiyaç 1961 Anayasamızdan sonra gerçek anlamı ile ortaya çıkmıştır.

Biz bu etüt ve yazımızda da görüleceği üzere konuyu önce açıklamaya çalıştık. Çünkü bugün hâlâ bu hususta bilgisi olması gereken pek çok kişinin olaya ve gelişmelere yabancı oldukları görülmektedir. Daha sonra dünyada İdare mahkemeler sisteminin gelişmesinin ne yolda olduğunu tespit ettik. Bölge İdare Mahkemelerinin kurulmasının hem hayatın ihtiyaçlarının, hem de Anayasa'mızın zorunlu kıldığı bir sonuç olduğunu kaydettik. Bu arada Danıştay'da bu iş için toplanan komisyonun çalışma havasını ve elde edilebilen sonuçları, hazırlanan kanun tasarısı taslağını yazıda gösterdik.

Bunları yaparken oldukça geniş bir kitleyi görev olarak ilgilendirmesi gereken bu konuda lüzumsuz açıklamalardan mümkün olduğu kadar kaçınmaya çalıştım. Bununla beraber yazı 43 sahifelik bir rakama ulaştı. Daha fazla kısaltmaya çalıştığımda istenen bilgiyi aktarmamış olacaktım. Esasen yazının başlığını taşıyan her gurup ayrı ayrı bir etüt konusu yapılabilir. Fakat incelememiz bunların hepsinin birden kaydını gerektirdiğinden bu yol seçilmiştir.

Bu yazımla idareci ve ilgili arkadaşlara faydalı olabilirim ne mutlu...

Plân

Önsöz

Bölüm I — Giriş

- 1 — İdari rejim ve adli idare sistem tefriki
 - A — İdari rejimin mahiyeti

- 1 — İdari rejimin karakterleri ve kriterleri B — Adli idare sistemi
- Bölüm II — İdari rejimi kabul eden memleketlerde idare mahkemeleri
- A — Dünya Devletlerinde idare mahkemeleri
- 1 — Fransa, 2 — Almanya, 3 — İdari rejime dâhil diğer devletler
- B — Adli idare sisteme tâbi ülkelerde durum
- 1 — İngiltere, 2 — Birleşik devletler Bölüm m — Türkiye’de idari rejim
- A — Danıştay
- B — Yargı yetkisine sahip idari merciler
- 1 — Genel Bakış
- 2 — Kurullar
- a — İl ve İlçe idare kurulları, b — İtiraz Komisyonları «muvazzaf, gayri muvazzaf», c — Vergiler Temyiz Komisyonu, d — Hazine hissesi Hakem Heyeti, e — Gümrük Hakem Heyeti, f — Diğer heyetler, g — Disiplin Komisyonları
- Bölüm IV — Anayasa’nın konu ile ilgili hükümlerinin tahlili
- A — Genel bakış
- B — Bu günkü teşkilât Anayasa muvacesinde yetkili midir?
- C — İdari yargı yerlerinin Anayasa’nın 7 nci maddesi karşısında durumu
- 1 — İdare Kurulu, 2 — Gayri muvazzaf İtiraz Komisyonları, 3 — Muvazzaf itiraz komisyonları ve vergiler Temyiz Komisyonu, 4 — Gümrük Hakem Heyeti,
- 5 — Diğer Kurullar
- D — Bu kurullar hakkında değişik merci ve şahısların düşünceleri
- Bölüm V — Alt kademe idare mahkemelerinin kurulmasını zorunlu kılan diğer faktörler

Bölüm VI — İdare mahkemeleri kurulmasının bütçeye yükleyeceği külfet ve personel konusu.

Bölüm VII — Kurulacak idare mahkemelerine gelecek tahmini iş miktarı.

Bölüm VIII — İdare mahkemesinin kurulması hakkında 1961 Anayasasının neşrinden sonra Türkiye’de yapılan işler.

Bölüm IX — Bölge idare mahkemelerinin yargılama usulleri hakkındaki kanun tasarısı taslağına kısa bir bakış.

Sonuç.

BÖLÜM:1

GİRİŞ

1 — İdari rejim ve adli idare sistem tefriki:

Konuya girebilmek için idarelerin dünya devletlerinde bağlı bulunduğu rejimini incelemek gerekir.

Bu konuda önce şunu belirtmek zorunludur:

İdarenin bazı faaliyet ve münasebetleri kişilerin faaliyet ve onların birbirleri ile münasebetlerinden tamamıyla farklıdır. İdare bu faaliyetlerinde Devlet Otoritesini kullanmakta ve böylece toplumun düzenini vatandaşların menfaatlerini sağlamak için emir vermek, aldığı kararları kendisi yerine getirmek hakkına sahip bulunmaktadır.

Devletin bazı tasarrufları kişi tasarrufları şeklinde ve onlara benzer tasarruflar olduğundan bunlardan diğerlerini ayırmak için birincilere Otorite tasarrufları (Act d’autorite) diğerlerine temsil tasarrufları (Actede gestion) denmiştir.

İdarenin kendi kararlarını yine kendisinin uygulaması; onun ayrı bir hukuk rejimine bağlı olmasını gerektiriyor ve bunun sonucu idarenin özel hukuk kuralları ile uğraşan adalet makamları karşısında bir bağımsızlığı bulunuyor.

Fakat bu fikir bütün dünya devletlerince bugün kabul edilmiş gibi görülmemektedir.

Bir kısım devletler, İngiltere, Amerika gibi idarenin tasarruflarını da kişi tasarrufları gibi kabul edip onu kişinin başvurduğu adli yargı sistemine bağlayan tarihi gelişme bakımından Fransa'nın örnek olarak gösterildiği diğer bir sistem de idareyi faaliyetleri yönünden ayrı bir hukuk rejimine ve ayrı bir yargı sistemine bağlı tutuyor.

İkincilere idari rejime veya icra idari sisteme bağlı memleketler, birincilere adli idare sistemi diyoruz.

Bu iki sistemin özelliklerine kısaca belirtmek faydalı olur ⁽¹⁾.

A) İdari Rejimin Niteliği:

Bu konuda Ord. Prof. Sıddık Sami Onar'ın açıklamasını aşağıya alıyoruz ⁽²⁾.

İdari rejim adını alan icra idare sisteminin tam tipini Fransa idaresi teşkil eder. Bu rejimin hususi karakterleri: 1. Devletin idari hizmet ve faaliyetlerinin temerküz ettirilerek ayrı bir teşkilât ve kuvvete verilmesi yani devletin içinde müstakil ve merkezi mahiyette bir idare teşkilâtının ve bu teşkilâtın elinde ayrı bir kuvvetin bulunması, 2. İdare faaliyetlerinin hususi hukuk kaidelerinden ayrı bir takım hukuk kaidelerine tâbi olması, 3. İdare makamlarının adliye makamları karşısında tam bir istihsalı bulunması ve bu istiklâlin bir müeyyidesi olmak yani idare makamlarını adliye mahkemelerinin müdahalesinden korumak üzere uyumsuzluk mahkemesi denilen üst bir mahkemenin ihdas edilmiş bulunmasıdır. İdare rejiminin tatbik edildiği yerlerde sırf idari vazifelerle mükellef ayrı bir teşkilât ve bu teşkilâtın elinde gene kendine mahsus bir kudret mevcuttur. Bu teşkilât adliye karşısında tam bir istiklâli haizdir, yani adliye mahkemeleri her ne suretle olursa olsun bu teşkilâtın faaliyetlerini, kudretin istimalini murakabe ve ona müdahale edemezler, binaenaleyh idari faaliyetlerin kanuna uygunsuzluğu iddiasından veya bu faaliyetlerin zararlarından çıkacak ihtilâflar adliye mahkemelerine gitmez. Bu teşkilâtın kendisine mahsus ayrı bir kuvvete sahip olmasının bir neticesi de faaliyetini ifa maksadıyla yaptığı tasarrufların hüküm ve icaplarını adli makamların kararları ve yardımı olmaksızın doğrudan doğruya tatbik ve tenfiz edilmesidir. Meselâ bir fert alacağını

¹ Bu konuda geniş bilgi için bak. Ord. Prof. Sıddık Sami Onar, İdare Hukukunun Esasları. Birinci cilt, ikinci tabı, İsmail Akgün matbaası, İst. 1960

² İbid S. 38 - 73.

tahsil için adli otoritelerin yardımına muhtaç olduğu halde idare bir vergi alacağı doğrudan doğruya ve kendi kuvveti ile tahsil ederek bu alacağı tespit eden kararın kanuna uygun olmadığı gerek yolsuz tenfiz edilerek zarar verildiği mealindeki iddialardan çıkacak ihtilâflara adliye mahkemeleri el koyamazlar. Fertler, ellerinde icrası lâzım bir mahkeme ilâmı olsa bile adliyenin tavassutu olmaksızın yani icra daireleri araya girmeksizin haklarını istifa edemeyecekleri, borçlarına karşı kuvvet istimal edemeyecekleri halde, idare makamları kararlarının hükümlerini üçüncü şahıs hakkında onun rızasına veya adliye makamlarının tavassutuna lüzum olmaksızın, hatta onun itiraz ve muhalefetine rağmen cebren tenfiz edebilirler.

Bu bakımdan idari tasarruflar hususi hukuk tasarruflarından tamamen ayrılır, icra ve tenfiz bakımından kaza kararlara yaklaşır, çünkü hususi hukukta bir şahsın iradesi diğerinin şahsı veya patrimuanı üzerinde doğrudan doğruya tenfiz veya icra kabiliyetini haiz bir hukuki tasarruf doğurmaz, idari kararların tenfizinde de idare makamları adliyenin icra dairelerinin kudret ve salahiyetlerini kullanırlar, yani devlet dairelerine tevdi ettiği amme kudreti idare makamlarının elinde de vardır. Ve kendi haklarını icra dairelerine hâs olan kudreti kendileri kullanmak suretiyle kararın hükmünü bizzat tenfiz ve icra etmiş olurlar. Meselâ bir şahıs bir başka şahıstaki alacağını ancak icra dairesi vasıtasıyla borçlunun patrimuanı üzerinden tahsil edebildiği halde, idare bir vergi alacağını borçlu mükelleften icra dairesinin tavassutuna lüzum olmaksızın kendi kuvveti vasıtasıyla doğrudan doğruya tahsil etmek salahiyetini haizdir; maliye tahakkuk memurunun tahakkuk ve tarh muamelesi ile yani tek taraflı bir tasarrufu ile borçlu mükellefin rızasına lüzum olmaksızın devlet lehine vergi alacağı doğar ve tahsil dairesi adliyeye müracaat etmeksizin kendi kuvveti ile bu vergi alacağını mükelleften tahsil eder. Hâlbuki fertler arasında bir alacak münasebeti ya tarafların birleşen iradelerinden, yani akitten veyahut bir fiille kanunun tertip ettiği hükümden yani haksız fiilden veyahut sebepsiz yere iki taraf arasındaki patrimuan münasebetinin bozulmasından yani sebepsiz iktisaptan doğar. Kanunun hukuki bir hüküm tertip ettiği fiiller ve haller dışında bir alacak münasebeti ancak borçlunun kabul iradesinden doğar. İşte idari rejim, hususi hukukun bir prensibinin tamamen dışındadır.»

a) İdari rejimin karakterleri ve kriterleri:

Yukarıda nitelikleri açıklanan idari rejimin özelliklerini şöyle sayabiliriz.

1 — İdare hükümetten ayrılmış, onun bir genişlemesi, uzaması olmakla beraber teknik nitelikte bağımsız bir kuruluştur.

2 — Adliye karşısında tam anlamı ile bağımsızdır. Yani faaliyetlerinden ötürü ne önceden adalet mahkemelerinden izin alır ve ne de gösterdiği faaliyetlerden ötürü adalet mahkemeleri denetimine bağlıdır. Bu çalışmalardan ötürü idare aleyhine adalet mahkemelerine dava açılmaz.

3 — Fakat idarenin bu bağımsızlığı onun her türlü yargı denetimi dışında kaldığı anlamına gelmez. Bu rejimin en büyük özelliklerinden birisi de aslında burada kendini göstermektedir. Adalet Mahkemelerinden ayrı olarak bunların bağlı olduğu bir idare mahkemeleri sistemi kurulmuş bulunmaktadır.

Bu mahkemelerin kurulmasının ikinci bir nedeni de, bugün devletin sonuç olarak idarenin gördüğü görevlerin pek yaygın bulunması ve bütün faaliyetlerden ötürü doğacak uyuşmazlıklarda bu faaliyetlerle ilgili geniş bir özellik gösteren mevzuatı uygulayarak benimsemiş elemanların hâkim olarak karar vermesi ihtiyacıdır.

4 — iki ayrı mahkeme sistemi olunca bunlar arasında doğacak görev uyuşmazlıklarını çözümlenecek bir uyuşmazlık mahkemesinin kurulması da idari rejimin bir zorunluluğudur.

B — Adli İdare Sistemi:

İngiliz ve Amerikan sistemi diye isimlendirebileceğimiz bu sistemde, idarenin faaliyetleri, kişinin faaliyetlerinden ayrı olarak düşünülmemekte ki faaliyet de aynı hukuk rejimine bağlı kılınmaktadır. İdare faaliyetlerinde başlangıçta ve sonuçta adalet mahkemelerinin yani genel mahkemelerin denetimi altındadır. Davalar idarenin değil kararı alan, bunu uygulamaya kalkan memur aleyhine açılır. Bu sistem diğerine nazaran çok daha basit bir nitelik göstermektedir.

Fakat bu sistemi kabul etmiş memleketler de yavaş yavaş bundan uzaklaşmakta ve ilerideki incelemelerimizde görüleceği üzere bugünün devletin geniş halk kitleleriyle ilgili çalışmalarından ötürü idari rejime kaymaktadırlar.

B Ö L Ü M : 3

İDARİ REJİMİ KABUL EDEN MEMLEKETLERDE İDARE MAHKEMELERİ

İdari rejimi incelerken açıkça görüldüğü, gibi bu rejim içerisinde idare adalet mahkemelerinden ayrı bir mahkeme sisteminin denetimine tabidir. Yani faaliyetlerinde idarenin üstün hukuk kurallarına uygun gidişini sağlayan ayrı bir mahkemeler sistemi vardır.

Bu mahkemeler sisteminin gelişmesi bütün dünyada hemen hemen aynı olmuştur.

Şöyle ki:

Önce yüksek seviyede ve büyük bir kudret ve itibarda bir mahkeme kurulmaktadır. Başlangıçta bu mahkeme Devletin üstün seviyede politikasını tâyin yolunda bir danışma kurulu olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu arada kendisine pek önemli uyuşmazlıkları çözümlene yetki si verilmekte sonrada bu danışma meclisinin, kuruluşundaki sağlamlık, aldığı kararlardaki isabet bu mahkemelere karşı inancı artırmakta ve sonunda işler artarak artık bunları bir danışma kurulu olmaktan çıkmakta asıl fonksiyonları yargıya dönmektedir.

Gösterilen inancı, artan nüfus, Devletin toplumun değişik sorumlarına el atan karışıcı görüşü bu kurullara gelen uyuşmazlıkları artırdıkça bu kurulların üstün seviyesini korumak düşüncesi yardımcı alt kademeler yaratılmasını gerektirmekte ve böylece idari yargı sistemi adli kaza sistemine paralel bir kuruluş kazanmaktadır.

Öte yandan artık bu kurulların danışma ile ilgili görevleri çok azalmakta, yargı mercii olmak niteliği ön plâna geçmektedir.

Nitekim bu durum Fransa'da, Almanya'da, Belçika'da, Mısır'da, İtalya'da böyle olduğu gibi Türkiye'de de böyle olmuş ve olmakta bulunmuştur.

Kısa bir inceleme bile bu sonucu verebilir.

Türkiye'de Şûra Devlet, Devlet Şûrası, Danıştay adlarını alan yüksek mahkeme, Fransa'da da aynı anlamda Conseil d'Etat diye adlandırılmıştır. Şu adlarıyla buraların mahkeme niteliği anlaşılacaktır. Buna karşı bu gün 1961 Türk Anayasasının Danıştay-

la ilgili 140 ncı maddesinin incelenmesinde Danıştay'ın mahkeme olma niteliğinin ön plâna alındığı görülmektedir. Nitekim maddenin 1 nci fıkrası; «Danıştay, kanunların başka idari yargı mercilerine bırakmadığı konularda ilk derece ve genel olarak üst derece idare mahkemesidir.» Şeklindedir.

Ayrıca 5997 sayılı kanunla yeniden yürürlüğe konulan 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanununda Danıştay, 3 ncü faslı teşkil eden icra kuvveti arasında sayıldığı halde, 1961 Anayasasında yüksek mahkemeler arasında sayılmıştır.

Şu kısa açıklama bile gelişmenin ne yönde olduğunu göstermektedir.

Alt kademe idare mahkemeleri ise gelişme bakımından Danıştay'ı izlemiş önce belli bazı kurullara, il idare kurulu gibi, verilen asıl danışma bunun yanında bazı yargı görevleri fazladan bunların bağımsız idare mahkemeleri olması sonucunu vermiştir.

A) Dünyada idare Mahkemeleri:

FRANSA:

Türkiye'de ilk derece idare mahkemeleri sorununu inceleyebilmek için önce dünyada bu mahkemelerin gelişmesini, idari rejimin örnek memleketi Fransa'ya oldukça geniş bir yer vererek, incelemek zorunluğu vardır.

Fransa'da idare mahkemeleri 1.Ocak.1954 tarihinde çalışmaya başladı. Fakat bu mahkemeler gösterilen tarihte kurulmuş kabul edilirse pek yeni görülebilir. Burada kast olunan «mahkeme» adı ile kurulmasıdır.

Gerçekte bu mahkemeler gösterildiği gibi bu tarihte yalnız mahkeme adını almış ve Danıştay'a giden işlerin pek çoğunun ilk kademedeki bu mahkemelere gönderilmesi sağlanmıştır.

Fransa'da ilk derece idari yargı yerlerinin uzun bir tarihçesi vardır.

Bunların geçmişi krallık zamanındaki «l'intendant» denilen re kral adına illerde değişik kamu hizmetlerini teftişe yetkili kimselere kadar dayanır.

Devrimden kısa bir süre sonra devrimin sekizinci yılında Danıştay ve aynı tarihte İl İdare Kurulları (Konseils de Prefecture) kuruldu.

Bu konseyler bazı değişikliklerle ve çok şansız sonuçlara uğrayan birçok raporlar sonucu sürdü gitti. Bu raporlardan en önemlisi 1851 yılında «Boulatignier» tarafından düzenlenen rapordur. Bu raporda 1953 yılında yapılan reformun esaslar gösterilmiştir.

Bu rapora uygun olarak 1865 tarihinde bir reform yapılmış böylece 3 ve 4 üyeli konseyler kurulmuştur.

1889 yılında konseylerde uygulanacak bir usul kanunu çıktık M bugün de bu uygulanmaktadır.

Asıl büyük reform, il konseylerini kaldırıp iller arası konseyler kuran kararname, 6.Eylül.1926 tarihli kararname ile olmuştur. Bununla 22 adet iller arası konsey meydana geliyordu.

Bu konseyler, kuruluşunu göreceğimiz, bugünkü idare mahkemelerinin aynısıdır.

Ve en sonunda 1953 reformu yapılmış ve bu tarihten bu güne kadar idare mahkemeleri diğer bir takım kararnamelerle geliştirilmiştir.

Fransız İdare Mahkemelerinin Kuruluş ve Çalışması:

Fransız idare mahkemeleri asıl 6.Eylül.1926 tarihli kararname ile bunun yanındaki Cezayir ve Deniz ötesi ülkeler mahkemeleri başka başka karar ve kararnamelerle kurulmuştur.

1963 reformu diye anılan reformla ilgili 30.Eylül.1953 tarihli kararnamenin 1 nci maddesi eski kuruluşları öylece kabul etmiş ve onların yukarda da belirttiğimiz gibi yalnız adım değiştirmekle yetinmiştir. Madde olduğu gibi aşağıya alınmıştır.

«Fransa'da ana vatan, Cezayir, Deniz ötesi iller ile Alsas ve Loren İl Konseylerine İdari Mahkemeler adı verilmiştir. Bunların her biri için merkez yapılan ilin ismi idare mahkeme deyimine eklenir.»

Bunlar Fransız Ulusu adına karar verir ve kararlarına bir icra formülü bağlanır.»

Görülüyor ki, burada eski yetki alanı bakımından bir değişiklik bulunmamaktadır. Ve eski iller arası konseyler, idari mahkemeleri ismini almış ve başına mahkemenin kurulduğu il ismi eklenmiştir.

Örnek olarak; Paris idare mahkemesi, Dijon idari mahkemesi, Nis idari mahkemesi gibi. Şu halde bu mahkemelerin nerelerde kurulacağını son kararnamede bulamayız. Bu yüzden daha evvelki kararnamelere gitmek gerekir.

Bunların kuruluşu ile ilgili kararnameler değişik tarihlerde ve dağınık şekilde çıkarılmıştır. Bunlara göre ve uygulamada bu gün Anavatanda 24 bölge idare mahkemesi vardır.

Kuruluş:

Mahkemelerin bütünü bir başkan ve 3 üyeden veya 4 üyeden teşekkül eder. Bunlar arasında 7 tanesi 5.Mayıs.1934 tarihli kararnameye göre dört üyedir. Fakat bu gün Fransa'da bu kuruluş da yetmemekte ve işlerin ağır yürüdüğü söylenmektedir. Bunun iki nedeni vardır.

Önce boş kadrolar mevcuttur. Bazı yerlerde de var olan kadrolar ihtiyacı karşılamaktadır.

İkinci olarak birçok mahkemeler üyelerine yargı görevleri dışında bazı görevler verilmektedir. Örnek olarak iller vasıtasız vergiler komisyonu başkanlığı çok zaman idare mahkemeleri üyelerinden birine verilmektedir.

30.Eylül.1953 tarihli kararname gereğince idare mahkemelerinde bir başkan yardımcısı bulunması da gerekir. Kararnamenin 10 ncu maddesi şöyledir:

İdari Mahkemeler Başkanı ve Üyelerinin atanması Adalet Bakanının uygun düşüncesi ve içişleri Bakanının göstermesi üzerine kararname ile olur.

Mahkemenin bir üyesi aynı yolla başkan yardımcılığına atanır.

Fakat 1959 yılına kadar bu maddenin başkan yardımcılığına ait ikinci fıkrasının uygulanma imkânı bulunamamıştır.

Böyle bir kuruluş ancak 28.Aralık.1959 tarihli kanunla gerçekleşebilir. Bu kanunun 98 ve 104 ncü maddeleri ile mali yargıda bir

reform yapıyordu. Bu maddelerle her idare mahkemesine bir malî bölüm ekleniyordu.

Böylece her mahkemede en aşağı iki bölüm (daire) meydana geliyor, bunlardan bir tanesi başkanın başkanlığında çalışıyor ve genel uyuşmazlıklara bakıyor, diğeri de başkan yardımcısının başkanlığında çalışıyor ve malî hukukta tecrübesi olan üyelerden meydana geliyor ve yalnız malî uyuşmazlıklar hakkında karar veriyor.

Mahkemelerin İç Organizasyonu:

İdare Mahkeme başkanı servisi idare eder ve iç disiplini sağlar, o duruşmalarla ilgili istekleri ve izin sistemini düzenler. Kanun Sözcülerinin atanmalarına ve ilerlemelerde ilgili teklifleri düzenler.

Her sene bir ekimden evvel İç İşleri Bakanlığına mahkemenin günlük çalışması hakkında bir rapor verir ve çıkan ve çıkması gereken iş hakkında da bir istatistik gönderir.

İdare mahkemesinin iyi çalışabilmesini sağlayacak imkânları hazırlamak da başkanın ödevidir.

Bu arada idare mahkemelerinin süreli teftişini sağlayan kurulun faaliyetleri hakkında da İç İşleri Bakanlığına bilgi verir.

Burada bu kurulun çalışmasını kısa da olsa konu etmek yerinde olur kanısındayız.

Danıştay'la ilgili 31.Temmuz.1945 tarihli hükümet emrinin. 23 ncü maddesine göre, «İdari yargı yönünden Danıştay'da süreli bir teftiş kurulu kurulacak. Bunun yetkisi Anavatan ve Deniz ötesi ülkelerde geçerli olacak. Komisyon Danıştay Başkanı idaresinde bir Danıştay üyesi ve ona verilecek iki yardımcı marifetiyle faaliyet gösterecektir.»

Bu konsey Danıştay'da kuruldu. Önce il konseylerinde ve sonrada idari mahkemeler bakımından faaliyet gösterdi.

Metinde bu kurulun ne şekilde çalışacağı belirtilmemiştir. Fakat uygulamada bu kurulun grup olarak idare mahkemelerini dolaşmakta, onları mahkemenin idaresi, kalemin ve diğer servislerin kuruluş ve faaliyeti ve dokümantasyon işleri bakımından teftiş etmektedir. Bu teftiş yetkisi son senelerde mahkeme kararlarına da uzanmış kararların uygun bir süre içerisinde çıkarılıp çıkarılmadığı araştırılmış ve çıkan kararların yeter delile dayandırılıp dayandırılmadığı da raporlarda konu edinilmiştir.

Böylece alt kademe mahkemeleri ile Danıştay bakımından şahsi bir temas sağlanmış ve buralara Danıştay'ın içtihat ve eğilimleri aksettirilmiştir.

Bu kontroller idare mahkemesi üye ve başkanlarının durumları hakkında bilgi almaya yarar ve onların yükselmelerinde rol oynar. Teftişi yapan heyet başkanı bir Danıştay üyesi olup idari mahkeme başkanları hakkında not verir. (Aslında bunlar yani mahkeme başkanları mülkiye müfettişlerince de teftiş ve onlardan da not alırlar.) Ve kurul başkanı olan Danıştay üyesi idare mahkemeleri personeli ilgili merkezdeki kurulun çalışmalarına da katılır.

Delege üyeler (Naip Aza) Meselesi:

Bu sistemin Fransa'da kabul edilisinde bazı önemsiz konularla konseylerin zamanını almamak isteğinin var olduğu bir gerçektir. Ayrıca bazı olaylar ve uyuşmazlıklar bölgede inceleme yapmak için karar vermede büyük faydeler sağlayacaktır. Bu kuruluş 6.Eylül.1926 tarihli kararnameye kadar dayanır. Bu kararnamenin 8 nci maddesi uzun bir şekilde delege üyelerin ayrılma ve atanma şeklini, özürleri bulunduğu kimlerin yerlerini dolduracağını ve hangi işleri nerede ve nasıl bakacaklarını göstermiştir. Delege üyelik müessesesini şöyle özetleyebiliriz:

Her mahkeme kanunda sayılan bazı işler için mahkemenin yetkisine haiz olarak uyuşmazlığın doğduğu yerde inceleme yaparak karar verebilmek için bir delegeyi seçerek görevli kılar.

Delege üyelik müessesesi Fransa'da umulan sonucu vermediğinden üzerinde daha fazla durulmamıştır.

Mahkeme Kalemi:

Fransa'da mahkeme kalemleri daha 30.Eylül.1862 günlü kararname ile kurulmuştur. Bunların bugünkü kuruluş tarzı şöyledir:

İdari mahkemeler kalemlerinin mahkemelerin kuruldukları ilde bir merkez bürosu ve mahkemenin yetki alanına giren iller merkezinde birer şube büroları vardır. Merkez bürosunda kalemin başında bir kalem sekreteri ve yardımcısı vardır.

İdare mahkeme kalemi sekreterinin bir mahkeme zabıt kâtibine kıyasla çok daha önemli bir rolü vardır; O, mahkemenin genel sekreteri durumunda olup idari işlerde başkanın yardımcısı ve davaların doğru bir şekilde gelişmesinde ilk mercidir.

Mahkemelerde Kanun Sözcüsü ve Raportörler:

İdari mahkemelerinde Danıştay'da olduğu gibi duruşmalarda ve görüşmelerde hazır bulunmak üzere yeteri kadar Kanun sözcüsü ve raportör bulunur.

Bölge İdare Mahkemelerinin Görevleri:

Kararnamede bölge idare mahkemelerinin görevleri ayrı ayrı sayılmamış Danıştay'ın görevleri belirtilerek bunun dışında kalan işler bölge idare mahkemelerine bırakılmıştır. Danıştay'ın görevi daha çok Bakanlar Kurulu kararları ile birden fazla idare mahkemesini ilgilendiren işlere inhisar ettirilmiş ve idare mahkemeleri kararlarının ikinci derecede incelenmesi Danıştay'a bırakılmıştır.

Almanya'da İdare Mahkemeleri: (1)

Almanya'da idare mahkemeleri üç bölüme ayrılmış ve bütünü bağımsız bir sistem ortaya getirmiştir.

Alman Anayasasınının 96 ncı maddesinin 1 nci fıkrasına göre İdarî, malî, çalışma ve sosyal kaza sahalarında yüksek federal mahkemeler kurulur.

Bu şekliyle Almanya'daki sistem Fransa'dan ve ileride incelenecek olan Türkiye sisteminden ayrı bir görünüştedir. Fransa'da malî yargı sistemi ile İdarî yargı sistemi, malî yargı sonuç olarak İdarî yargıdan sayıldığı için aynı mahkeme başkanlığında toplanmıştır.

Türkiye'ye gelince son kanun projesi ile malî yargı ile İdarî yargı aynı Fransa'dakine benzetilmekte, çalışma ve sosyal işlerle ilgili sorunlar ayrıca adli sistem içindeki mahkemeler görevleri arasında bulunmaktadır.

Almanya'da İdarî yargı 1919 yılından sonra bağımsız mahkemelerde görülmüş, sonra da Nasyonal Sosyalist idare zamanında gerilemiş, İkinci Dünya Savaşından sonra değişik kanunlarla Anayasa hükümlerine göre tam bir sistem teşkil edilmiştir.

¹ Bibliyografya: Ali Alaybek, Almanya'da Vergi Murakabesi ve Malî Kaza,

Maliye Vekâleti Maliye Tetkik Kurulu Neşriyatı No. 1959 - 98.

Ahmet Erdoğan, Danıştay 2 nci Daire Başkanının halen neşredilmemiş odan

Alman İdarî Mahkemeleri Hakkında Kanun Tercümesi.

1 — Malî Yargı:

Federal Anayasa'nın 108 ne maddesine göre malî yargının özel bir kamınla ve bütün memleketi kapsamak üzere tek düzende organize edilmesi ve 96 ncı madde ile de Temyiz mercii olarak yüksek divanın kurulması kabul edilmiştir.

Uzun çalışmalardan sonra 29.6.1950 tarihli kanunla Federal Mahkeme kurulabilmiştir. Buna Federal Maliye Divanı diyoruz ve «Münih'te» kurulmuş bulunuyor.

Bu kanun 13.7.19al tarihli kanunla değiştirilmiştir. Bölge İdare Mahkemeleri son kanunlardan evvel Berlin dâhil 14 tane idi, bu kanundan sonra yeniden bir düzen kurulmuştur. Fakat mahkemeler sayısının eskisini pek açacağı zannolunmaz.

2 — İdare Mahkemeleri:

İdarî davalarla ilgili işlerde Federal Yüksek Mahkeme 12.9.1950 tarihinde Anayasalım 96 ncı maddesinin 1 nci fıkrasına göre «Karlsruhe» de kurulmuştur.

Sonra yine geniş incelemelerden sonra 21.Ocak.1960 tarihli Alman İdare Mahkemeler Kanunu ile İdare Mahkemeleri kurulmuştur.

Bu kanunun 1 nci maddesine göre; İdarî yargı, yüksek idare memurlarından kurulan bağımsız mahkemelerce yürütülür.

2 nci maddede ise; genel olarak İdarî yargı mercilerine, eyaletler idare mahkemeleri ve Yüksek İdare Mahkemesi federasyon içinde bulunan Berlin İdare Mahkemesinin dâhil bulunduğu belirtilmiştir.

3 ncü maddede; bu mahkemelerin kurulması ve kaldırılmasının kanunla olabileceği gösterilmiştir.

Alman idare mahkemeleri Fransa'da ve Türkiye'de kurulması kararlaştırılan sistemden ayrı olarak bir de fahri üyeler usulü kabul etmiştir. Nitekim kararlar 3 asil 2 fahri üyeden meydana gelen kurulca verilir. (Md. 12)

Kanunun değişik maddelerinde fahri üyelerin seçiminin ne yolda olacağını belirten hükümler bulunmaktadır.

Bu mahkemeler hâkimleri tamamı ile bağımsız olup gerekli teminatı haizdirler. Fahri üyeler duruşmalı işlerde hazır bulunur. Asil azalar 35 yaşını bitirmiş olan devlet memurları arasından atanmakta, fahri üyeler için 30 yaş şart koşulmaktadır. Mahkemelerde Kanun Sözcüleri (Savcı) ve üye yardımcılar bulunmaktadır. Her mahkeme bağımsız bir mahkeme kalemine sahiptir. Davalar dilekçe ile veya mahkeme kâtibine yapılacak bildiriye göre düzenlenecek tutanakla açılabilir.

Görülüyor ki bunlar Türk Anayasasındaki, İdarî rejime de tam anlamıyla uygun bir kuruluş göstermektedir. Aslında bu gün çalışma ve sosyal mahkemeleri ile Almanya bir kaç kollu bir idare mahkemeleri sistemi kurmuş bulunmakta, adli ve İdarî yargıyı ayırmış olmaktadır.

Fransa ve Almanya'dan sonra bugün Belçika, İtalya, İsviçre, İspanya ve Mısır İdarî rejimin bir uygulayıcısı olarak görülmektedir

Belçika 23.Aralık.1946 da uzun tartışmalardan sonra ihtiyaçların zorunlu kıldığı Danıştay'ı kurdu.

İtalya'da, İdarî rejim yaygın bir uygulama alanı bulmuştur.

İsviçre'de bugün bir Federal Mahkeme, idare mahkemesi görevini yerine getirmektedir. Fakat İsviçre bünye bakımından idare ile adliye tam bir ayırımı bağlı tutamamıştır.

İspanya 1856 dan buyana İdarî mahkemeleri kurmuş bulunmaktadır.

Mısır tarihi, gelişimi bakımından önce İngiliz sisteminin etkisi altında kalmışsa da sonradan İdarî rejimi kabul yönüne gitti ve 7.Ağustos.1946 da Danıştay Mısır'da kuruldu.

İdarî rejime girmiş memleketlerdeki durumla ilgili bu özeti açıklamadan sonra kısaca ve konu ile ilgisi kadar İngiliz ve Amerikan sistemine değinebiliriz.

İngiliz - Amerikan Sistemi:

a) İngiltere (1):

Bu memlekette yargı sistemi prensip olarak ikiye ayrılmamış olmakla basit görülürse de gerçekte hiç de böyle değildir. Çünkü toplumun ihtiyaçlarını karşılamak isteyen bugünün devleti birçok sahalara el atmış ve bunun sonucunda adli teşkilât dışında bir takım komisyonlar kurmak ve bunlara yargı yetkisi vermek zorunda kalmıştır. Örnek olarak, İngiltere'de Millî Sağlık Sigortası Mahkemesi, İşsizlik Sigortası Mahkemesi, Sağlık, Ulaştırma Bakanlıklarına bağlı komisyonları, Eğitim Meclisini Ticaret Meclisini sayabiliriz. Bunlar

¹ Bibliyografya: a) Mümtaz Baysal İngiltere'de Malî Kaza, Karınca Matbaası Ankara 1956 b) Onar Loc. Cit, Sh. 68 - 73

aldıkları kararlar bakımından adalet mahkemeleri dışında kalan yargı mercileri olarak görülür.

Diğer yandan malî yargı incelenirse burada idare öyle süzgeçler kurmuştur ki bunların incelemeleri sonucu adalet mahkemelerinde nerede ise iş gelmemektedir. İngiltere’de 19 milyonu aşan vergi mükellefinden yılda 70 - 80 kişi ceza mahkemesine gönderilmektedir. Ayrıca bu malî kuruluş dışında bir de adliyeden ayrı itiraz komisyonları kurulmuş bulunmaktadır.

Mümtaz Baysal’ın İngiltere’de malî kaza isimli eserinin 23 üncü sahifesindeki şu kısa not İngiltere’de «adli İdarî» sistemin ne durumda bulunduğunu açıklayabilir. «Birbirine bağlı sebepler dolayısıyla, bilhassa, mahkemelere, yani İtiraz Komisyonunu takip eden Yüksek Mahkemelere, intikal eden ihtilâflı hadiseler hem çok az hem de münhasıran hukukî nokta nazar ihtilâflarıdır.»

Görülüyor ki İngiltere’de prensip olarak adli yargı tek yargı kuruluşu olarak kabul ediliyorsa da uygulamada İdarî davalar bakımından bu kuruluşa iş gelmemektedir.

Nitekim Yüksek Mahkemelere intikal eden işler vergi mükellef sayısına kıyaslanacak olursa malî davaların y lobinde iki veya üçü gibi pek küçük bir sayıya ulaşır. Sonuç olarak diyebiliriz ki bugün İngiltere’de bütün muhafazakârlık iddialarına rağmen İdarî rejime doğru kaymaktadır.

b) Birleşik Devletlerdeki Sistem:

Birleşik Devletlerde gerçi İngiliz sistemi benimsenmişse de yıllardır sürüp gelen ve son yıllarda büyük taraftarlar bulan bir İdarî rejim, eğilimi vardır.

Amerika’da Devlete karşı dava açabilmek İngiltere’den gelen bir usul olarak ancak Parlamentodan alınacak izinle oluyordu. «Petition of right» denilen bu usulde ise hakkın alınması bir kanım konusu oluyor, bu usul ise politik etkilerin büyük rol oynadığı bir saha olarak görülüyordu. Buna bir çare olmak üzere 1855 yılında «Federal Courts of Claimes» adıyla bir kurul meydana getirildi. Fakat bu kurulun yetkileri dar tutulduğu gibi kurulun kuruluşu da üyelerini idareden yetmişmiş elemanların değil yalnız hâkimlerin teşkil etmesi yüzünden yetersizdi. Fakat İdarî rejime ulaşmak için gösterilen gayret durmadı. Dr. A. Şeref Gözübüyük Amerika ve Türkiye’de idare

nin Kaza-î Denetlenmesi isimli kitabında durum aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır. (1)

«1916 yılında, Senatör Eliho Root, Amerika Baro Demeği Başkanı olarak, idare hukuku alanındaki gelişmelere işaret ederek, yalnız yasama uzvunun çıkardığı kanunla ve adalet mahkemeleriyle, son zamanlarda süratle gelişen İçtimai ve İktisadi hayatın icaplarını yerine getirmeye imkân olmadığı belirtiyor ve henüz çocukluk devresinde bulunan idare hukukunun mutlaka gelişmesi gerektiğini işaret ediyordu.

Amerika Baro Derneğinin idare hukuku alanındaki faaliyeti 1933 yılında artmış ve 1937 yılına kadar idare mahkemelerinin lüzumu fikrini savunmuş ve bu arada kongreye idare mahkemeleri hakkında birçok kanun tasarıları sunulmuştur. 1937 yılından sonra Amerika Baro Derneği, idare mahkemeleri fikrinden vazgeçerek, İdarî usulün ıslahı için çalışmıştır. 1939 yılında, Başkan Roosevelt zamanında kumlan bir komite İdarî usul üzerinde çalışmış ve İdarî usul kanunu 1946 yılında yürürlüğe girmiştir.»

«Böylece idare hukuku alanındaki çekişmeler, İdarî usul kanununun kongre tarafından oybirliğiyle kabul edilmesinden sonra, kısa bir müddet için sona ermiştir.

1949 yılında ikinci Hoover Komisyonu Raporuyla, sakin hava yeniden karışmış, İdarî reformdan bahsedilmeye başlanmıştır. Hoover Komisyonu raporunda ileri sürülen teklifler arasında en dikkati çeken düzenleyici komisyonların (Regulatory Commissions) kaza görevlerini içine alan bir idare mahkemesi kurulması hakkındadır. Böylece İdarî kazanın faal idareden ayrılmasına çalışılmıştır.

İdarî Usul Kanununun kabulünden bir kaç sene sonra bu kanunun da tatminkâr olmadığı ve değiştirilmesi hakkında yazılar çıkmaya başlamıştır. İdarî reform kampanyası ile varılmak istenilen gaye ferdi hürriyetler ile İdarî otorite arasında bir muvazene tesis edilmesi ve bunun da ancak İdarî usullerin kazalaştırılması, yani kaza usule benzetilmesi ile mümkün olacağıdır.

Amerikan Baro Demeği, İdarî reform fikrinin yeniden hararetle taraftan olarak ortaya çıkmıştır. Amerikan Baro Demeği, Hoover Komisyonu raporu ile İdarî reform hakkında özel bir komite teşkil

¹ Dr. A. Şeref Gözübüyük, Amerika ve Türkiye’de İdarenin Kaza-î Denetlenmesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi yayınlan No. 120 - 102, Ankara 1961, Sh. 14 - 17.

ederek faaliyetini arttırmıştır. Baronun bu özel komitesi raporunu 1956 yılında yayınlamıştır. Bu raporda, 1946 yılında kabul edilen idari usul kanununun yeniden gözden geçirilmesi, bir veya daha çok idare mahkemesi kurulması tavsiye edilmiştir. Bilhassa bu raporda, idarenin kaza denetlemesinin daha verimli bir hale getirilmesi ve kaza denetlemenin alanının genişletilmesi istenmektedir. Baro Derneğinin İdarî reform üzerindeki çalışmaları halen devam etmektedir. Yeni bir İdarî usul kanunu tasarısı hazırlanmış ve Baro Demeği tarafından kabul edilmiştir. Halen bu tasarının kanunlaşmasına çalışılmaktadır.»

Görülüyor ki Amerika'da İngiltere'den de ileri ve belirli bir hamle görülmektedir.

Sanırsanız ki devletin kişiden istekleri ve buna karşılık, topluma karşı ödevleri çoğaldıkça İdarî rejimin durmadan gelişme şansı olacaktır. Ve dünya bugün bu yoldadır.

BÖLÜM:3

TÜRKİYE'DE İDARİ REJİM VE İDARE MAHKEMELERİ

Türkiye İdarî rejim bakımından Fransa'yı kendisine örnek almıştır. Türkiye'deki pek çok kuruluşlar gibi bu sahada da gelişme Fransa'ya benzemektedir.

A — Danıştay:

Napolyon devrinde kurulan Conseil d'Etat'ya karşılık Şûra-i Devlet 1868 yılında kurulmuş ve ilk olarak devrinin gereği olarak bir bakanın sorumluluğuna bırakılmıştır. Danıştay bu tarihte beş daireden meydana geliyordu; Mülkiye, Maliye, Adliye, Nafia ve Maarif dairesi adını alıyordu.

Danıştay'ın ilk görevleri daha çok adına uygun olarak danışma yolunda bulunmakta, bu arada hükümet ile kişiler arasındaki davaların görülmesi memurların muhakemeleri, adliye ve idare arasındaki mercii uyumsuzluklarının incelenmesi de görevleri arasında sayılmakta idi.

Bugünkü yüz seneye yaklaşan geçmişi ile Danıştay çok önemli sayılacak değişiklikler geçirmiştir. Bu konuda değişik kanun ve dü

zenler kabul edilmiştir. İmparatorluk devrinde 1872, 1886, 1887, 1908 yılındaki değişiklikler kayda değer. 1908 yılında yapılan değişiklikle daireler üçe indirilmiş ve bakan sorumluluğundan alman Danıştay Adalet Bakanlığına bağlanmıştır.

54 senelik çalışmalardan sonra 1922 yılında kaldırılan Danıştay, 669 sayılı kanunla Cumhuriyet devrinde yeniden kurulmuş ve fiilen 6 Temmuz 1927 de çalışmaya başlamıştır. Bu kuruluşta Danıştay, Tazminat, Mülkiye, Maliye, Nafia ve Deavi Dairelerden teşekkül ediyordu.

Yürürlükte bulunan sistemin aslı sayılan 3546 sayılı kanun 1938 yılında kabul edilmiş ikisi Dava Dairesi olmak üzere beş daireden kurulu Danıştay ihtiyaçları karşılar düşüncesi ile meydana getirmiştir.

Fakat hesapları toplumun gelişmesi yanlış çıkarmış 4904 sayılı kanunla 1946 yılında daireler 3'ü dava 3'ü İdarî olmak üzere 6 ya çıkmış 1959 yılında 7354 sayılı kanunla dava daireleri beşe, İdarî daireler dörde çıkarılmış ve ayrıca İdarî dairelere gerektiğinde davalara da bakma yetkisi verilmiş, böylece uygulamada ikinci daire bir yana sekiz daire davalarla ilgilenmiştir. (1)

Bu da ihtiyacı karşılamamış, 8'i dava dairesi olmak üzere 11 daireden kurulu bir Danıştay için kanun tasarısı hazırlanmış, Büyük Millet Meclisinde Karma Komisyonunda 8 dava dairesi 9'a çıkarılmış olmakla Danıştay 12 daireden kurulu bir mahkeme olarak 24.12.1964 günü kabul edilen 521 sayılı kanunla yeni bir sistemle ve büyük değişikliklerle yeniden düzenlenmiştir.

B — Yargı Yetkisine Sahip İdarî Merciler:

1 — Genel bakış:

Türkiye'de Danıştay'ın dışında idare ile kişi arasındaki uyuşmazlıkların çözümlenmesinde yetkili bulunan birçok İdarî yargı mercileri vardır. Aslında bunların birinci derecede almış oldukları karar-

¹ Danıştay kanununun bazı maddelerinde değişiklik yapılmasına ve bu kanuna bazı madde ve fıkralar eklenmesine dair 27.5.1946 tarihli ve 4904 sayılı kanun da dâhil olmak üzere Danıştay tarihçesinin geniş izahı pek çok kanunun gerekçesi ile beraber (!) (Danıştay) isimli eserinde bulunabilir. Eser S.B. Fakültesi yayınlarından olup 1953 yılında Ankara'da Yeni Matbaada basılmıştır.

(Pek sayın hocamız merhum İsmail Hakkı Görelî'nin Devlet Şûrası

(Şûrayı Devlet)).

lar ikinci derecede Danıştay'da dava ve inceleme konusu edilmektedir. Bu kurullar değişik kanunlarla meydana getirilmiş, kendilerine yine değişik kanunlarla görevler verilmiştir.

Durum incelenmek istenince oldukça karışık bir görünüş arz etmekte ve vatandaşın bu karışık sistem karşısındaki davranışı da buna göre olmakta ve pek çok durumlarda bu karışıklık yüzünden vatandaş hakkı kaybolmaktadır. Bu kurullar bir sayımı gerektirecek derecede çoktur. Biz bunları mümkün olduğu kadar gösterip yalnız önemlileri üstünde duracağız.

1— İl ve İlçe İdare Kurulları, 2 — Vergi İtiraz Komisyonları, 3 — Vergiler Temyiz Komisyonu, 4 — Hazine Hissesi Hakem Kurulu, 5 — Gümrük Hakem Kurulu, 6 — Belediye Encümenleri, 7 — Köy İhtiyar Kurulu, 8 — Çiftçi Malları Koruma Meclisleri, 9 — Çiftçi Malları Murakabe Heyetleri, 10 — Çeltik Komisyonları, 11 — İl ve İlçe Sağlık Komisyonları, 12 — Fuhuşla Mücadele Komisyonları, 13 — İçkili Yerlerin Açılmasına Müsaade Komisyonları, 14 — İstanbul ve Ankara İmar Heyetleri, 15 — Disiplin Komisyonları, 16 — Hususiyeti olmakla beraber Memurin Muhakemat Komisyonları.

2— Kurulların Kuruluş ve Görevlerinin İncelenmesi.

a) İl ve İlçe İdare Kurulları:

Önce 1865 yılında kurulan bu kurullar bu güne dek pek çok değişikliklerle süregelmiş ve son durumunu 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu ile almıştır. İdare Kurulları İl ve İlçelerde olmak üzere iki kademelidir.

i) İl İdare Kurulları: Bu kurulların görevleri özellikle iptal dâvaları bakımından İlçe İdare Kurullarından ayrılmaktadır. İlçe İdare Kurullarında iptal dâvaları yoktur.

a — İl İdare Kurulları İl İdaresi Kanununun 57 nci maddesine göre Valinin başkanlığı altında Hukuk İşleri Müdürü, Defterdar, Milli Eğitim, Bayındırlık, Sağlık ve Sosyal Yardım, Tarım ve Veteriner Müdürlüklerinden meydana gelir. Vali İdare Kuruluna başkanlık etmek üzere Vali Muavinini görevlendirebilir.

b — Görevleri:

1 — İl İdare şube başkanlarının, kaymakamların ve ilçe idare şube başkanları ile bucak müdürlerinin, bucak meclis ve kormis-

yonlarının, köy muhtarlarının ve köy ihtiyar kurullarının yürütülmesi gerekli kararları aleyhine menfaatine dokunulanlarca açılacak iptal dâvalarına birinci derecede bakmak.

2 — İlçe idare kurullarının vermiş buldukları kararları ikinci derecede bakmak.

3 — Memurun Muhakemat Kanunu Muvakkat Hükümlerine göre memurların görevleri anında işledikleri veya görevlerinden ötürü doğacak suçları dolayısıyla haklarında lüzum veya men'i muhakeme kararı vermek.

4 — 1111 sayılı Askerlik Kanunu gereğince para cezaları vermek.

5 — 2.Şubat.1330 tarihli seylâptan dolayı İrası hasar eyleyen gayrı memlûk en harı sagirenin sureti tathiri hakkında kanunun 4 ncü maddesine göre kesin olarak para cezası hükmetmek.¹

6 — 2659 sayılı Sular Kanununun eki olan kanunun 5 nci maddesine göre tespit ve ayırma heyetlerince verilen kararlara mahalli Sulh Mahkemelerine müracaat kabil olmak üzere itirazın bakmak.

7 — 2576 sayılı gizli nüfusların yazımı hakkındaki kanunun 4 ncü maddesine göre kâfi olarak para cezası hükmetmek.

8 — İl merkezi olmayan belediyeler meclislerinin kesin olarak verdikleri kararlara, Belediye Reisi veya ilgililerin itirazı üzerine bakmak.

9 — Belediye Reisleri ile encümenler arasında ihtilâf vukuunda 1580 sayılı kanunun 87 ve 97 nci maddesi gereğince yapılacak müracaat üzerine ihtilaf hakkında kesin olarak karar vermek.

10— 3437 sayılı Tütün ve Tütün İnhisarları Kanununa göre ilgili komisyonlarca tütün ekilebilecek sahaların tespitine dair verilen kararlara karşı vaki olacak itirazlar üzerine kesin olarak karar vermek.

11— Köy parasının harcanmasından fenalık ve yolsuzlukları hükümetçe tespit edilen Muhtar ve İhtiyar Heyeti üyelerinin mallarının satılarak köy parasının ödenmesine karar vermek. (Köy K. Mad. 54)

¹ Bu son Danıştay Kanunu 31.Aralık. 1964 tarihli ve 11891 sayılı Resmi Gazete ile yayınlanmıştır.

12 — Mecburi işleri gördürmeyen, toplanması isteğe bağlı olmayan paraları toplamayan Muhtar ve İhtiyar Heyeti üyelerine 10 liradan 50 liraya kadar para cezası hükmetmek. (Köy K. Madde 46)

13 — 4109 sayılı asker ailelerinden muhtaç olanlara yardım hakkında kanun hükümlerine göre Belediye Encümenlerince itihaz edilen kararlara vaki itirazlar üzerine kesin olarak karar vermek.

14 — 6785 sayılı İmar Kanununun 22 nci maddesine göre Belediye Encümenlerince verilecek yıkma kararlarına karşı bildirim tarihinden itibaren 7 gün içinde vaki olacak itirazlara bakmak.

ii — İlçe İdare Kurulları.

a — İlçe İdare Kurulları Kaymakamın başkanlığı altında Tahrirat Kâtibi, Mal Müdürü, Hükümet Hekimi, Millî Eğitim, Tarım Memurları ve Veterinerden kurulur.

b — Görevleri.

Görevleri bakımından İl İdare Kurulları ile büyük benzerliği vardır. Ancak bazı konularda İl İdare Kurulları kadar yetkileri geniş değildir.

b — İtiraz Komisyonları:

5655 sayılı kanuna göre kurulan itiraz komisyonları muvazzaf ve gayri muvazzaf olarak ikiye ayrılır.

1 — Muvazzaf İtiraz Komisyonları:

Siyasal Bilgiler, Hukuk, İktisat Fakülteleriyle Yüksek İktisat ve Ticaret'i bitirmiş olup en az beş sene vergi işlerinde çalışmış bulunan bir başkan ile aynı nitelikte iki üyeden kurulur.

Başkan ve üyelerin atanma, yükselme, yer değiştirme, tahvil ve resen emekliye ayrılmaları ayırma kurulunun teklifi üzerine müşterek kararla yapılır. Komisyonların başkan ve üyeleri hakkında Memurin Kanunundaki disiplin cezaları, ayırma kurulu kararıyla Maliye Bakanınca uygulanır. Ayırma Kurulu Maliye Müsteşarının başkanlığı altında gelirler Genel Müdürü ile Yargıtay, Danıştay, Sayıştay ve Temyiz Komisyon Başkanları tarafından seçilecek birer Yargıtay, Danıştay ve Sayıştay ve Temyiz Komisyonu Üyesinden kurulur. Ayırma Kurulu Kurul Başkanının çağrısı üzerine toplanır ve kararlarını çoklukla verir (5655 sayılı kanun Md. 28)

Muvazzaf İtiraz Komisyonları Maliye Bakanlığının belirttiği il ve bölgelerde kurulur. Bunlar bugün pek az ilimizde kurulabilmiştir.

İtiraz Komisyonları İstanbul'da üç, diğerlerinde birer tanedir. İstanbul'dakilerin her biri müstakil ve ayrı bir ünite teşkil etmekte ve aralarında iş bölümü yapılmış bulunmaktadır. İstanbul ve Ankara'da ayrıca birer adet «Bina ve Arazi Vergileri İtiraz Komisyonu) vardır.

Birincilerin bütün giderleri Maliye Bakanlığı Bütçesinden karşılanmakta son ikisi, yani İstanbul ve Ankara'daki Bina ve Arazi Vergileri İtiraz Komisyonlarının giderleri de Özel İdarelerince karşılanmaktadır. Bunların da Başkan ve Üye ve Raportörleri Maliye Bakanlığınca aranmakta diğer memurlar Özel İdarece sağlanmaktadır.

ii — Gayri Muvazzaf İtiraz Komisyonları:

5655 sayılı kanununun 15 nci maddesinde yer alan bu komisyonlar kuruldukları il veya ilçenin en büyük mülkiye memurunun, özürleri varsa vekil bırakacaklarının başkanlığı altında en büyük maliye memuru (Özel İdare ve belediyelere ait vergiler için en büyük Özel İdare memuru) ile ticaret odasının ve belediye meclislerince kendi üyeleri arasından ve dışarıdan seçilecek birer, ticaret odası bulunmayan yerlerde belediye meclislerince kendi üyeleri arasından veya hariçten seçilecek iki kişiden meydana gelir.

Gayri muvazzaf itiraz komisyonları muvazzaf itiraz komisyonlarının bulunduğu iller dışında bütün il ve ilçelerde vardır.

Muvazzaf ve Gayri Muvazzaf İtiraz Komisyonları görevleri:

Gümrük vergileri dışında kalan özel idareler, belediyeler ve Devlet ile ilgili bütün vergi ve resimlerden doğan uyuşmazlıklar itiraz yolu ile bu kurullarda incelenir. Kısaca; Vergi Usul Kanununda gösterilen ve itiraz komisyonlarına verilen görevleri yaparlar.

c — Vergiler Temyiz Komisyonu (¹)

Temyiz Komisyonu, Muvazzaf İtiraz Komisyonu üyelerinin öğrenimine sahip ve en az yedi yıl vergi işleri ile ilgili servis ve işlerde çalışmış bulunan bir başkan ve iki üyeden meydana gelen dairelerden kurulur.

Temyiz Komisyon Ankara'da kurulmuştur. (Md. 18) komisyonun 1 birinci reisi 7 daire ile onlara bağlı servisleri vardır.

Görevleri: İtiraz Komisyonu kararlarını itiraz üzerine ikinci derecede inceler.

¹ Temyiz Komisyonlarının kuruluşlarına ait hükümler 5655 sayılı kanun bunu tadil eden 6991 ve 7476 sayılı kanunlarda bulunmaktadır.

**FEDERAL ALMANYA’NIN YASAMA YE YÜRÜTME ORGANLARI,
VALİLİK, KAYMAKAMLIK, BÜYÜK ŞEHİR, KASABA YE KÖY
BELEDİYELERİ İLE ORGANLARI, TEŞKİLÂTI VE
YETKİLERİ**

Yazan:

Cemal Orhan MİRKALEM

Ankara Vali Muavini

Federal Almanya ve Eyaletleri Cumhuriyetlerinin (Bundes Deutschland Und Frei Staat Ländern) Kuruluşları:

7/Eylül/1949 tarihinde Federal Almanya Devleti teşekkül etmiştir. 14/Ağustos/1949 günü 21 yaşını ikmal etmiş kadın ve erkek Batı Almanya Vatandaşlarının tek dereceli olarak seçtikleri 521 Federal Mebus (Abgeordnete) ve Batı Berlin halkının da seçtikleri 22 Federal mebus ile Bonn şehrinde Federal Meclis (Bundestag) teşekkül etmiştir. Federal Meclisin müddeti 4 sene olup 4 sene sonunda yenilerin, mebus olmak için 25 yaşını ikmal etmiş olmak, seçmek ve seçilmek hakkından mahrum edilmemiş bulunmak okuma, yazma ve hesaplamayı bilmek lâzımdır.

Federal İdarenin organları: Federal Cumhurbaşkanı (Bundespräsident) Cumhurbaşkanı 5 sene müddetle ve Federal Meclis ile Senatonun müşterek toplantısında seçilir. Bütün Alman Devletlerini temsil eden başkandır.

Federal Başkan (Bundeskanzler): Federal Almanya’nın Hükümet Başkamıdır. Ve bütün Almanya için icra hükümet eder, Federal Mebus olmak şarttır, müddeti 4 senedir. Eğer bir parti Parlâmentoda ekseriyeti almış ise o partiden olur. Ekseriyet almamış ise partilerin anlaşmaları ile Başbakan ve Bakanlar seçilir. Bu günkü Federal Hükümet koalisyondur.

Federal Senato (Bundesrat):

İkinci Federal teşrii organıdır. Veli eyaletin seçmiş olduğu senatörden (Mitglieder) müteşekkildir. Senatör olmak için 40 yaşını ikmal etmiş olmak yüksek devlet hizmetinde bulunmuş olmak yüksek tahsilli olmak ve eyaletçe seçilmiş bulunmak şarttır. Senato mevcudunun 1/3 iki senede bir yenilenir.

Eyalet Meclisleri (Landtag)

Eyalet devletlerin teşrii organı olup Eyalet halkı tarafından Federal Mecliste olduğu gibi 4 sene için ve tek dereceli olarak seçilirler. (Bayyera) Bayerische Landtag, Eyalet Meclisi 204 Eyalet mebusundan müteşekkildir. Eyalet Hükümetin Başkanı (Minterpräsident) m ve Bakanları Federal Mecliste olduğu gibi siyasi partilerin mebus sayısına göre ekseriyet alan parti veyahut ta koalisyon olarak hükümet kurulur. Eyalet Hükümetinde Dışişleri, Millî Savunma Bakanlığı yoktur. Tetkik ettiğim Bayyara Hükümeti 7 Bakanlıktan müteşekkil idi, Eyaletlere göre de Bakanlıkların adetleri azalmakta veya çoğalmaktadır. Her Eyaletin, müstakil bütçesi, bayrağı, kanunları, koltuk kuvvetleri vardır. Ve yine adli cihazda Eyalet Teşkilâtına muvazi kurulmuştur. Eyaleti, Eyalet Hükümeti temsil eder.

Vilâyet Meclisi (Bezirkstag);

Vilâyet halkı tarafından 4 sene için seçilir, seçme ve seçilme aynen Federal Mecliste olduğu gibidir. Vilâyet Meclisi Reisliği de yine 4 sene için halk tarafından seçilir ve aylık ödeneği 350 DM ve üyelerin ise aylık ödenekleri 100 MD. dir. Tetkik ettiğim Münih Vilâyet Meclisi Reisliğini ifa edenin Münih Kaymakamı olup üyelerinin de ekseriyeti Münih Kaymakamlığı Şube Müdürlerinden seçilmiş olan kimseler idi. Meclisin müddeti 4 sene olup her 4 sene sonunda yenilenir. Vilâyet Meclisi Encümeni 8 üyeden ve bir başkan ibarettir.

Kaymakamlık Meclisi (Kreistag);

Kaza (Landkreis) halkı tarafından ve 6 sene müddetle Eyalet Meclisi seçiminde olduğu gibi seçme ve seçilme hakkına sahip olanlar tarafından ve 25 yaşını ikmal etmiş kimseler Kaza Meclisine seçilirler. Meclis dışında ve yine halk tarafından bu meclisin başkanı

olan Kaymakam (Landrad) Kaymakam da 6 sene için seçilir. Tetkik ettiğim Münih Kaymakamlığı Meclisi 46 üyeden teşekkül etmiştir. Ayrıca 8 üye ve başkandan ibaret bir de encümeni vardır. Meclis üyeleri her toplantı için 21 DM Encümen üyeleri aylık 300 DM, Meclis Başkanı olan Kaymakam ise 2263 DM tahsisat alıyorlardı. Kaymakamlık Meclisi; vergi tarhına, tahakkukuna, sarfına mezun olup müstakil bütçeli her türlü hizmeti hiç bir teşekküle muhtaç olmadan yapmağa muktedir bir idari organdır.

Müstakil Şehir (Kreisfreis Stadt);

6 sene için ve şehir halkı tarafından seçme ve seçilme hakkına haiz olan ve 25 yaşını ikmal etmiş olan kimseler Şehir Meclisine üye seçilirler. Organın başı birinci Belediye Reisi (Ober Bürges Meister) olup 6 sene için kendisine yardım etmek üzere Belediye Meclisi tarafından ikinci ve üçüncü Belediye Reisi unvanı ile muavinleri seçilir. Belediye müstakil bütçelidir, kendi gelir kaynaklarını meclis tarafından alınan kararlar ile sağlar. Vergileri tarh, tahakkuk ve tahsiline karar verme yetkisini taşır.

Köy ve kasaba meclisleri (Gemsindetag);

Köy ve Kasaba Meclisleri, köy ve kasaba halkı tarafından 6 sene müddetle ve Eyalet Meclisi seçimlerinde olduğu gibi seçilirler. Meclis Başkanı 1. Belediye Reisi (1. Bürgermeister) dir. Ayrıca Belediye Reisine vekâlet etmek ve olmadığı zamanlar mecliste başkanlık etmek üzere ikinci Belediye Başkanı unvanı ile 6 sene müddetle ve meclis tarafından seçilir. Tetkik ettiğim Grünwald Belediye Başkanı aylık 1000 DM, ikinci başkan 100 DM ve üyeler de her toplantı için 8 DM. tahsisat alıyorlardı.

Federal Almanya (Bundesrepubk Deutschland);

10 Eyalet, 418 Kaza, 33 Vilâyet, 146 müstakil şehir ve 24503 köyden ibarettir.

Bavyara Eyaleti (Freistaat Bayern); 7 vilâyet, 48 müstakil şehir, 143 kaza ve 7071 köyden ibarettir.

Münih Vilâyeti (Regierung Bezirks Oberbayem);

26 Kaza, 7 müstakil şehir ve 740 köyden müteşekkildir.

Eyaletlerin (Bundeslandern) isimleri:

Baden - Württemberg

Bateryn

Bremen

Hamburg

Hessen

Niadersachsen

Nortrhein — Westfaln

Rheinland — Pfalz Saalland

Schleswig — Holstein

Berlin

Berlinde dâhil olmak üzere 55 milyon nüfuslu Batı Almanya'da yıllık ortalama nüfus artışı %..... civarındadır ve aylık asgari ücret vasatise 600 DM olup serbest piyasadaki Türk parası karşılığı 1800 Türk lirasıdır.

Batı Almanya'nın siyasi organlarını teşkil eden partiler;

CDS/CSU Christliche Union, SPD Sozialdemokratische Partei Deut Scland, FDP Frei Demokraticshe Partei, GP Gesamtdeutsche Partei.

Yürütme organları (Bundesregierung); 20 Bundesministerien

20 Federal Bakan ile.

Eyalet yürütme organları (Staatsministerien) 7 Eyalet Bakan ile.

Valilik (Regierungspasident)

Kaymakamlık (Landratsamt)

Büyük Şehir İdaresi (Stadtvenvaltung)

Köy ve kasaba idaresi (Gemeindeverwaltung)

Eyalet idare kademeleri ikiye ayrılır;

- 1 — Devlete ait görevi olan ve politika dışında bulunan.
- 2 — Devlete ait görevi olan fakat aynı zamanda politik görevi de olan.

Valilik (Devlete ait görevi olan ve politika dışında bulunan)

Valilik - Regierungspräsident

Eyalet Devletin temsilcisidir, memurdur, İçişleri Bakanlığının teklifi ile Eyalet kabinesi tarafından tâyin olunur. Vali olmanın şartları hukukçu olmak, yaşı 50 nin üstünde bulunmak, İçişleri Bakanlığı teşkilâtında müsteşarlık mevkiine yükselmiş olmak lâzımdır. Batı Almanya teşkilâtında teamül valiler emekliye ayrılincaya kadar veya sağlık durumu çalışmasına müsaade etmeyinceye kadar nakil veya işlerinden ayrılamazlar. Yukarı Bavıyara Vilâyetinde 1948 yılından bu yana 2 vali tayini yapılmış birincisi emekliye ayrılınca diğeri yerine vali olmuştur. Bu suretle istikrarlı ve plânlı bir devlet idaresi kurulmuştur.

Valinin vazifeleri;

Vilâyet dâhilindeki seçimle iş başına gelmiş olan kaymakamlıklar müstakil şehirler ve köyler idaresini murakabe etmek icabında lüzum gördüğü takdirde kaymakamlar, büyük şehir belediye reislerini ve köy belediye reislerinin görevine son vermek, ilköğretime ait bilûmum işleri tedvir etmek, bölgenin İktisadî, ticarî ve sosyal kalkınma plânlarını hazırlamak, devletler hususi hukukuna göre (Bizde İçişleri Bakanlığının ve Bakanlıklar Kurulunun görevi cümlesinden olan) işleri tedvir etmek, devlet orman, park, av sahalarına tanzim etmek, şehir, kasaba ve köylerdeki binaların yangına karşı bacalarının temizlenmesi hizmetlerini tanzim etmek, temizleme ücretini takdir etmek ve baca temizleyicilerini tâyin etmek, devlete ait bütün müesseseleri murakabe etmek, icabında hastahaneler (bütün Üniversite Kliniği) eczahaneler ve buna mümasil yerlerin ruhsatlarını iptal etmek, bütün devlet memurları hakkında disiplin cezaları vermek, emekliye şevki için idare mahkemelerine sevk etmek, endüstri, tarım ve ticaret sahalarını devlet adına nakdi ve aynı yardımda bulunmak, vali yarım milyon DM. a kadar Endüstri Sahasına 150.000 DM. Tarım Sahasına hibede bulunabilir ve icabında iflâs durumunda olan tâcirin veya çiftçinin borçlarını ve borcun faizlerini

hiç bir mercie danışmadan resen devlet adına karşılayabilir. Tetkikte bulunduğum yukarı Bavyara Valiliği (Oberbayerin Regieungs) - Präsident); Vali, Vali Muavini, 75 Hukukçu, 25 Doktor, 100 Mühendis ve kalanı mütehasıs ve fevkalâde yetişmiş vazifeliler olmak üzere 780 memurdan müteşekkildir. Valinin ziyaretlerinde Kazaya, Şehir Belediyelerini veya Köy Belediyelerini yaptığı ziyaretlerde, gerek yemek ve gerek yatmak gerekse boş zamanlarında sinema ve tiyatroya dâvet mecburi olup yukarıdaki müesseselerinin bütçelerinden ödenir. Vali arabasına Eyalet bayrağı asar ve protokolde bakandan sonra en ileri gelen şahıstır.

Kaymakamlık (Devlete ait görevle beraber politik görevi de olan kaymakam (Der Landrat) Kaymakamın iki görevi vardır.

Birinci görevi: Devlete ait olan (Staatliche Aufgabe)

İkinci görevi: Siyasî olan görevi (Kominal Aufgabe)

Devlete ait vazifeleri ifa eden İdari Şube Başkanları, memurları ve müstahdemleri Eyalet devletince tâyin olunur, maaş ücretlerini ilgili bakanlıklar öder ve bu hizmetle görevli kaymakamlığın 6 şubesi vardır ve bu şubelerin başında da hukukçu bulunur. Bu hukukçuların da ekseriyeti hukuk doktorudurlar ve bu şube müdürlerinin memuriyet unvanları da Regierungsrat'ır.

Kaymakamın devlete ait vazifelerinde meretip Siliselesi; Land Ministerpräsident - Eyalet Başbakanı.

İnner Ministerium - İçişleri Bakanlığı.

Regieungspräsident - Valilik.

Der Landrat - Kaymakamlık.

Kaymakam devlete ait bütün vazifelerde yukarıdaki üst makamların murakabe ve kontrolü altındadır ve ancak bu mertebe yolu ile muhabere edebilir bu vazifelerinden dolayı da kendisinin gaybubetinde en kıdemli olan Şube Müdürü kendisine vekâlet eder, vekâletinden dolayı ücret alamaz.

Kaymakamın politik görevi (Kominal Die Aufgabe);

Bu görevinde hâkim olan kaymakamlık meclisidir (Kreistag) meclisin kararlarını yürütüp ve bu meclisin başkanlığını yapar ve kendisi olmadığı zamanlarda kendisini temsil etmek üzere 6 sene

için kaymakamlık meclisince seçilmiş vekili bulunup. Bunun yıllık ücreti 2000 DM. tır.

Kaymakamlık köyler üstünde kendi kendine yeter bir teşkilât olup bütçesi, meclisi, bankası, hastahanesi ve hizmetleri görececek yetkilere de haizdir, 7 şube olarak çalışmaktadır:

Şube - I (Persönelich)

Referat - I.

Bu şube daire müdürlüğü (Anislaitumg) kaymakamın doğrudan doğruya mesuliyeti altındaki şubedir.

Referat. 2. Başında hukuk doktorası yapmış olan bir zat bulunur. Bu dairenin görevi devlete ve belediyelere ait gençlik teşkilâtını tedvir etmek, seçim işlerini tanzim etmek, itfaiye işlerini ifa eylemektir.

Şube - 3.

Referat - 3 - Bu şubenin başında hukukçu vardır.

Görevi: Kaymakamın devlete ait vazifelerinde vekâletini yapmak, polise ait kanuni kontrolünü yapmak (Gıda maddeleri kontrolü) Tabii afetler, Sigorta hizmetlerini ifa etmek.

Şube - 4.

Referat - 4. Bu şubenin başında bir hukukçu vardır.

Görevi: İnşaat işlerini, imar plân tatbikatı ve ruhsatlar, Mesken işleri, Trafik işleri, Plânlanması ve resmî tasarruf işleri.

Şube - 5.

Referat - 5. Bu şubenin başında bir hukukçu bulunur.

Görevi: Su işlerine ait hukuki mevzular,

Kanalizasyon ve taşocakları,

Atom işleri ve enerji,

Kiliseye ait işler ve sanatkârların korunması, Stajyerlerin yetiştirilmeleri işleri.

Şube - 6.

Referat - 6. Bu şubenin başında hukukçu olmayan teknik ve malî işlerden anlar bir mütchassis şahıs bulunur.

Görevi: Kaymakamlığın para işlerini tedvir eder, kaymakamlık hastahanelerini idare eder.

Şube - 7.

Referat - 7. Bu şubenin başında bir hukukçu bulunur.

Görevi: Kaymakamlık yollarının bakımı ve inşaatı,

Yolların trafik işlerinin tanzimi,

Pasaport işleri,

Ecnebilere ikamet müsaadesi,

Ecnebilere ait bilumum işler.

Kaymakamlıkta çalışma saatleri:

Kaymakamlık sabahleyin saat 7,30 dan saat 9'a kadar ve saat 9 dan 9,30'a kadar yarım saat kahvaltı için istirahat ederler (Brotzeit) yarım saat süren molayı müteakip saat 12 ye kadar sabah mesaisi yapılır ve saat 12 ile 12.30 arasında öğle yemeği (Mittag Essen) yenilir ve 12.30 dan saat 17 ye kadar fasılasız çalışılır. Hiç bir şahsa mesai saatında sigara olsun ikram edilmez ve hususi ziyaretçi de kabul edilmez, yaz ve kış mesai saatleri ayrı olup cumartesi günü de çalışılmaz.

Memurların izinleri:

Memurlar Cumartesi Pazar hariç 21 günden, yaşı ileri olanların ise yine Cumartesi ve Pazar hariç 45 iş gününe kadar izin hakları vardır. İzine ayrıldıklarında yerlerine vekilleri vekâlet eder ve ücretlerini alamazlar.

Resmî vasıta durumu:

Yalnız kaymakamın resmî vasıtası vardır adedi ikidir ve ayrıca da iki adet şoförü bulunur. Şoförlere lojman ve arabalara garaj da vardır. Kaymakam bu arabaları gerek kendisi ve gerekse ailesi efradı ve misafirleri binebilir. Bu arabalarla yurt dışına seyahatlara da çıkabilir. Diğer memurların vasıta durumu; Köy hizmetlerini ifa eden memurlara devlet her kilometre için 27 Fenik öder ki Almanya'da bir litre benzin 50 Feniktir ve devlet memuru aldığı bu kilometre hesabı para ile şahsî arabasının benzinini, taminini, vergisini ve hatta satın almış ise taksit borcunu dahi karşılar.

Kaymakamlığın memurlar üzerindeki yetkisi:

Kaymakam şefi olduğu kaymakamlık memurları üzerinde iki kategoride toplanan disiplin ve ceza yetkisine haizdir.

1— Devlet memurları üzerinde (Staatliche Beamte)

İhmal, geç gelme, sarhoşluk, geçimsizlik gibi hallerde bütün memurlarına bir aylık maaşın yekûn tutarı üzerinden 1/4. nü kesmek yetkisi tanımıştır. Ayrıca bir haftadan fazla veya tam maaşın kisteyin için yetkili validir, ancak kaymakamın verdiği cezaya vali nezdinde ve valinin de verdiği cezaya İçişleri Bakanlığı nezdinde itiraz olunabilir, fakat üst makamın verdiği karar kesindir.

2— Politik hizmette çalışan memurlar üzerinde (Kominal Bamente)

Bu memurlar üzerindeki yetkisi aynı olup yalnız kaymakamın verdiği cezaların kaymakamlık meclisine veya encümene tasdiki şarttır.

Ücretliler (Angeztelle) kaymakamların ceza yetkisi aynıdır. Ayrıca işten çıkarma yetkisi de vardır.

Büyük ceza (Grosse Strafe) bu salahiyet idari mahkemeye ait olup (Dienststraf Gericht) bu mahkeme memuriyet hakkını alacağı gibi hapis cezası da verebilir.

Emeklilik (Pension):

Bütün devlet memurları için emeklilik yaşı 65 tir. Fakat 10 sene hizmet edenler de emeklilik hakkına haizdirler.

Çocuk Zammı (Kinderzuschlag):

Bütün memurlar, hizmetliler ve ücretliler için 0 yaştan 6 yaşına kadar 30 DM. 6 yaşından 14 yaşına 35 DM. 14 yaşından yukarı olanlar da 18 yaşına kadar olan çocuklar için aylık 40 DM. ödenir. Ancak kız çocuğu evleninceye kadar üniversite tahsili yapan öğrenci çocuklar da 25 yaşına kadar çocuk zammından istifade ederler.

Kaymakamlık binası (Landratsamt Gebaude):

Bina emini veya bina ustası (Hausmeister) binanın muhafazası, elektrik, su kalorifer, telefon, televizyon, zil, çatı, taban, cam, çerçeve, çatı vs. nin ufak tamirlerini yapacak kudrette bir teknisyendir ve kaymakamlık binasında oturmaya mecbur olup ve yine posta ile kabule mecburdur. Bu şahıs aynı zamanda devlet memurudur, aylık ücreti 500 Marktan başlar 800 Markta nihayet bulur, ayrıca temizlik işlerine nezaret etmeğe mecburdur. Odacı olmayıp binayı temizleyen kadınlar vardır (Ptuz Frau) mesai saatinden sonra temizlik yapılır.

Kaymakamların ücret, tahsisat durumu:

Nüfusu 30.000'e kadar olan kazalar kaymakamın aylık 1617 DM. net, nüfusu 50.000'e kadar olan kaymakamlar 1906 DM. net, nüfusu 50.000 den fazla olan **kaymakamlar 2263 DM. aylık tahsisat alırlar.**

Tetkik Ettiğim Münih Kaymakamlığı (Landsamt München):

Genişliği 520 Km. karedir.

Nüfusu 120.000

Köy adedi 30

Bütçesi 42.000.000 DM.

Memur adedi 340

Kaymakamlık Meclisi üye adedi 46

Kaymakamlık Encümeni 8

Şefi olduğu Belediye Reisi adedi 3°

Kaymakamlık bütçesi: (Landkreis München Haushaltplan. 1963)

Bütçe Gelirleri

DM.

Satış vergisi

5833

Av vergisi

12052

Müsaade vergisi

19399

Bütçe Gelirleri	DM.
Arazi satış vergisi	1800000
İktisadî vergi	2766769
Kaymakamlık tesisleri geliri	10329091
Anahtar vergisi	2058352
Finansman geliri	467106
Madenî eşyalar fabrikasından gelir	271535
Kendi öz geliri	19730037
Federal ve Eyalet Devletinin yardımı	22269963
	42000000

Kaymakamlıklar ile kasaba ve köy belediyelerinin münasebetleri:

Kaymakamlık kendi kazası hudutları dâhilindeki kasaba ve köylerinin ve belediyelerini ve belediye reislerinin şefidi, bu sıfatla kasaba belediyeleri ile köy belediyelerini teftiş etmek ve kontrol etmek ayrıca belediyeler üst makamlar ile ancak kaymakamlık yolu ile muhabere yapabilirler. Belediye hudutları dâhilindeki kahve, lokanta, gazino, bar, otel, pansiyon ve gıda maddeleri satan yerlerin açılış müsaadesi ve sıhî kontrolü ve bunlara ceza vermek yetkisi ayrıca imar plânı tatbikatı, inşaat ruhsatları yetkisi belediyelere ait olmayıp kaymakamlık yetkisi dâhilindedir.

Belediyelerin bütçesi üzerindeki kaymakamların kontrol hakkı; Belediyeler yapacakları her türlü inşaat ve kuracakları her türlü tesis için kaymakamlığın müsaadesini almak mevkiindedirler. Belediyelerin bu bapta taleplerini kaymakamlık aşağıdaki şekilde inceler.

- 1 — Bütçede bu iş için para varımdır?
- 2 — Yapılacak iş önemi itibariyle kaçınıcı derecede bir iştir.
- 3 — Bu iş İktisadî değeri nedir.
- 4 — Politik bir mülâhaza ile yapılıp yapılmadığı.

Bu tetkikat sonunda kaymakamlık müsaade etmez ise belediyenin valiye müracaat hakkı vardır. Ve valinin de kararı kesindir.

Yine kaymakamlığın açacağı kurs ve seminerlere Belediye başkanları ve memurları iştiraka mecburdurlar. Kaymakamlıklar kendi bütçelerini elverdiği nispette köylere ve kasabalara yardım ederler. Köylerdeki fakir, çalışmaz kimselere kaymakamlık bütçesinden yardım edilir. Kaymakamların 10 marktan 10.000 marka kadar ceza verme yetkisi, kapatma yetkisi, ruhsatı geri almak yetkisi ve imar plânına uymayan inşaatların adli bir karar almadan yıkmak yetkisi vardır. Cezalar ödenmediği takdirde savcılığa müracaatla ödetilmesini ister, savcılık ise ödemeyenlere % 25 ten % 75'e kadar cezalı olarak adli kararlarla ödettirir şayet ödemezse her 5 mark için 1. gün hapsen tazyik edilir.

Köylerdeki yollar:

- 1 — Devlet yolu
- 2 — Kaza yolu
- 3 — Köy yolu
- 4 — Federal yol

Devlet yolunu: Eyalet hükümeti yapar

Kaza yolunu: Kaymakamlık yapar

Köy yolunu: Köy belediyesi yapar

Federal yolu: (Autobaahan) Federal hükümet yapar her idare kendi yolunu yapmağa ve onarmaya mecburdur.

Köy yolları:

Kaymakamlık köy ilkokulları (Yolkscchne) Şube Müdürü (Schulvat) tarafından murakabe edilir. Okul binası ve ders araçları ve demirbaş eşyalar belediyelerce temin edilir ve yine öğrencilerin bütün kitap, defter ve kalemleri de belediyelerce sağlanır. Öğretmenler ise Eyalet memurlarıdır ve maaşlarını Kültür Bakanlığından alırlar, öğretmenlere lojman verilir. 3 güne kadar olan muazeret izinlerini yılda bir defaya mahsus olmak üzere kaymakamlık verir ayrıca kaymakamın disiplin cezası yetkisi de vardır.

Kaymakamların asayiş mesuliyetleri:

Kaymakamların ayış mesuliyetleri yoktur, mesuliyet (Land-palitz) ancak polis kaymakamının emirlerini yapmakla da mükelleftir. Bilhassa afetler halinde tamamen kaymakamın emirleri altındadır.

Kaymakamların valiler ile olan münasebetleri:

Valilik Eyalet idaresinin en yüksek merci olduğu için kaymakamlığın ve köy idarelerinin bütün muamelâtını teftişe yetkilidirlir, ayrıca kaymakamlık ancak vilâyet yolu ile bakanlıklarla muhabere edebilir ancak kaymakam izinli olarak ayrılması halinde valiye malûmat vermek mecburiyetinde değildir, yani izini kendi kendine kullanır, vekâlet eden şahsı vilâyete bildirir kaymakamlık kendi bütçesinden yapacağı bilcümle inşaat ve tesisler için valiliğin müsaadesini almağa mecburdur, ancak valilik müsaade etmezse Eyalet İçişleri Bakanlığına müracaat edebilir ve bu müracaat sonucunda verilen karar kesindir.

Köy Belediyeleri:

(DER GEMEÎNDE GRÜNWARD — Yeşil Orman Köyü Belediyesi;

Münihe 12 Km. mesafede bulunan Romalılar zamanında inşa edildiği ifade edilen ÎSAR Nehri kenarında 980 rakımlı yaz aylarında nüfusu 40.000 kış aylarında vasatı olarak 8.000 nüfuslu Münihe gayet muntazam kara yolu, demir yolu ve tramvayla bağlı bir sayfiye yeri olup ismine lâıyk yemyeşil zümrüt gibi ormanlarla kaplı masmavi çay ve nehirlerin aktığı insan elinin bütün harareti ile tabiatın tanzim ettiği müstesna güzellikle turistik bir köydür. Münihe Kaymakamlığına bağlıdır.

LEGİSLAVİTE:

Gemeinderat:

1 — Bürgermeister Rieder Frans, Postamtamsrorstand,	Parteilos
2—Bürgermeister Müller Ludwig, Landwirt,	Parteilos

Gemeinderete:

Berchtold Anton, verw, Oberamtmann	CSU
Braun Johann, Justizamtmann	Parteilos
Bürger kurt, Schreiner	Parteilos
Buscher Alcis, Dipl, Architekt	FDP
Ehnes Viktoria, Oberstudiendirektorin	SPD
Hecker Margarete, Hauzfereau, Kattin. D. Landrates	CZU
Kneidl Martin, Baunnternehmer	CZU
Lindner Hubertus, Fabrikbesitzer	Parteilos
Ostermixer Johanna, Hausfrau	Parteilos
Porten Langer Xaver, Kaufmann	DZU
Pariemer Otto, Wetterantstechniker	SPD
Pruischutr Hanns, Malermeister	GZU
Richenedere Otto Verw, Angesteller	Parteilos
Schropp Lopold, Malermeister	Parteilos
Warterbarkey Feridinad, Grobkufufmanş	FDP

Organların seçilme şekli:

1 — Belediye başkanı 6 sene için doğrudan doğruya halk tarafından seçilir, memurun da gerek Belediye Meclisi gerekse Belediye Başkanlığına ve gerekse Kaymakamlık Vilâyet meclislerine ve Eyalet Senatosuna seçilmeleri mümkündür. Nitekim Belediye Başkanı ve Posta Müdürlüğüne Gürünvalt Köyünde aynı şahsın uhdesindedir, belediye meclis üyeliği yine 6 sene olup hem şehri köylü halkı tarafından seçilir. Blediye meclisi toplanarak 6 sene için ikinci belediye başkanının ve yine 6 sene için belediye encümenini seçerler. Belediye başkanın görevleri: Köy hükmü şahsiyetini temsil eder, bütçe yürütmek, evlendirim memurluğu yapmak, nüfus memurluğu yapmak ve köy protokolünde birinci dereceyi temsil etmek, kanunların belediyeye yüklediği bütün görevleri yapmak ve şefi kaymakamdan alacağı emir ve direktifleri yürütmek, mezkûr belediye başkanı aylık tahsisat ödeneği 1°0 DM. dir.

İkinci Belediye Başkanı;

Belediye meclisi üyesi olup 6 sene için meclis tarafından belediye başkanına vekil olarak seçilir. Bu köydeki tahsisat 100 DM. dir.

Belediye başkanının izin, hastalık, işten men edilme veya ölüm gibi hallerde yerine vekâlet eder.

Belediye Meclis üyeleri:

6 sene için köyün halkı tarafından seçilir.

Görevleri:

1 — Toplanarak yemin etmek, ikinci belediye başkanını seçmek, belediye bütçesi üzerinde çalışmak, gelir ve gideri kontrol etmek, belediye encümeninde vergileri tasdik etmek, kendilerini seçen vatandaşlarla temas etmek, tespit edilen dilekleri belediye başkanına ve encümene duyurmak ve tâyin edilen zamanlarda toplanmak, aylık ödenekleri olmayıp oturum başına ücret almaktadırlar bu köydeki her oturum için 8 DM. ücret almaktadırlar.

Belediye Encümeni:

Belediye encümen üyeleri meclis tarafından ve meclis üyeleri arasından 6 sene için seçilirler, görevleri belediye meclisi toplantı halinde olmadıkları zamana ait işler ile kanunun kendilerine tanıdığı görevi yapmak, aylık ödenekleri 300 DM. dir.

Exekutiv

Gemeindeverwaltung

Leiter Der Gemeindeverwaltung	:1— Bürgermeister Rieger
Stellvertreter	:2— Bürgermeister Müller
Geschäftslitender Beamter	:Ernst Max, Verw. Amtmann,
Gemeindekammererer	:Berchtold Anton, Verw, Oberantmann.

a) Kamerei (Saymanlık): Belediyenin para işlerini tanzim eden ve mesul olan şahıstır. Yine bütçeyi meclise takdim eden muhasiptir.

b) Oberantman (Yazı işlerini idare eden başkâtip): Belediyenin yazı işlerini muamelâtını tedvirle mükellef olan yüksek tahsilli olmayan memurdur.

c) İngenur (Mühendis): Belediyenin su, elektrik, yol gibi teknik işlerini hazırlayan kontrol eden mesul şahıstır. Ve bu köyde mühendisin aylık ücreti 850 DM. dir.

ç) Fener Wor (İtfaiye) Kanunen her köy belediyesi itfaiye teşkilâtı kurmaya ve devamı mecburdur. İtfaiye teşkilâtı başındaki şahıs belediye meclisi üyeleri arasından 5 sene müddetle seçilir bu görevden dolayı bir ücret alamaz ve itfaiye teşkilâtı personelide gönüllülerden müteşekkildir. Bu köyde 55.000 DM. satın alınmış gayet modern bir itfaiye arabası mevcut idi. Kendilerine ve gönüllülerle itfaiye hizmetinin yürütülmesinde bir mahzur olup olmadığını sorduğumuzda bir mahzur olmadığını ve alarm verildiği andan itibaren en çok 10 dakika içerisinde itfaiyenin hareket hazır hale getirildiğini söylemişlerdir. Belediyenin, sağlık teşkilatı yoktur, yine belediye zabıtası yoktur. Çarşı, pazar kontrolü açılış ruhsatları umuma mahsus olan yerlerin kapanma saatleri, imar plânı tatbiki belediyeye ait bir vazife olmayıp üst makam olan kaymakamlığın vazifesi cümlesindedir.

1963 Yılı Gürünvalt Köyünün Belediye Bütçesi

Varidat (Einnahmen)

		DM	. Pf.
Arazi vergisi	a (Grindctear	A) 7171	40
Arazi vergisi	b (Grindstener	B)	490000
Arazi vergisi	c (Grundstuer	C)	665000
Ticari satış vergisi	(Gewerbestener	682000	
Ücretlerden alman vergi	Nacihkopital)		
Ticari satış vergisi	(Lalnsommenstener)	190000	
Atölyeler vergisi	d (Gewerlestener	180000	
İşçilerden vergi	Mecih kopital)		
Köpek vergisi	(Betrilis Cementel)	9300	

Eylence vergisi	(Gemenden Getran	80000
İzar Nehrinden konan	Bunseteur)	
Elektrojenden vergi	(Hunde Stuver)	10500
Para borç verenlerden	(Vergenuyen Stever)	12000
İhtiyaç vergisi	(İşar - Amper verke)	6000
İtfaiye vergisi	(Finansuwizenk)	12500
Hatırlanmayan satış	(Notgrosdehen)	5000
Vergisi	(Geverle Stuner	30000
Eyalet hükümetinin	Ausfellverkutnuv)	
Yardımları	(Von Frei Staat Bayarun)	32529

Yekûn

2.000.000

Gemeinde Dornach, Landkreis Münchhen:

Münih Kaymakamlığına bağılı Dornach Köyü (Dormemvalt - Dikinli orman köyü) Münihe 10 kilometre mesafede çok muntazam kara yolu ile bağılı milâttan sonra 856 yıllarında kurulmuş olup 496 nüfuslu 71 haneli ve nüfusunun 885 i tarımla geçinir 9 büyük arazi sahibi ve kalan 102 nüfusun da işçi olarak hayatını kazanır. Münih Kaymakamlığının en küçük ve çiftçi, fakir olan bir köydür.

Köyün genişliğı 40 hektar olup belediye teşkilâtı teşkil edilmiştir. Alman Hükümeti bilhassa en modern köyleri ile en fakir köyleri çalışma programlarımıza almakla mukayese yapmak imkânını bize vermek istemiştir.

Legislative: Seçimle gelen organ:

- 1 — Bürgermeister Festi Martin, Lanwit
- 2 — Bürgermeister Hammerschmidt Kari, Betreibleiter.

Gemeinderater

Vogl Alois	Landkufmann
Pfretzschner	G, Prokurist,
Gndig Jok	Lanwirt
Blaschekte Frz	Fachalerer A.D.
Hornburger Ant	Lamwit

Belediyenin seçime giren organı; 1. Belediye reisi, 1. ikinci belediye reisi ve 5 üyeden müteşekkildir. 1 nci belediye reisi 1945 bu yana belediye reisi olup tarımla işigal eder lise mezunudur. Ve hâlen 65 yaşındadır ve köyün en geniş arazisine de sahiptir. 2 nci belediye reisi 1952 den bu yana belediye reisi ve bu köydeki hususiyet şudur ki 1. nci ve ikinci belediye başkanları ile belediye meclisi üyeleri partisizdirler. Kendilerine partide üye olup olmadıkları sorulduğunda cevaben biz siyasî parti mensubu idik fakat bir taraf idare kurmak için hepimiz toptan istifa ettik ve bu hizmetimiz devam ettiği müddetçe siyasî teşekküllere girmemeyi kararlaştırdık cevabını verdiler.

Gemein de verwaltung: (Belediye idaresi)

Leiter Oler Gemenide Venvaltung (Belediye idare müdürü)	1 — Bürgermeister Festel
Stellvertreter (Temsil salahiyyeti)	2 — Bürgermeister Hammersehmat
Geseöftsteilung (Ticaret kısmı)	Franoceman Gememdezebreilberin
Kassen Warwaltung (Muhabere)	Gemenide rat Alais vağl
Feuerwehr	İtfaiye teşkilâtı

Köy kanunen mecbur olduğu itfaiye teşkilâtı personel olarak ücretsiz v gönüllüler ile tedvir etmekte ancak P.S. 80 beygir kuvvetinde bir itfaiye arabası, yangın söndürme bombaları alarm makinası, kazma kürek ve yangın söndürme araçları ile 100 tonluk su deposu ve 10 tane de yangın musluğu bulunmaktadır. Personelin üniformaları daimî olarak garajda bulunmakta ve gönüllüler talim ve terbiye esnasında veyahut ta yangın esnasında üniformalarını giymektedirler.

İlkokul (Dei Schüde) :

İsmi geçen köyde okul yoktur, öğrenciler 10 kilometre uzaktaki Münihe gitmektedirler, ayrıca meslek okulu da yoktur, köy ço-

cukları muntazam kara yolları ile ve otobüslerle Münih'e gidip dönmektedirler, köy bu suretle Münih Belediyesine gerek ilkokul ve gerekse meslek okulu için senede 25.000 DM. civarında bir para ödemektedir. Fakat okul yaptırmamak sureti ile de 1.000.000 DM. tasarruf yapmış oluyolar.

Der Friedhof (Mezarlık):

Mezarlığı yoktur. 3 - Kilometre yakınındaki Aschheim Köyündeki mezarlıktan istifade ediyorlar ve bu köy cüzi miktarda bir ücret ödüyorlar.

Sozialhufe (İçtima'i yardım):

Yardıma muhtaç yaşlı, fakir ve çalışamaz halde bulunan iki şahsa Münih Kaymakamlığı kendi bütçesinden yardım yapmaktadır.

Bauleitblan (İmar Plânı):

İmar plânı yardım olarak Oberbeyem Valiliğince yapılmıştır. Her köy imar plânı yaptıрмаğa mecbur olup tatbikinde ise kaymakamlıklar mesuldür.

Kanalisation (Kanalizasyon):

Münih Belediyesince kanalizasyona bağlanmak için plâna alınmış olup hâlen kanalizasyon yoktur. Köy içindeki tesisler ise valiliğin % 35 nispetindeki yardımı ile yapılmğa başlanmıştır.

Gemeindeverbindungs Strasse (Köy yolu):

1300 metre olup tamamı yapılmıştır.

Die Elektrizitat Versorgung (Elektrik):

İşar Barajından istifade ile elde edilen enerjiden kilovat hesabı ile Münih içindeki tevzi şirketinden satın alınmaktadır. Kilovatı 15' fenik.

Trink Wasser (İçme suyu):

Münih Belediyesinden metre küpünü 21 Fenikten satın alınmaktadır, su tesisatı Münih Belediyesine aittir.

Kaushaltsvvesen Der Gemeinde (Bütçe):

1963 yılı bütçesi 251.732 DM. olup bütçe varidatının yüzde itibarı ile cins ve nispeti.

Grindsteaer	A	(Çiftçi binaları)	%	12
Grendsteuer	B	(Arsa)	%	16
Grendsteuer	C	(İnşaat Resmi)	°7o	14
Gewerbestener		(Satış Ticareti)	%	25
Muhtelif gelirler			%	33

Köpek (Hande Stener) Temizlik (Sanler)

Su (Voner) Elektrik (Elektrizibat)

Alım satım (Wahnunpsu Verkanfen)

v.s. ve 1962 Bütçe fazlasından 60.000

DM. 1963 Bütçesi Gelirine ilâve edilmiş olup 1963 bütçesi 275.000 DM. tır.

Bavyara Eyaletinin Başkenti Münih Şehri ve Belediye İdaresi (Landes Hauptstadt München):

Münih Batı Almanya'nın 11 Eyaletinden en büyüğü olan Bayyara (Bavaria) Eyaletinin başkentidir.

Bavyara Eyaleti:

Eyalet Nüfusu: 12,0000,000

Eyaletin sahip olduğu Vilayet Adedi: 7

Eyaletin sahip olduğu Kaza Adedi 26

Eyaletin sahip olduğu Köy Adedi 746

Eyaletin sahip olduğu Büyük Şehir Adedi 18

Münih Batı Almanya'nın nüfusu itibariyle Berlin ve Hamburg şehirlerinden sonra 3. üncü büyük şehridir. Şehir ve civarı yemyeşil zümrüt gibi ve insan eliyle dikilmiş orman ve koruluklar, masmavi göller ile çevrilmiştir. Şehrin ortasından fevkalade güzel akışı ve mavi rengi ile İşar nehri akar. İşar nehri bölgenin ve şehrin hayat damarıdır. Şehrin her mahallesi nehirden alman kollar ile canlanmıştır. Eyaletin elektrik ihtiyacının 1/2.sini de, bu nehir üzerinde kurulan tesislerden (İşar Krafwerk temin edilir.)

Münih şehir 120 Km2. Arazi üzerinde yayılmış olup, bizatihi kaza ve köyleri hariç 1,140,000 nüfusludur. Kaza ve köyleri ile 1,- 260,000 dır ve bu nüfusunun 101,000 ecnebidir. Halkının % 80 Katolik (Katlisch) mezhebindedir. Kalanının da % 19. u Protestan (Ewangelisch) 9 2. si birçok dinlere ve mezheplere dâhildirler, halk Avusturya (Banyetische Deusehespraphe) Almanca ile konuşur. Avusturya tipi dikili (Bayarısde Anzug) bir elbisede giyerler, deri kısa pantolon ve kemik düğmeli yelek ve ceket, tüylerle süslü şapka giyerler. Halk örf, adet ve dinine bağlı, çalışkan ve misafirperverdir. B. Almanya'nın çok zengin tarım ve endüstri merkezidir. Halk varlıklı (olup Türk dostudur. Devamlı olarak 150.000turistin bulunduğu çok önemli intizamlı, rahat, güzel ve ucuz bir şehirdir.

Gemeinde Verwaltungt Belediye idaresi

Legistative:

Gemeinderat Seçimle gelen idare

1. Oberbürgermeister (Birinci Belediye Başkan.)

2. Bürgermeister (İkinci Belediye Başkan.)

3. Bürgermeister (Üçüncü Belediye Başkan.)

Gemeinderate: Belediye Meclisi 27/Mart/1960 seçimlerine göre

Üyelerin partilere dağılışı. (60 üyedir.)

1. Oberbürgermeister Dr. Ogel (SPO)

2. Bürgermeister Branchle (CSU)

3. Bürgermeister Bayerle (SP)

Partiler:	Üye sayısı
SPO	35
CSU	16
BP	3
Münchner Blach	2
GOP	2
Parteifreie	1
Evangehsche Vahlergeneni Selaft	1
	60

Organların kuruluşu:

B. Almanya realist bir görüş ile köy, kasaba ve şehir Belediyelerin organlarının kuruluşu yetkileri ve görevleri itibarı ile bir tutmamış ve büyük şehir Belediyesinin çok geniş yetkiler vermiş ve görevler ile de mesul etmiştir.

Büyük Şehir Belediyelerinde:

Belediye reisinin unvanı yüksek Belediye Bşk. anlamına gelen Obler bürgermesisterdir. Doğrudan doğruya ve halk tarafından 6 sene için seçilir. Belediyeyi temsil etmek, Meclise ve komisyona başkanlık yapmak asli görevlerindedir, kendisine yardım ve olmadığı zaman vekâlet etmek üzere iki tane ikinci ve 3. üncü Belediye başkanı unvanı ile ve meclis içinden ve meclis tarafından muavin seçilir, görev müddeti 6 yıldır, meclis isterse bunlara itimatsızlık reyini vererek düşürebilir, düşükleri takdirde ise üyelik görevlerine devam ederler

Gemeindefate — Belediye Meclisi:

25 yaşını bitirmiş o şehirde oturur ve medeni haklardan men edilmemiş hemşerileri arasından 6 yıl için seçilirler, memurlar da seçilebilirler, seçildiklerinde ise memuriyetlerine halel gelmez.

Aylık tahsisat:

1.	Oberburger meister	Eyalet	2800. DM.
2.	Burgermesiter	»	2000. DM.
3.	Burgermesiter	»	2000. DM.
	Komasyon üyeleri		500. DM.
	Mec. Üyeleri her oturum için		35. DM.

Ödenek alırlar. Birinci, ikinci ve üçüncü Belediye Başkanlarına birer binek otosu tahsis edilmiştir.

Büyük şehir Belediyelerinin görevleri:

Batı Almanya idare teşkilâtına göre büyük şehir anlamına gelen Belediyelere yetki ile görevleri köy ve kasaba Belediyelerinden çok şümüllü ve geniştir. Tetkik eğitim Münih şehri eyalet merkezi ve başkenti olmakla beraber aynı zamanda büyük şehir Belediyesi yetkililerine haizdir. Köy ve kasaba Belediyelerinin ayrı olan yetkileri şunlardır.

1. Belediye başkanı resen ceza vermek yetkisine sahiptir.
2. İdare ve adli yetkilere haiz olan Polis teşkilâtı şefidir.
3. Belediye meclisinin bütçesi Belediye meclisince kabul ve tasdik olunur.

Belediye başkanı 15 Marktan 10.000 marka kadar ceza verebilir. Bu cezalar temizlik, fiyat üstesi yapmamak, etiket asmamak, izinsiz icra ticarete bulunmak gibi haller Belediye başkanı emrindeki teşkilâtın kontrolünü müteakip talep üzerine bu cezalan resen verebilir. Ancak cezalandırılan şahıs veya teşekküllerin cezayı ödeme halinde makbuz verilir, ödenmemesi halinde ise tahsil için C. Savcılığına sevk edilir. C. Savcıları verilen cezayı mahkeme masraflarını da dâhil olmak üzere en geç 60 gün zarfında tahsil edilmesi, ödeme kudreti olmayan şahıs ve teşekküllerde 5 mark karşılığı h apsen tazyik edilmesi lâzımdır. Bu yetki aynen Kaymakamlar için kendi kazası ve köylerinde tatbika salahiyetlidir. Belediye Başkanı: Kanunun verdiği yetkiye istinaden şehir Polis teşkilâtının şefidir. Şehir Polisi maaşım her türlü araç ve gereçlerini şehir Belediye bütçesinden alırlar. Belediye meclisi seçildikten sonra Belediye Meclisi kendi arasından 1 üye

yi 6 sene için Polis başkam olarak seçerler. Polis başkanının hukuk mezunu 2 tane ve meslekten gelen muavini vardır. Şehir Polisi şehir hudutları dâhilindeki adli idari ve beledi bütün görevleri yapmakla mükelleftir. Vasati olarak kadro tanzim edilir. Şehir polisi ilkokul mezunu olup 18 yaşım bitirmiş ve meslek sahibi olmuş olanlar arasında ve Polis hazırlık okulunda 3 yıllık askerlik ve Polis yetiştirme kurslarını muvaffakiyetle bitirenler arasından seçilirler. Tecrübe devresi 6 ay olup müteakiben polis memuru olarak görev alırlar. Hazırlık okulunda iken aylık maaşları 130 mark olup tecrübe memuru iken ayda 300 mark alırlar. Asil memur olunca da 480 marktan bareme dâhil olurlar, 2 senede bir terfi ederler. Belediye başkam emirlerini resen vermeyip Polis başkam vasıtasıyla Polis teşkilâtına biridir. Teşkilât üzerinde disiplin yetkilerine de sahiptir.

Belediye Bütçeleri: İlgili dairelerce hazırlanır. Belediye meclisince her madde ve fasıl üzerinde müzakere edilir. Ve meclisin ekseriyetle kabul olunduktan sonra kabili tatbik hale gelir ve ayrı ayrı bir makama tetkik veya tasdikine iktiran etmez. Gelir ve giderlerin hesaplanması, tespiti ve meclise sunulması Belediye saymanlığının görevi olup Belediye başkanı veya muavinleri tarafından meclise intikal ettirilir. Belediye gelirleri Belediyenin öz kendi kaynakları ile gördüğü vazifelerden dolayı da gerek Eyalet ve gerekse Federal Hükümetin yaptığı yardımlardan müteşekkildir.

Büyük şehir Belediyesi Başkanının Protokoldeki yeri:

Bavuyara Eyaletindeki protokol esaslarına göre Büyük şehir Belediye başkanı ile kaza Kaymakamlarının Protokol dereceleri birdir. Ancak bunlardan hangisi daha yaşlı ise o ön alınır. Aylık tahsisatları 2800 DM. dan fazla olmaz ve 10 sene hizmet edenler aldığı maaşın % 35 üzerinden emekliye ayrılabilirler.

Münih şehrinde:

Mesken 372374

Tiyatro:

17 adet olup 9300 kişiliktir, ayrıca da 5 küçük sanat evi vardır. 1962 senesinde 2,5 milyon insan ziyaret etmiştir.

Müze:

3

Sinema:

112

1962 senesinde 17.000 insan ziyaret etmiştir.

Kütüphane:

Şehir kitaplığı 401000 cilt kitaba sahiptir.

Üniversite kitaplığı 810.000 cilt kitaba sahiptir.

Teknik kitaplığı 426.000 cilt kitaba sahiptir.

Belediye kitaplığı 2 milyon 400.000 cilt kitaba sahiptir.

Okullar: 178 Devlete ait İlkokulda 67597 öğrenci vardır. 286 Belediyeye ait ilkokulda 116882 öğrenci vardır. Münih üniversitesinde 20900 öğrenci vardır. Ve bunun 2900. ü ecnebidir.

Oteller:

457 otel mevcut olup 1962 yılında 3,5 milyon inşa notere misafir olmuştur.

Sergi parkı: Büyük park olup 2,5 milyon insan tarafından ziyaret edilmiştir.

Uçak meydanları: 1. Sivil, 1. NATO ve 1. de Askeridir. 1961 yılında 838492 yolcu gelmiştir.

Araba sayısı: 260.000 olup, 4 kişiye 1 araba düşmektedir.

Mezbaha: 1961 yılında 692648 baş hayvan kesilmiştir.

Büyük satış pazarı: 1961 yılında 1,5 ton meyve ve sebze satılmıştır.

Hastahane: 666 Klinikte 12062 yatak, 8 Belediye hastahanesinde 4817 yatak vardır.

Büyük parklar: Engliseher Garten 362 hektar olup 59339 ağaç vardır. Nymhenburger Park 190 hektardır. Her iki parkta 476 Kim. yol vardır.

Hayvanat Bahçesi: Avrupa'nın en büyük bahçesi olup 11088 hayvan vardır. 1961 yılında 951.000 insan ziyaret etmiştir.

Milli servet: 1961 yılında 25 milyar DM. tır.

Münih Belediye bütçesi: 1963 yılında 2 Milyar 580 DM. tır.

Belediyelerin Vali ile olan münasebetleri:

Vilâyetin Valisi tâyin ile gelmekle beraber protokoldü üst dereceyi muhafaza eder. Belediyenin bütün teşkilâtı üzerinde kontrol yetkisine haizdir. Lüzum görüldüğü takdirde bütün Belediye teşkilâtı memurları ve Belediye başkanına ceza vermek ve hatta işten men etmek yetkisine haizdir. Daha ağır cezayı icap ettirir bir hal var ise idare mahkemesine sevk eder Belediye başkanı Valinin ziyaretlerinde Valiyi karşılamaya, ziyafet vermeye Vali için şerefi ile mütenasip otelde yer hazırlamaya ve tiyatro dâhil münasip nezih eğlence yerlerine davet etmeye mecbur olup bu masrafların karşılığını bütçeden öderler.

Belediyelerin Kaymakamlarla olan münasebetleri:

Kaymakamların büyük şehir Belediye Başkanları ile herhangi bir mafevk durumları yoktur. Ancak şehir ve köy ve kasabalar hizmetlerinin en iyi bir şekilde yürümesi için işbirliği yaparlar ve kalkınma için müştereken aldıkları kararları tatbik ederler.

Köy Belediye Reisleri ile olan münasebetleri:

Köylerin şefi olması münasebetiyle Kaymakamların muvafakatinin köy hizmetleri bakımından alınması lâzımdır. Ancak köyleri ve şehirleri müştereken ilgilendiren mevzularda anlaşmazlık olduğu takdirde anlaşmazlığı çözecek makam valiliktir.

Köy ve Kasaba Belediyeleri ile Kaymakamlığın münasebetleri:

Köy ve kasabaların şefi kaymakamdır. Ayrıca köy Belediye ve Belediye Başkanlarının ceza yetkisi, kontrol yetkisi olmadığı gibi imar plânı yetkisi de yoktur. İktisadi, sıhhi ve teknik ve asayiş ilgilendiren müsaadeler kontroller ve cezalar münhasıran Kaymakamlığın yetkisi dâhilindedir. Kaymakamlığa bilgi vermek Belediyelerin vazifeleri cümlesindedir.

Seçimle iş başına gelen idarecilerin mazeretleri halinde izine ayrılma, hasta olma gibi hallerde köy Belediye Başkanlarının Kaymakama Kaymakamın mazereti halinde Valiye ve büyük şehir Belediye Başkanı ise kezahk yine Valiye bilgi vermekle mükelleftirler.

Belediyeler ve Kaymakamların kanunen yapamayacakları işler:

Su, elektrik ve nakliyat gibi (Otobüs, Minibüs ve Tramvay) hariç, hâkim yapabileceği işleri ve ticareti yapmaları Federal Kanunla men edilmişlerdir.

Batı dünyasını yüksek bir hayat seviyesine yükselten faktörlerin başında memleketin örf, adet ve anelerine uygun kanunları, nizamları vadedmeye yetkili müesseselerin bulunuşudur. Nitekim Almanya Batı dünyasının en ileri memleketlerinden biri olmasına rağmen Almanya'nın her tarafı aynı derecede değildir. Bu sebeptendir ki her bölgenin hususiyetlerine göre bölge devletleri kurulmuş olup kendisine ait bayrağı kanun yapma yetkili parlamentosu, hükümeti ve teşkilatı vardır. Her bölgenin idari organizasyonu kendi bünyesine uygundur. Köy Belediyeleri, şehir Belediyeleri, Kaymakamlar seçimle işbaşına gelmekle beraber ellerindeki kanunlar rey avcılığına veya şahsi çıkarlarına ve partizanca hareketlere müsaade etmemiştir. Büyük Belediye ile küçük Belediyeler arasında görev yetkilerine tamamen ayrılmış ve köy, kasaba belediyeleri üzerinde kaymakamlıklar son derece geniş kontrol yetkisi verdiği gibi bizdeki Belediyelere düşen vazifelerin % 70 ini de Kaymakamlıkların uhdesine bırakmıştır. Kaymakam veya Vali bütçeyi tasdik etmekle beraber bütçenin tatbikatından doğan mahzurları önlemek için kurulacak tesisler mevzuunda Kaymakamlık ve Valiliklerin müsaadelerinin alınması katıyetine vazedilmiştir. Ve yine umumi mahsus yerlerin açılışı, kapanışı, sağlık kontrolleri ve imar plânı tatbikata münhasıran kaymakamlıklara bırakılmıştır.

Gelirler:

Kaymakamlıklar ve Belediyelerin bütçelerine ait gelirlerini büyük bir kısmı bina ve arazi vergilerinden gelmektedir. Burada politika rol oynamamaktadır. Belediye ve Kaymakamlıkların yaptıkları hizmetlerin her ne surette olursa olsun maliyetinden aşağı halka intikalini kanunun yasak etmiştir. Bu suretle mahalli idareler kendi gelirleri ile eyalet ve Federal hükümetin yardımlarını alarak çok rahat çalışabilmekte ve hizmet edebilmektedirler.

Kaymakamlıklar müstakil bütçeye ve tüzelkişiliğe sahiptirler. Kendine düşen hizmetleri kendi imkânları ile rahat, rahat başarmaktadırlar. Valilikler ise tamamen politikanın dışında olduğundan politik müesseseleri bir tarafa bir şekilde kontrol etmekte ve seçilmenin doğuracağı mahzurları önlemektedirler.

Devletin kanunları idarenin elini kolunu bağlayarak çalışma hale gelmesini önlemiş bir memleketin kalkınması iyi idare ile olacağı nokta nazari ile yürüyerek idareye geniş bir çalışma, kontrol ve cezalandırma yetkisi tanımıştır. Tam bir demokratik düzen içerisinde idare edilen Batı Almanya İkinci Cihan Harbinin büyük tahribine rağmen ve sabık idare olan Nazi rejimin bütün kötülüklerine karşı aldığı tedbirlerde hiç bir zaman ifrat ve tefrike gitmemiş, idarenin haysiyeti kırılmamış her şey adalete bırakma (bu günkü bizde olduğu gibi) yoluna gidilmemiştir. Bu gün devletin İdarî ve İktisadî bütün düzenini sağlayan kanunların % 98'i Hitler rejimi zamanında ihdas edilen kanunlarla temin edilmektedir. Devlet İdarî teşkilâtına önce yetki vermiş ve bu yetkinin karşılığı olarak ta ağır cezaî müeyyideler vazetmiş ve çalışacak müesseselere de bütçe tanımış, çalışmayacak müesseselere çok geniş kontrol ve tanzim yetkisi (Almanya'daki Valiliklerde olduğu gibi) ile teşhiz edilmiştir.

SOSYALİZM İLE KOMİNİZMİN İLİŞKİSİ

(Geçen sayıdan devam) (*)

Yazan:

Dr. Tefvik PEKİN

Em. Gn. Md. Şb. Md.

II— Kari Marx'ın Felsefesi ve Konumuzla İlgili Nazariyeleri:

a — Diyalektif Materyalizm:

Komünizmin felsefesi Marx'ın diyalektif materyalizm felsefesidir. «Komünizmin en zor en az bilinen ve belki de en önemli yönü, diyalektif felsefesidir. Komünistlerin takip ettiği, nereye varacağı bilinmez görünen ve durmadan değişen yolu, işte bu felsefe çizer.»

(¹) Komünistlerin birbirini tutmaz gibi görünen hareketlerinin anlamı, ancak bu felsefe ışığı altında aydınlığa kavuşabilir.

Marxın, materyalist felsefesini inşa için aldığı ve kullandığı Feuerbach'ın felsefesi, tamamen maddeci idi. Allah'ı ve manevi kuvvetleri tanımaz ve onlara itibar etmez, buna karşılık maddeyi tanrılaştırır ve her şeyin maddeden doğduğunu söyler ve insanlık tarihinin baştanbaşa maddenin tarihi olarak tanımlardı. Ana umdesi şu idi; «insanın, yediği ne ise kendisi de odur, biz maddeden başka bir şey değiliz.»

Buna karşılık Hegel, düşünceye, manevi kıymetlere değer veren bir filozoftu ve felsefesini de bu idealizm içerisinde geliştirmişti.

Marx, Feuerbach ile Hegel'in düşüncelerini meczetmede, çok ustaca davranmıştır. Şöyle ki; «önce tarihi gelişim içerisinde bazı şeylerin muhakkak surette vuku bulacağını, bunun kaçınılmaz olduğunu ileri süren materyalist felsefeyi almış, sonra da buna, bu şekilde-

(*) ilki 292 de

¹Dr. Schwarz Freed, Komünistlerin Söylediklerine İnanılabilir mi? Ank. 1964 S. 135

rin vuku bulması için hırsla ve azimle çalışmak gerektiği fikrini, feragat duygusunu aşlamıştır.»²

Netice olarak Marx'a göre; sosyal gelişmenin ilk unsuru ve muharrik kuvveti mâna değil, fakat maddedir ve bu gelişme tezatlar ve çarpışmalar içindeki takipler halinde meydana çıkar. Marx bu metot sayesinde vuku bulacak toplumsal değişikliklerin önceden sezilip görülebileceğine inanır.

b — Tarihi Maddecilik ve Sınıf

M ü c a d l e s i :

Marx şu soruyu ortaya atar. İnsanlık tarihi incelendiğinde, ahlâk, din, devlet v.s. gibi sosyal kuramların daima değişmekte olduğu ve yine muhtelif devirlerde bu sosyal kurumlar hakkında çeşitli telâkkilerin mevcut olduğu görülmektedir. Acaba bu değişiklikler, insan düşüncesindeki bu çeşitlilik nasıl izah edilebilir? Bu suali ile Marx. Sosyal kuramların menşei ve bünyesi ile alâkadar olmamakta, fakat sadece bu sosyal kuramların uğradığı değişiklikler ile ilgilenmektedir.

Marx, yukardaki sualine bizzat kendisi cevap vermekte ve şu fikri ileri sürmektedir. Sosyal hayatın ve bu hayata hâkim olan değişikliklerin sebebi, fikri ayrı bir varlık olarak kabul eden ve her şeyi onunla izah etmekle hataya düşen idealist filozofların zannettiği gibi ruh veya akıl değildir. Bunlar boş ve manasız kalıplardır. Hâlbuki bu değişikliklerin esas saiki «maddî mevcudiyet şartlarıdır.» O halde insanlık tarihinin esası maddîdir.

Marx'a göre maddî hayatını en önemli unsuru istihsaldir. Bütün itikatler ve müesseseler İktisadî faaliyetten ve bilhassa istihsal kuvvetinin bir aksinden, bir gölgesinden ibarettir. İşçiler bütün istihsal kuvvetleri arasında ilk mevkiî işgal eder. Kıymet yaratan ilk unsur işçilerdir. İkinci yeri modern teknik alır.

İstihsal müesseselerini heyeti mecmuası cemiyetin İktisadî bünyesini, hakikî temelini teşkil eder. Bu temel üzerinde, hukukî ve politik bir üst yapı «Überban» yükselir. İstihsal tekniğinde terakkiler, yeni ham madde kaynaklarının işletilmesi, pazarların gelişmesi ve nakliye imkânlarının artması ile istihsal tekniğinde ve gücünde vuku bulan gelişme toplumun maddî esasları olan alt yapı «Unter-

² Dr. Schwarz, Freed... a.g.e. S. 138

ban» da bir değişikliğe münce olur. Alt yapıdaki bu değişikliğe toplumun hukuki ve politik yapısı olan üst yapı ayak uyduramayınca, toplum binasında bir çatırdı başlar. Toplum yapısının iki ayrı bölümünde bulunanlar, bu iki bölüm arasındaki tezadı kavramaya başlarlar. Üst yapının imtiyazlı mensupları muhafazakârdırlar. Alışmış oldukları eski toplum müesseselerini kolay kolay terk etmek istemezler. Fakat alt yapının üst yapıya olan tazyiki, durmadan artar. Sınıf şuuruna kavuşan bu iki zümre mücadeleye başlarlar. Marx bu hâdiseyi 1848 yılında şöyle formüle ediyordu. «Bugüne kadar bütün cemiyetlerin tarihi sınıf mücadelesi tarihidir.»

Böylece Marx'ın ifadesine göre toplum birbirine düşman iki zümreye ayrılıyor. Mevcut devlet nizamı, burjuvazinin tarafını tutarak işçinin sömürülmesine devam edilmesini ister. Toplumdaki zıt menfaatleri temsil eden bu iki sınıf (burjuvazi ve proletarya) arasındaki kaçınılmaz mücadele işçi sınıfının zaferi ile sona erecek ve proletarya diktatörlüğü teessüs edecektir.

Sınıflar arasındaki bu mücadelenin er veya geç bir ihtilâl ile neticeleneceğini, Marx önceden haber veriyordu. Kaçınılmaz olan bu ihtilâl ile ulaşılabilecek olan hedefe, ikna ve diğer ıslahatçı yollarla ulaşmak isteyenlere kızarak, onları sınıf mücadelesi fikrini yumuşatma suçu ile suçlandırmıştır. Marx bu ihtilâlin vuku bulması için, propagandaya bile ihtiyaç bulunmadığını belirtmiştir? Ona göre, tarihi bir makule, modası geçmiş, devrini yaşamış bir tekâmül merhalesi olan kapitalizm kendi mezar kazıcılarını kendileri yetiştirmişlerdir.

c — Sermayenin Temerküzü ve Kitlenin Proleterleşmesi:

Marx'a göre, kapitalist iktisat sisteminde rekabet sayesinde sermaye hem artmakta, hem de daha az sayıda ellerde toplanmaktadır, istihsalin artması da işçi sayısının hiç durmadan artmasını intaç eder. Bu suretle kapitalist sistemde sadece küçük işletmeler değil, fakat orta büyüklükteki işletmeler de büyük müesseselerin rekabetine dayanamayarak yok olurlar. Böylece eskiden burjuva olan halk kitlesi ağır ağır proleterleşir. (3)

³ Sosyalizme Giriş adlı kitabında Jules Moch, proletarya sınıfını şöyle tarif etmektedir: «Proletarya; 1 — işinde hiçbir bağımsızlığı olmayan, 2 — Alın yazısından kurtulma umudu beslemeyen (yani işveren haline gelerek büyük kazançlar elde etmeyi umut etmeyen) 3 — Kendisinin ve ailesinin yiyeceğini sağlamaktan başka bir ihtiyacın sağlayamayan insanların meydana getirdiği sınıftır.» a.g.e. S. 68

Demek oluyor ki, gittikçe küçülen bir zümrenin serveti mütemadiyen artmakta, buna karşılık sayısı mütemadiyen çoğalan geniş bir halk yığını gün geçtikçe daha fakir düşmektedir. (4) Bu şekilde sınıf şuuruna erişmiş bu iki zümre arasındaki uçurum, gün geçtikçe derinleşmekte ve bir ihtilali kaçınılmaz hale sokmaktadır.

III — Kari Marx'ın Nazariyelerinin Tenkidi:

Marx'ın doktrini bir asır kadar eskidir. Bu kalıplaşmış fikir demetinin, mütemadiyen gelişen toplum hayatına tarihin her safhasında intibak etmeyeceği açıktır. Kaldı ki, Marksizm ile aykırı bir doktrindir, menfaatlere ve ihtiraslara hitap eder. Eğer bugün bile hâlâ komünizm lâfı ediliyorsa ve bu ideolojiyi benimseyenler hür dünya için bir tehlike teşkil ediyorsa; tek sebebi, bu doktrinin insanların zayıf taraflarını istismar ederek menfaatlere, ihtiraslara ve gayrı memnunlar zümresine hitap etmesindedir.

Marx'ın birçok kehanetlerinin gerçekleşmediğini bizzat taraftarları ve bu arada sosyalist dünyada otorite sayılan birçok ilim adamları kabul etmektedir. Meselâ Jules Moch «Sosyalizme Giriş» adlı kitabında, Marksizm'in ana prensiplerinden olan bir hususun, yani toplumu (işçiler ve kapitalistler) iki sınıfa bölmenin mümkün olmadığını şöyle ifade eder; «Marx zamanındaki pahalı ve güçlü makinaların üretime başladığı çağda, atölyelerin, «elyapımı» üretim biçimine bağlı olan ustalar ve kalfa ve çıraklar, büyük yığınlar halinde toplanan sanayi işçileri karşısında gerilemek zorunda kaldığı halde, bugün, elektrikle ya da benzinle çalışabilen ve bir kişinin satın alabileceği fiyatta küçük motorlar, bazı üretim kollarında, büyük tesislerle rekabet edebilecek modern bir zanaatkâr tabakasının yeniden teşekkül etmesine yol açmıştır. Böyle bir olay, yüz yıl önce tahmin bile edilememişti. Demek ki, toplumun kesin olarak iki sınıfa ayrılacağını ileri sürmek mümkün değildir ve bugün elimizdeki istatistikler bunun doğru olmadığını açıkça gösteriyor.» (5) demekte, başka bir husus hakkında ise Edward Brenstein «Komünist Manifestosu, ekonomik durumun gittikçe kötüleşeceğini bildiriyordu. Bu olay Manifestin dediği gibi cereyan etmemiştir» (6) cümlesiyle Marx'ın kehanetlerinin gerçekleşmediğini belirtmektedir.

4 Prof. Dr. Sur. F, Hakkı;... a.g.e. S. 182

5 Mochl Jules. a.g.e. S. 67

6 Ünlü Düşünürler Ansiklopedisi a.g.e. S. 9

Tarihî maddecilik nazariyesi ile Max bütün hayatı iktisada bağlıyor ve iktisadın da en mühim unsuru olarak üretim tekniğine en büyük payı veriyor. Bütün toplumların tarihini bu yönden inceleyen ve değerlendiren Marx, hayatın oluşunda insanların his ve itikatlerinin, ihtiraslarının, örf ve adetlerinin de rol oynadığını unutup. «İman ve itikatleri nazara almadan faraza Avrupa tarihinde görülen din muharebelerini izah etmeye imkân yoktur. Marx, hayatı sadece İktisadî esaslara istinat ettirmekle mübalâğa etmiş, hakikatin ancak bir parçasını gören bir doktrin kurmuştur.» (7)

Diğer taraftan Marx toplumu sadece işçiler ve kapitalistler olmak üzere iki zümreye ayırmakla, işçi çok basitleştirdiğini ve bunun bugünkü toplum için doğru olmadığına yukarda değindik. Bugünkü toplumlarda sermayenin temerküzü hâdisesinin, Marx'ın tahmin ettiği şekilde cereyan etmediğini yapılan incelemeler göstermiştir. Bir kere ziraî sahada bir temerküzden bahsedilemez. Bugün bütün ziraî memleketlerde hâkim olan küçük ziraat işletmeciliğidir. Sınaî alandaki temerküz ise daha ziyade istihsalin ilk kademelerinde, yani ham ve yarı mamûl maddelerin istihsalı ile meşgul sanayi sahalarında görülebilir. Fakat bu mahzurlarda alınan çok yönlü tedbirlerle asgarî hadde indirilmiştir. Çok geniş sosyal hizmetlerden (sigortalar, mesken kredileri v.s.) istifade eden işçiler, ayrıca anonim şirketlerin sağladıkları imkânlar sayesinde hisse senetleri satın alarak bizzat çalıştıkları fabrikalara ortak olabilirler.

Yine Marx'ın gerçekleşeceğine inandığı kitlenin proleterleşmesi olayının da ortaya çıkmadığı anlaşılmıştır. Endüstri devriminden bu yana işçilerin miktarının, demokratik memleketlerde pek fazla artmadığı ve hatta bazen aynı miktarı muhafaza ettiği tespit edilmiştir. Jules Moch'un dediğine göre, sanayide çalışanların sayısı varım yüzyıldan beri büyük bir artış göstermemiştir. Bunların sayısı Fransa'da, faal nüfusun toplamına nispetle sabit kalmış, Amerika gibi daha kapitalist ülkelerde ise azalmıştır. Marx'ın daha önce kestiremediği husus, üçüncü sektör denilen (bu sektör ticaretle uğraşanlar, serbest meslek sahiplerini ve hizmetlerde çalışanları içine alır.) bölümün, sanayileşmekte olan ülkelerde gösterdiği şaşırtıcı artıştır. (8)

Netice olarak diyebiliriz ki, Marksizm ilme aykırı, tamamen kalıplaşmış ve insanların ihtiraslarına, menfaatlerine hitap eden ve or-

⁷ Prof. Dr. Sur, F. Hakkı a.g.e. S. 182

⁸ Bakınız; Jules Moch a.g.e. S. 71

taya attığı hususların gerçekleşmediği anlaşılan modası geçmiş bir doktrindir.

Komünizm bahsine son vermeden önce, gerek Marksizm'in ve gerekse modern komünizmin, bugünkü hür dünya toplumların temelini teşkil eden müesseseler hakkında ne düşündüklerini inceleyelim.

E — Toplum Müesseselerini mi

Nasıl Değerlendiriyorlar'?

I — Hürriyet ve Demokrasi: Komünistler hürriyet ve demokrasiyi, bizim anladığımız manada anlamazlar. Onlar demokrasi ve hürriyetin hâkim sınıfların, ezilen sınıfın sömürmelerini gerçekleştiren bir yalandan, bir oyundan ibaret olduğunu söylerler. Lenin, «İnsan şahsiyetinin müsavâtı görünüşü altında burjuva demokrasisi, mülk sahiplerinin ve proletaryaların, istismarcıların ve istismar edilenlerin sadece şekli ve hukukî müsavâtım ilân ederek ezilen sınıfları iğfal eder.» Başka bir seferde «Çalışmaların demokrasisi hakkında, hürriyet müsavât, kardeşlik hakkında (halk hâkimiyeti) ve benzeri hakkında az gevezelik. Zamanımızın münevver işçi ve köylüsü, bu sabit cümlelerde... Burjuva entelektüelinin dolandırıcılığı anlamakta gecikmeyecektir.»⁽⁹⁾ demekle demokrasinin, sadece şekli bir eşitliği ihtiva ettiğini belirtiyor ve saf demokrasinin işçilerle istihza eden bir liberalin yalanı olduğu neticesine varıyor.

Marksistler bu şekilde sömürücü sınıfların istismarını gerçekleştirmeye yaradığını iddia ettikleri demokrasi ve hürriyet ile mücadele etmişlerdir. Lenin bu hususta, «Biz sosyalist, proleter ihtilâli için pek çok şey yaptık. Biz cahil halk demokrasisinin, müessesan meclisinin fetişlerine ve matbuat hürriyeti şeklinde sivil hürriyetlere bütün dünyada hissedilir bir darbe indirdik.»⁽¹⁰⁾ demektedir.

Çok kere de demokrasi ve hürriyet kavramalarını kendi anlayışlarına göre açıklayan Marksistler, bu kavramlara başka başka anlam vermişlerdir. Lenin; «Demokrasi mi, evet fakat halk kitlesi için demokrasi yoksa halkı ezenlerin ve emenlerin demokrasisi değil.»⁽¹¹⁾ derken demokrasi den proletarya diktatörlüğünü anladığım açığa vurmaktadır.

⁹ Dünya İhtilâlinin Küçük El Kitabı, Ank. S. 48 - 50

¹⁰ Aynı eser S. 49

¹¹ Sol-Sağ Düşünceler Sergisi, Derleyen Sıtkı Çiftçi İst. 1964, S. 6

Komünizm doktrinine göre, sınıflar arasındaki çatışmayı müteakip kurulacak olan proletarya diktatörlüğü, muayyen bir zaman devam edecek ve bu zaman zarfında yeterli olgunluğa erişen toplum zora, kuvvete ihtiyacı olmayan devletsiz bir toplum şekline intikal edecektir. İşte bu son safhaya gelene kadar komünistlerin hürriyeti ve demokrasiyi bir tarafa bırakmaları lüzumunu Lenin şöyle ifade eder. «Yeni rejim ne hür ne de adil olacaktır. Komünizmin yüksek safhasının tahakkukuna kadar, emek ve istihlâk gayet sert murakabe edilecektir. Zira hedefe en sıkı demir nizamı ile varılabilir.»⁽¹²⁾ Bu bölümü yine Lenin'in şu sözü ile bitirmek isterim; «Mutlak demokrasiye inanmıyoruz, saf demokrasiye gülüyoruz.»

II — Devlet: Komünizm doktrinine göre devlet, bir sınıfın diğer sınıf üzerindeki hâkimiyetinin muhafazası için bir âletti. Bu formüle hâkim sınıf olarak tanımlanan zümre kapitalistler, diğeri ise işçi sınıfıdır. Kapitalistler mevcut nizama, devlete sıkı sıkıya sarılmışlardır. Zira devlet kapitalist sınıfın, emekçileri sömürmelerini temin eder. Hâlbuki sömürülen işçi sınıfı devlete karşıdır. Devletin ortadan kalkması ile ki bu bir ihtilâlle gerçekleşecektir, kapitalist sınıf çok şey kaybedecektir. Hâlbuki işçi sınıfın kaybedecek, prangalarından başka bir şeyi yoktur. O halde devlet sınıf uyumsuzluğunun hem sebebi, hem de neticesidir. Bu hususu Lenin şöyle anlatır: «Devlet sınıf zıddiyetinin bertaraf edilmemesinin bir mahsulü ve tezahürüdür. Nerde, ne zaman sınıf zıddiyeti, objektif olarak uzlaştırılmazsa, orada devlet meydana gelir. Buna mukabil devletin mevcudiyeti, sınıf zıddiyetinin uzlaşmış olduğunun bir delilidir.»⁽¹³⁾

Komünizmin prensip olarak devleti reddetmesine rağmen, hakikî olgun komünizme geçene kadar ki intikal devresinde, devlete ihtiyaç olduğunu kabul ederler. Zira bu intikal devresinde tazyike, zora lüzum vardır. Ancak bu diktatorya kapitalistlerin diktatoryası değil, fakat ihtilâlle başa gelen proletarya diktatörlüğü olacaktır. Toplumda komünizm olgunlaştığı zaman, devlete artık lüzum kalmayacak ve bu istismarcı müessesese de tarihe karışacaktır.

III — Mülkiyet: Komünizm hususi mülkiyete karşıdır. Bu müessesese sebebi ile emekçiler emeklerinin tam karşılığını alamazlar. Bu bakımdan bir istismar vasıtasıdır. Lenin sermayedarların mallarının topluma mal edilmesini ve bu suretle de, çalışmadan miskin miskin yatarak emekçilerin hakkını yiyen mülk sahipleri salta-

¹² Sol - Sağ Düşünceler Sergisi a.g.e. S. 6

¹³ Dünya İhtilâlinin El Kitabı a.g.e. S. 35

natırına, son verilmesini ister. Bu işin gerçekleştirilmesi vazifesini de silâhlı işçiler devletine verir. Sermayedarların, mallarının, işçiler tarafından istimlâkiyle işe başlamalı ve bu memurlaşmış bir devlet tarafından değil, silâhlı işçiler devleti vasıtası ile icra edilmelidir... Ancak bütün emlak sahiplerinin ellerinde ne varsa bir hamlede alınmaz. Çünkü ellerindeki servetin gerek adli, gerek siyasi bir şekilde iptali meseleyi bitirmekten uzaktır. Bu büyük emlak sahiplerinin, sermayecilerin yerlerine işçileri geçirmek ve fabrika, emlak işlerinin idaresini onlara mal etmek lâzımdır. (14)

Gerek istihsal mallarının ve gerekse istihlâk malları mülkiyetinin fertlerden alınarak topluma mal edilmesi prensibi, komünizmin başta gelen umdelerindendir.

IV — Din: Komünizm doktrini, dini tamamen inkâr eder. Dini «halkın afyonu» diye tanımlayan Marx, din, ahlâk ve kanun gibi müesseselerin uydurma burjuva dalavereleri olduğunu ve bunların arkasında birçok burjuva menfaatlerinin gizlendiğini söylemiştir. Bir komünist yazar olan P.F. Kolonitzik ise din hakkında» ... İstismarcıların elinde, çalışan zümreyi budalaştırmak için daha iyi bir vasıta olamazdı. Ruhun semavî taksiti, ölümden sonra daha iyi bir hayat, ölümden sonra kurtuluş hakkında boş ümitlerle din, çalışan zümreyi zapturapt altında tutmak için daima hâkim sınıfa yardım eder.» (15) demektedir.

Devlet ve mülkiyet müesseseleri gibi, din müessesesini de komünistler, çalışan sınıfın sömürülmesini temin eden bir sosyal müessese olarak kabul etmekte ve çalışan insanın, insanı uyuşturan bu gibi yalanlar için kaybedecek vakitleri olmadığını belirtmekte ve «Allah'ın kuvvetini ve iradesini komünist partisi temsil eder» (16) iddiasını ileri sürmektedirler.

V — Ahlâk: Komünizm bizim anladığımız manada ahlâkı reddeder. Diğer toplum kurumlarını değerlendirmek için kullandıkları ölçü, ahlâk için de muteberdir. Buna göre; eğer herhangi bir fiil komünizmin gelişmesini, taraftar kazanmasını veya komünizmin zafere ulaşmasını sağlıyorsa o fiil ahlakidir. Bunun aksi, komünizm ideolojisinin yayılmasını önleyen, tedbirlerin fiillerin heyeti umumiye si gayri ahlakidir. Bu hususu Lenin şu sözlerle ifade etmiştir. «Komünist ahlakiliğinin esası komünizmin kuvvetlenmesi ve tekem-

¹⁴ Sol - Sağ a.g.e. S. 147 - 148

¹⁵ Dünya İhtilâlinin Küçük El Kitabı a.g.e. S. 87

¹⁶ Dr. Schwarz, Freed. a.g.e. S. 53

mülû için mücadeledir. Komünist talim ve terbiyesinin de esası budur.»⁽¹⁷⁾

Böyle bir ahlâk anlayışından, ne gibi korkunç neticeler doğabileceği aşikârdır. İnanmış, sadık bir komünistin, komünizmi yaymak ve taraftarlarını çoğaltmak, bir cümle ile komünist emperyalizmini gerçekleştirmek için, bu ahlâk anlayışının ışığı altında yapamayacağı iş yoktur. Kanunî müeyyidelerin yanında, bir insanın meşru yollarda yürümesini sağlayan dinî inançlar, ahlâk kaideleri, adalet ve hürriyet duyguları bu şekilde bertaraf edilmekte ve komünist insan; her türlü kanunî, dinî, ahlâkî v.s. müeyyideleri hiçe sayarak, onları çiğneyerek ve hatta onları lanetleyerek, daha önceden tespit edilmiş bir hedefe sevk edilen bir makina insan seviyesine düşürülmüş olmaktadır.

VI — Aile: Mark'a göre aile kapitalist sistemin bir neticesidir. Burjuva ailesi sermayeye şahsî kazanca istinat eder. Bu bakımdan kapitalist sistem ortadan kalkınca, aile müessesesi de kendiliğinden ortadan kalkar.

Ailenin mahsulü olan çocuklar ise Marx'a göre, normal bir terbiye ile değil, fakat İctimaî bir terbiye ile eğitileceklerdir. Bu suretle Marx, komünist toplumun çocuklarına çok küçük yaştan itibaren komünizm fikrinin aşılmasını ve bunların bu ideoloji ile terbiye edilmesini, yetiştirilmesini istemektedir.

Diğer taraftan Marx, «komünizmde kadınların müşterek olmasını istediğimizi» iddia ediyorlar diyor ve bu iddiayı şu şekilde cevaplandırıyor; «Hakikatte komünizm hiç bir zaman resmî bir kadın müşterekliği düşünmemiştir. Esasen böyle bir şeyi icada da lüzum yoktur. Şöyle ki; burjuvalar işçiyi istismar etmekle yetinmezler, istismar ettikleri proleterlerin karı ve kızlarına da tasallut ederler, diğer taraftan aralarında da değiş tokuş yaparlar. Bu şartlar altında burjuvazi evlenmesi «kadın müşterekliğinden başka bir şey midir? Olsa olsa komünizm, gizli bir müşterek (ortaklık) koymak ile ittiham edilebilir. Hakikatte ise, bugünkü kadın müşterekliği açıkça tanınarak gizli fuhuş ortadan kalkacaktır.»⁽¹⁸⁾

Marx bu şekilde toplumun temeli olan ve ayrı bir kutsallığı bulunan aile kurumuna da dil uzatmaktan geri durmamış ve hakikatlere uymayan indi iddiaları ile demokratik toplumların üstün bir kıymet verdikleri kurumu kötülemeye gayret etmiştir.

¹⁷ Dünya İhtilâlinin Küçük El Kitabı a.g.e. S. 91

¹⁸ Sol - Sağ a.g.e. S. 357

Kesim III

KOMÜNİZM İLE SOSYALİZMİN İLİŞKİSİ

A — Meselen in Ortaya Konması

ve Çözüm Yolu Aranması

Daha önceki bahislerde temas ettiğimiz gibi sosyalizm ile komünizm birbirine yakın bir iki kardeş doktrindir. Hatta tarihin bir devresinde 1830 dan 1840 a kadar komünizm ile sosyalizm birbirine ayrılmaz özellikler taşımıştır. Ancak komünizmin özel mülkiyete de el uzatması bu iki kardeş doktrin yollarının birbirinden ayrılmasına sebep olmuştur.

Marx ve Engelsin 1848 yılında beraberce yazdıkları Komünist Manifestosunun yayımından sonra sosyalizmin hayâli olmaktan çıkıp ilmi bir hüviyet kazandığı söylenir. Çünkü artık kapitalizmin tarihî görevini yerine getirerek çökeceği ve onun yerini sosyalizmin alacağı, Marx tarafından değişmez tarihî bir seyir olarak gösteriliyordu. Böylece sosyalizm, tarihî maddeciliğin değişmez kalıplarına dökülüyor ve ilmi hüviyet kazandığı iddia ediliyordu. Bu suretle de ilmi sosyalizm diye adlandırılan bu toplum şekli, komünizmden başka bir şey olmuyordu. Kendilerini uzun müddet «Marksçı Sosyalistler» veya «İlmi Sosyalistler» diye isimlendiren bu grubun sosyalistliği hakikî sosyalistler (maksçı sosyalistler dışında olanlar) kabul etmez ve onları reddederler. Bu cümleden olarak İngiliz İşçi Partisi daimî üyelerinden Prof. William Pickles «Ben bir sosyalistim ve komünizme, faşizm ile birlikte bütün siyasi nazariyelerin en kötüsü olarak bakarım.»⁽¹⁹⁾ demiştir.

Konu üzerinde derin bilgisi olmayan kimseler, sosyalizm ile komünizmi birbirine karıştırır çok kere ikisinin de aynı şey olduğunu söylerler. Bu fikri iki doktrin de aynı yola çıktığı fikrini yukarda söylediğimiz gibi sosyalistler şiddetle reddederler. Buna karşılık komünistler, sosyalizm ile komünizmin aynı şey olduğu fikrini benimsemişler gibi görünürler. Amaçları da, bir memlekete bu suretle, sosyalizm adı altında nüfuz edip, komünizmin doğacağı müsait ortamı hazırlamaktır.

Demokratik bir memlekette ilk kademede bir sosyalist partinin kurulması onlar için alkışlanacak bir başlangıçtır. Sosyalist partinin

¹⁹ Komünizmin Anatomisi, a.g.e. S. 73

yarattığı ortamda, komünizmin tohumlarının daha çabuk yeşereceğine inanırlar. Bu sebeple dünya komünizminin liderliği yapan Sovyet Rusya bu yönde istifade temin etmek amacı ile sık sık sosyalist bir devlet olduğunu ilân eder. Esasen bu devlet «Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği» diye adlandırılır.

Hâlbuki Ruslar, kendi aralarında sosyalistlere «kapitalistlerin uşakları, «faşizm ajanları» veya «zehirli yılanlar» gibi isimler verirler. Lenin bir eserinde bu hususta; «Kendilerini sosyalist olarak tanıtan küçük burjuva demokrasi mühessillerinin ortadan kalkmasını çabuklaştırmak ve onların mukadder iflâslarını hızlandırmak için her türlü tedbirleri almak lâzımdır.» demiştir.

Ancak, Lenin bunları söylerken hücumlarına hedef olan sosyalist sistem tipi, sınıflar arasındaki mücadeleyi körüklemeyen ve hali hazır devlet otoritesini zora başvurarak yıkmak ve yerine arzu edilen yeni rejimi kurmak istemeyen tiptir. Lenin'e göre; bunlar komünist sistemin kurulması için mülayim davranmakta ve sınıflar arasındaki çatışmayı yumuşatmaktadırlar. Yoksa Lenin, yürüdükleri yol itibarıyla komünizme ulaşacaklarına inandığı sosyalist parti veya grupları hararetle desteklemiştir. Bu sebeple, kurulduğu memleketteki cezaî müeyyideler muvacehesinde sosyalist olduğunu iddia eden parti veya grubun asıl çehresini göstermeyerek, gayelerini kamufle etmesini ve bu suretle de mutedil ve hürriyetçi bir sosyalizmin alemdarlığını yapıyor görünmesi müspet veya menfi bir karara varmak için yeterli değildir. Asıl olan mevzuubahis sistemin muhtevasıdır. Bu bakımdan komünizm kanun dışı ilân edildiği bir memlekette, gayet mutedil ve hürriyetçi bir sosyalizmin öncülüğünü yapanların şüphe ile karşılanmaları haksızlık değildir. Verilecek kararda esas, varsa onların arka amaçları olacaktır. Çok defa da bu gizli amacı tespit güçtür. Bu gayet mutedil ve hürriyetçi sosyalizmi benimsemiş görünen, parti, grup veya şahsın asıl amacının, o memlekette komünizmi gerçekleştirmek olduğu ve bu sebeple de, komünizmin dünya liderliğini yapanlarca çeşitli şekillerde desteklendiği ender hâdiselerden değildir. Böyle bir parti, grup veya şahsın, komünizmin açık pembeden başlayıp boyu kırmızıya kadar giden renklerle boyanmış ilk basamaklarındadır. Amaç bu son basamağa kadar çıkmaktır. Basamakları tırmanmanın şekil ve süratini tâyin edecek faktörler arasında, toplumun uyanıklığı ve kanunu tatbik edenlerin reaksiyonu ilk plânda yer alır.

Bu şekli ile mesele bir noktaya gelip düğümleiyorlar. Acaba, sosyalistliğini iddia eden bir fert, bir grup veya partinin komünizme

hizmet edip etmediğini veya asıl amacının komünizm olup olmadığını tespit için elde mevcut bir kıstas var mıdır? Böyle bir kıstasa olan ihtiyaç zahtan varestedir. Kaldı ki, iktisaden az gelişmiş memleketlerde düşünürler, aydınlar hızla kalkınmak ve muasır memleketler seviyesine erişebilmek için çareler vasıtalar aramaktadırlar. Bu gayeyi istihsal edecek ekonomik ve teknik tedbirler yanında politik ve rejime müteallik reformlar da bahis konusu olmaktadır.

Bu cümleden olarak, bir memleketin sosyalizm yolu ile en seri şekilde kalkınacağı iddia edilmektedir. İşte bu sebeptir ki memleketin en seri şekilde kalkınacağı iddia edilmektedir. İşte bu sebeptir ki, memleketin en seri şekilde kalkınmasını sosyalizme bağlayan ve çalışmalarını bu yöne teksif eden bir parti, bir grup veya bir şahsın, hakikaten samimî olarak hürriyetçi bir sosyalizm için çalışmakta olduklarını, yoksa memleketi en seri kalkındırmak yerine, en seri şekilde uçuruma sürükleyecek olan komünizm için mi gayret sarf ettiklerini bilmek çok mühimdir.

Bir parti, bir grup veya bir şahsın alemdarlığını yaptığı sosyalizmin, komünizme varacak olan bir sosyalizm olup olmadığını kestirmek için, maalesef elde kesin bir ölçü yoktur. Mesele bu şekli ile doktrin olarak sosyalizm ile komünizm arasındaki farkın aydınlatılmasını lüzumlu kılmaktadır. Hâlbuki ilgili bahislerde verdiği izahlardan da anlaşılacağı üzere bu iki doktrin arasındaki farkı tamamen tebarüz ettirecek bir formül bulmak ve sahalarını birbirinden ayıracak bir sınır çizgisi çizebilmek imkânsız denecek kadar güçtür. ⁽²⁰⁾ Bu zorluğu doğuran en mühim amil ise, bugün sosyalizm dediği zaman herkesin az çok farklarla anladığı bir sistemin akla gelmemesidir. Bugün her düşünen insan sosyalizm denince, ya kendi idealinde yaşadığı sistemi anlıyor veyahut da bu hususta otorite olan ilim adamlarından hangisinin sosyalizm anlayışını benimsemiş ise o sistemi düşünüyor. Hal böyle iken, bizim burada herhangi bir sosyalizm tarifini esas alarak, komünizmden olan farkını açıklamaya kalkışmamız hatalı olur kanaatındayım. Zira böyle bir

²⁰ Bazı müellifler bu iki toplum sistemi arasındaki ayırımı şu şekilde yapmışlardır: Komünizmde hem istihsal malları hem de istihlâk maddeleri kamulaştırmaya mevzu olacaktır. Hâlbuki sosyalist sistemde sadece istihsal mallarının topluma mal edilmesi öngörülmüştür.

Fakat bu ayırım yetersiz ve neticeye götürmekten uzaktır. Zira bugün modem komünizm istihlâk mallarının kamulaştırılmasını şart koşmadığını ileri sürmekte, buna karşılık birçok sosyalist sistemler istihlâk maddelerinin de topluma mal edilmesini istemektedirler.

incemelenin umumi bir mahiyeti olmaz ve meseleyi basitleştiren tek cepheli bir tetkik olur.

Kanaatımızca, bu meseleyi şu şekilde çözmek en uygun yoldur» Genel olarak, sosyalizm ile komünizm arasındaki farkları bulmaya, tebarüz ettirmeye çalışacağımıza, üzerinde fikir birliğine varılmış olan ve bahsedildiği zaman, herkesin pek az farklarla aynı şeyi anladığı komünizmi esas alarak, bu doktrinin ve teklif ettiği toplum şeklinin karakteristik vasıflarını tespit edip bir ölçü olarak kabul etmek ve sonra da komünizme yakınlık derecesi bahis konusu olan sosyalist sistemi, bu ölçülere vurarak değerlendirmek, daha rasyonel bir yol olur.

Bu usulde yapılacak ilk iş, komünizmin, gerek doktrin olarak ve gerekse teklif ettiği yeni toplumun esası olarak, karakteristik vasıflarını tespit etmek ve ehemmiyet derecesine göre sıralamaktır. Bu iş bittikten sonra, komünizme yakınlığı bahis konusu olan sosyalist sistemi, bütün ayrıntıları ile tespit ederek bu ölçüye varmak icap eder. Eğer tetkik edilen sistemde, komünizmin karakteristik unsurları olan birçok hususlara yer verilmiş ise, bu sosyalist sistemin komünizme yakın olduğu, hiç bir yanlışlığa meydan vermeden iddia edilebilir. Eğer bu unsurların hepsi birden bir sistemde toplanıyorsa, onların taraftarları, biz komünist değiliz, sosyalistiz diye ne kadar itiraz ederlerse etsinler, teklif ettikleri toplum düzeninin komünist toplum düzeninden hiç bir farkı olmadığı rahatlıkla iddia edilebilir.

Teklif ettiğimiz bu usul sayesinde hem elde tetkik edilen hal için sosyalizm ile komünizm arasındaki fark ve ilişki meydana çıkarılmış, hem de teorinin karışıklığı içerisinde boğularak yanlış neticelere varma tehlikesi bertaraf edilmiş olur.

Şimdi gerek doktrin ve gerekse teklif ettiği toplum şekli bakımından komünizmin karakteristik vasıflarını, yukarıda bahsettiğimiz usulde kullanmak üzere, ehemmiyet derecelerine göre sıralayalım:

- 1 — Komünist toplumda, istihsal mallarının (toprak mülkiyeti dâhil) mülkiyeti kamuya ait olacaktır.
- 2 — Komünist toplumda, istihlâk mallarının mülkiyeti kamuya ait olacaktır.
- 3 — komünist toplumda, istihsal ve istihlâk devlet kontrolü altındadır.

4 — Kapitalist bir memlekette, komünistler, iktidara zorla, çok defa bir ihtilâlle geleceklerdir.

5 — Komünist toplum belli bir olgunluğa erişince, devlete ihtiyaç kalmayacak ve dolayısı ile bu müessese ortadan kalkacaktır.

6 — Komünist toplumda fertlerin demokrasiye, hürriyete ihtiyaçları yoktur. Toplum belli bir olgunluğa erişince, devlet ve her türlü zor zaten ortadan kalkacaktır.

7 — Kapitalist sistem tarihî bir zaruret olarak çökecek ve yerini, komünizme terk edecektir.

8 — Kapitalist sistem, menfaatleri birbirine zıt olan iki ayrı zümreye ayrılmıştır. İşçiler ve patronlar diye adlandırılan bu iki sınıf arasındaki mücadele işçi sınıfının zaferi ile neticelenecektir. İşçi sınıfı bu zafere ulaşmak için her şeye başvuracak, lüzumu halinde bu zafere engel olmak isteyen sömürücü idareyi bir ihtilâlle yıkacaktır.

Bu şekilde, sosyalist bir sistemin komünizm ile olan ilişkisini aydınlatmaya yarayabilecek formülü vermiş bulunuyoruz. Ancak bu sistemin tatbikinde, komünistlerin her yerde ve her zaman kullandıkları taktiklerin de göz önünde tutulması ve değerlendirilmesinin ona göre yapılması icap eder.

LİTERATÜR

Türkçe:

Dünya İhtilâlinin Küçük El Kitabı, Joachim Von Krause, Çev. Dr. A. Zarakolu, Ank. 1958

Ekonomi Meslekleri, Prof. E. Erişilgil, Ank. 1945

Hayâli Sosyalizm ve İlmî Sosyalizm, F. Engels, Çev. H. Rıfat İst. 1935

İçtimai Doktrinler Tarihi, Prof. H. Z. Ülken, İst. 1941 İçtimai iktisat Dersleri, Doç. Dr. Dr. C. Talaş, Ank. 1955

Kapitalist Ekonominin Tenkidi, Jean abu, Çev. A. Onursal İst. 1963

Komünizmin Anatomisi, Derleme, Çev. M. Sosyal

Komünistlerin Söylediklerine İnanılabilir mi? Dr. Freed Schwarz,

Ank. 1964, Çeviri

Niçin Sosyalizm? Prof. A. Einstein, Prof. H. J. Hakkı İst. 1962

Sol - Sağ Düşünceler Sergisi, Hazırlayan, S. Çiftçi, İst. 1964

Sosyalizme Giriş, Juies Aloch, Çev. S. Hilâv, D. Avcıoğlu İst. 1984

Sosyalizm, Georges Bourgin, Pierre Rimbert, Çev. Dr. Y. Gürbüz İst. 1964

Sosyalizm Nedir? J. Strachey, Çev. N. Erken, İst. 1982 Sosyalist Düşüncenin Gelişmesi, F. Engels, çev. S. Plilâv İst. 1984 Sosyalistlik Yolları ve Türkiye Gerçekleri, C. S. Barlas, İst. 1962 Sosyal Sınıflar, P. Laroque, çev. Dr. Y. Gürbüz, İst. 1963 Ünlü Düşünürler Ansiklopedisi, çev. A. Cerrahoğlu, İst. 1963 Yeni Sınıf, M. Djilas, çev. H. T. Sonkur Yarı, Komünizm ile Mücadele ve Sosyal Adalet, Dergileri

Almanca:

Gespraech mit Kommunisten, S. Losch, Hochwalt - Verlag, Bad Godesberg 1963

Kommunismus ohne Zukunft. G. Wagenlehner, Seewald Verlag, Stuttgart 1962

Taschenbuch des Kommunismus, E. J. Şalter und S. Thomas, Hoch wach - Verlag, Bad Godesberg 1963

Staat und Politik, E. Faenkel, K. Dietrich, Fischer Bücherei 1957.

**İDAREDE «HALK VEYA TOPLULUKLARLA MÜNASEBETER»
KONUSU İŞİĞİNDA VATANDAŞ - MEMUR MÜNASEBETLERİ**

Yazan:

A. Turhan ŞENEL

İ. İd. Gnl. Md. 3. Ş. Md.

ÖZÜ: Konuyu işleyiş plânı:

BÖLÜM: 1

- 1) Giriş:
- 2) Vatandaş - Memur münasebet alanları,
- 3) Vatandaş - Memur münasebet şekilleri,
 - A) Vatandaşlarla memurların doğrudan doğruya (DİRECTİ münasebetleri,
 - B) Vatandaşların memurlarla dolaylı (İNDİRECT) münasebetleri,

BÖLÜM: 2

**VATANDAŞ - MEMUR MÜNASEBETLERİ YÖNÜNDEN VATANDAŞ
ŞİKÂYET VE DERTLERİ**

- 1) Giriş:
- 2) Bu konuda genel olarak vatandaş şikâyet ve dertleri,
- 3) Konuya memur yönünden bakış,

BÖLÜM: 3

- 1) Giriş:
- 2) Vatandaş - Memur münasebetlerinin düzenlenmesi bakımından memurun dikkat edeceği hususlar,
- 3) Bu bakımdan âmirlere düşen görev,
- 4) Genel idari politikayı tâyin, tespit ve tatbikle görevli olanlara düşen iş,

SONUÇ:

BÖLÜM: 1

1) GİRİŞ:

İdarenin halk veya topluluklarla münasebetlerinde en önemli yeri vatandaş memur münasebetleri işgal eder. Bilindiği gibi idarenin halk veya topluluklarla münasebetinden kast olunan anlam kısaca % 90 idarenin yaptıkları % 10 da yapılanlar hakkında idarece söylenen sözlerdir.

Diğer bir deyimle, konumuz yönünden, bu münasebet idarenin yaptığı her şeydir. Halk veya topluluk ise, idarenin yaptığı hizmetlerden doğrudan doğruya veya dolaylı olarak yararlanan veya hizmetin etkisine giren herkes ve her şeydir. Bu yönden bu konunun en önemli bölümünü vatandaş memur münasebetleri teşkil eder.

Bir diğer yönden; günlük hayatın akışı içinde hizmet arz edenlerle hizmet talep edenler veya özel deyimleri ile vatandaşla memurların çeşitli hizmet alanlarında münasebetlerine baktığımızda konuyu daha iyi bir tablo içinde bütün teferruatı ile görmek kabil olur. Gerçekten de vasıtaya bindiğimizde şoförden yana, yaya olduğumuzda şoföre kızanlardan yana olmayı bırakıp bir an için işin gerçek yönüne baktığımızda oluşların gerçek yüz ve yönlerini anlamak kabil olacaktır. Bir harcırah muamelesini kılı kırk yararcasına yapan bir saymanlık memurundan yakman bir okul müdürünün aynı memurun çocuklarının okul kayıtlarını yaparken tamamlanmasını isteyeceği formaliteler yüzünden bu kez saymanlık memurunun kendisinden nasıl yakınacağını düşünmesi gerekecektir. Günlük hayatın akışı içinde bu tip misalleri çoğaltmak kabildir.

Aynı şekilde bir evrak takibi için bir kuruluşa giriyorsunuz. Orada kayıt, burada havale, öbür yanda paraf, diğer yanda imza, tarih, numara, vs. vs. Her yetkilinin yanından çıktıktan sonra bir öteki işlemin nerede, nasıl olacağını bilememek ve ona buna yol, yer ve usul sormaktan duyacağınız sıkıntıyı düşününüz. Bunun yanı sıra her gün aynı şeyi ve işi yapanların aynı tarifleri yüzlerce vatandaşa söyleyenlerin altında bulunduğu manevi baskıyı düşününüz.

Şu misaller gösterir ki konumuz tek yönlü değildir. Daha yerinde bir ifade ile vatandaş memur münasebetleri iki yönlü bir olgudur. Böyle olunca da bu münasebette taraflara bu münasebetlerin düzenlenmesi ve yolunda götürülmesi için karşılıklı yükümlülükler düşmektedir.

Tatbikatta vatandaş - memur münasebetleri bahse konu olduğunda genellikle konunun tek yönü ile ele alındığı ve bütün kabahatlerin görevlilere insaf ölçüleri dışında yüklendiğini veya yüklenmek istendiğini görüyor veya işitiyoruz. Herkes de memurların sorumluluktan kaçma temayülü olduğu, vatandaşa gülyüz gösterilmediği, bu gün git yarın gel dendiği, kırtasiyecilik zihniyetinin iliklere işlediği yollu şikâyetlerin devam ettiği görülür. Bu şekilde beliren görüş ve söylenenlerde gerçekler olduğu inkâr olunamaz. Ancak vatandaşların memurlara hizmetlerin yürütümünde yardımcı olmaları, anlayış göstermeleri gerektiği yolunda bu çevrelerce yapılan bir çağrıya rastlanmadığı da belirtmek gereklidir.

Söz gelimi şöyle bir durum arz edelim: Yurdumuzun bazı yerlerinde yerleşmiş bir âdet var. İlçe merkezlerine köylerden gelen vatandaşlar her ne sebeptense nüfus hüviyet cüzdanlarını (İlçedeki işlerini önceden düşünerek) beraberlerinde getirmezler. İlçe merkezinde, lüzum hâsıl olunca avuç dolusu para vererek dilekçe yazdırırlar ve nüfus kayıt örneği talebinde bulunurlar. Bir buçuk saat içinde, mübalâğa sanılmasın, bu mealde yüz dilekçe havale ettiğimizi hatırlarız. Adli müzekkereler, normal nüfus muamelâtı ki bu idarelerin genellikle personel dertleri vardır üzerine yığılan fazladan bu yük hiç de yabana atılamaz. Herkes kendi işinin biran önce bitirilmesini ister. Böyle bir durumda vatandaşla bu memur münasebetini iyi mecrada yürütmeyi bir esasa bağlayıp bu memurun haksız töhmet ve tenkit altında bırakılmasına mâni tedbirlerde düşünmek bu iki yönlü olguda hakkaniyet esaslarına uygun olur.

Memur vatandaş münasebetlerinde vatandaş yanında yer aldığımız zaman memura bakış perspektifimizi, memur yanında yer aldığımızda vatandaşa karşıda muhafaza ederek bu önemli ilişkinin esaslarını gereğince kurmalıyız.

Vatandaş memur münasebetleri gerçekten üzerinde çok düşünülmesi gereken iki yönlü bir konudur. Konunun iki yönü ile tetkiki taraflardan birinin haksız yermelere uğramasını önler. Peşin hükümle bu münasebetler yönünden hiç bir esasa dayanmaksızın vatandaşların, ferdin, kuruluşların tenkidi birçok bakımlardan mahzurlar taşır. İdare vatandaşlara hizmet satışı yapacaktır. Vatandaşlar arz edilen hizmeti beğenip tasvip ederlerse bu husus o idari kuruluş için hayatî önem taşır. Öte yandan idari personelin haksız yere tenkidinin memurların morali üzerine yapacağı menfi etki veri

mi azaltır ve hizmet maliyetini yükselttir. Prestiji sarsılan memur ve bağı olduğu idari kuruluş yepyeni problemlerle karşı karşıya gelir.

Biz bu tetkik yazısında bu hususları tetkike gayret edeceğiz.

2) VATANDAŞ - MEMUR MÜNASEBET ALANLARI:

İdarî hayat devamlı bir oluştur. Kamu idareleri devamlı hizmet arzı ile yükümlüdürler. Hiçbir sebep ve bahane bir kamu kuruluşunu hizmet arzından beri kılamaz. Hal böyle olunca idari düzeyde hizmetin yürütümü sırasında vatandaşla memur her an karşı karşıya gelirler. Bu temaslar için belirli alanlar çizmeye imkân yoktur.

Vatandaş devlet kapısındaki işlerini takip ederken çeşitli yer ve kuruluşlarda memurlarla temas halindedir. Burada bir tasnif vatandaşın temasta bulunduğu kuruluşun mahiyeti bakımından yapılabilir.

1) MERKEZİ İDARE: (Merkez ve Taşra Teşkilâtı MEMURLARI İLE VATANDAŞIN TEMASLARI:

Vatandaş vergi öderken, nüfus kâğıdı alırken, silâh bulundurma ve taşıma vesikası alırken, trafik işlemleri, askerlik işleri ve benzeri işlerini görürken bu ana kuruluş memurları ile devamlı temasa gelir.

2) MAHALLİ İDARE (İl Özel İdareleri, Belediyeler ve bir anlamda köyler) MEMURLARI İLE VATANDAŞIN TEMASLARI:

Bu kuruluşlar yetkileri içine giren işlerin takibi sırasında vatandaşlar buralardaki memurlarla temas halindedir.

Kamu İktisadî teşebbüslerini konumuz içinde düşünmediğimiz cihetle bu kuruluşlar içinde aynen varit olan ahvali belirtmiyoruz. Hizmetler bahsettiğimiz bu iki tip kuruluş arasında ilişkili bir seyir takip eder.

Pek tabii olarak bu kuruluşlar hizmet arz ederken vatandaşlarla personelleri aracılığı ile temas ederler. Şu halde memur ile vatandaşın münasebet alanı mahiyetleri icabı kuruluşların genel hizmet alanlarıdır.

3) VATANDAŞ - MEMUR MÜNASEBETLERİNİN ŞEKİLLERİ:

İdarî hayat içinde vatandaş memur münasebetleri iki ana dal için de tezahür eder. Ya vatandaş çeşitli işlerinin takibi veya başka maksadlarla birçok şekillerde memurlarla doğrudan doğruya yüz yüze gelir ki buna doğrudan doğruya (DİRECT) münasebet diyeceğiz veya vatandaş ve memur birbirlerinin yüzünü görmeden veya ar alarında doğrudan doğruya bir hizmet alış verişi olmadan temasa gelir ki buna dolaylı (INDİRECT) münasebet diyeceğiz.

A) VATANDAŞLARIN MEMURLARLA DOĞRUDAN DOĞRUYA (Direct) MÜNASEBETLERİ:

Genellikle vatandaşların memurlarla münasebetlerinin yoğunluğunu ilk kademe memurlarıyla vatandaş münasebetleri teşkil eder. Hiyerarşik kademe yükseldikçe bu yoğunlukta bir azalma his solunur. Vatandaşın memurlarla doğrudan doğruya (DİRECT) münasebetleri iki şekilde vuku bulur.

1) Vatandaşın bir hizmet talebi sırasında memurlarla temasa gelmesi:

Bir iş talebi veya bir vecibeyi ifa etmek için bir kuruluşa başvuran vatandaşın memurlarla münasebeti bu meyandadır. Söz gelimi: Silâh taşıma ruhsatı talebi veya vergi borcunun edası sırasında meydana gelen münasebet.

2) Bir hizmeti icrası sırasında memurların vatandaşlarla temasa gelmesi:

Çeşitli şekillerde yapılan kontroller da memurların vatandaşla temasa gelmesinden doğacak münasebetler. Söz gelimi: Trafik veya belediye kontrolleri.

Bu iki ana çerçeve içinde meydana gelecek temaslar ve neticesinde doğacak münasebetlerin mahiyetine bakacak olursak:

1) Vatandaşın bilgi istemek için başvurması hali:

Vatandaşlar başvurulacak yeri veya bir talebi aksettirme usul ve şekillerini genellikle bilmezler. Ayrıca mevzuat değişiklikleri dolayısıyla vatandaş hakkım istemedi tereddütlere düşebilir. Bütün bu zorluklar karşısında vatandaş derdini söylemek yol ve usul yö

nünden aydınlatılmak veya herhangi bir hususta bilgi almak borunluğunu duymuş olabilir. Böyle bir müracaat anında vatandaşla memur münasebeti başlamış demektir. Bu anda memurla temastan edinilecek intiba vatandaşta o kuruluş ve personeli hakkında kanaatlar uyandıracaktır. Pek tabii olarak arzulan şey o kanaatların müspet olmasıdır. O halde böyle bir durumda ne yapmalı?

Her şeyden önce şurasını belirtmek yerinde olacaktır:

a) Her dairenin kapısında (giriş) kat şemaları ile katlarda yer alan kuruluşlar ve bölümler gösterilmelidir.

b) Bu şemadaki gösteriş en büyük âmirden küçüğe doğru bir seyir takip etmelidir.

c) Her kat giriş yerinde o kattaki kuruluşu şematik olarak gösteren ayrıca pankartlar bulunmalıdır.

c) Odaların numaraları belirli ve okunaklı olmalı ayrıca kapılarda asılı pankartlarda içeride çalışanların ad, soyadı ve memuriyet unvanları yazılmalıdır.

d) Giriş - çıkış kapıları, asansörler ve katlar mahsus işaretleriyle işaretlenmelidir.

e) Yönler, iniş ve çıkışlar oklarla işaretlenmelidir,

Böylece etiketlenmiş ve belirlenmiş binalar içinde yer, yön ve kişi bulmada temin olunacak kolaylığın doğuracağı müspet tesiri izaha lüzum görmüyoruz. Yalnız şu kadarını söylemeden geçemeyeceğiz: Elinizde dilekçe ile bir daireden içeri giriyorsunuz. Genel evrak bürosunun hemen giriş yolunuz üzerinde olduğunu kabul edelim. Dilekçenin kayıt işlemi ve havalesi yapılır. Gideceğiniz yeri sorarsınız. Bilfarz üçüncü katta denir. Çıkararsınız, ilgili büroyu sorarsınız, rastgele biri soldan dördüncü kapı der. Sayar girersiniz. Şayet içerdekiler birden fazla ise dilekçeyi kime vereceğinizi şaşırırsınız. Hele işiniz bu büroda da bitmeyecekse bu prosedür böylece devam eder gider. Misali fazla uzatmaya lüzum yoktur. Bu gülünç duruma son verme basit bir çalışma metodu işidir.

Konumuza dönelim. Vatandaş bilgi için başvurduğunda;

1) Güler yüzle buyur edilmelidir,

2) Vatandaşın dert, dilek veya arzusunu söylemesine fırsat verilmeli ve sabırla dinlemelidir,

3) Talep işimiz değilse hangi daireye başvurusu gerektiği usulünce anlatılmalıdır.

4) Talep işimizse, usulü muamele, ikmalî gereken formalite ve diğer hususlar kısa, açık, noksansız, sade bir ifade ile anlatılmalı, kabilse talep yerine getirilmeli, kabil değilse nedenleri açıkça söylenmelidir.

5) Bu işler yapılırken vatandaşa karşı açık kalbi, samimî davranılmalı en basitinden en muğlak olanına kadar hiç bir hadise ve ilgili talep hafife alınmamalıdır.

6) Vatandaşa ve vatandaş fikirlerine kıymet verildiği her hadisede gösterilmelidir.

Memurun, bu işte vatandaşla münasebetlerini iyi düzenleyebilmeleri için, kuruluşun bütün fonksiyonlarını iyi bilmesi, değişikliklerden zamanında haberdar olması gereklidir. Bu hususlar bir eğitim konusu olmalıdır. Salt emirlerle bu dâva hal olunamaz.

II) Şikâyetler:

İdari hayatta şikâyetler genel bir deyimle tehlike işareti olarak daha doğrusu tehlike ikaz işareti olarak kabul edilmelidir. Şikâyetler gerçî bir memur hakkında yapılacaktır. Ancak bunlar aynı zamanda neyin, ne için beğenilmediğini veya ne dereceye kadar beğenilmediğini göstererek idareye işlemleri hakkında bir fikir verecektir. Pek tabii olarak şikâyetler yersiz olarak da yapılabilir. Hatta kasta makrun şikâyetler de yapılabilir. İyi bir idarede gerçekleri bulabilme yeteneği bulunmalıdır. Vatandaş memur münasebetleri bakımından şikâyetlerin kabul edilmesi, tetkiki, neticelendirilmesi özel bir önemi haizdir. Bu konu şu dört safhalı çalışmayı gerektirir.

- a) Şikâyetin dinlenmesi veya kabulü,
- b) Şikâyet konusunun tetkik ve hataların tashihi veya tahkik,
- c) Şikâyete konu hususlarda yapılacak tashih ve tetkiklerden sonra bu hususların tekrerrünü önlemek için devamlı takibi,

d) Tashihatın veya tetkikin yahut tahkikin neticelerinden bilgi verme,

Konunun aydınlatılması bakımından bu hususların izahına ihtiyaç vardır:

a) Şikâyetin dinlenmesi veya kabulü:

Herkesin kolaylıkla yapabileceğini sandığını bu husus konumuz yönünden büyük önem arz eder. Demokratik düzen içinde memur vatandaşa hizmet eden kişidir. Batı dillerinde memur karşılığı kullanılan deyimlerin manaları bu hususa işaret eder. Söz gelimi İngilizcede memur karşılığı (civil servant) deyimini kullanılmaktadır ki yukarıda işaret olunan anlamı kapsamaktadır. Durum böyle olunca vatandaşla memur münasebetlerinde bu nokta göz önünde bulundurulmalı ve vatandaş şikâyetlerinin dinlenmesi veya kabulünde bu nokta hatırdan çıkarılmamalıdır.

Bir şikâyetle bulunan vatandaş muhakkak ki iyi bir ruh haleti içinde değildir. Sonra şikâyet konusu ne kadar basit olursa olsun bu ruh haleti içinde bulunan vatandaş için özel bir önem taşıyacaktır. Bu bakımdan ilgili memur tarafından vatandaş şikâyeti hiç bir zaman hafife alınmamalıdır. Bu bakımdan idareler şikâyet büroları kurmuşlarsa buralarda çabuk sinirlenip parlayan ve müşterilerle münakaşa etmekten zevk alan veya bu temâyülde bulunan memurlar çalıştırılmamalıdır.

Bunun yanı sıra memurlar arasında şikâyetlerin dinlenmesi veya kabulü bakımından yetki hatları iyi belirlenmelidir. Gerçi vatandaşın genel eğilimi bir şikâyeti o idari kuruluşun en üst kademesindeki sorumluya götürme yolundadır. Bu gibi davranışlara mâni olunmalı ancak hiç bir zaman da vatandaşta şikâyetine en iyi, en tatminkâr cevap bulma hakkından yoksun edildiği intibai uyandırılmamalıdır.

Bu hususta yapılacak işler bir fikir verebilme bakımından şöyle sıralanabilir: (Yazılı şikâyetler söz konusu değildir)

1) Şikâyetçi iyice dinlenmelidir.

2) Şikâyet konusu bir yanlış anlamının sebebiyet verdiği bir husus ise bu durum şikâyetçiye sakin, kısa, kesin ifadelerle izah olunmalı ancak hiçbir şekilde şikâyetçi ile şikâyet konusu üzerinde münakaşaya girilmemelidir.

3) Şikâyetçinin şikâyetini bildirebilmesi için özel şikâyet formları hazırlanmalıdır. Bu şikâyet formlarında şikâyetçinin adı, soyadı, iş ve ikametgâh adresi, şikâyet tarihi, şikâyet konusu gibi özel sütunlar bulunmalıdır. Bu gün şifahi şikâyetlerin hayli kabarık yekûnu için vatandaştan ya şikâyet dilekçesi vermesi istenmekte veya şikâyet konusu şikâyetçinin ifadesinin bir zapta geçirmek suretiyle

alınmaktadır ki birinci vatandaş için ikinci işi hayli aşkın olan memur için külfet olmaktadır.

4) Ayrıca ilgili bürolarda şikâyetler için fişler tutulmalıdır. Burada şikâyetin konusu, mesul idare, şikâyetin tarihi, şikâyet üzerine yapılan işlem, şikâyetçiye yapılan tebligatlar gösterilmelidir.

5) Yaptığı şikâyetten dolayı şikâyeti dinleyen veya kabul eden memur şikâyetçiye kötü nazarla bakmamalı, peşin hükümlerden hareket etmemeli, peşinen vatandaşın yana olup memurun ezilmesine veya memurdan yana olup vatandaşın üzülmeye meydan bırakmamalı normal yol ve usul ile mer'î mevzuat hükümlerinden ve tarafsızlıktan ayrılmamalıdır.

Bu şekilde ele alınacak şikâyetlerin vasıflarına bakacak olursak göreceğiz ki şikâyet;

a) Ya bir yanlış anlamının sebep olduğu bir hususa aittir,
 b) Ya mücerret bir hatalı işlemin tashihine makrundur,
 c) Veya bu tashih talebi ile birlikte bir vazifelinin kasta makrun davranışını da kapsamaktadır ki cezai takibatı gerektirmemekle beraber inzibati takibatı gerektirir.

ç) Yahut hem tashih talebini hem de ilgilinin cezai takibata maruz kalmasını icap ettirir. Bu hususlardan hangisinin gerekli olduğunu tâyin şikâyet konusu üzerinde yapılacak tetkikle anlaşılacaktır.

b) Şikâyet konusunun tetkik ve hatanın tashihi veya tahkik:

Yukarıda izah olunduğu şekilde dinlenen veya kabul edilen şikâyet üzerine şikâyet konusunun süratle tetkiki gerekir. Bu tetkik neticesine göre:

(I) Eğer şikâyete, işle ilgili herhangi bir noktada bir yanlış anlamının sebep olduğu anlaşılırsa bu yanlış anlaşılma nokta gereği şekilde izah olunur ve şikâyet konusu ortadan kalkar.

(II) Şayet şikâyet mücerret bir hatanın tashihi talebi ile yapılmışsa yapılacak tetkikle hatanın mevcudiyeti veya âdemi mevcudiyeti tespit olunacak ve hata mevcut ise düzeltilmesi cihetine gidilecektir.

(III) Şikâyet tashih talebi ile birlikte bir vazifelinin kasta makrun davranışını da kapsamakta ise yapılacak tetkikle hata tes-

bit, ıslah olunacaktır. Ayrıca aynı tetkik cezai veya inzibati takibata mahal olup olmadığını da meydana çıkaracak ve gereğince işlem için şikâyet ilgili mercilere tevdi olunacaktır.

(IV) Tashihatla birlikte cezai takibatta gerekiyorsa yine aynı yol hemen takip olunmalıdır.

c) Hataların tekerrürünü önlemek için tashih olunan hususların devamlı takibi:

Hizmetin ifasında takip fikri önemli bir husustur. Takip fikri hem hizmetin iyi yürütülmesinde hem hataların tekerrürünü önlemede en iyi vasıta. Aynı şekilde bu hususun memur vatandaş münasebeti bakımından önemi vardır. Önce takip fikrinin mevcudiyeti vatandaşa işinin olurlarına bırakılmadığı his ve emniyetini telkin edecektir.

Yukarıda sözü edilen ve şikâyetler için tutulması ön görülen şikâyet fişleri bu mekanizmanın kusursuz çalışmasına da hizmet eder.

d) Tashihattan veya tetkik ve tahkik neticelerinden bilgi verme:

Bu işte son adımı bu bilgi verme işi teşkil eder. Vatandaş bu şekilde şikâyetinin neticesinden haberdar olur. Bazen şikâyetin mahiyeti icabı resmen tebligata lüzum olmayabilir. Bir telefon kâfi gelebilir. Bazen yazılı normal tebligat gerekir. Bu hususların birçoğu zaman ve emek israfı gibi görülebilirse de modem idarelerde vatandaşların memurlarla münasebetlerinin düzenlenmesi bakımından bu husus özel bir önem arz eder.

III) İş takibi veya bir yükümlülüğün ifası sırasındaki münasebetler:

Vatandaş memur münasebetlerinin en kesif olduğu ve belirli şekilde tezahür ettiği alan iş takibinde bulunurken veya yükümlü olduğu bir vecibeyi eda ederken vatandaşın memurla temasa geldiği andır. Konu günlük İdarî hayatın bir görünümü olduğu cihetle fazla izaha muhtaç değildir. Vatandaş ya bir işinin takibi (nüfus kaydı almak, tapu kaydı veya tescili, bir tâyin muamelesinin ikmali av ruhsat teskeresi, dilek, şikâyet vs.) veya kanuni bir yükümlülüğü eda ederken (vergi ödeme, askerlik yoklaması, ehliyet vizesi gibi) memurla temasa gelecektir. Burada mühim olan husus vatan-

daşların işlerinin neticelendirilmesinde azami süratin teminidir. Kısaca temas edilecek olursa:

a) Usulü muamele ve formalitelerin ikmali için gerekli olan bütün hususların vatandaşlara noksansız tarifi, önceden ilânı ve benzeri tedbirler.

b) Her memur kendisi ile işi biten vatandaşa daha sonra nereye ve kime gideceğini söylemelidir.

c) Vatandaşa neyin, nerede, ne zaman, nasıl, ne şekilde yapılacağıının önceden izah ve hizmet esnasında hatırlatılması.

ç) Mesai saatleri, hangi işlerin hangi gün ve saatlerde yapılabileceğinin, kurul veya komisyon toplantı gün ve saatlerinin bildirilmesi.

d) Sıkışıklıklar görülen yerlere yardımcı personel kaydırılması, işlerin plân ve program içinde düzgün şekilde yürütülmesi için tedbirler olarak uzun süre beklemlerin önlenmesi.

e) Bu işlerin yapılışı sırasında memurların davranışlarına dikkat ve itina göstermeleri, sabır ve tahammülle soruları cevaplandırmaları, hitap kelimelerine rica ve teşekkürle dikkat etmeleri. (Şunu imzala, şunu da doldur emir sigaraları yerine lütfen şunu imza ediniz ve şunu da doldurunuz şeklinde rica sigalan)

f) Hiç kimseye hor muamele olunmaması.

g) Topluma hizmetin, baş amaç ve ferde hürmetin en az bir zorunluk olduğu bir an bile unutulmaması, gibi hususlar sayılabilir.

B) VATANDAŞLARIN MEMURLARLA DOLAYLI (indirect) MÜNASEBETLERİ:

Vatandaşların memurlarla dolaylı münasebetleri hissedilmeyen, ancak hakikatte var olan, vatandaşın memuru denetleme ve onun vasıtası ile de mensup olduğu kuruluş hakkında yargılara varması erkinin ifadesidir. İş çevresi dar olan muhitlerde, genel bir tanımlama ile memurun özel hayatını, yaşayışını, bu başlık altında konunun içine almak kabildir. Kapsamı çok geniş olan bu konuya genel hatları içinde temasta fayda vardır.

1) Telefonla temaslar:

Vatandaşla memurun dolaylı temasında ilk akla gelen araç telefondur. Telefon temaslarının özel önemi vardır. Şayet bir dâhili santral mevcutsa santraldaki görevlilerin bu temaslar yönünden eğitimleri önemlidir. Ayrıca memurlarda telefonla gereğince konuşabilme alışkanlıklarının geliştirilmesi gerekir. Konuşmalarda kelimelerin açıkça telaffuzu, telâşsız sakin bir sesle konuşulması, telefona cevap verirken öncelikle takdime önem verilmesi, sözün lüzumsuz uzatılmasından kaçınılması, ahizenin usulünce yerine konulması, konuşma sırasında ağızda herhangi bir maddenin bulunmaması, not almak için hazırlıklı bulunulması ve benzeri hususların bu münasebetler bakımından önemi büyüktür.

2) Memurların davranış ve görünüşleri:

Memurların hizmet sırasında vesaire zamanlardaki davranış ve tutumları, kılık ve kıyafetleri burada söz konusu edilir.

İş çevresi dar olan kesimlerde veya küçük idari ünitelerde memurların hizmet dışındaki tutum ve durumları dahi vatandaşın eleştirici nazarları altındadır. Bu bakımdan memurların memuriyet ve kar ve ciddiyeti ile telif olunamayacak şekilde giyinmeleri, tıraş durumları, tavrı hareketleri vatandaş ve memur münasebetleri bakımından önemli bir noktadır.

3) Toplantılar:

İster resmî, ister yarı, resmî isterse tamamen özel olsun, bütün toplantıların konumuz yönünden önemi vardır.

Burada şunu da belirtmede fayda vardır. Sosyal hayatın gereği olarak cemiyetleşme hareketleri seri bir gelişim göstermektedir. Okul aile birlikleri hayır kurumları, sportif maksatlı teşekküllere üye olmuş bulunan memurlar buralarda iyi hizmet görmeye ve iyi intibalar bırakmaya gayret etmelidirler. Bu hareket vatandaşlara onların iyi birer memur oldukları kadar da iyi birer vatandaş, hem şehri oldukları intibasını verecektir. Memurlar bu intibayı uyandırmalıdır. Bu toplantılarda memurların görünüş ve davranışlarının da büyük önemi vardır. Şu halde formüle ederse memurlar:

- 1) Kılık ve kıyafetlerine itina etmelidirler.
- 2) Yakın ve samimi davranmalı ancak bu yakınlık ve samimiyet hudutları iyi tespit olunmalıdır.
- 3) Konuşurken lüzumsuz el kol hareketlerinden sakınmalı ve ses tonu iyi ayarlanmalıdır.
- 4) Meseleler soğukkanlılıkla ve tarafsız ölçüler içinde ele alınmalı yetki hududu aşılmamalıdır.
- 5) Konuşmak durumunda olan memur durumunu açıklamalıdır. Özel bir toplantıda resmî beyana mezuun olmadığı halde beyanat vermeye teşebbüs etmemelidir.
- 6) Kısacası toplantının esas, maksat, mana ve mahiyeti iyice bilinmeli ve ona göre hareket olunmalıdır.

4) Topluluklara hitap:

Hizmet hayatı içinde memur çeşitli vesilelerle topluluklara hitap zorunluğu ile veya bazı sebeplerle konuşmalar yapmak mecburiyeti ile karşı karşıya gelebilir. Pek tabii olarak herkesin çok iyi bir hatip olması kabul değildir. Fakat herkes düzgün, konuşabilir, konuşabilmelidir. Sade, açık ve herkesin anlayabileceği şekilde meramım ifade bir memur için gereklidir. Memur topluluklara hitap zorunluğu ile

- a) Bir hususta bazı toplulukların aydınlatılması gerektiğinde,
- b) Resmî tören ve kabullerde,
- c) Herhangi bir konuda ve konferans mahiyetinde konuşmalar yapması gerektiğinde,
- d) Asayiş ve intizamın temin veya muhafazası için toplulukları yasa emrine riayete davette,
- e) Eğitim amaçlı toplantılarda,
- f) Bir işin, bir hizmet veya plân ve programın takdimi ve tanıtılması için gerektiğinde,
- g) Bir işin ve hizmetin halk iştiraki ile gerçekleştirilmesi gerekli olduğunda işin esas ve ana esprisinin halka anlatılması ve yardım talebinin dile getirilmesinde,
- h) İstişare amaçlarla yapılan toplantılarda,

i) Benzeri sair ahvalde,

karşı karşıya kalır. Bu gibi hallerde dolaylı olarak ortaya çıkan memur ve vatandaş münasebetleri önemli kritik noktalar arz eder. Topluluk karşısında davranışı kontrol edebilme güç bir iştir. Kitle heyecanının memura da geçmesi kabildir. Kolay tesir altında kalabilen, çabuk sinirlenen ve ölçüyü yitiren bir memurun kitle karşısında çabucak çözümlüvermesi vatandaş memur münasebetlerini normal yatağından taşıyıp arzu edilmeyen bir yöne sevk edebilir.

Topluluğa hitap zorunda olan bir memur toplantının maksat ve mahiyeti icabı olan ayrıntılar hariç genellikle:

(i) Konusunu iyi bilip hazırlanmalıdır,

(ii) Söze başlarken hitap kehmelerini iyi seçmelidir,

(iii) Sesinin titrememesine dikkat edip ses tonunu iyi ayarlamalı ve mana ile bağıntılı olarak sesin iniş ve çıkışlarını (intonation) ayarlayabilmelidir,

(iv) Herkesin anlayabileceği bir dille konuşmalı, konuşmalar ne çok uzun ve bezdirici ne çok kısa ve müphem olmalıdır,

(v) Başlangıçla bitiriş arasında mantıki bir bağ bulunmalı ve asıl maksat kolaylıkla anlaşılabilmelidir. Bunun temini için konuşmanın ana fikri bir veya iki cümle ile özet olarak tekrar edilmelidir.

(vi) Konuşmada genel yargılara varmaktan, tahrik ve teşvik edici lâfzın kullanılmasından sakınılmak kısaca ağızdan çıkan kulaklar duymalıdır,

(vii) Konuşma imkân nispetinde gerçeklere dayanmalı ve ikna edici mahiyette olmalıdır,

(viii) Sualli ve cevaplı düzenlenmiş konferans mahiyetindeki topluluğa karşı yapılan konuşmalar hariç topluluğa hitapta fertlerle tartışmalara girmekten sakınılmalıdır.

(ix) Aşırı hareketlerden, mübalâğa ve gösteriş dolu davranışlardan sakınıp samimi, açık yürekli, sade bir davranışla topluluk karşısına çıkılmalıdır,

(x) Konuşmalarda mugalâta, nabza göre şerbet verme gibi yakışsız tutum herkesi konuşucunun samimiyetinden şüphe ettireceği cihetle, konular samimi bir şekilde takdim olunmalıdır.

5) Kamu düzenine ilişkin yasaklar koyma ve tatbiki:

Her ne kadar bu iş kamunun yararına olarak yapılırsa da5 menfaati haleldar olanlarla yapılanları yanlış anlayanlar veya tedbirlerin nedenlerini bilmeyen veya anlayamayan halk topluluklarında direnmeler veya karşı davranışlar olur. Bu bakımdan tatbikatın da güçlülere uğraması kabildir. Hal böyle olunca yasak koyan ve uygulayan memurların, bu iş için vatandaşa temasa gelmesi önemli bir durum arz eder. Tatbik de aşırı ve yersiz sertliklerden kaçınılması nedenlerin devamlı olarak vatandaşlara izah olunması, memurun davranış ve tutumu, nezaketi, vazife ve hak bilirligi, bu işin vatandaş yararına olduğuna muteriz gurupları ikna ederek başarı sağalabilir. Bu bakımdan memur yılmadan bütün gücü ile karşılıklı anlayış ortamını temine gayret etmelidir.

Bu husus içine bizatili kanun, nizam ve talimatlarla yasaklanmış veya konulmuş hükümlerin tatbiki dahi dâhildir. (Trafik mevzuatının tatbiki gibi). Ayrıca bu tatbikat kamu düzeninin muhafazasına, halk sağlığına, halkın yiyeceği, içeceği, yatacağı, temizleneceği ve eğleneceği yerlerin temizlik ve düzenine, vergi, resim ve harçların tahakkuk ve tahsil işlemlerine ilişkin hususlar olabilir.

6) Vatandaşlarla yazılı muhabere:

Herhangi bir şekilde vatandaşların yazılı müracaatlarına verilecek cevaplar bu meyandadır. Bu müracaatlara müspet veya menfi cevaplar geciktirilmeden verilmelidir. Cevaplar itina ile hazırlanmalı, iyi bir dil, düzgün bir ifade, hatasız yazış esastır.

BÖLÜM:2

VATANDAŞ MEMUR MÜNASEBETLERİ YÖNÜNDEN VATANDAŞIN ŞİKÂYET VE DERTLERİ

1) GİRİŞ:

Hizmetin ifasının her safhasında hizmeti ifa eden memurlarla o hizmetten faydalanan veya hizmete konu olan vatandaşın ya doğrudan doğruya (direct) veya dolaylı (indirect) olarak temasa geldiklerini gördük.

Vatandaş memur münasebetleri konusu bir yönü ile devletin genel idare politikasını diğer bir yönü ile de bu genel idare politikası içinde devlet personeli idaresi politikasını ilgilendiren bir konu olduğu cihetle vatandaşların bu münasebetler yönünden dert ve şikâyetleri bu politikanın tayin ve tespitinde ve İslahında otoritelere bilgi vermek ve alınacak tedbirlerden azami istifadenin sağlanmasını temin etmek yönünden faydalı olur. Aynı şekilde bu şikâyet ve dertlerin kaynaklarına inildiğinde kabahatin sadece ve yalnız personelde olmadığı, bazı faktörlerin de buna tesir ettiği tespit olunarak vatandaşa iyi hizmet verecek memur niteliklerinin ve mevzuatın tâyin ve hazırlanması ve bu nitelikte personel temini için alınacak tedbirler ve bu vasıflı personele temin olunacak avantajlar tespit ve tâyin olunur. Böylece iyi bir personel idaresi politikası tespit ve takibi de kolaylaşmış olur.

Muhakkak ki, bu gün vatandaş memur münasebetleri yönünden vatandaş dert ve şikâyetleri her toplumda önemli derecede mevcuttur. Burada bu dert ve şikâyetlerin neler olduğunun vatandaş gözüyle tespitine çalışıp konuya bir de memur zaviyesinden bakarak konunun iki yönünü de belirlemeye gayret edeceğiz. Konuya tek yönü ile bakmanın hata olacağı ve taraflardan birinin haksız olarak ezilip, üzülmeye yol açacağı tabiidir. Ayrıca böyle bir tutumun ilmi tarafsızlıkla bağdaşamayacağı da muhakkaktır.

2) BU KONUDA GENEL OLARAK VATANDAŞ ŞİKÂYET VE DERTLERİ:

Memur vatandaş münasebetleri bakımından genel olarak vatandaş şikâyet ve dertlerinin neler olduğuna işarete gayret edeceğiz.

A) Güler yüzlü memur: Vatandaş temasa geldiği memurdan dilek, şikâyet ve benzeri taleplerinin hafife alınmamasını, taleplerde samimi olarak ilgilenilmesini, taleplerin kabul veya reddinde münasip lisanın kullanılmasını, girdiği bürolarda güler yüzle, nazik bir şekilde karşılamayı, baştan savunulmamayı, taleplerinin karşısındaki tarafından bir angarya telâkki olunmamasını, memurun âdeta müşteriye mal beğendirmeye gayret sarf eden usta bir tezgâhtar sabır, tahammül ve şevkini göstermesini arzulamaktadır.

B) Hoşgörülük ve eşitlik fikri: İnsanların hata yapmaları imkânsızdır. Bazı hususların bilinmemesi veya yanlış anlaşılması yüzünden hatalar yapılabilir. Bu bakımdan memurda hoşgörülük ol

malı ve vatandaşa bu hataların düzeltilmesi için yardımcı olmalıdır. Aynı şekilde memur vatandaşa eşitlik fikri vermelidir. Hatır için bir işlem yapmamalı, belli bir sıra varsa hatır için bozmamak, kimseye sıfatı, mevki, içtimai durumu, rengi, inançları yüzünden farklı işlem yapılmamalı, kanun karşısında fertlerin eşitliği göz önünde bulundurulmalıdır. İşinin çıkarılması için destek, hatırlı kişi aramaya hiçte lüzum olmadığı fikri memurun tutum ve davranışı ile vatandaş beyninde yerleştirilmelidir.

0) «Bu gün git - yarın gel»: Artık günlük konuşma lisanımıza girmiş olan bu terim, vatandaşın en çok şikâyet konusu yaptığı şeydir. Bu, işinin ne zaman bitirileceğini bilmeyen vatandaşın memurla temasa geldiğinde duyduğu bir terim olmuştur.

1) Kasıtsız «bu gün git - yarın gel»: Burada vatandaşın ilgilendiği işin ikmalî için temas ettiği memurdan gayri kişilerin o işle ilgili hususları ikmalî gerekmektedir. (Başka daireden sorulan bir hususa cevap gelmemesi, üst kademe âmirlerinden birinin tasvibine ihtiyaç olması, herhangi bir sebeple bürolardan birinde işin takılıp kalması v.s.). Vatandaşa ait işlerin süratle ikmalî esas olmalıdır. İşlerin neticelendirilmesi için zaman limitleri konulmalı ve tâyin edilen bu süre içinde gelen vatandaş işini bitmiş, hazır bulmalıdır.

2) Kasıtlı «bu gün git - yarın gel»: Ya ilgili memurla vatandaş arasında çıkan bir tartışma sonucu veya benzeri sebeplerle ilgili memurun vatandaşa muğber olması neticesi işin intacında doğan gecikme veya ilgili memurun menfaat temini için bu işe başvurması sonucu geciktirmenin zuhuru. Önleyici cezaî ve inzibatî tedbirler süratle işletilmelidir.

Kasıtsız olan geciktirmelerin nedenleri samimi olarak izah olunmalıdır.

D) İşin geciktirilmeden noksansız olarak yapılması: Vatandaş işinin hem geciktirilmeden hem de noksansız olarak yapılmasını istemektedir. (Söz gelimi: nüfus hüviyet cüzdanı isteyen vatandaşın kütük kayıtları ile isminin hatasız olarak yazılmasını istemesi). Vaktinde fakat hatalı olarak yapılmış bir iş, hiç yapılmamış bir işten daha iyi değildir. Vatandaşın işine de hizmetin diğer veçhelerine olduğu gibi gerekli önem verilerek yapılmalı ve ileride yeni problemlerle karşı karşıya gelmesine zemin hazırlanmamalıdır. (Bir kız çocuğunun nüfusa erkek olarak tescilinin doğurduğu sonuçlar gazete sütunlarında uzun uzun yazılan mizah hikâyelerine konu olmaktadır.)

E) Noksansız bilgi verilmesi: Herhangi bir hususta bilgi isteyen vatandaşa sıklımadan uygun bir lısanla noksansız bilgi verilmelidir.

F) Anlayış ve kolaylık gösterilmesi: Vatandaş dileğiyle yalandan ilgi ve anlayış gösterilmesi (elinde tarih, numara bulunmayan fakat vatandaş için hayati önemi olan bir müracaatta tarih numara olmadan evrakin bulunamayacağını söylemek yerine mümkün olan araştırmaların yapılması).

G) Kırtasiyecilik veya bu başkanlığın yer etmiş olduğu fikri:

En ok Şikâyet konularından biri budur. Ancak neyin kırtasiyecilik veya neyin bürokrasi olduğu neyin olmadığını kati olarak tespit için elde kesin Őařmaz ller yoktur. Konuya vatandaş yönünden baktığımız cihetle vatandaş:

- 1) Lüzum ve zaruretini anlayamadığı formaliteleri bu açıdan görür,
- 2) İdarî kuruluş ve hizmetin ve hizmete esas olan kaidelerin tümünü bir tablo içinde gremeyiş böyle bir kanaate yol açar.

Pek tabii olarak teşkilât bünyesi ne kadar büyürse ikmali gereken işlemler ve kğitlerin kuruluş içindeki trafiği de o kadar artmaktadır. Bununla beraber nedenleri kendisine açıkça izah olunmayan talepler vatandaşı sıkmaktadır. Vatandaş bazı usul ve formalitelerin azaltılabileceği ve dolayısı ile yükünün azalacağını düşünmektedir.

H) Sorumluluktan kaımlığı kanısı: Vatandaşlar arasında birçok işin sorumluluk korkusu ile neticelendirilmediği ve oradan oraya havale ile sürüncemede bırakıldığı yolunda hâkim bir kanaat vardır.

3) KONUYA MEMUR YÖNÜNDEN BAKIŞ:

Konuya girmeden önce hemen Şunu belirtmeli ki, memur için vatandaşla münasebette başarılı olabılmenin bir kaç küçük Şartı vardır. Şöyle ki:

- a) Vatandaşlarla münasebetleri iyi bir mecrada yürütebilmek için her Şart ve durumda memur kendisini vatandaşların yerine koyarak onların ruh haletlerini hissedebilmelidir.
- b) Hoş görür olmalıdır.
- c) Hadiselerdeki farklılıkları anlayabilmelidir.

d) Vatandaş herhangi bir şekilde davranmaya, alınganlığa ve memnuniyetsizliğe sevk eden sebepleri takdir edebilmelidir.

Konuya dönecek olursak: Yukarıdan beri izahlarımızda bu konunun tek yönü ile ele alınmayacağını ve konuya bir de memur yönünden bakılmasının ilmi tarafsızlık için zorunlu olduğunu belirtmiştik. Burada vatandaş memur münasebetleri konusuna memur zaviyesinden bakmaya gayret edeceğiz.

A) Ziyaret - bilgi almak ve iş takibi ve müracaatlar için belirli saatların konmamış olması: Bir hizmetin iki yüzü vardır. 'Biri vatandaşla ilgili olanı diğeri bizatihi o hizmetin kendisi ile ilişkili olanı. Daha belirli bir ifade ile bir talep, önce talep olarak ele alınacak ve ona ilişkin bütün araştırma ve tetkikler yapılacak, lüzumlu formaliteler tamamlanacak, gereği düşünülecek ve sonuçlandırılmasını müteakip vatandaşa neticesinden bilgi verilecektir. Ayrıca bu hizmette o İdarî kuruluşun bünyesi icabı işlerin ikmalî ve bizzat kuruluşun kendi kendisini idame için ifa edeceği hizmetleri vardır. Bütün bunlar aynı kadro ile yapılacaktır. Günün her saatinde bizzat müracaatçı ile yüz yüze olmak, ona cevap vermek ve hep onun taleplerde meşgul olmak yukarıda izahını yaptığımız hizmetlerin bazı safhalarını ihmal etmeyi gerektirecektir. Şu halde talepler belirli zaman içinde alınmalı geriye kalan çalışma saatleri içinde de bu taleplerle bunlara ilişkin sair hizmetlerin ve kuruluşun kendi bünyevî işlerinin neticelendirilmesine imkân bırakılmalıdır. Sabahtan akşama kadar hiçbir kayda lüzum olmadan gelip gitmek, sorup soruşturmak zaten fazla olan yükü daha da artırmaktan başka bir şeye yaramamakta her iki tarafın üzülmüne hatta zaman zaman kırılmasına sebep olmaktadır.

B) Vatandaşların haklarına rıza göstermeleri - yersiz ve sebepsiz diren memeleri baskı yoluna gitmemeleri ve anlayış göstermeleri:

Memurun hizmet ifa ederken bağlı olduğu usul ve kuralların bulunduğu, bunların amir hükümlerinin noksansız ikmal edilmesi gerektiğinin bilinmesi ve ağır hizmet ve sorumluluk yükü altında olan memura yardımcı olmak gerektiğinin bilinmesi gerekir.

C) Karşılıklı saygı ve hürmet: Hizmet ifa edenin saygı kurallarına riayet ettiği kadar muhatabın da memura, yetki ve salahiyetlerine hürmet duyması gerekir.

D) Sorumsuz kişilerin işe yersiz müdahalelerde bulunmaları:

Böyle bir durumda memurun hizmetini ifası imkânsızlaşmaktadır.

Söz gelimi güzergâhı gösteren levha ve biletçinin devamlı ikazlarına rağmen vasıtaya binmekte ısrar eden sonradan vasıtanın arzuladığı yere gitmediğini anlayan bir kimsenin kendi kusuru neticesi yanlış bindiği bu vasıtada bilet ücreti ödememekte direnmesi ve bu halin sorumsuz diğer bazı yolcularca da desteklenmesi halinde sorumlu biletçinin hizmet ifasında uğrayacağı zorluğu düşünmelidir.

E) Bazı kimselerin farklı işlem talepleri ve tehdit: Bazı kimselerin sahip buldukları imkânlar dolayısı ile farklı işlem istedikleri ve hatta ilgili memuru bu husus için tehdit dahi ettikleri görülen şeylerdendir. Bu durum zaman zaman vatandaş memur münasebetlerini üzücü sonuçlara götürmektedir.

F) Personel yetersizliği: Gerçekten bazı bürolarda çok fazla iş hacmine karşılık pek az sayıda personel bulunmakta ve vatandaş hizmetinde bu yüzden gecikmeler olmaktadır.

G) Teminat yokluğu: En geniş anlamı ile gerek İdarî gerek hukuki teminat yokluğu ayrı bir problemdir. Memuru çeşitli tertip ve tesirlerden koruyacak onun vekar ve prestijinin zedelenmesini önleyecek, meslek hayatını, kanuni hak ve menfaatlarını garantiye alacak önemli bir konudur. Bunun yokluğu neticesi memurda vatandaşa muhatap olmadan kaçınma veya kesinlikle iş görmeden imtina sorumluluktan kaçma arzusu yaratabilir.

H) İyi bir iş ve personel plânlaması yapılması ve usul ve formalitelerin basitleştirilmesi: Kuruluşun bünyesi ve iş hacmi göz önüne alınarak işler ve yapılacak işlere göre personel iyi bir tetkik sonucu görev yerlerine yerleştirilmeli ve taşıyabilecekleri kadar yükte çalıştırılmaları ile basitleştirilmiş usul ve formalitelerle işin yapımına sürat verilmelidir. Bazı yerlerde sıkışıklık varken diğer yerlerde işsizlikten sıkılan personel bulundurulmaması böyle bir tetkikle mümkün olur.

İ) Yetki ve sorumluluk hudutlarının ve iş sürelerinin kesin bir şekilde belirlenmesi: Neyin, kimin, ne dereceye kadar, ne kadar zaman zarfında, neyi, nasıl yapacağını kesin ve belirli şekilde programlaştırılması ve tâyin edilmesi önemlidir.

J) Bölümler arası sıkı iş birliği: Hizmetin veya işin hususiyeti icabı birden ziyade bölümün aynı konunun farklı yönlerine eğilmesi gerekebilir. Bu bölümler arasında işin tümünün süratle gerçekleştirilebilmesi için sıkı bir işbirliği kurulması gereği vardır.

K) Tesirli bir denetleme: Tıkanıklığın veya gecikme sebeplerinin hemen görülebilmesi ve aksaklığı doğuran sebeplerin izalesini temin edecek bir denetleme sistemi gereklidir.

B Ö L Ü M : 3

VATANDAŞ MEMUR MÜNASEBETLERİNİ DÜZENLEME SORUMLULUĞU

1) G İ R İ Ő :

Vatandaş memur münasebetlerinin önem ve yerini, şekillerini ve iki yönlü bir münasebet olduğunu belirlemeye gayret ettik. İzahlardan da anlaşılacağı veçhile konu bir yönü ile genel idare politikasına diğer bir yönü ile personel idaresinin önemli bir yanma temas etmektedir.

2) VATANDAŞ MEMUR MÜNASEBETLERİNİN DÜZENLENMESİ BAKIMINDAN MEMUR NELERE DİKKAT

ETMELİDİR:

İyi münasebetler tesisi için memurların bazı ufak noktalara dikkat etmesi ona bu hususta başarının yollarını açacaktır. Bu önemli noktaları en genel esasları içinde şöyle sıralamak kabildir.

(i) Memur vatandaşı hizmetle yükümlü olduğunu hiç hatırlından çıkarmamalı ve tutum ve davranışlarında bunu göstermeli ve buna göre hareketlerini ayarlamalıdır.

(ii) Kendisini vatandaşın yerine koyarak bilgi isterken, iş takip ederken vatandaşın içinde bulunduğu durumu takdir etmelidir.

(iii) Hoş görür olmayı, geniş yürekli olmayı, sabırlı ve nazik ve güler yüzlü olmayı itiyat edinmelidir.

(iv) Her durum ve işteki ve kişilerin içinde bulunduğu farklı durumları kavrayabilmelidir.

(v) Vatandaşı belirli şekilde davranmaya sevk eden amilleri anlayabilmelidir.

3) BU BAKIMINDAN AMİRLERE DÜŞEN GÖREV:

Bu konuda amirlere düşen görevin önemini ayrıca belirlemeye lüzum olmadığı kanaatindeyiz. Şu halde amirlerin bu bakımdan görevlerini kısaca sıralamakla yetinelim;

(a) Maiyetindekilerin vatandaşlara hor muamele edip etmediklerini zaman zaman kontrol etmek.

(b) Vatandaş dert, dilek ve şikâyetlerine lâıyk olan önemin verilip verilmediğini kontrol etmek.

(c) Yapılan işler sırasında vatandaşta «memurlarda zorluk çıkarmaktan zevk duydukları» yollu bir intiba uyanıp uyanmadığım araştırmak ve böyle bir intiba varsa izale etmek veya çareler aramak.

(d) Hizmetin ifası için bekleme sürelerini saptamak ve kısaltma çarelerini aramak.

(e) Bu sürenin nasıl kullanıldığının vatandaşlar tarafından bilinip bilinmediğini araştırmak, fuzuli bekletilmediklerinin vatandaşlarca bilinmesini temin.

(f) Vatandaşlara herhangi bir şekilde yanlış malûmat verilip verilmediğini kontrol ve yanlışlıklar varsa önleme tedbirleri.

(g) Maiyetinin vatandaşları ilgileri bakımından doğru istikametlere yöneltecek şekilde bilgi ile donatıp yetişmelerini temin etmek.

(h) Memurların haksız muamele, tesir, tazyik ve tehditlere maruz kalmalarını önlemek.

(i) işin gecikmesini önleyici tedbir ve çareler arayıp bulmak, teklif ve tatbik etmek.

(j) Benzeri sair hususlar.

4) GENEL İDARİ POLİTİKAYI TESBİT - TAYİN VE TATBİKLE GÖREVLİ OLANLARA DÜŞEN İŞ:

Vatandaş memur münasebetlerinin düzenlenmesinde genel idari politikayı tayin, tespit ve tatbikle yükümlü olanlara işin en önemli yanı düşmektedir. Bu genel deyim içine idari en üst kademedeki sorumludan hükümete varıncaya kadar en güçlü icra yetkisini elinde bulunduranlar girmektedir. Bu bakımdan da bunların alacakları tedbirler ayrıca önem kazanmaktadır. Kısaca:

A) İyi bir iş ve personel plânlaması yapmak.

B) Usul ve formaliteleri anlaşılabilir ve kolay tatbik olunabilir hale sadeleştirerek getirmek.

C) Geçici sıkışıklıkların zuhur edebileceği hizmet dallarına personel kaydırılmasına imkân veren seyyali yet tedbirleri koymak.

D) Yetki ve sorumluluk hudutlarını açık ve kesin bir şekilde belirten nizamnameler veya talimatlar yapmak.

E) İş sonuçlandırma sürelerini tayin ve tespit etmek (zaman ayarlaması).

F) Kuruluşlarla aynı kuruluş içindeki bölümler arasında işbirliğini sıkı bir şekilde tayin ve tespit etmek.

G) Tesirli bir denetleme sistemi ve şikâyetlerin tetkik ve sonuca bağlanması usul ve metodunu kurup gerçekleştirmek.

H) Personeli haksız tariz, tesir, baskı ve tehditlerden himaye edici usullerin ve idari tedbirlerin alınmasını gerçekleştirmek.

I) Personel yetersizliğine çare bulmak.

J) Her türlü tesir ve tazyikle farklı işlem yapılmasına engel olucu tedbirler koymak.

K) İş şartlarını, iş yerlerini ve çevrelerini İslah ve düzeltmek (havalandırma - ısıtma - aydınlatma - mefruşat - konfor Vs.) gibi.

L) personelin maaş, izin, emeklilik, hastalık, ölüm ve ailevi problemleri için ferahlatıcı avantajlara sahip kılınmasını temin.

M) Sağlam moral, yüksek prestij gibi değer yargılarına kavuşmalarını temin ve imkânlar sağlamak.

N) Terfî, nakil ve benzeri avantajların sağlam, değişmez ümit verici ve devamlı işler hale getirilmesini temin ve ücrette adaleti (eşit işe eşit ücret) temin etmek.

O) Eşit eğitim şansı ve imkânları vermek, fazla mesailerini kıymetlendirmek.

P) Takdir, para mükâfatı, moral mükâfatları Vs. gibi personel maneviyatlarını yükseltici teşvik edici olgulara gerekli önemi vermek ve bunların değerlendirilmesini temin.

R) Sağlık kontrol ve muayene ve tedavi işlerini çok düzenli bir hale getirmek.

S) Benzeri diğer kolaylık, avantaj ve rahatlık verici tedbirleri almak. Bütün bu tedbirlerle birlikte memurla görevi arasında iyi bir ilişki de kurulmuş ise yüksek moral ve itibarla hizmete davet olunacak memurla vatandaş münasebetlerinin çok iyi bir mecrada cereyan edeceğinden şüphe edilemez.

SONUÇ:

Memur vatandaş münasebetlerini tek yönü ile ele almak hatalı ve haksız bir tutum olur. Az şey verebildiğimiz insandan çok şey beklemenin garabeti meydandadır.

Memur vatandaş hizmetle yükümlü olduğunu unutmamalı davranış, tutum ve hareketlerini bu esasa göre ayarlamalıdır. Memur hükmetmeyecek hizmet görecektir. Toplum karşısı bu bakımdan sorumludur.

Vatandaş memurun hangi şartlar altında görev ifa ettiğini bilmeli memura yardımcı olmalı ve tenkit edebildiği kadar da takdir etmeyi bilmeli ve hizmet ifa edenlerin hukuk düzeni içine sorumluluklarının daima bulunduğunu her zaman hatırlamalıdır.

Memur vatandaş münasebetlerinde hareket noktası karşılıklı iyi niyet, hürmet, sevgi ve güven olmalıdır.

Bütün yetkililer ve bu arada politik alanda hizmet ifa edenler konuyu tek taraflı olarak ele almamalıdır. Bu tutum ilmi tarafsızlık esasına da aykırı düşer.

Konunun tek taraflı ele alınarak aksaklıkların sadece ve yalnız tek tarafa mal edilmesi o tarafta bir kırgınlık, üzüntü ve moral sarsıntı yaratmaktan başka işe yaramaz.

Devlet ve devlete bağlı kuruluşlarda hizmet görenler halka hizmet götürülenler olduğuna göre, halkına ve milletine hizmet etmenin şeref ve sevinci en büyük kazançları olan memurlarda bu yurdun çocuklarıdır. Herhangi bir düşüncenin tesiri altında tek taraflı olarak yalnız ve sadece her şeyin vebalini memurda aramak bu yönden de biraz haksızlık olacaktır.

Bütün bu gerçekler ışığında konu iki yönü ile ele alınarak gerekli sistem kurulup taraflara haklarının tam olarak teslim olunması genel idare politikasının yurt yararına gelişip azami istifadenin sağlanmasını temin edecektir.

MALİ UYUŞMA MESELESİ

Yazan: Fikret TOKSÖZ

Küre Kaymakamı

İÇİNDEKİLER

I.BÖLÜM

Malî Uyuşma

(Malî Tevzin)

Kavram

Malî Uyuşmanın Kapsamı

Malî Uyuşmayı Gerekli Kılan Nedenler

Malî Uyuşmanın İlkeleri

Gelirlerin Paylaşılmasında Sistemler

Bölüşülecek Gelirler

Devlet Vergilerinden Pay Verme Usulleri Devlet Yardımları

II. BÖLÜM

Türkiye’de Bugünkü Durum

Köy İdaresi

Belediye İdaresi

İl Özel İdareleri

Malî Uyuşma Meselesi

III. BÖLÜM

Mali Tevzin Kanunu Tasarısı

Mali Tevzin Kanunu Tasarısı Tasarının Mali Uyuşma Anlayışı Olağanüstü İşler Gelirlerin Bölüşülmesi Emlâk Vergisinin Bölüşülmesi Sonuç

GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN KONUSU:

Araştırmamızın konusu, Türkiye’de mali uyuşma meselesidir. Devletle mahalli idareler arasında görevlerin ve gelirlerin paylaşılması, mahalli idareler mâliyesinin çözümü en zor konularından birisidir. Memleketimizde, mahalli idare birimi olan köy, belediye ve il özel idarelerinin dayandıkları mevzuat çok eskidir. Bu mevzuatımızın, yeni Anayasanın ışığı altında değiştirilme zarureti vardır.

Mahalli idarelerimiz, özellikle belediyelerimiz, son yıllarda kanunlarla kendilerine verilmiş görevleri yerine getiremedikleri için devamlı şekilde şikâyetlere muhatap olmaktadır. Köylerden şehirlere akın, özellikle belediyelerimiz için yeni problemler doğurmuştur. Artan nüfusun yarattığı meseleleri çözümlenecek gelirlere sahip olmayan belediyelerin, yeniden tam bir mali uyuşma düzeni içinde tanzimi gerekmektedir.

İşte, bu yazıda mali uyuşma kavramı açısından devletle mahalli idareler arasındaki ilişkileri incelemeye çalışacağız. Devletle mahalli idareler arasındaki ilişkileri düzenleme zarureti ile yeni tasarılar hazırlanmış bulunmaktadır. Türkiye de bugünkü sistemi inceledikten sonra, bu yeni tasarıların üzerinde duracağız.

Mali uyuşma meselesinin incelenmesinde yararlandığımız başlıca kaynak, hocamız sayın İ. Hakkı Ülkmen’in «Mahalli idareler mâliyesi dersleri» kitabı olmuştur. Türkçede bu kaynaktan başka da, bu me-

seleyi etraflı surette inceleyen kitap yoktur. Bu arada, Malî Tevzin Kanunu Gereğesinden de istifade olunmuştur.

Yazı, üç bölümden ibarettir. I. Bölümde, malî uyuşmanın ne olduğu üzerinde durulmuş, II. Bölüm Türkiye'deki mevcut düzene ayrılmış, III. Bölümde ise Malî Tevzin Kanunu Tasarısı incelenmiştir.

I.BÖLÜM

Malî Uyuşma

(Malî Tevzin)

Kavram:

Mahallî idare birimlerinin ortaya çıkışı bilindiği gibi pek eskidir. İnsanların, toplu halde yaşamağa başladıkları ilk zamanlardan beri, o mahalde oturanların ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere teşkilatlandıkları bilinmektedir. Bunlara en güzel örnek, eski Atina şehir devletleridir. Bugünkü anlamda, modern sosyal hukuk devletin ortaya çıkışı yeni bir olaydır. Millî, bağımsız devletlerin ortaya çıkması ile birlikte, mahallî idarelerle merkezi devlet arasındaki siyasi, İktisadî, malî ve İdarî ilişkilerin düzenlenmesi sorunu ortaya çıkmıştır.

Mahallî idarelerle devlet arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi uzun zaman ihmal edilmiş bir problemdir. Devletle mahallî idareler arasındaki malî ilişkilerin düzenlenmesi ancak, modern amme mâliyesi anlayışı ile birlikte zamanımızda ciddi olarak ele alınmıştır. Bu problem üzerinde daha çok Almanya'da durulmuştur. Bismark zamanından beri, malî ilişkilerin düzenlenmesi meselesi ele alınmışsa da, meselenin halli Birinci Dünya Harbinden sonra mümkün olabilmıştır. 1923 yılında bu konuda Almanya'da bir kanun çıktığını görüyoruz.

Mahallî idarelerle devlet arasındaki malî ilişkilerin düzenlenmesine «Malî Uyuşma» denilmektedir. Dilimizde bu terim karşılığı çeşitli deyimlerin kullanıldığı olmaktadır. Malî tevzin, malî denkleşme, malî uzlaşma gibi. Malî uyuşma kavramı önce Almanya'da kullanılmıştır. Bu kavrama Almanca'da «Finanzausgleich», Fransızcada «Compromis fiscal», İngilizcede ise «Intergovernmental fiscal Revations» denilmektedir. (1)

¹ Ülkmen, İsmail Hakkı. Mahallî İdareler Mâliyesi. S.B. Fakültesi yayım. Ajans Türk Matbaası, Ankara 1960 S. 36

Bugünkü devlet düzeni içerisinde, bazı mahallî toplumsal ihtiyaçları giderme ödevi mahallî idarelere verilirken bunlardan doğacak kamu yüklerini karşılayacak imkânların da bu idarelere sağlanması gerekir.

Görevlerin devletle mahallî idareler arasında dağıtılmasına kargı, kamu kaynaklarının da bu idareler arasında bölüştürülmesi gerekecektir. Bu anlamda malî uyuşma, kamu mâliyesinin ve millî ekonominin birliği ve bütünlüğü ilkesine dayanır.

Malî uyuşma problemini çözümlenmek, özellikle federal devletler için büyük güçlükler göstermektedir. Aslında, malî uyuşmadan daha çok federal devletlerde söz açılabilir. Bu devlet şeklinde malî uyuşma üçlü bir özellik gösterir. Kamu kaynaklarının federal, federe ve mahallî idareler arasında paylaşılması gerekmektedir. Bu bir anayasa meselesi olmaktadır. Bu üçlü kamu idareleri arasında bir pazarlık, bir uzlaşma söz konusudur. Tek devletlerde ise, malî uyuşma teriminin ifade ettiği anlamdan çok, merkezi devlet organı olan Millet Meclisinin tek taraflı kararlarından söz açılabilir. (2)

Malî Uyuşmanın kapsamı:

Malî uyuşma ile kastedilen yalnızca malî ilişkilerin düzenlenmesi midir? Yoksa devletle mahallî idareler arasında malî ilişkileri düzenlemek için görev ve hizmetler arasında da, bir düzenleme yapmak gerekecek midir? Bu soruların cevapları nazariyede münakaşalıdır. Bir kısım yazarlar, malî uyuşmayı dar anlamda kabul ederek, yalnızca kaynakların bölüşülmesinden söz açmaktadırlar. Buna karşı olanlar ise, malî uyuşmanın her şeyden önce bir hizmet ve görev paylaşması olduğunu belirtmektedirler. Bunlara göre, Devletle mahallî idareler arasında bir yandan görev ve hizmet bölüşmesi yapılırken, öte yandan da bu görev ve hizmetlerin gerektirdiği giderleri karşılayacak gelirlerin paylaşılması, gerçek anlamda bir malî uyuşma demektir.

Bu nazarî tartışmaların yanında uygulamada durum nedir? Türkiye için geniş anlamda bir malî uyuşmadan söz açmak zordur. Mahallî idarelerin kanunlarla kendilerine verilen ödevleri yerine getirmemesi memleketimizde tam bir malî uyuşmanın olmadığı göstermektedir. Genellikle, mahallî idarelerimiz kendilerine verilen görevleri yerine getirebilecek malî imkânlara sahip değildir.

Malî uyuşmanın kapsamının ne olacağını yeni anayasamız açıkça göstermiş bulunmaktadır. Anayasamızın mahallî idarelerden bahseden 116. maddesi şöyle demektedir.

«Mahallî idareler il belediye veya köy halkının müşterek mahallî ihtiyaçlarını karşılayan ve genel karar organları halk tarafından seçilen kamu tüzel kişileridir.

Mahallî idarelerin merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.»

Anayasamızın bu ifadesinden anlaşılmaktadır ki, malî uyuşma devletle il, belediye ve köy gibi bütün mahallî idare birimleri arasında bahis konusudur. Çoğu zaman malî uyuşma kavramı devletle belediyeleri içine alan şekilde anlaşılmaktadır. Türkiye için malî uyuşmanın il ve köyleri de içerisine alması gerekmektedir.

Anayasamızın yukarıdaki maddesinin son fıkrasına göre, malî uyuşma geniş anlamda uygulanacaktır. Böylece, bugüne kadar bir varlık gösteremeyen mahallî idarelerimiz yüklendikleri görevlerle orantılı gelire kavuşmuş olacaklardır. Anayasamızın bu hükmü karşısında bugün Türkiye’de bir malî uyuşmanın varlığından söz açılmaz.

Malî uyuşmayı gerekli kılan nedenler:

Devletle mahallî idareler arasında, malî ilişkilerin düzenlenmesini zorunlu kılan nedenleri bir kaç grupta inceleyebiliriz:

a. Devletle mahallî idarelerin aynı kaynaktan faydalanması: Malî uyuşma kavramının izahından da anlaşılacağı gibi, devlet ve mahallî idareler kendilerine verilen görevleri yerine getirebilmek için malî imkânları, aynı kaynaktan sağlamak zorundadırlar. Amme hizmetlerini yürütmek için harcanan paralar, millî gelirden karşılanmaktadır. Bu amme idareleri için gerekli malî imkânlar vergilendirme yoluyla karşılandığından dolayı ortaya karışık meseleler çıkacaktır. Vergiler, Fertlerden, İktisadî teşebbüslerden ve servetten alınacaktır. Bu kaynaklardan iki idare tarafından vergi alınması, vergi politikası ve sosyal politika bakımlarından sakıncalı olacağı gibi, İktisadî gelişmeyi de köstekleyebilir. Bütün bu sakıncaları önlemek için esaslı bir malî düzenleme gereklidir.

b) Amme hizmetlerinde eşitlik sağlama meselesi: Bir memleket içerisinde, idari sınırlarla birbirinden ayrılmış mahalli idarelerin hepsi aynı kanuna tabidir. Nüfusu, yüzölçümü, İktisadî durumları çok farklı mahalli idareler, aynı kanuna göre elde ettikleri gelirlere göre bulunduğu mahalle hizmet sağlamak zorundadır. Nüfus yoğunluğu fazla iktisaden gelişmiş bölgeler daha çok gelir sağlayacakları için, bu bölgelerdeki idareler diğerlerine nazaran daha geniş hizmet görme imkânına sahip olacaklardır. Ayrıca, az nüfuslu, iktisaden yeter derecede gelişmemiş bölgelerdeki mahalli idareler, aynı seviyede hizmet görebilmek için bu bölgelerde oturan vatandaşlara daha büyük mükellefiyetler yüklemek zorunda kalacaklardır.

Mahalli idareler arasındaki bu eşitsizlikleri gidermek için, elde edilen gelirlerin belli ölçülere göre dağıtılması gerekir. İktisaden zengin bölgeler, fakir bölgelere yardım yapar. Bütün bu tedbirlerin sağlanması bir malî uyuşma meselesidir. Demek oluyor ki, mahalli idarelerin hizmetlerinde eşitlik sağlayabilmek için sistemli bir malî uyuşmayı gerçekleştirmek gerekmektedir.

c) Mahalli idarelerin devlet kudreti karşısında korunması: Yukarda kısaca değindiğimiz gibi, mahalli idarelere karşı her bakımdan üstün durumdadır. Mahalli idareler, çok defa devletin yasama organının tespit ettiği kanunlar çerçevesi içerisinde iş görmek zorundadır. Devletin bu çok üstün yetkileri karşısında, mahalli idareleri de etkili kılmak için, devletle mahalli idareler arasında bir iş bölümü yapılması gerekmektedir. Mahalli idarelere görevleri ile orantılı yeter gelir sağlanmalıdır. Mahalli idarelerin korunması ortaya bir malî uyuşma meselesi çıkarmaktadır. Nitekim yeni anayasamız da bunu ön görmüştür.⁽³⁾

Malî uyuşmanın ilkeleri:

Yukarda, malî uyuşmanın kapsamını belirtirken tam bir malî uyuşmanın hizmetlerin ve bu hizmetlerin gerektirdiği malî imkânların düzenlenmesiyle mümkün olabileceğini söylemiştik. Malî uyuşma icabı iki cepheli bir mesele olmaktadır. Önce, kamu hizmetleri devletle mahalli idareler arasında paylaşılmakta, sonra da idarelere yeter gelir sağlanmaktadır.

Malî uyuşmanın bu ikili mahiyetine göre, düzenleme yapılırken bazı ilkelere uymak gerekir. Bu ilkeleri iki grupta incelemek doğru

³ Ülkmen, İsmail Hakkı. a.g.e. S. 38 ve devamı.

olur. Kamu hizmetlerinin paylaşılmasında şu ilkelere uymak zorunludur:

- a. Devletle mahallî idarelerin paylarına düşen hizmetleri, açık ve kesin olarak belli edilmelidir.
- b. Hizmetlerin bölüşülmesinde sadelik sağlanmalıdır. Devletin ve mahallî idarelerin göreceği hizmetleri bir biri içerisine girmemelidir.
- c. Kamu hizmetleri, hizmeti en iyi görebilecek idareye verilecek şekilde paylaşılmalıdır.

İyi esaslara oturtulmuş hizmet bölüşülmesi yapıldıktan sonra bu hizmetlerin gerektirdiği malî kaynakların da belli ölçülere göre dağıtılması gerekir. Gelirlerin paylaşılmasında şu ilkelere uymalıdır:

- a. Paylaşılan hizmetlere göre, her kamu idaresi yeter gelire kavuşturulmalıdır.
- b. Bu gelirler sağlanırken, vergi mükellefleri aşın veya mükerrer olarak vergilendirilmemelidir.
- c. Gelirlerin paylaşılması sırasında boşluklar kalmamalıdır.
- d. Mahallî idareler arasında eşitlik sağlayacak şekilde, malî uyuma sistemi bir elastikiyet ve seyyaliyete sahip olmalıdır. (4)

Gelirlerin paylaşılmasında sistemler:

Devletle mahallî idareler arasında gelirlerin paylaşılmasında başlıca iki sistem vardır. Bunlardan birincisi, mahallî idarelerin gelirlerini tamamen serbestçe tespit ettikleri bağımsızlık sistemi, ikincisi ise, aksine mahallî idarelerin gelirlerini tespit hususunda hiç bir tasarruf yetkisine sahip olmadıkları bağımsızlık sistemidir. Bu iki sistemin bağdaştırıldığı üçüncü bir sistem de, karma sistemdir.

Gelirlerin paylaşılmasında uygulanan bu sistemleri biraz daha yakından görelim.

- a. Bağımsızlık sistemi: Bu sistemde mahallî idareler, devletten bağımsız olarak kendilerinin tasarruf edebileceği gelirlere sahiptir.

Mahallî idarelerin, gerek hizmetlerin yerine getirilmesinde, gerekse bu hizmetlerin gerektirdiği gelirler hususunda geniş yetkileri vardır.

⁴ Ülkmen, İsmail Hakkı. a.g.e. 42 ve devamı

Bu bağımsızlık, gelirlerin tahakkuk ve tahsiline kadar geniş olmaktadır. Ancak, günümüzde bağımsızlık sistemi bu kadar mutlak ve kesin değildir. Bağımsızlık sisteminden bugün kısmen dönülmüştür.

Bu sistem, esas itibariyle Anglo - Sakson memleketlerinde uygulanmaktadır. Bu ülkelerde dahi, son zamanlarda siyasi ve iktisadi düşüncelerle bu sistemden dönüşler yapılmıştır. Mahallî idarelerin gelirleri yetmediği için, bu ülkelerde mahallî idarelere devlet bütçesinden yardımlar yapılmaktadır. Memleketimizde, köy idareleri bu sisteme güzel bir örnek teşkil ederler. İleride de değineceğimiz gibi, köylerimiz kendilerine mahsus kaynaklardan gelir temin etmektedirler.

b. Bağımlılık sistemi: Bu sistemde, gelirler bazı küçük mahallî vergi ve harçlar hariç, devlet tarafından toplanılmaktadır. Devlet tarafından toplanan gelirlerden belli ölçülere göre, mahallî idarelere pay verilmekte veya yardım edilmektedir. Devlet gelirlerinden mahallî idarelere gelir ayrılması, mükerrer vergileme veya munzam kesir gibi çeşitli şekillerde yapılmaktadır. Bunlardan ayrı olarak devlet bütçesine konan ödenekler yoluyla da, mahallî idarelere yardımlar yapılmaktadır.

Bağımlılık sisteminin, mahallî idare muhtariyeti ve demokratik anlayışla bağdaşamayacağı açıktır. Bu sebeple, bağımsızlık sisteminin kat'î şekilde uygulanması bahis konusu değildir. Bu sistem, Angola - Sakson ülkeleri dışındaki bütün Avrupa memleketlerinde uygulanmaktadır. Türkiye'de belediye idareleri, bu sistem için tipik bir örnektir.

c. Karma sistem: Yukarıdaki izahların tabii bir sonucu olarak her iki görüşü bağdaştıran karma sistemde, mahallî idarelere nispeten verimli bir kaç otonom vergi bırakılmakta ve bunun yanında bu idarelere, devlet gelirlerinden gerekli paylar verilmektedir. Devlet bütçesinden de yardımlar sağlanmaktadır. Böylece mahallî idarelerin muhtariyeti korunarak, bağımsızlık sisteminin sakinlerini giderilmektedir.

Bölüşülecek gelirler:

Mahallî idarelere bırakılacak gelirleri, o memlekette uygulanan bölüştürme sistemi ile tam bir malî uyuşmanın sonucu olarak mahallî idarelerle devlet arasındaki hizmet bölüşmesinin derecesi tayin edilecektir. Yukarıda da değindiğimiz gibi, bugün birçok ülkede,

gelirlerin paylaşılmasında karma sistem uygulanmaktadır. Karma sistem içerisinde, mahallî idarelerin gelirleri iki kaynaktan sağlanmaktadır. Bunlardan birincisi, mahallî idarelerin kendi öz kaynakları, ikincisi ise, devletten sağlanan gelirlerdir.

Mahallî idareler hangi vergilerin bırakılması gerektiği hususunda, meşhur Von Miguel nazariyesi bir çıkar yol göstermektedir. Çok eski bir nazariye olmakla beraber, Von Miguel'in nazariyesinden mahallî idarelere bırakılması gereken vergiler konusunda önemli sonuçlar çıkarılmıştır. Von Miguel'e göre, iyi bir malî teşkilâtta şahsî vergiler devlete verilmeli, aynı vergiler de mahallî idarelere bırakılmalıdır. Gerçekten de, şahsî vergilerin devlete verilmesinde çeşitli yararlar bulunmaktadır. Bu vergiler daha randımanlıdır. Devlete yeterli gelir sağlayabilir. Mahallî idarelerin hizmetlerinden daha çok o mahalde oturanlar faydalandığına göre, mahallî çevre ile doğrudan doğruya malî ilişki kurabilen kaynaklardan vergi almak doğru olur. Bu özellikte dört kaynak vardır. Bunlar sırasıyla emlak mülkiyeti, mesleki faaliyet, ikamet ve eğlencedir. (5)

Mahallî idarelere bu kaynaklardan sağlanan gelirler, mahallî idarelerin yerine getirmek zorunda oldukları çok çeşitli hizmetleri yürütmeye yetmemektedir. Bu kaynaklardan elde edilen vergiler genellikle verimi düşük, masrafı yüksek vergilerdir. Birçok ülkede, mahallî idareler, kendi öz kaynaklarından elde ettikleri gelirler, mahallî hizmetleri yürütmeye yetmediği için devletten de çeşitli şekillerde gelirler sağlamaktadır. Bu şekilde mahallî idarelerin devlet gelirlerinden yardım elde etmesi, bir bakıma o mahalden doğan ve o bölgede sağlanan malî hasıllardan pay alması demektir. Mahallî idareler, böylece devletten kendi haklarını almış olurlar.

Devlet vergilerinden pay verme ve dağıtma usulleri:

Öz kaynaklarından elde ettikleri gelirler, mahallî idarelere yetmediği için devlet vergilerinden bu idarelere pay verilmektedir. Öyle ki mahallî idarelerin öz kaynaklarından elde ettiği gelirler, devlet vergilerinden aldıkları paylardan daha az tutmaktır. Böylece mahallî idareler malîyesinde, devlet vergilerinden elde edilen payların önemi çok artmış bulunmaktadır.

Devlet vergilerinden, mahallî idarelere hangi usullere göre pay verilmesi gerektiği tespit etmek, tam bir malî uyuşma sistemi içeri-

⁵ Ürkmen, İsmail Hakkı, a.ge. S. 151

sinde ele alınmaktadır. Devlet vergilerinden çeşitli usullere göre mahallî idarelere pay verilmektedir. Bu usulleri şöylece sıralayabiliriz: Munzam vergi usulü, munzam kesir usulü, vergilerden pay verme usulü (tek tek veya toplam vergi gelirinden pay verme) bu usulleri kısaca görelim.

a. Munzam vergi usulü: Bu usulde, mahallî idarelerin devlet vergilerine matrah olan İktisadî değerler üzerinden, belli oranları aşmamak suretiyle kendi adlarına vergi tarh etme yetkileri vardır. Bu yetkinin, hangi vergilere ve ne oranda kullanılacağı kanunlarla düzenlenir. Mahallî idarelerin karar organları, kendilerine tanınmış limit içerisinde vergi oranını tespit ederler. Devlet tespit edilmiş bu orana göre vergiyi tarh ve tahsil ederek mahallî idareye verir.

b. Munzam kesir usulü: Bu usulde, mahallî idarelerin, belli bazı vergilerine geliri kendisine verilmek üzere ek vergi yükleme yetkisi vardır. Kesre konu olacak vergi ve kesrin miktarının kanunla düzenlenmesi gerekir. Munzam kesire göre toplanan vergiler, devlet tarafından mahallî idarelere verilir.

c. Pay verme usulü: Yukarıda kısaca belirttiğimiz her iki usul de bugün terkedilmiş bulunmaktadır. Bunların terkedilme sebeplerini anlatmayacağız. Günümüzde, modern malî uyuşma anlayışı içerisinde daha çok vergilerden mahallî idarelere pay verme usulü üzerinde durulmaktadır. Bu usulde, pay verilecek vergiler devlet tarafından toplanarak, bu toplamda mahallî idarelerin payına düşen miktar bu idarelere ödenmektedir. Paylar, teker teker her vergi için ayrı olarak tespit edildiği gibi, toplam vergi hasılatı üzerinden de hesaplanmaktadır.

Dağıtılacak vergiler ve uygulanacak pay oranları, munzam vergi ve munzam kesir usulünde olduğu gibi kanunla tespit edilmekte, ancak mahallî idarelerin bu konuda herhangi bir yetkisi bulunmamaktadır. Pay verme usulünde, payların dağıtılması ile ilgili olarak iki şekil uygulanmaktadır. Bunlar direk usul ve müşterek fonlar usulüdür.

Direk usulde, pay verilecek vergilerin, bir mahallî idare sınırları içerisinde toplanan miktardan bir kısmı o mahallî idareye verilmektedir. Bu şekilde mahallî idarelere verilen paylar, o mahallî idarede oturan vatandaşların malî gayretlerinin bir ürünü olmaktadır. Bu dağıtma şeklinde, zengin yerler kazançlı, fakir bölgeler zararlı çıkmaktadır.

Müşterek fon usulünde ise, verginin nerede toplandığına bakılmayarak pay verilecek vergilerden ayrılacak miktarlar, merkezde bir fonda toplanmakta ve bu fondan belirli ölçülere göre dağıtılmaktadır. Böylece, mahallî idareler arasında eşitlik sağlanmış olacaktır.

Devlet yardımları:

Mahallî idarelerin gelirlerinin yetersizliği karşısında, bu idareleri yeterli gelirlere kavuşturmada, önemi günden güne artan bir kaynak da devlet yardımlarıdır Devlet yardımları, devlet bütçesine konulan ödeneklerden, mahallî idarelere ödeme yapmak suretiyle olmaktadır. Devlet yardımı ile devlet vergilerinden pay verme, esas itibarıyla aynı mahiyette yardımlardır. Ancak aralarında bazı önemli farklar bulunmaktadır. Pay verme usulünde, pay verilecek vergiler ve payın miktarı kanunla tespit edildiği için bu yolla elde edilen gelirler sert bir mahiyet taşır. Devlet yardımları ise, bütçeye konan ödenekler yoluyla gerçekleştirildiği için seyyaliyete sahiptir.

Devlet yardımı iki şekilde yapılmaktadır. Devletçe yapılan yardım, belli bir harcama yeri gösterilmeden mahallî idarelerin malî güçlerini artırmak, gelir yetersizliklerini gidermek, devlet müdahalesi dolayısıyla azalan gelirlerini tamamlamak veya vergi yükü eşitliğini sağlamak amacıyla yapılıyorsa, bu yardım şekilde Dotasyon denilmektedir. Devlet tarafından belli bir hizmete sarf edilmek için yapılan yardımlara ise, Sübvansiyon denilmektedir. Sübvansiyon, mahallî idarelerin olağanüstü giderlerini karşılamak için yapılır.

Devlet yardımıyla, devletle mahallî idareler arasında iyi bir iş birliği sağlanabilir. Devlet, bu yardımlarla mahallî idarelerin çalışmalarına yön verebilir. Bu şekilde sağlanan kontrol İdarî vesayet yoluyla sağlanan denetimden daha etkilidir. Bazı yazarlar da, devlet yardımlarını bu özelliklerinden dolayı gizli bir vesayet sistemi olarak nitelemişlerdir. Devlet, verdiği yardımların kullanılış yerlerini ve şekillerini kontrol edeceği için, bu sistem mahallî idare muhtariyetini daraltıcı mahiyettedir.

Devlet yardımlarına karşı ileri sürülen bu tenkitlere rağmen mahallî idarelerin gelirleri arasında, devlet gelirlerinden verilen yardımların önemi artmaktadır. (6)

⁶ Ülkmen, İsmail Hakkı, a.g.e. S. 167 ve devamı

II. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE BUGÜNKÜ DURUM

Buraya kadar, mali uyuşmadan ne anlaşılması gerektiğini incelemeye çalıştık. Bu anlatılanlar karşısında, memleketimizde tam bir mali uyuşmanın varlığından söz açmak zordur. Mahalli idare birimlerimizin her birinde uygulanan sistem farklı olduğu gibi, devletle mahalli idareler arasında sistemli bir görev paylaşması da yoktur. Mahalli idarelere yüklenen görevler, sistemli bir uyuşmanın gereklerine göre değil, zamanın icaplarına uygun olarak düzenlenmiş — X tir. Bunun yanında, mahalli idarelerimizin gelirleri de görevleriyle orantılı değildir. Mahalli idarelerimiz, bu yüzden istenileni yapamamaktadır.

Mahalli idarelerimizin işleyişini ve gelirlerini daha yakından görmekle, Türkiye'de durumun ne olduğunu anlamak mümkün olacaktır. Mahalli idarelerimiz Köyler, Belediyeler ve İl özel idarelerinden ibarettir. Şimdi sırasıyla bu idareleri kısaca inceleyelim.

Köy İdaresi:

Türkiye'de köy tabii bir idari birimdir. Uzun gelenekleri XX vardır. Ancak, köylerimizin tüzel kişiliğe sahip bir mahalli idare X birimi haline gelmesi yeni bir olaydır. Köylerimiz Cumhuriyet'ten X sonra tüzel kişiliğe sahip olmuşlardır. 1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanunu, köyleri tüzel kişi olarak tanımlamaktadır. Bu kanun, köylerimizin görevleri ve gelirlerini belirtmiştir. Köylerin, bu kanunla yüklendikleri görevler; köy yolu yapımından, cami yapımına, su getirmeye kadar çok değişik mahiyettedir. Köyün kalkındırılması, imarı bu kanunla köy tüzel kişiliğine bırakılmıştır. Köyler yöre v yönünden X çok ağır yük altındadır. Köylere bu kanunla tahsis edilen gelirler ise, görevleriyle orantılı değildir. Köye yalnızca mahalli gelirler sağlanmıştır. Devlet gelirlerinden pay verilmemektedir. Köylerde tam anlamıyla bağımsızlık sistemi uygulanmaktadır.

Köylerimize tahsis edilen gelirler şunlardır; Salma, İmece, Resim, Harç ve Hasılat, Asker ailelerine yardım geliri. Bu gelirlerin özelliklerini kısaca görelim:

- a. Salma: Köy Kanununa göre salma; köy gelirleri, köyün mecburi işlerine ve aylıklı adamların yetmediği takdirde, en yüksek

haddi X 20 lirayı aşmamak üzere köy sakinlerinden veya köyle maddi ilişkisi bulunanlardan hane başına alınan bir vergidir. Kanunla tespit edilen bu 20 liralık sınıır, bugünün ihtiyaçlarına uymamakta dır — X Bu yüzden, salmanın köy gelirleri içerisindeki yeri, büyük bir önem arz etmemektedir. Böyle olmasına rağmen, köy işleri için imceceleri yeterli şekilde sağlanamaması dolayısıyla köy bütçelerinin esasını teşkil etmektedir. Oysa salma kanunda belirtildiği gibi istisnai mahiyette bir gelirdir. Salma iki türlü tahsil edilmektedir. Köylüler salmayı, ürün veya para şeklinde ödeyebilirler.

b. İmece: Türkiye'deki köy hayatının bir özelliği olan imece köylüler arasındaki karşılıklı yardım ve dayanışma fikrinden doğmuştur. Köy işlerinin köylüler tarafından elbirliği ile bedenen görülmesine imece denilir. Maliye ilmi bakımından geri bir usul gibi görünmekte ise de, genellikle az gelişmiş ülkelerin mahalli toplulukları kalkındırmada başvurdukları bir kaynak olarak büyük önem taşımaktadır. Böyle olmasına rağmen, köy işlerinde imeceden yeterince faydalanıldığı söylenemez.

c. Resim, Harç ve Hasılat: Bu bölümde farklı gelirler florada toplanmıştır. Resim ve harçlar, mahalli hizmetlerin görülmesi dolayısı ile alınan vergilerdir. Bu gelirleri şöyle sayabiliriz; Taş ocakları resmi, Hayvan kesim, Hayvan alım-satım resmi, oyun aletleri resmi, ilmühaber harçları, geçiş ücretleri, pazar yerleri resim ve ücretleridir. Hasılat altında toplanan gelirler ise, petrimuvan gelirleri, vakıf ve avarız gelirleri, para cezaları gibi gelirlerdir. Bu grup altında toplanan gelirler, bugün köy bütçelerinde önemli yer tutmaktadır.

d. Asker ailelerine yardım gelirleri: İkinci Dünya Harbinin ortaya çıkardığı bir zaruretten doğmuştur. Harp zamanında kitle halinde askere alma dolayısı ile muhtaç duruma düşenlere yardım yapmak gerekmiştir. Bu ihtiyacı karşılayan bir gelirdir.

Köylerde askere alınanların ailelerine yapılan bu yardım için gelir, iki şekilde sağlanmaktadır. Köylerde yardım, imece yoluyla veya ayniyat verilmesi ile yapılmaktadır. Askere gidenlerin tarlası işlenir, ürünü toplanır. Yardım için bunlar yetmediği takdirde, o yıl dağıtılmış salma miktarını aşmamak üzere mükelleflere tekrar salma da alınabilir. Köyler kendi kaynaklarıyla bu yardımı sağlayamazsa, merkezden İller Bankasında toplanan «asker ailelerine yardım fonundan köylere yardım yapılır. Köy gelirleri içerisinde, ba-

ğimsızlık sistemine istisna teşkil eden bu gelirin, mahiyetinden de anlaşılacağı gibi köy işleriyle direk ilgisi yoktur. Sarf yerleri de bellidir.

Köy Kanunuyla, köy hizmetlerini görmek üzere tahsis edilen gelirler bunlardan ibarettir. Köylerimiz, Köy Kanununun çıkmasından bu yana olumlu çabalar gösterememişlerdir. Köy gelirleri çok yetersizdir. Köy gelirlerin köy hizmetlerine yetmemesi dolayısı ile Köy Kanunu ile köylere bırakılan hizmetlerin bir kısmı devletin uhdesine bırakılmıştır. Bugün köy okulları, ya tamamen devlet tarafından, ya da köylülerin malzeme ve işçilik şeklindeki yardımlarıyla devlet ve köy tarafından ortaklaşa yapılmaktadır. Köy yolları ve içme suyu yapımında da, devletle köyün yan yarıya ortaklığı kabul edilmiştir.

Bu durum karşısında, en küçük mahalli idare birimi olan köy İçin, önce devletle köy arasında ahenkli bir görev paylaşılmasına gidilmesi gerekmektedir' Görevlerin paylaşılmasından sonra da, Anayasamızın 118. cı maddesinin ışığı altında, köyleri yeter gelirlerle donatmak lâzımdır. Bu meseleye, Mali Tevzin Kanunu Tasarısını incelerken yeniden döneceğimiz için, köy idaresini anlatmaya burada son vereceğiz.

Belediye İdaresi:

Belediyelerimiz, köylere nazaran yeni mahalli idare birimleridir. Belediye, 1580 sayılı Belediye Kanununa göre nüfusu 2000 den fazla olan yerlerde halkın isteği üzerine kurulan mahalli idare birimleridir. Ayrıca, il ve ilçe merkezi olan beldelerde nüfusuna bakılmaksızın belediye idaresi kurulmaktadır. Kanuna göre belediye: «Belediye, beldenin ve belde sakinlerinin mahalli mahiyette müşterek ve medeni ihtiyaçlarını tanzim ve tesviye ile mükellef hükmi bir şahsiyettir.»

Bu ifadeden de anlaşılacağı gibi, belediyelerin görevleri çok geniş bir alanı kaplamaktadır. Belediyelerin görevleri mecburi ve ihtiyari, olarak ikiye ayrılmıştır. Belediyenin mecburi görevleri, Belediye Kanununun 15. cı maddesinde uzun uzun sayılmıştır. Kanun bazı işleri, belediyelerin gelirleri ile sınırlamıştır. Daha doğrusu, yıllık geliri kanunda gösterilen miktarları aşan belediyelere yeni görevler yüklemiştir. Belediyelerin bu görevlerinin neler olduklarını saymayacağız Kanunun belediye tanımı, görevlerin ne kadar geniş olduğunu göstermektedir.

Belediyelerimizin gelirlerine gelince, gelirlerin sağlanmasında karma sistem uygulanmaktadır. Bir kısım gelirleri kendi öz kaynaklarından sağlamakta, büyük çapta ihtiyacı olan gelirleri ise, devlet ve il özel idaresi mâliyesine bağlı olarak temin etmektedir. Demek oluyor ki, belediyenin gelirlerini iki kademedede incelemek gerekmektedir. Dış kaynaklardan elde ettiği gelirler, öz kaynaklardan sağladığı gelirler.

I Dış Kaynaklardan Sağlanan Gelirler:

A — Devlet Mâliyesine Bağlı Gelirler: Belediyelerin devlet mâliyesine bağlı olarak sağladıkları gelirler, iki türdür. Bunlardan birincisi, devlet vergilerinden belediyelere verilen paylardır. Diğeri ise devlet yardımlarıdır. Bu gelirleri sırası ile inceleyelim:

a. Devlet vergilerinden verilen paylar: Memleketimizde bugün uygulanmakta olan usul, münferit devlet vergilerinden kanunlarla tespit edilen ölçülerde belediyelere pay verme şeklindedir. Belediyelere pay verilen devlet vergileri şunlardır:

1. Gelir ve Kurumlar Vergilerinden verilen paylar: Belediye gelirleri kanununun birinci maddesine göre, Gelir ve Kurumlar Vergileri toplamının % 5 i belediye payını teşkil eder. Elde edilen gelir «müşterek fon» usulüne göre dağıtılmaktadır.

2. Gümrük resmine munzam belediye payı: Bu pay, gümrük resmi tahsilatından ayrılmayıp, gümrük resmine eklenmiş olan munzam bir vergidir. Türkiye'ye ithal edilen malların gümrük resmine, bu pay % 15 oranında eklenerek ayrılır.

3. Tekel maddeleri gelirinden belediye payı: Bu pay, tekel maddeleri satışının safi gelirinden ayrılır. Safi gelirin % 5 i belediye payını teşkil eder. Genel bütçe tahminlerine göre hesaplanan tekel gelirinden % 5 i, 12 eşit taksitle ayrılarak İller Bankasındaki müşterek fona yatırılır.

4. Akaryakıt İstihsal Vergisinden belediye payı: Devletçe toplanan, madeni akaryakıtlardan alınan istihsal vergisinin % 8 i belediye payı olarak ayrılır. Bu pay da, İller Bankasına yatırılır.

5. Trafik resim ve harçlarından belediye payı: Belediye Kanununa göre, taşıt araçlarına plâka verme ve tescil etme hakkı belediyelere aittir. Ancak, daha sonra çıkarılan bir kanunla, bu görev devlete yüklenmiştir. Belediyenin gelirini azaltmamak için, devlet

tarafından trafik işleri düzenlenirken elde edilen resim, harç ve para cezalarının % 25 i belediyelere bırakılmıştır. Bu pay, aylık taksitler halinde İller Bankasına yatırılır.

Yukarıda kısaca anlatıldığı şekilde hesaplanan belediye payları, «müşterek fon» usulüne göre dağıtılmaktadır. Payların hepsi İller Bankasında toplanmaktadır. Bu paylardan yalnız trafik resim ve harçlarından alınan belediye payı, bütün belediyeler arasında tek kademeli olarak bölüştürülmektedir. Trafik resim ve harçlarından alınan belediye payı, belediyelerin son nüfus sayımlarına göre dağıtılmaktadır. Bunun dışındaki vergi ve resimlerden ayrılan paylar ise, iki kademeli olarak belediyeler arasında bölüştürülmektedir. Bu payların % 80 ni, belediyelere gene nüfus sayımlarına göre dağıtılmakta, geriye kalan % 20 si ise İmar ve İskân Bakanlığı emrinde bir «belediye fonu» olarak teşkil edilmektedir. Bu % 20 lik belediye fonu, nüfusu 50 binden az, geliri yetersiz belediyelere imar plânı, içme suyu, elektrik, kanalizasyon gibi tesisler yapmak üzere yardım olarak verilir. Bu yardım fonunu, İmar ve İskân Bakanlığı, Bakanlar Kurulunun kabul ettiği bir tüzüğe göre dağıtmaktadır. Belediyelerin nüfus sayımlarına göre devlet vergilerinden elde edilen payları dağıtmak, birçok sakinler taşımaktadır. Bu payların, belediyelerin ihtiyaçlarına uygun olarak dağıtılmasını sağlayacak daha yeterli usullere göre bölüştürülmesi devlet müdahalesinin amacına uygun düşecektir.

b. Devlet Yardımları: Türkiye’de devlet bütçesinden mahalli idarelere yardım yapılması istisnai bir durumdur. Ancak belirli bazı işler için yardım yapılmaktadır. İkinci Dünya Harbinden bu yana özellikle asker ailelerine yardım gelirleri giderlerine yetmeyen belediyelere yardım yapılmaktadır. Bundan başka, Ankara’nın devlet merkezi olmasından sonra, bu şehrin bazı ihtiyaçlarını karşılamak üzere devlet bütçesinden yardım yapılmıştır. İzmir Fuarının kuruluşundan sonrada, fuar işleri için İzmir Belediyesine yardım yapılmaya başlanmıştır.

B — İl Özel İdarelerine Bağlı Belediye Gelirleri: Devlet mâliyesine bağlı belediye gelirlerinde olduğu gibi, il özel idarelerinden de belediyeler iki yolla gelir sağlamaktadırlar. Bunlardan birincisi, il özel idaresine gelir sağlayan vergilerden (bina vergisinden) ayrılan belediye payı, İkincisi ise il özel idaresi yardımlarıdır.

a. İl Özel İdarelerinden Ayrılan Paylar: İl Özel İdarelerine ait vergilerden yalnızca bina vergisinden belediye payı ayrılır

maktadır. İl Özel İdareleri tarafından toplanan bina vergisinden, bir belediye sınırı içerisinde tahsil edilen miktarın % 25 i belediye payı olarak ayrılmaktadır. İller tarafından tahsil olunan vergiden ayrılan pay, her ay sonunda belediyelere ödenir.

b. İl yardımları: Devlet bütçesinden belediyelere yardım yapıldığı gibi, il özel idareleri bütçelerinden de yardım yapıldığı olmaktadır. Bazı iller, kendi özel idare bütçelerine koydukları ödeneklerle belediyelere direk yardımlar yapmaktadırlar.

C —İstikraz:

Belediyelerin dış kaynaklardan sağlayabilecekleri gelirler arasında istikraz da vardır. Belediye Kanunu belediyelere istikraz yapma yetkisi tanımıştır. Belediye meclisleri herhangi bir konu için istikraz yapma kararı verebilirler. Belediyeler herhangi bir kişiden veya kurumdan istikrazda bulunabilirler. Ancak, memleketimizde belediyelerin malî imkânları ve itibarları istikraz yapmaya elverişli değildir. Genellikle belediyelerimiz İller Bankasından istikraz yapmaktadır.

Belediyeler, su, elektrik, mezbaha, çeşitli yapı ve onarım, kamulaştırma, imar plânı uygulaması, harita, plân, proje gibi amme hizmetleri için İller Bankasından istikrazda bulunabilirler. İller Bankası, mahalli idareleri finanse etmek için kurulmuş bir kamu tüzel kişiliğidir. Belediyelere, kendi mali güçlerine göre kredi verir. Bu yolla mahalli idarelerin finanse edilmesi de, bir çeşit devlet müdahalesi sayılabilir.

Belediyeler, kamulaştırma işlerini yürütmek üzere bono çıkarmak suretiyle istikraz yapabilir. Bu bonolar İller Bankası tarafından on yılda itfa olunmak üzere çıkarılır. Ayrıca, geliri yeterli olan belediyeler gayrimenkullerini ipotek etmek suretiyle bono çıkarabilirler.

II. Belediyelerin Öz Kaynaklarından Sağladıkları Gelirler:

Belediyelerin devlet yardımları ve vergilerden ayrılan paylar yanında kendi öz kaynakları pek fazla önem taşımamaktadır. Öz kaynaklarını teşkil eden gelirler yetersizdir. Bu gelirleri şu guruplar altında toplamak mümkündür.

A — Resimler:

a. Tahsili mecburi olan resimler: Bu gurup altında 15 türlü resim toplanmaktadır. Bunların hepsini anlatmak konumuzun sınırlarım aşacağı için yalnız bazılarını saymakla yetineceğiz. Bunlar; elektrik ve hava gazından belediye payı, ilân ve reklâm resmi, eğlence resmi, oyun aletleri resmi, tellallık resmi gibi resimlerdir.

b. Tahsili isteğe bağlı olan resimler: Bu guruba giren yalnız iki türlü resim vardır. Bunlarda, süs köpekleri resmi ile tente siper ve saçak resmidir.

B — Şerefiye:

Harcamalara katılma payları: Belediyenin gördüğü bazı kamu hizmetlerine hemşerilerin katılmasını sağlayan bir vergidir. Belediyeler, su, yol, lağım, harita ve imar plânları gibi hizmetler için hemşerilerden bir katılma hissesi alır.

C — Ruhsat Harçları: Belediye içerisinde vatandaşların açacakları ticarethaneler için alınan harçlardır. Eğlence yerleri açma ruhsatı, yapı ruhsatı gibi.

D) — Hizmet karşılığı alınan harçlar ve ücretler: Bu gurup altında toplanan belediye gelirleri de isteğe bağlı ve mecburi olmak üzere ikiye ayrılırlar. Bu gelirlerin bazıları şunlardır: Temizleme ve aydınlatma resmi, ölçü ve tartı aletleri resmi, kantar resmi gibi.

E — İmtiyazlı şirketlerden alınan menfaat hisseleri

F — Patrimuvan gelirleri

G — Ticari ve Sınai Teşebbüs geliri

H — Asker ailelerine yardım geliri

İ — Para cezaları (*)

Belediye idaresinin dış kaynaklardan ve kendi öz kaynaklarından sağladığı gelirleri anlatmakla, belediyelerimizin malî uyuşma bakımından nasıl bir sistem içinde bulunduğu tam anlamıyla ortaya çıkmaz. Buradan, belediyelerimizin bazı devlet hizmetlerine nasıl katıldıklarından da bahsetmek gerekir. Devlet, kendi vergilerinden

(*) Ülkmen, İsmail Hakkı A. g. e, s 358 ve devamından bu gelirlerin tasnifinden faydalanılmıştır.

ay verir veya yardım yaparken, belediyelerde de bazı hizmetlere katılmasını istemektedir. Belediyelerimiz aşağıda da görüleceği gibi çok karışık bir sistem içerisinde iş görmektedir. Belediyelerle devlet arasında, gerçek anlamda bir malî uyuşmanın istediği hizmet bölüşmesi ve buna paralel olarak da gelir paylaşması yoktur. Belediyelerimiz çok güç şartlar altında bulunmaktadır.

Belediyeler çeşitli kanunlarla bazı devlet hizmetlerinin finansmanına mecbur edilmiştir. Bu kanunlara göre, belediyeler her yıl gelirlerinin belli bir kısmını bu işler için ayırmak zorundadır. Belediyelerin ayırmak zorunda oldukları paylar şunlardır:

- a.3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu gereğince bütçesindeki gelirlerin % 4 ü,
- b. 4759 sayılı İller Bankası Kanunu gereğince gelirinin % 5 i,
- c. 5562 sayılı İş ve İşçi Bulma Kurumu Kanunu gereğince gelirinin % 0.5 ı,
- d. 5652 sayılı Kanun gereğince Halk Bankasına gelirinin % 0.5 ı,
- e. 7126 sayılı Kanun gereğince Sivil Savunma Ödeneği % 0.5 ı,
- f. 6972 sayılı kanun gereğince Korunmaya muhtaç çocuklar ödeneği % 1,
- g. 222 sayılı kanun gereğince ilköğretim ödeneği % 5,

Belediye gelirlerinden ayrılan bu paylardan da anlaşılacağı gibi, pay ödenen hizmetlerin hemen hepsi devlete ait hizmetlerdir. Bu hizmetlerden İller Bankası ortaklık payı ödenen kısmı, belediyelerin bu kaynaktan tekrar faydalanmaları dolayısı ile hariç tutulabilir. Bu paylar belediye gelirlerinin % 16.5 gününü tekabül etmektedir. Bu payların sistemli bir malî uyuşma içerisinde yeniden ele alınması lüzumludur.

Buraya kadar anlattıklarımızı özetlersek, belediyelerle devlet arasında gerçek bir malî uyuşma yoktur diyebiliriz. Belediyelerin gerek görevleri, gerekse gelirleri sistemli bir malî uyuşmaya göre değil, zamanın icaplarına uygun olarak düzenlenmiştir.

İl Özel İdareleri:

İllerimizin bir mahalli idare birimi olarak ortaya çıkışları nispeten yenidir. İllerimizin, bir mahalli idare birimi olarak tüzel kişiliğe sahi olmaları Osmanlı İmparatorluğunun son devrine rastlamaktadır. İllere tüzel kişilik, 13 Mart 1329 tarihli idare-i Umumiye-i Vilâyet Kanunu muvakkati ile verilmiştir. Memleketimizde illerin bir idare birimi olarak ortaya çıkışları daha eskidir. İllere tüzel kişilik tanınması, Fransa'nın etkisiyle olmuştur. Yukarıda adı geçen kanunla, illere ilk önceleri çok geniş yetkiler tanınmıştır. Fakat zamanla bu yetkilerin büyük kısmı tekrar devlete geçmiştir. Bugün yetkileri oldukça sınırlıdır. Başlıca görevleri ilkokul yapımı, onarımı yol yapım ve bakımından ibarettir.

İllerle devlet arasında ahenkli bir hizmet bölüşülmesinden söz açılmaz. Bir kere illere hukuki varlık veren kanun çok eskidir. Bu kanundan sonra iki anayasanın kabul edilmiş olduğunu söylemek, kanunun ne kadar yetersiz olduğunu açıkça ortaya kor. Yeni anayasamıza uygun olarak illerin yeniden kurulması gerekmektedir. Hizmetlerin devletle iller arasında yeniden paylaşılması gerekmektedir.

İl özel idarelerinin gelirlerine gelince, devletle il özel idareleri arasında sistemli bir gelir paylaşılması yoktur. Gelirlerini belediyelerde olduğu gibi iki gurupta toplamak mümkündür.

I — Dış Kaynaklardan Sağladığı Gelirler:

A) Devlet Mâliyesine İlişkin Gelirler: Devlete ait vergilerden yalnızca iki tanesinden il özel idareleri için pay ayrılmaktadır. Bunlardan başka devlet yardımları da vardır.

a. Akaryakıt İstihsal Vergisinden İl Özel İdaresi Payı: Memleket içerisinde istihsal olunan veya dışarıdan ithal edilen akaryakıttan, gider vergileri kanununa göre alman istihsal vergisinin % 22 si il Özel idarelerine verilir.

b. Trafik resim ve harçlarından ayrılan il özel idareleri payı: Taşıtların kayıt ve tescillerinden alman harçlar gibi trafik işleri dolayısı ile devlet tarafından toplanan resim, harç ve para cezalarının % 10 nu il özel idarelerine ayrılmıştır.

Bu vergi ve resim harçlardan ayrılan il özel idareleri payları, İller Bankasında toplanır. Bu bankada toplanan paylar «müşterek

fon» usulüne göre iller arasında dağıtılır. Dağıtımda ölçü, illerin son nüfus sayımlarına göre nüfus miktarlarıdır.

c. Devlet Yardımları: İl özel idarelerinin gelirleri görevlerini yürütmeğe yetmediği için, devlet vergilerinden ayrılan paylardan başka genel bütçeden de illere yardımlar yapılmaktadır. Bugün ilkokul yapımı, köy yolları yapımı ve bakımı, köy içme suları yardımı gibi işler için devlet bütçesinden il özel idarelerine yardım yapılmaktadır.

İl özel idareleri gelirleri içerisinde, devlet vergilerinden ayrılan paylarla devlet yardımları büyük bir önem arz etmektedir. Bugün il özel idarelerinin gelirlerinin % 65 inden çoğunu devlet vergilerinden ayrılan paylarla devlet yardımları teşkil etmektedir.

B) İstikraz: İller de bazı işler için istikraza başvurabilirler, idare-i Umumiye-i Vilâyet Kanunu muvakkatına göre, iller ancak bayındırlık, sağlık ve öğretim işleri için istikraz yapabilirler. İlin gelirine göre, bu işler için İller Bankasından istikraz yapılabilir.

II — İl Özel İdarelerinin Öz Kaynakları:

İl özel idarelerinin öz kaynaklarından elde ettikleri gelirleri dört grupta altında toplamak mümkündür. Bu gelirler şunlardır:

A) Vergiler:

a. Arazi Vergisi: Bu vergi Türkiye sınırları içinde bulunan ziraat yapılan veya yapılmayan özel mülkiyet esaslarına göre gerçek veya tüzel kişilerin tasarrufunda bulunan sahipli araziden alınır. Üzerinde bina bulunmayan veya bina mütemmimlerinden olmayan arsalarda arazi sayılır. Ticaret ve sanat işlerinde kullanılmak üzere kiralanılan arsalarla iratla arsa, bunun dışındakilere İratsız arsa denir. Arazi vergisinin oranı, arazi ve iratla arsalarda yazım değerinin % 010 u, İratsız arsalarda % 05 i dir.

b. Bina Vergisi: Bu vergi, Türkiye sınırları içinde bulunan ister ikamete, isterse herhangi bir şekilde kullanılmaya ayrılmış olsun gerçek ve tüzel kişilere ait bütün binalardan alınır. Bina mütemmimlerinden olan arazi ve arsalarda bina vergisine tabidir. Bina vergisinin matrahı, binanın safi iradidir. Safi irat, yazı mesulü ile takdir olunan gayrisafi iraddan, itfa ve idame giderleri karşılığı olarak

% 20 oranında bir indirim yapıldıktan sonra kalan miktardır. Bina vergisinin oranı, % 12 dir.

c. Bina Buhran Vergisi: Bina vergisi kanunu gayesince bina vergisine tabi tutulan bütün binalar, buhran vergisine de tabidir. Bina vergisinden geçici olarak istisna olan binalar bile buhran vergisine tabidir. Buhran vergisi, sahibinin bizzat oturduğu binalarda bina vergisinin altıda biri, bunun dışında kalan binalarda bina vergisinin üçte biri nispetinde alınır. Bina vergisi ile birlikte tahsil olunur.

B) Resim ve Harçlar: İl özel idarelerinin resim ve harçlardan elde ettikleri gelirler gayet azdır. Bu resim ve harçlar şunlardır; Taş ocakları resim ve harçları, İl içinde işleyen taşıtlardan alınan resim ve iskele resmi.

C) Patrimuvan Gelirleri: İle ait emlak gelirleri bu guruba girer.

D) Türlü Gelirler: Bu başlık altında elde edilen gelirler; faiz gelirleri, çeltik gelirleri, cezalar ve çeşitli gelirlerdir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, il özel idarelerinin kendi öz kaynaklarından elde ettiği gelirler, il özel idareleri için pek fazla önem arz etmezler.

İl özel idarelerinin de, belediyeler gibi bazı devlet hizmetlerine katılması lüzumlu görülmüştür. İller, beden terbiyesi, muhtaç asker ailelerine yardım, Emekli Sandığı ve İşçi Sigortaları, İş ve İşçi Bulma Kurumu, korunmaya muhtaç çocukların himayesi gibi esasında devlet tarafından görülmesi gereken hizmetlere bütçelerinin belli oranlarında ödenek ayırmak zorundadır. İl özel idareleri bunlardan başka, İller Bankası ve Halk Bankası sermayesine de mecburen katılırlar. İl özel idarelerinin bu hizmetler için ayırdıkları ödenekler, il gelirlerinin % 15 ine tekabül etmektedir.

Demek oluyor ki, illerle devlet arasında da sistemli bir hizmet bölüşmesi ve gelir bölüşmesi yoktur. Zaman zaman çıkarılan kanunlarla, illere yeni görevler eklenmekte veya illere ait bazı görevler devlet tarafından deruhte edilmektedir. İllerin gerek görev yönünden gerekse gelir bakımından yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Kanaatımızca, il özel idareleri fonksiyonlarını yitirmiş, eskimiş, bugünün gereklerine uymayan mahalli idare birimleridir. İl özel idareleri, gerçek ihtiyaca dayanmayan mahalli idarelerdir. Bil

hasşa, toplum kalkınması çalışmalarının başladığı bu günlerde, illerin ne kadar sun'î bir kuruluş olduğu meydandadır. Bu konuya, Mali Tevzin Kanunu Tasarısını anlatırken yeniden döneceğiz.

Buraya kadar anlatılanlardan çıkan sonuç, devletle mahalli idareler arasında ahenkli bir malî uyuşmanın mevcut olmadığını. Gerçekten, mahalli idarelerle devlet arasında yeniden bir malî uyuşmanın kurulmasına lüzum vardır.

III. BÖLÜM

MALİ TEVZİN KANUNU TASARISI

Mali Tevzin Kanunu Tasarısı:

Mahalli idarelerin gelirlerinin görevleriyle orantılı olmayışı dolayısıyla, bu idarelerin kendilerine düşen görevleri etkin bir şekilde yerine getiremeyişleri, büyük şikâyetlere yol açmaktaydı. Mahalli idarelerimizi ilgilendiren mevzuat da, bugünün gereklerine cevap vermiyordu. Yeni Anayasamıza göre, mahalli idareler mevzuatının yeniden ele alınması gereği de, yeni düzenlemeler yapmayı zorunlu kılmaktaydı. İşte, bu sebeplerle mahalli idareler mevzuatının değiştirilmesi yoluna başvurulmuştur.

Mahalli idarelerin teker teker gelirlerini artırmak yerine, bu idarelerin gerçek bir malî uyuşma sistemi içerisinde iş görmelerini sağlayacak kanun tasarıları hazırlanmış bulunmaktadır. Mahalli idarelerle ilgili olarak hazırlanmış bulunan tasarılar şunlardır: Mali Tevzin Kanunu Tasarısı, Belediye Gelirleri Tasarısı, Emlâk Vergisi Kanunu Tasarısı, Köy Kanunu Tasarısı. Böylece konuyla ilgili hazırlıkların tam olarak yapıldığı söylenemez. Belediye Kanunu ile il özel idarelerini ilgilendiren kanunların da yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Konumuzla doğrudan ilgili kanun tasarısı Mali Tevzin Kanunu Tasarısıdır. Bu kanun tasarısını incelemek, düşünülen malî uyuşmanın ne olduğunu ve nasıl uygulanacağını göstermeye yetecektir.

Tasarının Mali Uyuşma Anlayışı:

Tasan, modern maliye anlayışına uygun şekilde malî uyuşmayı, önce hizmetlerin bölüşülmesi olarak kabul etmekte ve mahalli idare

lerin görecekleri olağan ve olağanüstü işlerin, devletle idareler arasında malî tevzin anlayışı içerisinde ve özel kanunlarla yeniden düzenleneceğini ifade etmektedir.

Malî Temyiz Kanunu Tasarısının birinci maddesi şöyledir:

«Mahalli idarelerin görecekleri adi ve devamlı hizmetlerde olağanüstü işleri, Devlet ve Mahalli idareler arasında mali tevzin nizamı içerisinde, özel kanunlar ile düzenlenir.» (*)

Tasan, hizmetlerin bölüşülmesi ilkesini kabul etmekle, mahalli idareleri büyük yük altında bırakan görevlerin yeniden ele alınmasını sağlamış olmaktadır. Kanunu bu anlayışına uygun olarak bazı yeni tasarıların hazırlanmış olduğunu başta belirtmiştik. Hizmetlerin bölüşülmesi bu maddeye göre, özel kanunlarla sağlanacaktır. Bu şekilde kanuni hizmet bölüşmesi, devletle mahalli idareler arasındaki hizmet paylaşımının bir takım idari tasarruflarla yapılmasına imkân vermeyecektir. Bu bakımdan, hizmetlerin bölüşülmesinde bir esneklik, seyyali yet sağlamak için mahalli idarelere bazı tasarruf yetkileri tanımak gerekecektir. Mahalli idareler mevzuatı ile ilgili olarak hazırlanmış yeni tasarıların bu hususu gözden uzak bulundurmamaları gerekir.

Tasarının birinci bölümde hizmet bölüşmesi yapılması ilkesini benimsemesi her şeyi çözümlenmemektedir. Kanun tasarısı, yalnızca bu ilkeyi koymakla yetinip, sanki böyle bir bölüşme yapılmış gibi mahalli idarelerle devlet arasında gelir bölüşmesinin esaslarını koyması, malî uyuşma anlayışı ile bağdaşmamaktadır. Hatta tasarının bu konuda çelişme içinde bulunduğu söylenebilir. Malî uyuşma, sistemli bir hizmet bölüşmesi yaptıktan sonra bu hizmetlere yetecek gelirleri sağlamaktır. Tasarının «malî Tevzin Kanunu» ismini taşımasına rağmen, malî uyuşmanın bu en basit ilkesini yerine getirmemesi şüpheler doğurmaktadır. Tasarıya bu bakımdan bir malî uyuşma tasarısı demek zordur. Tasarı, devletle mahalli idareler arasında yeni esaslara göre gelir bölüşmesi sağlamaktan ileri gitmemektedir. Tasarı bu anlayışla hazırlandığı için kendisinden bekleneni veremeyecektir. Mahalli idarelerin yürütmek zorunda kalacakları hizmetler belli olmadan, yeni esaslara göre bu idarelere gelir sağlamak bir ferahlık sağlamayacaktır. Bu tasarıdan önce, hangi hizmetlerin mahalli idarelere bırakılacağı belli olmalıydı. Yoksa ileride gelirlere göre, hizmet bölüşülmesi zorunda kalınacaktır.

(*) Mali Tevzi Kanunu Tasarısı ve Genelgesi Madde].

Olağanüstü İşler:

Tasarının getirdiği yeniliklerin başında, olağanüstü işlerin plânlaması gelmektedir. Tasan, il özel idarelerinin ve belediyelerin yapacakları bazı önemli işlerin plâna bağlanmasını öngörmektedir. Devlet ölçüsünde bir plânlı kalkınması çabasına girmiş olmamız dolayısıyla mahallî idarelerin de yapacakları bazı işlerin plânlamasının faydalı olacağı düşünülmüştür. Plânlama işi, il özel idareleriyle belediyelerini yalnızca olağanüstü işlerini kapsamaktadır. Nüfusu 10 binden yukarı belediyelerle hızlı bir gelişim gösteren ve İçişleri Bakanlığınca uygun görülen belediyeler için böyle bir mecburiyet konmaktadır.

Tasarı, olağanüstü işleri; olağanüstü gelirler ile özel bir finansman gerektiren ve faydaları uzun bir süre devam edecek olan önemli imar işleri ile yapı ve tesisler olarak tanımlamaktadır. Bu olağanüstü işlerin plânlanıp koordine edilmesi, işlerin önemlerine göre sıraya konması ile uğraşmak üzere, İçişleri Bakanlığı müsteşarının başkanlığında Maliye ve imar ve iskân Bakanlığı temsilcilerinden müteşekkil bir «Mahalli idareler Danışma ve İnceleme Kurulu» kurulmaktadır. Ayrıca bu kurul, genel ve özel olarak hizmetlerin devletle mahalli idareler arasında bölüşülmesi, mahallî idareler çapında İdari reformlar yapılması, mahalli idarelere bağlı işletmelerin rasyonelleştirilmesi konularında inceleme yapmaya yetkili olacaktır. Olağanüstü işlerin plânları, Mahalli idareler Danışma ve inceleme Kurulu tarafından incelendikten sonra, eğer olumlu kanaat belirtilmişse Bakanlar Kuruluna sevk edilecektir. Bu plânlar, ancak Bakanlar Kurulunun onayından sonra yürürlüğe girebilecektir. Mahalli idarelerde, bütçelerini buna göre hazırlayacaklardır.

Mahalli idarelerin olağanüstü işlerini plânlamak için ileri sürülen mekanizma, yukarıda görüldüğü gibi çok kayıtlıdır. Mahalli idareler, devlet plânına uydurulmak isteniyorsa bu yolla başarı sağlamak kanaatimizce güç olacaktır. Bir kere, merkezde teşekkül edecek kurul, diğer birçok bakanlıklar arası komitelerde olduğu gibi sadece formaliteleri yerine getiren bir heyet haline gelebilir. Kurulun teşekkül tarzı buna imkân vermektedir. Kurul üyeleri ayrı ayrı bakanlık temsilcilerinden meydana geldiği için, çoğu zaman bu heyeti toplamak bile bir mesel olabilir. Bu kurula tanınan yetkileri Devlet Plânlama Teşkilâtına vermek daha uygun olabilir. Hem böylece mahallî idare yatırımlarını devlet plânını hedeflerine yöneltmek daha kolay olabileceği gibi plânlama işi de daha yetkili ellere

teslim edilmiş olur. Kısaca sakinlerini açıklamaya çalıştığımız bu sistem, mahalli idarelerin daha iyi ve süratli iş görmelerini sağlayacak şöyle dursun, mahalli idarelerin gelişmesine de engel olacak bir mekanizmayı teklif etmektedir. Tasarı, bu şekilde bir teklifte bulunmakla memleketimizde yeni yeni denemeye başlayan toplum kalkınması hareketini de baltalamaktadır. Demokratik bir sistemde mahalli ideallerin eğitici rolünü unutmamak gerekir. Olağanüstü işlerin plânlaması ile ilgili olarak adı geçen kurula bu kadar geniş yetkiler tanımak, mahalli idare muhtariyetini hiçe indirmek demektir. Mahalli idarelerin sahip oldukları muhtariyetin derecesi, mahalli toplulukların demokratik anlayış bakımından ilerlemeleri üzerine etkili bir rol oynar. Yukarıda söylediğimiz şekilde, plânlama faaliyetlerinde bu yetkilerin Devlet Plânlama Teşkilâtı gibi istişari bir organa verilmesi, bu sakinlerini da azaltacaktır.

Gelirlerin Bölüşülmesi:

Tasarının ikinci bölümü, gelirlerin bölüşülmesi başlığını taşımaktadır. Bu bölümde, mahalli idare gelirlerinin kaynakları, paylaşılma esasları tespit edilmektedir. Tasarı, mahalli idare gelirlerinin iki kaynağı olduğunu belirterek, bunlardan birincisinin bu idarelere özel kanunlarla ayrılan vergi, harç ve benzerleri olduğu, diğeri nin ise genel bütçeye giren devlet vergi hasılatı toplamından verilecek paylardan ibaret bulunduğunu tespit etmektedir. Tasarı, mahalli idarelere bırakılan vergi ve harçları göstermemektedir. Bunu özel kanunlara bırakmıştır. Devlet vergilerinden ayrılacak paylar bakımından, bugünkü sisteme göre yenilikler getirmelidir. Bilindiği gibi, yürürlükteki devlet vergilerinden pay verme sistemi, münferit devlet vergilerinden ayrı ayrı pay ayrılmasını öngörmektedir. Tasarı, bunun yerine toplam devlet vergileri hasılatından pay verme usulünü getirmektedir. Bu vergiler; "Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, Veraset ve İntikal Vergisi, Emlâk alım Vergisi, Damga Vergisi, Motorlu Kara Taşıtları Vergisi, Gider Vergileri (Tekel Gelirleri dâhil) Gümrük Vergisi (Belediye Payı dâhil)nden ibarettir. Bu vergilerin yıllık fiili hasılat tutarından pay ayrılır. Bu vergilerden ayrılacak paylar belediyelerle il özel idareleri arasında paylaşılmaktadır. Tasarının bu idareler için koyduğu paylaşılma şekillerini sırası ile görelim:

a. Belediye payı: Adı geçen bu vergilerin yıllık fiili hasılat toplamından, bütçe kanunu ile tespit edilecek ve % 4 den az, % 6

dan çok olmamak üzere ayrılacak miktar belediyelere tahsis edilmiştir. Bu şekilde hesaplanan belediye payı iki yolla belediyelere dağıtılacaktır. Buna göre, genel bütçede tespit edilen nispet üzerinden ayrılacak belediye payının % 80 ni özel pay olarak bu idareler arasında doğrudan doğruya dağıtılacaktır. Geriye kalan pay ise, «belediyeler arası ortak fon» olarak İller Bankasında toplanacaktır.

Belediye özel payı, belediyeler arasında pay tutamım,

1 — % 60 ı nüfus esasına göre

2 — % 40 i belediyelerin kendilerine ait fiskel hasılatına göre bölünerek dağıtılır.

Nüfusun tespitinde, son nüfus sayımı nazara alınır. Nüfusu 250 binden yukarı belediyelere, nüfus esasına göre dağıtım yapıldığı zaman isabet edecek miktar, bu meblağın % 20 sini geçemeyecektir. Fis - X kal hasıllar, Belediye Vergi ve Harçları Kanununa göre sağlanacak hasıllarla Emlâk Vergisinden belediyelere ayrılan paydan ibarettir.

Belediyeler arası ortak fonun dağıtılması daha sonra Bakanlar Kurulunca tespit edilecektir. Ancak, kanun bu konuda bazı şartlar koymuştur. Tasarının 13. cü maddesine göre, bu fon nüfusu 50.000 den az ve geliri yetmeyen belediyelerin elektrik, su, mezbaha, harita ve imar plâni, kanalizasyon işlerinde kullanılabilir. Bu fon yardım olarak dağıtılacaktır.

Belediyelere, genel bütçeden yapılacak yardımlar için tasan herhangi bir kayıtlayıcı hüküm koymamaktadır. Böyle yardımlar, genel bütçeden doğrudan doğruya yapılabilecektir.

Kanun tasarısının getirdiği bu yenilikler, belediye gelirlerini büyük çapta artırıcı nitelikte değildir. Tasan ilk şekliyle, genel bütçeden ayrılacak payın asgari haddini % 3 olarak tespit etmişti, içişleri Bakanlığının itirazı üzerine bu had % 4 e çıkarılmıştır. Genel bütçeden ayrılacak paylarda, hükümetler devlet işlerine daha çok önem verecekleri için asgari nispeti düşük tutmaya çalışacaklardır. Böylece, belediyelerde beklenen gelir artışı mümkün olmayacaktır.

b — İl özel idareleri: İl özel idarelerine de, yukarıda adı geçen vergilerin yıllık fiili hasılat toplamalarının % 0,5 ile 9» 7.5 arasında pay verilecektir. Her yıl payın oranı genel bütçe ile tespit edilecektir. İl özel idareleri paylan, bu idareler arasında şu esasa göre dağıtılacaktır: Bu payın,

- 1) % 60 ı nüfus esasına göre dağıtılacak
- 2) % 40 ı ise Emlâk Vergisi hasılatından bu idareler isabet eden miktarlara göre dağıtılacaktır.

Nüfusun tespitinde, belediyelerinde olduğu gibi son nüfus sayımı nazara alınacaktır. Ayrıca, nüfusu 500.000 yukarı olan illerin özel idarelerine düşecek payın miktarı, bu meblağın % 60 ından fazla olamayacaktır. Eğer bu miktar, % 20 yi aşarsa bu kısım, ü özel idareleri arasında aynı esaslar içerisinde dağıtılacaktır.

Gerek belediyelerin, gerekse il özel idarelerinin devlet bütçesi hasılatından yukarıda anlatıldığı şekilde hisselerine düşen payların dağıtılmasında gerekli işlemler ve hizmetler İller Bankası tarafından yürütülecektir.

İl özel idareleri bakımından, yukarıdaki usulle pay dağıtma, bu idarelerin gelirleri üzerinde önemli bir rol oynamayacaktır. Hatta genel bütçe ile tespit edilecek oran % 1 in altında olduğu takdirde, bu idarelerin bu günkü sistemle sağladıkları gelir azalacaktır. Bu da gösteriyor ki, tasarı il özel idarelerine önem vermeyen bir anlayışla hazırlanmıştır.

Emlâk Vergisinin Bölüşülmesi:

Mali Tevzin Kanunu Tasarısı, devletle mahalli idareler arasında gelir paylaşmasını düzenlemekle kalmamış, mahalli idare vergilerinin de bu idareler arasında paylaşılmasıyla ilgili hükümler koymuştur. Tasarı, böylece mali uyuşma kavramının kapsamını genişletmektedir.

Bina ve arazi vergilerini birleştiren, bugünkü değerler üzerinden vergi almayı öngören Emlâk Vergisi Kanunu Tasarısı da hazırlanmış bulunmaktadır. Bu kanun tasarısı bina ve arazi için yeniden yazım yapılmasını ve bu yazım değerine göre vergi alınmasını sağlayacak şekilde hazırlanmıştır. Tasarı, bina ve arazi vergilerinde bugün uygulanan nispetleri azaltmaktadır. Değerler artacağı için, nispetleri azaltmanın vergi geliri üzerinde menfi bir etkisi olmayacaktır.

Mali tevzin Kanunu Tasarısı, bu vergiyi ü özel idareleri, belediye ve köyler arasında paylaşmaktadır. Bu tasarı ile ilk defa olarak köy idarelerimiz, tam bağımsızlık sisteminden uzaklaşmış olacaklardır. Arazi vergisinden, köylere de pay verilmesi kabul edilmektedir. Tasarıya göre:

Belediye; belediye sınırları içindeki binalarla arazi ve arsalardan alınacak Emlâk Vergisinin % 40 na sahip olacaktır.

İl özel idaresi; belediye sınırları içindeki bina, arazi ve arsalardan alınacak (bina vergisinin) Emlâk Vergisinin % 60 ile belediye sınırları dışındaki binalardan alınacak Emlâk Vergisinin tamamını alacaktır.

İl özel idarelerine bundan başka, Emlâk Vergisi ismiyle alınacak arazi vergisinden pay verilecektir. Arazi vergisinin paylaşımı şu şekilde olacaktır: Arazi vergisinden % 10 oranında bir pay iller arası ortak fonu olarak İller Bankasında toplanacaktır. Geriye kalan miktarın % 50 si ilgili köylere, % 50 si il özel idarelerine bırakılmamaktadır. Arazi vergisinden % 10 oranında ayrılan iller arası fon ise, giderlerini karşılamayacak durumdaki illere yardım olarak dağıtılacaktır.

Görüldüğü gibi, belediyelere Emlâk Vergisinden verilecek payın nispeti yükseltilmektedir. Bugün yürürlükteki bina vergisinin % 25 i belediyelere ayrıldığı göz önüne alınırsa, bu payın önemli bir miktar da artırıldığı söylenebilir. Belediye gelirlerini artırmakta, devlet kendi vergilerinde göstermediği cömertliği, bu mahalli idare vergisinin paylaşılmasında değişiklik yapmakla göstermektedir.

Köy idareleri, bu tasarı ile önemli sayılabilecek gelire kavuşmaktadır. Köylerin kendi kaynaklarından sağladıkları gelirler çok yetersiz bulunmaktaydı. Buna karşılık çok ağır görevler yüklenmiş bulunmaktadırlar.

Emlâk Vergisinden köy idarelerine pay vermek, ilk bakışta çok mantıklı gözükmemektedir. Ancak, köy idarelerini yakından tanıyanlar için, bu tedbirden çok fayda ummak, köylerin kalkınacaklarını sanmak mümkün değildir. Arazi vergisinden elde edilen hasılatın bir kısmını ilgili köylere paylaşarak, bu verginin alınmasından umulan gelir artışı kendiliğinden yok edilmiş olunacaktır. Bunu bir örnekle açıklayalım. Kastamonu iline bağlı Küre ilçesinden bir yılda elde edilen arazi vergisi geliri 75 bin liradır. (1963 yılında) Bu verginin yeni yazımla yüzde yüz artırıldığını kabul etsek, yıllık arazi Vergisi geliri 150 bin lira olur. Bu vergi gelirinin tasarıya göre, köylere dağıtılmak üzere kalan miktarı 65 bin lira olacaktır. Küre ilçesinde 52 köy olduğuna göre, köy başına ortalama olarak bin lira civarında bir pay düşecektir. Bu şekilde, arazi vergisinden beklenen fayda azaltılmış olacaktır. Ayrıca, köyler böyle gelire kavuştuktan

sonra, idare masrafları artacaktır. Köy adamları bugün çok az aylıklarla çalışmaktadırlar. Muhtemelen bu gelir, köy adamlarına gidecektir.

Emlâk Vergisinden bu yolla köylere ayrılan payın, yukarıda anlatılan sakıncalarını azaltmak için, bu miktar toplum kalkınması çalışmalarında kullanılmak üzere ilçe emrine verilebilir. Böylece toplum kalkınması bakımından en elverişli idari birim olan ilçelerin, mali imkânsızlıkları da giderilmiş olur.

İl özel idarelerinin gelirleri bu tasarıya göre azaltılmaktadır. Tasan, gerek gerekçesinde gerekse metnin açıklamalarında, bu mahalli idare birimini küçümsemektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, bu mahalli idare birimleri önemini kaybetmiştir. İl özel idarelerini tedricen kaldırmak, bu mahalli idare birimi yerine, toplum kalkınması bakımından elverişli bir idari ünite olan ilçelere tüzel kişilik tanımak yerinde olur. Tasarıda, yukarıda söylediğimiz gibi bir değişiklik yapılır, ilçelere arazi vergisinden köylere verilecek paylar bırakılırsa, ilçelere tüzel kişilik verilmesi yolunda önemli bir adım atılmış olur.

Sonuç:

Buraya kadar anlattıklarımızdan çıkarılacak sonuçları şöyle sıralayabiliriz:

1. Türkiye’de devletle mahalli idareler arasında bir mali uyumdan söz açılmaz, ok karışık bir sistem uygulanmaktadır. Özellikle mahalli idarelerin gelirleri görevleriyle orantılı değildir.

2. Köy idarelerine, Köy Kanunu ile çok büyük görevler yüklenmiştir. Son yıllarda, bu kanunla köylere verilen görevlerin bir kısmı devlet tarafından yerine getirilmeğe başlanmıştır. Köylere verilecek görevler yeniden tespit edilerek, bu görevlere göre gelir sağlanmalıdır. Köylerde, özellikle imece ve salmaya önem vermeli, imeceden faydalanılma imkânları artırılmalıdır. Salmanın miktarı yükseltilmelidir.

3. Belediye idareleri, kanunla kendilerine verilen görevleri yerine getirecek gelire sahip olmadıkları için büyük şikâyetlere sebep olmaktadır. Köylerden şehirlere akının doğurduğu yeni problemlere göre bu mahalli idare birimleri yeniden düzenlenmeye tabi tutulmalıdır. Önce, nerelerde ve hangi şartlar içinde belediye kurulacağı yeniden tespit edilmelidir. Gerçek bir mali uyuma içerisinde, belediye

lerle devlet arasında görev paylaşılması yapılmalı, buna göre de yeterli gelirler sağlanmalıdır. Belediyelerin, çeşitli kanunlarla devlet işlerine katılmalarını zorunlu kılan mevzuat tamamen kaldırılmalıdır. Böylece, belediye gelirlerinin % 16.5 u oranındaki hisseler kaldırılarak, bu idarelerin gelirleri artırılmış olur.

4. İl özel idareleri, İmparatorluk devrinde kurulan bu idareler üzerinde önemle durulmalı. Faydaları ve sakıncaları tartışılarak bu idarelerin idame ettirilmeleri hususunda karar verilmelidir. Bizim kanaatımızca, bu idareler varlıklarını kaybetmişlerdir. Halka daha yakın, toplum kalkınması amaçlarına daha uygun bir idari birim olan ilçe, bu idarelerin yerini doldurabilir. Bu meselenin mali uyuşma ile fazla ilgisi olmadığı için, yalnızca konunun önemine değinmekle yetiniyoruz.

5. Mali Tevzin Kanunu Tasarısı, bir kere mali uyuşmanın gereklerini yerine getirmediği için yetersizdir. Her şeyden önce, devletle mahalli idareler arasında kesin bir görev paylaşılması yapılmalıdır. Bu tasarı, devletle mahalli idareler arasında yeniden gelir paylaşması yapmaktan öteye bir şey getirmemektedir. Bu tasan, kanunlaştığı takdirde, mahalli idarelere ayrılan görevlere göre görevler verilmek zorunda kalınacaktır. Buna da mali uyuşma denilemez. Tasarı, mahalli idarelere yeterli gelirler de sağlamamaktadır. Mahalli idarelerin gelirlerinde, önemli bir artma olmayacaktır.

Tasarının teklif ettiği Mahalli İdareler Danışma ve İnceleme Kurulu, mahalli idareleri ağır işleyen bir mekanizma haline getirecektir. Bu kurul yukarıda saydığımız sakıncaları bakımından mahalli idare muhtariyeti ile de bağdaşmamaktadır. Pratik bir usul de getirmemektedir.

Mahalli idarelerin bugün ödemek zorunda kaldıkları, çeşitli devlet hizmetlerine katılma payları da mutlaka kaldırılmalıdır. Böylece, mahalli idarelerin gelirleri önemli miktarda artırılmış olur.

KAYNAKLAR

Ülkmen, İsmail Hakkı. «Mahalli İdareler Mâlîyesi — Dersleri» S.B.F. Yayını. Ajans Türk Matbaası, Ankara 1960

Mali Tevzin Kanunu Tasarısı — Maliye Bakanlığı Tarafından Basılmıştır.

Emlâk Vergisi Kanunu Tasarısı — Maliye Bakanlığı Tarafından Bastırılmıştır.

FRANSADA İL KURULUŞU VE İL ÖZEL İDARELERİ**Dr. Nuri TORTOP****Plân:**

- I — İl'in genel özellikleri.
- II — Merkezi İdare olarak il kuruluşu,
 - a — Vali ve tayini,
 - b — Görevleri,
 - c — Valinin yardımcıları.
- III— Tüzel kişi olarak il kuruluşu.
 - A — İl genel meclisi ve seçimi,
 - a — Çalışma usulü,
 - b — Görevleri,
 - c — Kontrolü
 - 1 — Kişilerin kontrolü (ŞAHSÎ KONTROL)
 - 2 — Muamelelerin kontrolü.
 - B — İl daimi encümeni.
 - a — Kuruluşu ve yürütme organı
 - b — Görevleri,
 - c — Kontrolü
- IV— İller arası kuruluşlar.
 - A — Tüzel kişiliği olmayan kuruluşlar
 - B — İl kuruluşunun yetersizliği
 - C — İller arası kuruluşlar

İl'in Genel Özellikleri:

Fransa'da il kuruluşu komün kuruluşundan daha eskidir. Fransa'nın şimdiki idari taksimatı Fransız İhtilâli ile başlamıştır. 1789 ve 1790 tarihlerinde çıkan kanunlarla gerçekleşmiştir. Kurucu mecliste müzakereler anında başlıca iki görüş hâkim olmuştur. Her ne kadar il taksimatının suni olduğu şeklinde tenkitler yapılmış ise de, illere bölünmede bir yandan halkın fikirleri alınmış, diğer yandan da incelemeler yapılmıştır. Bu suretle eskisine göre daha az suni bir kuruluş olmuştur. Yeni İller, bir taraftan mahalli gelenekler yaratmış ve diğer yandan da aynı ilde oturanlar arasında belli bir menfaat dayanışması duygusunu sağlamıştır.

Kurucu Meclis tarafından tesis edilen ilk taksimatı bugüne kadar devam etmiştir. Bunların adedi ana vatanda 89 dur. Ayrıca BELFORT bölgesi vardır. Bunlara ilâveten dört adet denizaşırı iller vardır.

Şimdiye kadar değişikliğe uğramayan il kuruluşu 1964 yılında Seine Vilâyetinde dört yeni İl'in kuruluşu ile değişikliğe uğramıştır. Yeni bir kuruluş olmamakla beraber, bölge valiliklerinin de ihdası bu arada zikredilebilir.

Hukuki bakımdan il iki manzara arz eder:

1 — Devlet hizmetlerinin, bazı memurlar vasıtasıyla taşrada merkez adına yürütüldüğü idari bir bölgedir. Bu açıdan il, vali tarafından idare edilen bölgedir.

2 — Diğer taraftan il, tamamen mahallî menfaat ve halkın çeşitli menfaatleri merkezidir. Yakınlık bir menfaat dayanışması sağlıyor ve her ilin sakinleri temsilcilerini seçmek suretiyle, mahalli halk namına, il menfaatlerinin idaresini sağlıyor. Bu ise il tüzel kişiliğidir.

Böylece il aynı zamanda hakları, borçları ve malı olan ve seçilmiş temsilcileri vasıtası ile idare edilen bir idare hukuku kişisidir.

Her İl'in bir il merkezi ismi ve ayrıca bir de o İl'in genel ismi yani bütün kaza ve komünlerini içine alan ismi vardır. Bizde Adana - Seyhan, Adapazarı - Sakarya gibi bazı illerimizde olduğu şekilde Fransa'da da bütün illerin vardır.

İllerin isimleri ancak kararname (Decret) ile değiştirilebilir. Son yıllarda bu nevi isim değişikliklerine, her ilin ismi vasıtasıyla

kendine prestij sağlamayı istemesi dolayısıyla, sık sık rastlanmaktadır.

Fransız Anayasasının 72. maddesine göre yeni iller ancak kanunla kurulabilir. Aynı madde illerde milli menfaatlerle görevli bir hükümet memurunun (yani valinin) bulunmasına da işaret etmektedir.

MERKEZİ İDARE OLARAK İL KURULUŞU

Bütün milli sınırlara dağılmış olan devlet memurları, bakanların emri altında, kendilerine verilen görevleri yaparlar. Bunlar bir taraftan yürütücü makamların faaliyetlerini idare ederler ve aynı zamanda bu makamlarla merkezî idare arasında dikey ve yatay olarak bir aracı rolü oynarlar. Yetki genişliği prensibi, bu aracı organların lehine olarak, çeşitli hizmetlere göre az veya çok şümulü olabilir. Dikey kuruluş merkezîyet sisteminin bir özelliğidir. Bununla beraber il seviyesinde, devlet hizmetleri arasında, valinin faaliyeti vasıtasıyla muayyen bir yatay irtibat sağlanmıştır.

İl'i devletin bir İdarî bölgesi olarak incelemek demek valiyi incelemek demektir. Zira vali Fransa idari kuruluşunda çok önemli bir rol oynamaktadır. Ve hemen hemen bir semboldür.

a — VALİ VE TÂYİNİ.

Valilik Kuruluşu Napolyon'un eseridir. Bununla beraber bu kuruluşun evveliyatı da vardı. Intendant denilen kral vekilleri, kralın itimadı üzerine özel bir kararlar tâyin edilmiş ve yetkileri muayyen olmayıp çeşitli ve değişikti. Bunlar, kralın temsilcileri ve otoriteleri vardı. Fransız İhtilâli zamanında (28 PLUVİOSE AN VIII) kanunu eski rejimdeki intendant'lar yerine hükümetin temsilcisi olarak vilâyetin başına bütün idarenin şefi olan valiyi yerleştiriyordu. Valiye, halkı temsil eden bir il genel meclisi ile hukukî müşavir ve aynı zamanda kaza görevler yapan ilk konseyi yardımcı idiler. Fransız İhtilâlinden beri bu esas yapı değişmemiştir. Yalnız il konseyleri 1953 yılında bölge idare mahkemeleri haline getirilmiş ve bunların istişarî görevleri kaldırılmıştır. Bilhassa genel meclis tayinle teşekkül eden bir organ olmaktan çıkmış ve seçimle kurulan il tüzel kişiliğinin müzakere organı haline gelmiştir. Vali, merkezî idarenin, Devletin temsilcisi rolüne ilâve olarak il tüzel kişiliğinin yürütme organı olmuştur. Son yıllarda ve bilhassa 14 Mart 1964 tarih

li kararnamelerle, ekonomik gelişme bölge plânlarının gerçekleşmesini kolaylaştırmak için illerin gruplandırılması ve valilerden birinin bölge valisi olarak tayini eski durumu değiştirmemiştir. Zira her vali, aynı zamanda ili dâhilinde görevlerini ve sorumluluğunu tam olarak muhafaza etmektedir.

Valilerin görevlerinin mahiyetleri itibariyle değişik olması ve idari ve siyasî karakter taşımaları, onların tâyin şekillerinin de özelliğini ortaya koymaktadır. Hükümet vali tayininde, her türlü meslekî garantiyi nazara almaksızın, tam bir serbesti temenni ederken, görevin mahiyeti de muayyen bir meslekî eğitim ve tecrübeden geçmiş olmayı, istikrar ve garantiyi icap ettirmektedir. Bu iki özelliği uzlaştırmak için meslekî garantileri asgariye indiren ve hükümeti temsilciler seçmek hususunda serbest bırakan bir formül bulunmuştur. Bu formül, 1 Ekim 1959 tarihli kararnamede ifadesini bulmuştur. Bu kararnamenin birinci maddesine göre Valiler illerde hükümetin temsilcisi ve vekilidirler. İlgili bakanların otoritesi altında devlet memurlarının faaliyetinin genel idaresini, millî menfaatların temsilciliğini ve mahalli idarelerin İdarî kontrolünü sağlar.

Valiler İçişleri Bakanının teklifi ve Bakanlar Kurulunun kararı, Cumhurbaşkanının kabulü üzerine kararname (Decret) ile tâyin olunur. Valilerin beşte dördü kaymakamlar arasından seçilir. Vali olarak seçilecek kaymakamların üstün sınıf kaymakam olmaları ve yaşlarının da (elli iki) olması şarttır. Bu hükümler valilik mesleğinin istikrarlı olmasını ve teknik özelliklerini kuvvetlendirici mahiyettedir.

İdare mesleğine evvelâ illerde bulunan (chef de Cabinet) yani vadilerin özel kalem şefleri olarak intisap edilir. CHEF DE CABİNET olmak için iki yol vardır:

- 1 — Yeterlik imtihanında başarı göstermek ve gerekli stajı tamamlamak.
- 2 _ Veyahut ta (Ecole NATIONALE D'ADMİNİNİSTRATION) Millî idarecilik Okulunu bitirmiş olmak gerektir.

Kaymakam ve vali muavinleri (Secrtaire general) kararname ile tâyin olunurlar. Bu makamlara tâyin yapılırken (onda sekizinin) de CHEF DE Cinnetlerden olmasına dikkat edilir. Bu sekiz nispetinden dördünün de (yani 4/8) millî idarecilik okulu menşeli olması gerektir. Geri kalan (2/10) onda iki nispetindeki Kaymakam ve Vali Muavinleri de diğer memurlar arasından serbestçe tâyin olunurlar.

VALİLİK SINIFI:

Valilikte terfi 1 Ekim 1959 tarihli kararname hükümlerine tabidir. Valilik, bir tek sınıf ve bir üstün ile yedi maaş kademesine bölünmüştür. Maaş kademelerinde terfi kıdeme bağlıdır. Üstün sınıfa yükselme ise genel olarak kararname ile belirtilen bir listede yazılı önemli illerden birine tâyin edilmekle olur.

Sen (Seine) Valiliği ile Polis Valiliği makamları yukarda saydığımız genel kaidelerden ayrı olarak istisnai bir sınıftır ⁽¹⁾. Vali hem İçişleri Bakanının otoritesi altında ve hem de diğer bakanlıklarla ilgili hizmetler dolayısıyla her birinin otoritesi altındadır. Ayrıca siyasi bir memur olması dolayısıyla yegâne hakem durumunda olan hükümete tâbi bir memurdur.

DİSİPLİN TEDBİRLERİ:

Valilikte istihdam hükümetin takdirine bağlıdır. Vali başka bir yere resmen nakil edilebilir. Bundan başka beş seneden fazla olmamak üzere açığa veya Bakanlık emrine alınabilir. Bu halde vali makamdan mahrumdur ve maaş bakımından da tenzile uğramıştır. Bu tedbir disiplin cezası mahiyetinde değildir. Esas bir başka tedbir valilerin kadro dışı bırakılmasıdır.

Valiler sendika kuramazlar ve diğer memurlar gibi grev yapamazlar. Yalnız kendileri hakkında bir disiplin cezası tayininden önce dosyadan bilgi edinmeğe hakları vardır. Fakat disiplin komisyonları garantisinden faydalanmazlar.

Valiler dernek kurabilirler.

Yukarıda açıkladığımız bazı garantilerden mahrumiyetlerine mukabil valilere, hem görevinin icabı, hem de prestijini sağlamak için lojman, hizmetçi ve otomobil vesaire gibi maddî avantajlar sağlanmıştır.

Hülâsa valilik mesleği, 1940 veya 1944 yıllarının ciddi siyasi buhranları bir yana bırakılırsa, hâlen mensuplarına daha geniş bir emniyet (ki siyasi rollerine uygun olarak İdarî görevlerinin gelişmesi bunu icap ettirir,) sağlamaktadır.

¹ Paris'te iki Vali vardır. Seine Valisi genel olarak İdarî işler ve belediye işleriyle meşguldür. Polis Valisi ise emniyet asayiş işlerinden sorumludur. Meslekten çıkarılmaya kadar gidebilen disiplin tedbirleri, her memurda olduğu gibi, dosyanın: bildirilmesinden başka bir garanti ihtiva etmez.

b — VALİLERİN GÖREVLERİ:

Valiler her ne kadar il tüzel kişiliğinin yürütme organı iseler de, her şeyden evvel ilde Devletin temsilcisidirler. 1958 Anayasası 72 inci maddede görevlerini şu şekilde formüle etmiştir:

«Hükümetin temsilcisidir. Millî menfaatlerle, İdarî kontrol ve kanunlara saygının sağlanması ile görevlidir». 1 Ekim 1959 tarihli kararname ise, ilde Devlet memurlarının çalışmalarının genel idaresinin valilere düştüğünü açıklamaktadır. Bu genel hükümlere rağmen valilerin görevlerini belirten 1300 kadar çeşitli kanun ve metinler vardır. Bu görevlerin hacmi yetki genişliği konusunda takip edilen siyasete bağlıdır. 26.Eylül.1953 yılında çıkarılan İdarî Reform kararnamesi ile bu görevler daha çok artmıştır.

DEVLETİ TEMSİL YETKİSİ:

Vali, ilde Devletin temsilcisidir. Bu sıfatla ne olursa olsun, ilin bütün otoriteleri hakkında yetkisi vardır. Yani bir nevi Devlet tüzel kişiliğinin temsilcisidir. Devleti angaje eden mukaveleleri yapar ve mallarının idaresi alanında gerekli müdahaleleri yapar, yetkili mahkemeler nezdinde devleti temsil eder. Bundan başka ikinci derecede ita âmiri sıfatıyla Devlet'ten alacaklı olanlara, bütçenin yürütülmesinde, ödeme emirlerini verir.

HÜKÜMETİ TEMSİL YETKİSİ:

Vali, aynı zamanda, bölgesinde hükümetin temsilcisidir. Görevinin siyasî cephesi buradadır. Bu bakımdan bir genel haber alma görevi vardır. Vali, il içinde fikirlerin gelişmesinden devamlı hükümeti haberdar etmek mecburiyetindedir. Bu fikirleri, vali, hükümetin siyasî istikametinde yöneltmelidir. Uzun zaman bu görev valinin başlıca hâkim görevi olarak görünmüştür. Valilerin esas görevi, hükümetin nazarında, seçimleri isteklerine göre hazırlamak idi. Fakat 1946 dan beri, haber alma görevleri ve İdarî faaliyetler, siyasî faaliyet görevlerinin üstünde sayılmıştır.

İDARİ ZABITA GÖREVİ:

Vali ilde idari zabıta âmiri ve emniyet asayişin devamı ile görevlidir. Vilâyetçe çalışan devlet zabıtası personeli, valinin otoritesi altındadır.

Vali, on binden fazla nüfuslu komünlerde ve büyük merkezlere dâhil az önemli komünlerde huzurun devamını temin etmek için belediye reislerine kaim olabilirler. Şartları icap ettirirse, nizamın devamı sahasında alman tedbirlerde birliği sağlamak için bütün komünlerde veya komün birliklerinde belediye reisleri yerine kaim olabilirler. Bütün komünlerde, belediye reislerinin almakla görevli oldukları zaruri tedbirleri, almaktan imtina etmeleri halinde, valilerin onların yerine geçerek gerekli tedbirleri bizzat alma yetkileri vardır.

Özel hükümlerle kurulan zabıtalardan çoğu valilerin emri altındadır.

Kargaşalık ve huzursuzluğun birden ziyade illere yayılmaya müsait olması halinde huzurun devamı görevi (İGAME) denilen olağanüstü görevli genel idare müfettişlerine yani müfettiş valilere aittir.

ADLİ ZABITA AMİRLİĞİ:

Vali, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu gereğince (Madde 30) adli zabita âmiridir. Normal olarak adli makama ait görevleri bir İdarî memura tevdi eden bu istisnâî hüküm kuvvetlerin ayrılığı prensibine bir tecavüz gibi görünmektedir. Filhakika valiler, suç ve suçluların meydana çıkarılması için gerekli bütün muameleleri ve faillerin adliyeye teslimi için gerekenleri yaparlar. (Arama, yakalama, haciz gibi)

Valiler, bu yetkilerini, Devletin iç ve dış emniyetini ilgilendiren suç ve cinayetle ilgili ve acele hallerde, kullanabilirler. Fakat normal usullere göre kovuşturma yapan Cumhuriyet Savcılarında 48 saat içinde dosyayı göndermek mecburiyetindedirler.

Bundan başka valiler, adli mahkemeler görev uyuşmazlığı çıkarabilirler.

DiĞER İDARİ GÖREVLERİ:

Çok çeşitli olan bu görevlerden bazıları zikretmek genel bir fikir verir.

1 — Vali, merkezi organlar tarafından alınan tedbirlerin ilde icrasına nezaret eder. Bu sıfatla kanunların ve hükümet kararlarının yürütülmesi ile görevlidir.

2 — Ordu kuvvetlerini istemeye hakkı vardır.

3 — Bazı devlet memurluklarına (öğretmenler, yol memurları gibi) ait tayinleri yapar.

4 — Vilâyet içindeki devlet memurlarının faaliyetlerinin genel idaresini sağlar. Bu yetkisi valiye il içinde faaliyet gösteren özel teknik kamu hizmetlerinin tümü üzerinde otorite sağlar.

Devletin büyük hizmetleri il şefleri ile valiyi münasebet haline koyan bu görev, çeşitli güçlükler ve çeşitli yorumlara yol açmıştır, iki yetki genişliği, yani valinin genel idare kadrosu içindeki yetki genişliği ile çeşitli özel kuruluşların kadrosunda, yani bu idarelerin muhtelif il şeflerinin yetkilerinin genişliği arasında bir uyumsuzluk bahis konusudur. 26.Eylül.1953 tarihli yetki genişliğine ait kararname, valilerin yetki genişliğine ait birinci anlayışa katılmıştır. Kararname valinin, Devlet memurlarının çalışmalarını yalnız koordine etmekle kalmayıp, genel idaresi ile de yetkilidir.

Aynı kararname, Bakanların yetkilerini istisnai haller bir tarafa, diğer memurlara değil, ancak Danıştay'dan geçen kararname ile Vali'ye devredebileceğim açıklamaktadır. Seine Vilâyetinden başka illerde taşra hizmetleri daire şeflerinin sicili valiye aittir.

Ayrıca 10.Nisan.1962 tarihli kararname, dört il de, il hizmetleri daire şeflerinin karar yetkilerinin valilere devrinin iki yıl tecrübe edilmesini kabul etmiştir.

5 — Bunlardan başka vali, kamu yararına kamulaştırma, kamu inşaatları dolayısıyla geçici işgal, sürücü ehliyetlerinin geri alınması çeşitli izinler ve İdarî vesayet gibi konularda da birçok yetkilere sahiptir.

Valiyi, kuvvetli bir âdemi merkezîyet otoritesi haline getiren sadece bu görevlerinin genişliği değildir. Aynı zamanda, bu görevlerinin yürütülmesinde yetkilerinin de önemli olması ve gittikçe yetki genişliğinin artmasıdır. Zira vali, bir taraftan oldukça yaygın ve genel bir kaide teşkil eden bir karar yetkisine sahiptir. Birçok kararlar da, bakanlara ancak vali tarafından teklif edilebilir.

Diğer taraftan vali, kişisel kararlar yanında, nizami kararlar (Arretes reglementaires) şeklinde genel hükümler çıkarmağa müsait nizami karar alma yetkisine (pouvoirs reglementaires) şeklinde genel hükümler çıkarmağa müsait nizami karar alma yetkisine (pouvoirs reglementaire) sahiptir. Bu bilhassa zabıta sahasında bulunmaktadır.

VALİ KOORDİNASYON ORGANIDIR:

Yukarıda da gördüğümüz gibi, Bakanlar taşradaki kuruluşlarıyla vali vasıtasıyla haberleşirler. Vali, her bakanın ayrı ayrı temsilcisi olmak dolayısıyla, bütün devlet memurlarının vilâyeti içinde genel idaresini sağlar. Bu durum bazı itirazlara yol açmakta, meselâ şose ve köprüler gibi teknik bir servise hiyerarşik olarak teknisyen olmayan bir kimsenin karışması uygun görülmemektedir. Keza hak özel bir fikir hürriyetine ihtiyaç gösteren kuruluşlar, siyasî mahiyeti şüphe göstermeyen bir makama tabi olmayı temenni etmezler.

Bu bakımdan valinin rolü, daha yukarda açıkladığımız genel prensiplerin tanıdığından daha dar olmakla beraber aşağıdaki esasları açıklamakta fayda vardır:

1 — Bakanlar, Danıştay'dan geçen kararnamede gösterilecek istisnalar dışında, ancak valilere yetki devredebilirler.

2 — Vali, rektörler hariç, vilâyette çalışan taşra hizmetleri bölge ve vilâyet müdürlerine sicil verir.

3 — Bütün daireler, valinin kendisine faydalı sayacağı bütün haber ve bilgileri temin etmekle mükelleftir.

4 — Ayrıca bazı özel metin ve mevzuatla valilere, muhtelif Hizmetlerle ilgili olarak, karar alma yetkisi tanınmıştır.

VALİNİN KARARLARI:

Valinin kararları, normal olarak, vilâyet kararnamesi, Arrete prefectoral) şeklini alır. Kararname ya kişisel (izin veya tâyin gibi) veya özellikle idari zabıta alanında olduğu gibi nizami mahiyette olabilir. Vilâyet kararları alınmadan önce, bazı hallerde, danışma kurullarının fikrinin alınması mecburidir. (Bu danışma kurullarının büyük bir kısmı 1953 yılında kaldırılmıştır.)

Bazı hallerde vilâyet kararlarının bakanların tasdikine sunulması öngörülmüştür. Fakat prensip olarak, bakanın iki ay sükût etmesi, kararın bakanlıkça zımnen tasdiki manasına gelir.

Vali, karar yetkilerinden bir kısmını mesai arkadaşlarından bazılarına (Vali Muavinleri ve İlçelerde Kaymakamlara) devredebilir.

C — VALİNİN YARDIMCILARI:

Vali gerek devletin temsilci olarak, gerekse vilâyet tüzel kişiliğinin temsilcisi olarak görevini yapabilmesi için yardımcılardan istifade eder.

KABİNE ŞEFİ (Chef de cabinet):

Kabine şefi ile vali arasındaki ilişkiler özellik taşıdığından, İdarî makamların en aşağı kademesini teşkil eden kabine şeflerinin tayininde ilgili valilerin mutabakatı alınır. Bunlar valilerin özel kalem müdürü durumundadırlar. Önemli vilâyetlerde kabine şefi yerine, kaymakam ayarında ve kabine müdürü (Directeur de Cabinet) bulunur.

VALİ MUAVİNİ (Secrétaire general):

Vilâyetin İdarî hizmetlerini idare eder. Valinin bulunmadığı zamanlarda kendisine vekillik eder. Vali, görevlerinin bir kısmını vali muavinine devredebilir.

VİLÂYET MEMURLARI:

Vilâyette bulunan büro memurları, bakanlıkta merkezi idare memurlarının yaptıkları hazırlık işlerinin benzerini vali yanında yaparlar. Bu memurlar, devlet memurlarından teşekkül etmiş ve hiyerarşik münasebeti olan, müsabaka ile alman iki farklı sınıf teşkil ederler (Vilâyet ataşeleri, vilâyet İdarî sekreterleri gibi). İdare amirliği sınıfına dâhil olmayan bu memurlardan bazıları kaymakamlık sınıfına girebilme imkânına sahiptirler.

KAYMAKAMLAR:

Kaymakamlar ilçe merkezlerinde bulunan ve idare edilenlere vilâyetten daha yakın bir seviyede, merkezi idarenin temsilcisi, valinin çalışma arkadaşlarıdır. Bu durum, valinin faaliyetini genişletmekte ve kolaylaştırmaktadır. Kaymakamlık kuruluşunun başlıca mantıkî sebebi de budur.

Filhakika, kaymakamlar 1953 yılındaki âdemi merkeziyet kararnameleleri İle valilere ait yetkilerin bir kısmının devrine rağmen,

çok az ve az önemli görevlere sahiptirler. Başlıca görevleri komünler üzerinde İdarî vesayetin yürütülmesidir.

Kaymakamların statüleri hâlen 19.Haziran.1950 tarihli kararnamede (Decret) belirtilmiş bulunmaktadır.

Kaymakamlar üç sınıf ve bir üstün sınıf olmak üzere bölünmüş özel bir kadro teşkil ederler. Her sınıf ayrıca kademe yani derecelere bölünmüştür.

Kaymakamlar İçişleri Bakanının teklifi üzerine Başbakan tarafından kararname (Decret) ile tâyin edilir. Yukarda da açıkladığımız gibi boş kaymakamlıklara 8/10 onda sekiz nispetinde (CHEF DE CABİNET) ler arasında tâyin yapılır. Ayrıca kaymakam olmak için tam (25) yaşını doldurmuş olmak lâzımdır. Vilâyet Kuruluşu Statüsünün genel hükümleri kaymakamlara da tatbik edilir. Derece olarak yükselme (terfi) Bakanlıklar arası kararname ile tespit edilen asgari bir kıdeme bağlıdır.

Kaymakamlar yukarıda da işaret ettiğimiz gibi komünlerin idari kontrolünü sağlarlar. Yani ilçelerinde küçük komünlerin, belediye reislerinin bir nevi müşaviri ve yol göstericisi durumundadırlar. 5.Kasım.1926, 24 ve 12.Ağustos.1950, 26.Eylül.1953 ve nihayet 5.Oca.1959 tarihli kararnameler (Decret) kaymakamların bu rolünü daha çok geliştirmiştir.

5.Ocak.1959 tarihli kararnameden itibaren kaymakamlar, ilçelerin bütün komünlerinin bütçelerini tasdik edecek yetkili ve kaliteli bir makam olmuşlardır.

Bundan başka kaymakam, doğrudan doğruya bazı İdarî görevlerle görevlendirilebilir. (Anket gibi). İlçede, vilâyet idaresinin bir kısmını valinin emri altında yürütmek için validen yetki alabilir.

Fransa'da kaza idare kurullarının kaldırılmasından sonra, kaza idaresinin başlıca elemanı olarak kaymakam kalmıştır.

III — TÜZEL KİŞİ OLARAK İL KURULUŞU:

Vilâyetin hukuki bakımdan iki manzara arz ettiğine ve birincisinin bir merkezi idare olduğuna, İkincisinin de mahalli menfaat ve halkın çeşitli menfaatleri merkezi olmasına yukarıda işaret etmiştik. Şimdi bu kısımda vilâyetin bu ikinci cephesini inceleyeceğiz.

Fransız İhtilâlinden itibaren vilâyetin tüzel kişiliği gittikçe gelişmiştir. 1833 yılında il genel meclisinin seçimi kabul edilmiş ve 27 Ağustos 1834 yılında da Danıştay'ın fikri ile vilâyetin tüzel kişiliği tanınmıştır. 10 Mayıs 1838 tarihli kanunla il genel meclisinin yetkileri artırılmıştır. 10 Ağustos 1871 tarihli kanun gelişmeyi tamamlamış ve vilâyet idaresinin esas temeli olmuştur.

Vilâyet komünlere nazaran âdemi merkezîyet bakımından daha zayıftır. Zira vilâyette komünlerdeki belediye reisleri gibi seçimle işbaşına gelmiş bir yürütme organı yoktur. Yürütme görevini vali yapar. Fakat bu sebeptendir ki idari vesayet il genel meclisi üzerinde belediye meclisi üzerindeki idari vesayetten daha az şiddetlidir.

Diğer yandan, komünlerin aksine olarak, vilâyet bir devlet idaresi bölgesi olarak, mahalli idare bölgesi olmasından daha çok önemlidir. Bu durumu aşağıda vilâyetin organlarını incelemek suretiyle daha iyi anlamış olacağız.

A — İL GENEL MECLİSİ SEÇİMİ:

Yukarıda açıklandığı gibi il genel meclisleri 1833 yılında seçimle kurulan bir müzakere organı haline gelmiş ve il âdemi merkezîyet kuruluşunun esaslı organı olmuştur.

SEÇİMİ:

İl genel meclisi üyeleri doğrudan doğruya genel oyla seçilir. Seçim usulü tek isimli ve iki turludur. Her kanton (Nahiye) bir genel meclisi üyesi seçer. Nüfusu ne olursa olsun her kantonun bir genel meclis üyesi seçmesi, şehir toplumu üzerinde kır toplumunun daha çok ağır bastığını göstermektedir.

Vilâyet ile şahsî bir ilgisi bulunan ve 23 yaşını bitiren her seçmen il genel meclisine üye seçilebilir. Vilâyet ile şahsî ilgisinden maksat ya vilâyet içinde oturması veya vasıtasız vergi ödemiş olmasıdır. Bununla beraber, vilâyet içinde ikamet etmeyen, yani ikametgâh edinmeyen üyelerin adedinin, genel üye adedinin üçte birini geçmemesi gerekir.

Bazı devlet memurları görevli oldukları mıntıkadan genel meclise üye seçilemezler. Seçim Kanununun 220 nci maddesinde genel meclise üye seçilemeyecekler açıklanmıştır. Vali, Vali Muavini, Kaymakam ve İdarî mahkeme üyeleri görevli oldukları bölgeden il ge

nel meclisi üyesi seçilemezler. Aynı madde de 15 fıkra halinde üye seçilemeyecek olanlar yazılıdır. Bazı suçlar dolayısıyla mahkûm olmuş kimselerde, il genel meclisine üye olamazlar.

Bunlardan başka, il genel meclisi üyeliği ile diğer bir görevin birleşmeyeceği haller vardır (Seçim Kanunu, Madde 224 - 228). Meselâ bir kişi iki ilde genel meclis üyesi olamaz. Keza askerî görevler genel meclis üyeliği görevi ile birleşemez. Bununla beraber, milletvekilleri ve belediye reisleri il genel meclisi üyesi de olabilirler.

Yukarıda seçimin iki turda yapılacağı açıklamıştık. Birinci turda seçilebilmek için oyların salt çoğunluğunu almak gerekir. Aynı zamanda bu oyun yazılı seçmenlerin üçte birine eşit miktarda olması lâzımdır. İkinci turda nispi çoğunluk yeterlidir.

İTİRAZLAR:

Seçime ait şikâyet ve itirazlar birinci derecede bölge idare mahkemeleri tarafından incelenir. Temyiz halinde ikinci derecede Danıştay inceler.

SEÇİMLERİN YENİLENMESİ:

Genel meclis üyeleri altı yıl için seçilirler. Üyelerin yansı her üç sene bir yeniden seçilir. Kantonlar bu maksatla iki gruba ayrılmış olup, üç sene ara ile her grup yeni üyelerini seçer. Seçimler Ekim ayında yapılır. Herhangi bir sebeple, özellikle istifa veya ölüm sebebiyle boşalan üyelikleri doldurmak için ilgili kantonlarda kısmî seçim yapılır. Yeni seçilen üye, yerine seçildiği üyenin müddetini tamamlayıncaya kadar üyeliğe devam eder.

Genel meclisin görev süresi, fesih sebebiyle zamanından evvel son bulabilir. Bu takdirde de yeni seçimler yapılır.

Üyelik, üyenin kendi isteğiyle istifasından başka, müstafi addedilmesi suretiyle de son bulabilir. Müstafi sayılma veya çıkarılma bir nevi disiplin tedbiridir. Aşağıdaki üç halde yapılabilir:

1 — Genel meclis üyesi, kanuni bir özür olmaksızın olağan toplantılara katılmadığı takdirde, Danıştay tarafından resmen müstafi sayılır.

2 — Kanunen kendisine verilmiş olan bir görevi yapmaktan çekinen genel meclis üyesi, İçişleri Bakanının teklifi üzerine Danıştay tarafından müstafi sayılmasına karar verilir.

3 — Seçimden sonra ortaya çıkan bir sebep dolayısıyla yani seçilmeye mâni olan haller veya bir kimsede birleşemeyen görevler dolayısıyla, seçmenlerden birinin talebi veya Danıştay tarafından resen, genel meclis üyesinin müstafî sayılmasına karar verilir.

ÖDENEK:

Prensip olarak genel meclis üyeliği görevi ücretsizdir. Fakat 4. Nisan 1947 tarihli kanuna göre çeşitli ödemeler yapılır. Genel Meclisin toplantı zamanı süresince, miktarı genel meclis tarafından tespit edilen ikamet ödeneği (İndemnité de séjour) verilir.

Bundan başka, özel görevler verilmesi halinde, yer değiştirme masrafları ve ek masrafları ödenir.

a — ÇALIŞMA USULÜ:

İl Genel Meclisi kendi çalışma içtüzüğünü kendisi yapar. Kondisyonları, başkanım ve bir veya birkaç başkan vekili ile sekreterlerden teşekkül eden bürosunu seçer. İçtüzük bakımından, kanunla belirtilen sınırlar içinde istediği gibi hazırlamakta serbesttir.

İl Genel Meclisi başkanlarının seçilmesi çok önemli olup, ekseriya politik bir işarettir.

TOPLANTILAR:

İl Genel Meclisi yılda iki defa olağan toplantılar yapar. Birinci en çok (15) gün sürer ve 1 Nisan ile 30 Nisan tarihleri arasında yapılır. İkinci dönem toplantılar en çok bir ay devam etmek üzere 1 Eylül ile müteakip yılın 15 Ocağı arasında yapılır (11 Eylül 1959 tarihli Kararnameye göre).

Kanun iki olağan toplantıdan başka bazı hallerde olağanüstü toplantılarında yapılabileceğini öngörmüştür. Olağanüstü toplantıların yapılmasını daha çok kolaylaştıran hükümler 5 Kasım 1926 tarihli kanunla getirilmiştir. Olağanüstü toplantıların süresi (on beş günü) geçemez. Olağanüstü toplantılar aşağıdaki kimselerin isteği üzerine yapılır:

- 1 — Hükümetin isteği ile
- 2 — Valinin isteği ile
- 3 — İl Daimî Encümeninin isteği ile
- 4 — Üyelerin üçte ikisinin isteği ile

Olağan ve olağanüstü toplantılar açıktır. İsteyen girebilir. Toplantılara İl Genel Meclisinin Başkanı başkanlık eder. Vali toplantılarda bulunabilir ve istediği zaman söz alabilir. 1871 tarihli kanun, toplantıların yayınlanmasını garanti etmekte ve halkın müzakere tutanaklarından bilgi almağa hakkı olduğunu belirtmektedir.

Yukarıdaki açıklamalarımızdan da anlaşılacağı üzere, Fransa'da İl Genel Meclislerine Türkiye'de olduğu gibi valiler başkanlık etmez. Üyeler arasından seçilen başkan başkanlık eder.

MÜZAKERE VE KARARLAR:

İl Genel Meclisinin kararları tek taraflı idari muameledir ve tek taraflı idari muamelelerin bütün hukuki karakterlerini haizdir. İl Genel Meclisinin toplantılarında ekseriyetle kabul edilen kararlar bu nevi kararlardır. İl Genel Meclisi, bazı kanunlara göre, belirli hususlarda fikrini vermeğe dâvet edilmiştir. Ayrıca genel idare ve ekonomik sorunlar üzerinde fikir ve temennilerini açıklar. Yalnız siyasî fikirler ve temennilerde bulunamaz.

Vilâyet sınırları içinde bulunan kamu hizmetleri konusunda müşahede ve şikâyetlerini yetkili Bakanlara doğrudan doğruya bildirebilir.

b — İL GENEL MECLİSİNİN GÖREVLERİ:

İl Genel Meclisi genel olarak ilin bütün işleri ile meşgul olur. Valinin yürütmekle görevli olduğu kararlar vasıtasıyla bu işleri tanzim eder. Bu bakımdan İl Genel Meclislerinin görevleri belediye meclislerinden daha geniştir. İl çıkarları ile ilgili bütün konuları kapsayan bir çalışması vardır.

İL KAMU HİZMETLERİ:

Kanunların tâyin ettiği sınırlar içinde (lâiklik prensibi ve Ticaret ve Sanayi hürriyetine riayet etmek şart ile), İl Genel Meclisleri, il içinde yeni kamu hizmetleri kurulmasına ve bunların idaresine karar verebilirler. İl memurlarının miktarı, maaşları ve statüleri İl Genel Meclisince tâyin olunur.

İl tarafından idare edilen hizmetlerin bazıları mecburi ve bazıları ihtiyaridir. Meselâ il yolları ağının bakımı, okul hastalarının

tedavisi ve kamu sağlığı ve yardımını ilgilendiren hizmetler, mecburi hizmetlerdir.

İl içinde otobüs işletilmesi ise, ihtiyari hizmetlerdendir. Mecburi ve ihtiyari hizmetlerin yürütülmesine ait kaideler, komün hizmetlerine tatbik edilenlerin aynıdır. İl Genel Meclisi, genel çıkarlara yarar teşebbüslere yardımda bulunabilir. assammamme*

Yapılacak mukavelelere, açılacak veya savunulacak dâvalara, yapılacak işlere ait kararları, İl Genel Meclisi verir.

Bazı gayrimenkuller arasında bir miktar binalar, Devlet Hizmetlerine ayrılmış oldukları halde, İl Özel İdarelerinin malıdır ve bakımları da onlara aittir.

ÇEŞİTLİ GÖREVLER:

İl Genel Meclisinin esas il işleri dışında da bazı görevleri vardır:

1 — KOMÜN İŞLERİ HAKKINDA. — İl Genel Meclisleri çeşitli komün meseleleri hakkında fikirlerini açıklar. Ayrıca İl Genel Meclisi, komünlerde çeşitli seçim bölgelerinin tespitini yapar. Fransa'da belediye seçimleri için komünler nüfusuna göre, her bölgeden en az iki üye seçilebilecek şekilde, bölgelere ayrılır. Bundan maksat, muhtelif mahallerden meydana gelen bir beldede her mahallenin azınlıkta bile olsa, üye çıkaracak kadar nüfusu olması halinde, o mahallerinde belediye meclisinde temsiline imkân vermektir. İşte bu mahallelerin tespitine (Sectionnement electoral) İl Genel Meclisi karar verir.

Esas gaye, muhtelif bölgelerin belediye meclisinde temsili gayesine matuf olan seçim bölgelerine ayırma işi, 1947 senesine kadar siyasî maksatlara belirli bir partinin başarısını sağlamaya hizmet ediyordu. 1947 senesinden sonra bu tatbikat fiilen ortadan kalkmıştır.

2 — SENATÖRLERİ SEÇMEK: — Senato Meclisi üyelerini seçen seçim heyetine, ilgili vilâyetin İl Genel Meclisi üyeleri de katılır. Eski mevzuata göre Cumhurbaşkanı da, belediye reisleri ve İl Genel Meclisi üyeleri bazı zevattan kurulu bir seçim heyeti tarafından seçiliyordu. 1958 Anayasasında, 1962 yılında referandum ile yapılan değişiklikten sonra, Cumhurbaşkanı bundan sonra halk tarafından seçilecektir. Ancak senatörlerin seçim sistemi muhafaza edilmektedir. Bu durum, İl Genel Meclisi üyelerine önemli siyasi bir kuvvet sağlamaktadır.

3 — BAZI ÖZEL KURULUŞLARA KATILMAK: — İl Genel Meclisi üyeleri Askerlik Şubesi Meclisleri, Akademik Kurullar ve Artırma Eksiltme İhale Komisyonları gibi kurullara iştirak ederler.

İhtiyaç görüldüğünde İl Genel Meclisi üyeleri boş kaymakamlıklara vekâlet ederler.

4 — İL MEMURLARI HARKINDAKİ GÖREVLER: — İl Genel Meclisi yukarıda da belirttiğimiz gibi il memurlarının maaş ve tüzüklerini tespit eder. Şüphesiz buradaki il memurlarından niyetiniz il tüzel kişiliğine bağlı memurlardır. Bunların miktarı azdır. İl memurlarının büyük bir kısmı Devlet memurlarıdır.

İL BÜTÇESİ:

İl Genel Meclisinin en önemli görevlerinden birisi, her yıl gelirlerin toplanmasına ve masrafların yapılmasına izin veren il bütçesinin müzakere ve kabulüdür.

İl bütçesi vali tarafından hazırlanır ve İl Genel Meclisinin Ağustos dönemi toplantısında müzakere ve kabul edilir. Bütçeler aynen belediye bütçeleri gibi hazırlanırlar. İl bütçesi bir esas bütçe ve bir ek bütçe olmak üzere iki kısımdır.

Esas bütçe ise, yıllık ve devamlı masraf ve gelirlerin yazıldığı olağan kısım ve geçici ve arızî masraf ve gelirlerin kaydedildiği olağanüstü kısımdan ibaret olmak üzere ikiye bölünmüştür.

Masraflar mecburi ve ihtiyari masraflar olarak ayrılabilir. Mecburi masraflar, sadece mecburi hizmetlere yapılan masraflar demek değildir. Bunlar arasına çeşitli devlet kamu hizmetlerinin, (Vali ve kaymakamların çeşitli masrafları ve lojmanları, jandarma kışlaları, ceza evleri vesaire gibi) yükünü azaltmak için vilâyete kabul ettirilmiş masraflarda mecburi masraflara dâhildir. Keza il borçlarının ödenmesi de bu sınıfa girer.

Ek bütçeler, esas bütçenin yürütülmesi sırasında bu bütçeye getirilen bir düzeltme veya ilâvedir. Genel olarak, mahallî idarelerde ek bütçeler, devlet bütçesinde ek kredilerin oynadığı rolü oynarlar.

İl bütçesinde en önemli özellik, bu bütçelerde Devlet yardımlarının gelir olarak önemli bir miktara yükselmesidir. Filhakika, devlet yardımları bu bütçe gelirlerinin üçte birine takbil eder. Bunlardan bazıları, özellikle Genel Meclisin rolünün önemli olduğu sağlık

ve sosyal yardım alanında vilâyet (il) bütçesi bir nevi aktarma görevi yapar yani İl Genel Meclisi bu yardımları ilgililere yeniden dağıtma işini yapar.

Malî diğer gelirler, komün gelirleri ile aynı mahiyettedir. 1959 yılında (Ocak ayında) Mahallî İdareler malî reformu ile ek santimler yerine kabul edilen dört çeşit resim İl Tüzel kişiliklerine de şamildir. İller de komünler gibi muamele vergileri üzerindeki mahalli resimlerin bir kesrini tahsil ederler. Bununla beraber tamamen ifa ait olan resimler, belediyelere ait olan resimlere (TAXE) nazaran daha az çeşitlidir.

İL GENEL MECLİSİNİN KONTROLÜ

İl Genel Meclisinin kontrolü denilince akla Genel Meclis üyelerinin kontrolü ve meclisin aldığı kararlar ve yaptığı muamelelerin kontrolü gelir. Bunun için bu kontrolü iki başlık altında inceleyeceğiz.

1 — KİŞİLERİN KONTROLÜ (Şahsî Kontrol):

GENEL MECLİSİN FESHİ:

Genel Meclis gerekçeli kararname (Decret) ile feshedilebilir. Bu bir nevi disiplin tedbiridir. Bu karar en kısa zamanda parlâmentoya sunulur. Parlâmento bir kanunla yeni seçimlere gidilmesine ve İl Daimî Encümeninin Genel Meclis yerine devam etmesine veya geçici bir komisyon tarafından idare edilmesine karar verebilir.

Genel meclislerin hepsinin birden feshedilmesi men edilmiştir. Bununla beraber tatbikatta, belediye meclislerinde olanın aksine olarak, İl Genel Meclislerinin feshedilmesi çok nadirdir.

Bundan başka Genel Meclis üyeleri hakkında alınabilecek tedbirler vardır.

MÜSTAFİ SAYILMA:

İl Genel Meclisi üyeleri aşağıdaki iki halde istifa etmiş sayılabilirler:

1 — Özürlü olmaksızın bir dönem bulunmayan üye, İl Genel Meclisi tarafından istifa etmiş sayılabilir.

2 — Kanuni bir görevini yapmağı reddeden İl Genel Meclisi üyesi Danıştay tarafından istifa etmiş sayılabilir.

2 — MUAMELELERİN KONTROLÜ:

İl Genel Meclisinin muameleleri üzerindeki idari kontrol gittikçe azalan bir istikamette gelişmiştir. Bu gelişmenin esas kademesi 5 Kasım 1926 tarihli kanun (Decret - Loi) ile kontrol usulü olarak kabul edilen genel hukuk rejiminin değiştirilmesi olmuştur.

Filhakika 1926 dan evvelki durumda, İl Genel Meclisinin kararlarının önceden kabulü prensibi ve uygunsuz bulunması halinde askıda bırakılma imkânının tanınması prensibi hâkimdi. Bazı kararlar ancak kendiliğinden icra olabiliyordu.

1926 dan beri durum tam tersinedir. İl Genel Meclisinin kararları kendiliğinden icradır. İcra olmadan önce kabul şart değildir. Ancak kanunlarla böyle bir önceden kabul edilme şartı öngörülüş ise lüzumludur.

KARARLARIN BOZULMASI (ANNULATION):

Yukarıda da açıkladığımız gibi prensip olarak kararlar, bütçe ve istikrazlarda dâhil kendiliğinden icra mahiyet alırlar. Tasdike lüzum yoktur. Ancak toplantıların yani dönemin bitiminden sonra on gün geçerse icra olurlar. Vali, bu on gün içinde, kararların kanuna aykırılığı sebebiyle hükümetten bozulmasını isteyebilir ve bu isteğinden İl Genel Meclisi ve Daimî Komisyon başkanlarını haberdar eder. Hükümet Danıştay'dan da geçen kararname (Decret) ile altı hafta içinde ilgili kararı bozabilir. Bu müddet içinde bozmaya ait kararname çıkmazsa kararlar kendiliğinden katileşir.

YOK, KARARLAR (Nul Effet):

İl Genel Meclisinin yetkisizliği yani yetkili olmadığı bir alanda, karar alması halinde, yukarda zikrettiğimiz müddetler geçmiş olsa bile, karar her zaman kararname ile yok sayılabilir.

Normal toplantı dönemleri dışında alınmış, kararlar vali tarafından gerekçeli kararla (arrete) bozulabilir ve vali aynı zamanda usulsüz toplantıyı durdurur ve adli takibat yapılmasını isteyebilir.

KARARLARIN TASDİKİ HALİ:

Bazı kararlar, kararname (Decret) veya Bakanlıklar arası kararla tasdike tabi kılınmıştır. Açık ve aşırı derecede borçlanma gibi,

önceki yıl hesaplarının çok güç bir malî durum gösterdiği ve bazı borçlanma hesapları olduğu zamanki bütçe hali buna örnektir. Üç ay içinde, bu hususta tasdik kararının çıkmaması halinde, kararlar tasdik edilmiş sayılır,

İKAME (YERİNE GEÇME) (SUBSTITÜTİON):

İdari vesayet makamları bazı hallerde 11 Genel Meclisinin yerine karar alabilirler. Esasen bu hak bütün mahallî meclisler hakkında vardır. Bu, ancak kanunla verilmiş bir görevi bu meclislerin yapmaması halinde olur. Mecburi bir görevin yürütülmesi için yeterli krediyi bütçesine koymağı ihmal eden meclis yerine, idari vesayet makamı yeterli ödeneği resen koyar. Mecburi masrafların bütçeye resen konulması ancak kararname (Decret) ile olur.

B — İL DAİMÎ ENCÜMENİ:

10 Ağustos 1871 tarihli kanun ile kurulan İl Daimî Encümeni ilde geniş bir âdemi merkezîyet taraftarı olanlarla, bunun aleyhinde olanların bir uzlaşması gibi görünmektedir. Filhakika 1871 tarihli kanun İl Genel Meclisinin görevlerini arttırarak illerin yetki genişliğini biraz genişletmişti. Bunun içindir ki önce İl Genel Meclisine bir nevi yedek, yardımcı organ şekli verilmek istendi. Diğer taraftan, başka bir görüşle de, daha yeterli bir âdemi merkezîyet gerçekleştirmek için, İl Daimî Encümenine bir nevi valinin kontrolü rolü verilerek merkez organı olarak İl Genel Meclisi kararlarını yürüten valinin merkezîyetçiliği hafifletilmek istendi.

Bu iki gayeyi gerçekleştirmek için yeni ve ayrı bir organ yerine İl Genel Meclisinin bünyesinden çıkan İl Daimî Encümeni kuruldu. Bu bakımdan İl Daimî Encümeni, İl Genel Meclisinden çıkmış, hem bu meclisle çalışan ve ona yardımcı olan ve hem de valinin bir nevi gözetleme (kontrol) organı olan bir kuruluştur.

İl Daimî Encümeni, yetki bakımından İl Genel Meclisine nazaran daha az yetkili, fakat devamlı bir organdır.

A _ YÜRÜTME ORGANI YE KURULUŞU:

Fransa'da 1946 Anayasası, mahallî idarelerin otonomisini gerçekleştirme cümlesinden olarak, İl Tüzel Kişiliklerinin yürütme görevini, merkez organı olan valilerden alarak, mahallinden seçilmiş

İl Genel Meclisi başkanlarına vermediği uygun görmüştü. Bu reform 1871 tarihli kanunun hazırlığı sırasında da muhtariyet taraftarları tarafından ileri sürülmüş fakat gerçekleşmemiştir. 1946 da bu esasların gerçekleşmesi beklenirken, sadece İl Tüzel Kişiliğinin yürütme organı olan vali üzerinde, İl Genel Meclis Başkanının devamlı kontrolü sağlanmıştı.

Tatbikatta, İl Genel Meclisi Başkanları valinin faaliyetlerden haber vermesini kâfi gördüler. Daha müessir kontrolü saylayacak bir kanun çıkmadı. Zira düşünülen tedbirler ciddi güçlükler doğuracaktı.

Vali, yürütme organı olarak, İl Daimî Encümeni ile beraber, İl Genel Meclisinin müzakere konularını hazırlar. Yukarda da açıkladığımız gibi vali, İl Genel Meclisinin müzakereleri sırasında her zaman söz alabilir.

Kararların yürütülmesi valiye aittir. Bunun için ildeki dairelerin ve memurların âmiridir. Memurları tâyin eder. Mukaveleleri yapar. Mahkemede dâvaları savunur (Devlet ile vilâyetin karşı karşıya olması halinde İl Genel Meclisi vali yerine vilâyeti savunacak bir özel vekil tâyin eder).

Bunlardan başka, vali bütçenin yürütülmesi ile görevlidir. Buna ait hesaplar yıllık olarak İl Genel Meclisinin tasdikine sunulur. Bu tasdikin yapıldığı toplantıya vali girmez.

KURULUŞU:

İl Daimî Encümeni, İl Genel Meclisi tarafından seçilen dört ile yedi üyeden kuruludur. Üyeler bir yıl için seçilirler ve Ağustos ayındaki toplantıda seçim yapılır. Tekrar seçilmek mümkündür. İl Merkezi Belediye Reisleri, Milletvekili ve Senatörler İl Daimî Encümeni üyesi seçilemezler. Gaye vali üzerinde baskı vasıtası olmamalarıdır.

İl Daimî Encümenine üye seçiminde mümkün olduğu kadar her ilçenin bir temsilci bulundurmasına çalışılır.

b — GÖREVLER:

Toplantılar:

İl Daimî Encümeni, başkanını kendisi seçer. Ayda bir defa çağrısız toplanır. İl Daimî Encümeni Başkanı veya Vali, İl Daimî Encümeni olağanüstü toplantıya çağırabilir.

Encümen seçilen Başkanın başkanlığında toplanır. 8 Temmuz 1889 tarihli kanundan önce, seçilmiş başkanın sağlayacağı aşın otoriteye mani olmak için, İl Daimi Encümeni en yaşlı üyenin başkanlığında toplanıyordu.

Vali, İl Genel Meclislerinde olduğu gibi İl Daimî Encümenlerine de girmeğe hakkı vardır ve söz alabilir.

GÖREVLERİ:

İl Daimî Encümeninin çeşitli görevleri vardır.

1 — Encümen, İl Genel Meclisinin bir nevi fikir ve kanaat organıdır. Acele haller müstesna, İl Genel Meclisine sunulacak bütün işler, toplantı döneminden on gün önce, vali tarafından İl Daimî Encümenine sunulur. Encümen bu hususta fikrini açıklar. Özellikle Encümen bütçeyi de inceler. İl Genel Meclisine çeşitli projeler hakkında rapor verir ve fikrini açıklar.

2 — Encümen karar yetkisini haizdir. Bir nevi İl Genel Meclisinin devamını sağlayan organdır. Bizzat encümenin yetkisi dâhilinde olan işler, bazı yolların sınıflandırılması, yardımların dağıtılması gibi ikinci derecedeki işlerdir.

Ayrıca İl Genel Meclisi, kendi yetkisi içinde olan bazı işleri, Encümene havale edebilir. Ancak karar verilmek üzere yapılan bu iş havaleleri tek tek yapılabilir. İl Genel Meclisinin yetkilerinin tümüne taallük edemez. Encümene, Genel Meclis tarafından bırakılan işler üzerinde, Encümen hakiki icra kararlar alır.

3 — Encümen bir nevi valinin kontrolü görevini görür. Her ay vali, bütçenin yürütülmesi dolayısıyla verdiği ödeme emirleri ve aylık hesapları encümene bildirir. Böylece encümen valinin hesaplarını kontrol etmiş olur.

4 — İl Daimî Encümeni, ikinci maddede belirttiğimiz gibi bazı alanlarda, kanunen doğrudan doğruya yetkilidir. Bu alanda, encümen bizzat karar yetkisini haizdir. Kamu işlerinde öncelik sırasının tespiti, vilâyete ait istikrazların düzenlenmesi de bu arada sayılabilir.

c — KONTROLÜ:

İl Daimî Encümeninin kontrolünden anladığımız mana, encümen üzerindeki idari vesayettir. Encümen kendine ait karar yetkisine sahip olduğuna göre, idari vesayete de tabi olması tabiidir.

ENCÜMENİN GENEL MECLİS TARAFINDAN KONTROLÜ

Encümen, Genel Meclisin bir organı olduğuna göre onun tarafından da kontrol edilir. Ağustos ayında Encümen, çalışmaları hakkında Genel Meclise bir rapor verir. Vali ile encümenin uyumsuzluğa düşmesi halinde, İl Genel Meclisi gerekirse olağanüstü toplantı da yaparak uyumsuzluğu halleder. Genel Meclis eğer encümeni haksız bulursa azledebilir ve yerine vazife görebilir.

İl Genel Meclisi, çeşitli alanlarda alınmış kararların uygun olup olmadığı hakkında vali veya ilgililer tarafından yapılan müracaatlar hakkında da karar verir.

Bizzat Encümene ait olan kararlar hakkında, valinin talebi veya kendiliğinden İl Genel Meclisi, iptal veya değiştirme kararları verebilir.

Encümenin kararları üzerindeki idari kontrol, İl Genel Meclisi kararlarına tatbik edilen usullere göre yapılır. 10.Ağustos.1871 tarihli kanunun 86 ve 87 nci maddelerine göre yol ve kadastro kıymet tahminleri vesaireye ait yapılan iptal müracaatları, itiraz edilen kararın yürütülmesinin durdurulmasını da gerektirir.

KARARLARA KARŞI MÜRACAAT:

Kararlara karşı iki şekilde müracaat yolu vardır. Birinci olarak İl Genel Meclislerine kararın yerinde olmaması dolayısıyla İSTİNAF (Appel) müracaatında bulunulabilir. Diğer yandan idari mahkemelere yetki tecavüzü (exces de pouvoir) dolayısıyla iptal dâvası açılabilir.

IV — İLLER ARASI KURULUŞLAR:

1958 Anayasasının 72 nci maddesine göre «Fransa'da Cumhuriyet İdaresinin mahallî kuruluşları Belediyeler, İller ve Denizaşırı ülkelerdir. Bunlardan ayrı başka bir mahallî idare kanunla kurulabilir. Böylece Anayasa son fıkrasıyla yeni mahallî idareler kurulabilmesine imkân vermiştir. 1946 Anayasası ancak yine kanunla olmak şartıyla il, belediye ve denizaşırı ülkelerin bir araya gelerek birlik kurmalarına cevaz vermişti.

1958 Anayasasının getirdiği yenilik dolayısıyla Yasama Meclisi, İl ve Belediye gibi mahallî kuruluşlar yanında şehir idaresi (bir-

ligi) (DİSTRİCT URBAİN) ve Paris Bölgesi Birliği (District de la region parisienne) gibi yeni kuruluşlar yapabirmiştir. Tüzel kişiliğe sahip olan il ve komün idareleri ile (DİSTRİCT URBAİN) ve (DİSTRİCT DE LA REGION PARISIENNE) den başka tüzel kişiliği olmayan idari bölgeler de vardır.

A — TÜZEL KİŞİLİĞİ OLMİYAN KURULUŞLAR:

1 — İl seviyesi üzerindeki kuruluşlar:

İl seviyesinin üstünde muhtelif bölgeleri ilgilendiren şu veya bu kamu hizmetini kapsayan kuruluşlar vardır. Bunlar özellikle, posta idareleri, sağlık hizmetleri, askerî bölgeler ve akademilerdir.

2 — İlçeler:

Başlarında idare âmiri olarak kaymakamların bulunduğu ve Fransız İhtilâli zamanında gelişmiş ve 1926 yılında o sayıları azaltılan ve gittikçe önemleri azalmış olan idari kuruluşlardır.

3 — KANTONLAR (NAHİYE):

Başlarında bizdeki gibi nahiye müdürüne benzer bir idare âmiri olmayan kaza ile komünler arasında bir kuruluştur. Kantonlar daha ziyade seçim bölgeleridir. İl Genel Meclisi üyeleri kantonlar itibariyle seçilirler.

B — İL KURULUŞUNUN YETERSİZLİĞİ:

İl kuruluşu, kuruluşundan bu yana birçok tenkitlere hedef olmuştur. Bu tenkitler, bir taraftan illerin suni kuruluşlar oldukları ve Fransız İhtilâli adamları tarafından coğrafi gerçekler nazara alınmaksızın keyfi olarak yapılan kuruluşlar oldukları noktasında toplanmaktadır. Bu görüşe katılmayanlar, ilk kuruluşunun tabii topluluklara karşılık olmasalar bile, bunların yeni bir idari bölge içinde beraber yaşama ve bir dayanışma ruhu içinde devam edecek bir hayatı meydana getirebileceklerini ileri sürmüşlerdir.

Diğer taraftan, ilk kuruluşunun motorlu taşıtların olmadığı bir zamanda, at arabası devrinin ihtiyaçlarına uygun küçük kuruluşlar olduğu ve motorlu taşıt devrinin ihtiyacına uygun olmadığı ileri sü

rülmüştür. Buna karşılık, ulaştırma imkânlarının artmasına rağmen, kamu hizmetleri ve idari hayatın gelişmesi sebebiyle idare edilenlerin devamlı idare ile ilişkide bulunmak zarureti olduğu, bu bakımdan ulaştırma kolaylıkları, artan iş hacmi dolayısıyla ümit edileni sağlamıştır, diyenler vardır.

Bir diğer tenkitte, illerin çokluğu malî ve personel bakımından çok pahalıya ve masrafa mal olduğu noktasında toplanmaktadır. Bu tenkite karşılık illerin yerine daha büyük bölgelerin kurulması ile masrafların azalmayacağı ileri sürülmektedir. İller yerine daha büyük ve az miktarda idari teşkilât kurmakla iş miktarı azalmaz ve bu suretle memur adedi de azalmaz denilmektedir.

İdari kuruluşa ait en esaslı tenkit esasen il kuruluşunun çok dar bir kuruluş olduğu, bugün birçok konuların il sınırlarını aştığı noktasında toplanmaktadır.

Filhakika, Paris bir bölge olarak, (Seine) Vilâyetinin sınırlarının dışına çıkmaktadır ve (Seine-et-OİSE), (Seine-et-MARNE) ve (OİSE) illerine yayılmaktadır. 1896 yılında (SEİNE-ET-OİSE) İlinin nüfusu (670.000) iken 1954 yılında iki milyonu bulmuştur. Paris'e yakın bir bölge olarak komşu illerin Paris şehri ile bir idari birlik teşkil etmeleri gerekir. Çünkü esasen bu komşu bölgeleri birbiriyle dayanışma halindedir. Bu dayanışmanın resmen de ifade edilmesinde faydalar vardır. Büyük şehirler civarındaki komünlerin nüfusu hızla artmaktadır. Hâlbuki bunların okul hastane gibi ihtiyaçları vardır. Buna mukabil fakirdirler, malî imkânları kısırdır. Şehir dışında oturanlar esasen şehir merkezlerinde oturmağa maddî durumları müsait olmayan kimselerdir.

Diğer taraftan, bir bölgenin kamu hizmetlerini standardize etmekte malî menfaat vardır. Meselâ elektrik enerjisinin dağıtılması alanında, her komün ayrı ayrı müteahhitlerle anlaşır ve komünlere göre elektrik cereyanı frekansları da farklı olacağından enterkonnekte şebeke kurulması imkânsız hale gelir. Hâlbuki enterkonnekte şebekenin malî avantajları vardır. Paris bölgesinde sonradan elektrik cereyanı frekansının birleştirilmesine karar verildi ve 1939 yılından önce (125) milyon franka mal oldu. Hâlbuki daha önce bütün komünler aynı müteahhitle anlaşalardı daha ekonomik olurdu.

Şimdiye kadar ki tatbikatta, il sınırları nazara alınmaksızın, bütün komünlere tatbiki kabil hükümler yalnız şehircilik alanında Paris Bölgesi ile ilgili bulunmaktadır. Bu hususta kanunlar çıkarıl-

mıştır. Görülüyor ki yukarda Paris Bölgesi için verdiğimiz örnekten de anlaşılacağı üzere il kadroları bazı kamu hizmetleri için yeterli değildir. Bu hizmetlerin daha geniş sınırları kapsayan bir bölge içinde ele alınmaları gereklidir.

Bu güçlüklerle, en iyi hal çaresi bulmak için, ilk kuruluşundan daha geniş sınırlara yayılan ve kendine mahsus organları olan yeni bir idarî âdemi merkezîyet kuruluşuna ihtiyaç vardır. Bu kuruluşlar illerin üstünde yeni idarî bölgeler olabileceği gibi, belli hizmetler için kurulan yeni kamu kuruluşları da olabilir.

C — İLLER ARASI KURULUŞLAR:

Yukarıdaki bölümde açıklamalarımız gösteriyor ki, bazı sorunlar birçok bölgeleri özellikle illeri ilgilendirdiğinden, bu işler için bir tek İl Kuruluşu yetersiz olmaktadır. Bu bakımdan çeşitli illerin ortak ihtiyaçlarını karşılayacak ilden büyük daha geniş bölgesel kuruluşlara lüzum vardır. Bu kuruluşlar aracılığı ile bölgesel gelişme sağlanabilir. Bu alanda, yasama meclisleri uzun zaman sessiz kalmışlarsa da, son yıllarda daha köklü hal yolları bulma yolunda adımlar atılmıştır. Aşağıda, çeşitli illeri, ortak ihtiyaç ve problemlerinin halline imkân veren, çeşitli iller arası kuruluşları inceleyeceğiz.

İLLERARASI KONFERANS:

1871 tarihli kanununun 89 ncu maddesinde öngörülen iller arası konferans, çeşitli illerin ortak sorunları üzerinde karşılıklı konuşmalarına imkân vermektedir. Bu konferansa ilgili iller, İl Daimî Encümenleri veya bu maksatla tâyin edilen komisyonlar vasıtasıyla katılırlar. Konferans, sadece bir münakaşa ve müzakere organıdır. Karar almaz, bu bakımdan yetersizdir. Konferansın karara yetkili olmaması her İl'in İl Genel Meclislerinin karar yetkisi olması, konferanstaki temsilcilerinin kararı ile bağılı olmaması ile izah edilmektedir.

Konferans tarafından hazırlanan projeler ilgili Genel Meclisler (İl Genel Meclisi) tarafından kabul edildiği takdirde geçerlidirler.

İLLERARASI ANLAŞMALAR:

(Ententes İnterdepartementales)

9 Ocak 1930 tarihli kanunla değiştirilen 5 Kasım 1926 tarihli kararname, komşu olmayan illere dahi kendi aralarında, iller arası anlaşmalar vücuda getirmelerine imkân vermektedir. Bu kuruluşa, ilgili İl Genel Meclisleri karar verirler. Kamu hizmetleri ve teşekküllerine ait olan iller arası anlaşmalar, Tüzel Kişilik ve Malî Muhtariyete sahiptirler. İl Genel Meclisleri temsilcilerinden kurulu bir yönetim kurulu tarafından idare edilirler. Anlaşmanın süresi ve konusu, ilgili İl Genel Meclislerinin uygun müzakereleri ile tespit edilir.

KARMA SENDİKALAR (Syndicats Mixtes)

Çeşitli mahiyetteki, il, komün ve ticaret odaları gibi kuruluşların ortak ihtiyaçları bunları birbirine yaklaştırabilir. İşte böyle çeşitli kuruluşların meydana getirdikleri birliğe (Karma Sendika) ismi verilmektedir.

30 Ekim 1935 tarihli kararname (Decret) mahalli veya özel kuruluşlara, müteahhit eliyle kamu hizmetlerinin işletilmesi için karma dernekler kurmayı tanıdıştı.

28 şubat 1942 tarihli kanun ise, kamu kuruluşunu (Etablissement public) karakterinde karma topluluklar kurulmasına izin vermiş, fakat bu kanun 9 Ağustos 1944 de kaldırılmıştır.

Daha sonra, 20 Mayıs 1955 tarihli kararname ile karma Sendikalar kurulması kabul edilmiştir. Buna ait hükümler komün idaresi Kanununun 152 nci ve müteakip maddelerde bulunmaktadır.

Adı geçen kanununun 153 ncü maddesinde, karma sendikanın bir kamu teşekkülü olduğu ve gerekirse ilgili Bakanlarında fikri alınmak suretiyle İçişleri Bakanlığı kararnamesi ile kuruluşuna izin verileceği açıklanmaktadır. Kararname karma sendikanın çalışma usulü, İdarî, malî teknik kontrol esaslarını da tespit eder.

Karma Sendikalar konularını, il ve komünlerde olduğu gibi, doğrudan doğruya veya ortaklık veya teşekküllere malî iştirak ederek işletmek suretiyle gerçekteştirebilir.

BÖLGE VALİLİKLERİ

Yukarda il kadrosunu aşan birçok ihtiyaçlara cevap vermek, için ne gibi kuruluşlara lüzum görüldüğünü açıkladık. Devrimizin artan ihtiyaç ve problemleri karşısında bu kuruluşlarında yetersiz olduğu görülmüştür ve diğer bazı tedbirlere başvurulmuştur. 7 Ocak 1959 ve 2 Haziran 1960 tarihli kararnamelerle bölge plânlarının yürütülmesini sağlamak amacı ile (Koordinatör Valilikler) kurulmuştur. Koordinatör Vali hükümetçe tayin ediliyor, bölgeye bağlı Valiler onun Başkanlığında ekonomik meseleleri inceliyor ve bölgesel ekonomi plânlarının yürütülmesi ve koordine edilmesine ait tedbirleri tespit ediyordu. Ayrıca Bölgesel Gelişme komiteleri, bölge ekonomisinin gelişmesi ile ilgili olarak plânlarının hazırlığı ve yürütülmesinde danışma rolü oynuyordu.

Ancak, koordinatör Valiliklere ait hükümler de yetersiz bulunarak, hem Valileri daha geniş yetkilerle donatan ve hem de, koordinatör Valilikleri, bölge Valilikleri haline getiren 14 Mart 1964 tarihli kararnameler kabul edilmiştir.

Bu kararnamenin gerekçesinde şöyle denilmektedir: (Ekonomik alanda zaruri olan koordinasyon, merkezi idare ile vilâyet arasında çok daha geniş bir bölge faaliyet mıntikasının bulunmasını gerektiriyor. Bu mıntikasının başında bulunacak bölge Valisi program ve plânların gerçekleşmesi Çin kendine has görevlerle ve karar yetkisi ile donatılmıştır.) Kararnamede ayrıca yeni bir İdarî kademe bahis konusu olmadığı ve bölge valisinin vilâyetlerin Valileri ve bölgenin kaliteli memurları ile çalışacağı belirtilmektedir

Kararname yukarda açıkladığımız iller arası Konferans ve Bölge Ekonomik Gelişme Komitelerini de muhafaza etmektedir.

Bölge Valilerinin rolleri önemli ölçüde arttırılmıştır. Bölge Valisi, hükümetçe verilen direktifler dâhilinde, sosyal ve ekonomik gelişme millî plânının bölge diliminin hazırlanması ile görevlidir. Bölge Valisi millî plânlarının hazırlanmasında haberdar edilir. Bölge idare konferansının fikrini de aldıktan sonra ilgili Bakanlara müşahedelerini arz eder. Aynı şekilde, bu yatırımlarla ilgili kararlar Valiye, gerekirse ilgili il ve iller Valilerine de bildirilir.

Bölgeye bağlı illerin Valileri ve mahallî daire âmirleri, bölge Valisine periyodik yürütme hesaplarını gönderirler.

Bölge Valisi, bölge idare konferansının da fikrini aldıktan sonra, il çapındaki kamu yatırımları ile ilgili olarak, ilgili bakanlara bölgesinin illeri arasında program izinlerinde ve ödeme kredilerinde değişiklik teklifleri yapabilir. Bu yatırımlarla ilgili kararlar bölge Valisine ve aynı zamanda bölgedeki diğer illerin Valilerine de bildirilir.

Bakanlar yetkilerini ancak bölge Valilerine devredebilirler. Bölge Valileri de bölge daire âmirlerine ve onlara bağlı memurlara imza yetkisi verebilir ve İdarî reform ile görevli Devlet Bakam tarafından da imzalanmış kararname ile belirtilen hususlarda yetki devrinde de bulunabilir.

Bölge Valisinin geçici olarak ayrılması halinde kendisine, bölgedeki görev itibarıyla en yüksek seviyedeki Vali vekâlet eder.

Bölge idare konferansı, bölge Valisinin başkanlığı altında, bölgeye bağlı illerin Valileri, millî ekonomi müfettişi (veya genel müfettiş), bölgenin defterdarı ve yetkileri dâhilindeki işler için ilgili bakanlıkların bölge temsilcilerinin de katılmasıyla toplanır. Başkan istişarî olarak toplantılara, katılmak üzere idari kuruluşlardan her üyeyi davet edebilir. Konferans kamu yatırımları ve bölgenin sosyal ve ekonomik hayatı üzerindeki tesirleri dolayısıyla ortaya çıkan problemlerle meşgul olur. Yetkisi dâhilinde olan tedbirlerden konferans devamlı olarak haberdar kılınır.

Bölge Ekonomik Gelişme Komisyonlarına gelince; bu komisyonlar, bölgeyi ilgilendiren sosyal ve ekonomik gelişmenin ve bölge İslahının gerçekleşmesine bağlı meseleler hakkında fikir beyan ederler. Özellikle, bölge ile ilgili sosyal ve ekonomik gelişme millî plânının bölge payı ve kamu iktidarları tarafından kararlaştırılan genel istikametler çerçevesi içinde, sosyal ve ekonomik gelişme millî plânının bölgesel görünüşü hakkında fikrini açıklar. Komisyon, İl Genel Meclisi ve Belediye Meclisi temsilcileri, sanat, ziraat, endüstri ve ticaret odaları mümessilleri ile ekonomik, sosyal, ailevî, ilmî veya kültürel alanlarda yetkileri olan ve Başbakanlığın karar ile tâyin edilmiş kimselerden kuruludur.

Komisyon merkezi bölge Valisinin oturduğu şehirde bulunur. Genel Meclis ve şubeler halinde toplantılar yapar. Bölge Vahşi çalışmaların gündemini kararlaştırır, toplantıların tarihini tespit eder. Komisyon faaliyetleri için her yıl devlet bütçesine ödenekler konur ve bölge Valilerine havale edilir.

MÜFETTİŞ VALİLER (İ. G. A. M. E.):

Yukarda incelediğimiz bölge Valilikleri kuruluşunun Fransa'da bir kaç senelik mazisi vardır. Buna mukabil müfettiş Valilikler biraz daha eskidir. Müfettiş Valilikler de illerin üstünde İdarî bir kuruluş değildir. Bunların adedi bütün Fransa'da dokuz tanedir. Gaye koordinasyon rolü ile görevli olarak hükümet tarafından özel olarak gönderilen müfettiş valiler (İ.G.A.M.E yani olağanüstü görevli İçişleri Bakanlığı Genel İdare Müfettişleri) vasıtasıyla her askerî bölgede hükümet faaliyetini birleştirmektir. Bu yolla karışıklık ve emniyet asayiş bozucu haller vukuunda kamu nizamını ve emniyeti koruyucu çareleri koordine etmeyi sağlamaktır. Böyle haller vukuunda, il kadrosu, düzenin devamı ve polis ve ordu kuvvetlerinin yardıma çağırılması ve uygun bir şekilde dağıtılmasına elverişli değildir ve çok küçüktür.

Esasen bir yerin Valisi olan bu yüksek kaliteli müfettiş valiler, karışıklık halinde kendi bölgesine dâhil olan illerde huzur ve güvenin sağlanması sorumluluğu ile karşı karşıyadır. Normal zamanlarda ise, bölgesi dâhilindeki diğer valilerle, çalışmaları koordine etmek için münasebetlerde bulunur.

SONUÇ:

İncelemelerimiz gösteriyor ki, Fransa'da İdarî kuruluş eski klâsik durumunu muhafaza etmekle beraber bazı inhıraflar olmuştur. Buna sebep, eski İdarî kuruluşun, bilhassa il kuruluşunun bugünün ekonomik ve sosyal sorunlarını halle kâfi olmayışıdır. Ekonomik sorunlar çok kez, il kadrosunu aşmakta birçok illeri ilgilendirmektedir. Bu bakımdan İdarî sınırlar dışında, kalkınma ve koordinasyon meselelerini halle yarayacak yeni formüller bulma zorunluğu ile karşılaşmıştır. Bunun için bilhassa plânlı kalkınma devrinin başladığı İkinci Cihan Harbi sonrasında itibaren, mesele üzerinde daha çok eğinilmiştir. Son beş yılda ise, iller arasında koordinasyonu sağlama yolunda alınan tedbirlerde, günün ihtiyaçlarına uygun olarak bir kaç defa değişiklik yapılmıştır. Koordinatör Valiliklerden, bölge valiliklerine geçiş, ekonomik Gelişme Bölge Komiteleri ve Bölge idare konferansı bunun en açık örnekleridir.

BİBLİYOGRAFYA:

- 1 — Vedel (G.) Droit Administratif. Sahife (476 - 484).
- 2 — De Laubadere (Andre). Traite elementaire de droit Administratif. 1963. Sahife (118 - 135).
- 3 — Detton (Herve). L'Administration regionale et locale de la France. 1953 Sahife (18 - 47).
- 4 — Rivero (jean). Droit Administratif. 1962 Sahife (302-347)
- 5 — Waline (Marcel). Droit Administratif. 1957 Sahife (313 - 337)
- 6 — Dalloz. Code Administratif. 1963 Sahife (297 - 325)

ŞEHİR VE KASABALARDA MAHALLE MUHTAR VE İHTİYAR HEYBETLERİ TEŞKİLİ V EKANUN UYGULAMA USULÜ VE

TARİHİ GELİŞİMİ

Yazan: Celâlettin Ünseli

Tetkik Kumlu Başkanı

Memleketimiz Şehir ve Kasabaları Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin ihdas ve kuruluş sebeplerini kavramak için bu müessesenin tarihî gelişimi ile ona mesnet olan özel kuruluş nizamnamelerini, kanunların incelemek iktiza eder. Bu maksatla bu günkü duruma takaddüm eden safahatı beş devrede mütalâa etmek, gözden geçirmek yerinde olur:

1 — İkinci Mahmut'la başlayan İslahat ve reform hareketleri cümlesinden olarak halk ile idare arasındaki bağılılığı daha düzgün hale getirmek için mahallelerde evvel, Sani, Muhtarlıkların, Kâhyalıkların ihdasından 7 Cemaziyülahır 1281 (1854) tarihi Teşkili Vilâyet Nizamnamesine kadar olan birinci devre,

2 — Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin kuruluşunu daha esaslı bir usule bağlayan ve köyleri ilk defa mülkî taksimat içine alan, ikinci Abdülâziz zamanında neşr olunan 7 Cemaziyülahır 1281 tarihli (Teşkili Vilâyet Nizamnamesi) nden 2295 sayılı kanunla 1/1/1934 tarihinde ve kuruluşların kaldırılmaları tarihi olan ikinci devre,

3 — 1/1/1934 tarihinden 15 Nisan 1944 tarihinde kabul olunan 4541 sayılı kanunla Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin yeniden ihdas ve kuruluşu olan üçüncü devre,

4 — 15 Nisan 1944 tarihinden sonra memleketimizin 1946 da demokratik düzenin getirdiği çok partili siyasî hayata girişini takip eden yıllarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin teşkiline dar olan kanun 1960 senesine kadar 5046, 5671, 6010, 6170, 6834, 7164, 7365. kanunlarla özellikle seçilme usullerine ait devamlı değişikliğe tabi tutulduğu 4. cü devre,

5 — 27 Mayıs 1960 inkılabı ve bu hareketin sonucunda girdiğimiz 1961 Anayasasının getirdiği yeni demokratik düzen fikri içinde 18 Temmuz 1963 tarihinde kabul ve 26 Temmuz 1963 de yayınlanan ve ilân olunan 287 sayılı kanunla başlayan bu günkü beşinci devre,

Bu beş devrenin tetkiki neticesinde bir taraftan Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri müessesesinin memleketimizin siyasi ve İdarî tarihinde geçmiş olan hadise ve cereyanların tesiri sebebi ile maruz kaldığı değişikliklerin tarihî seyri kavranmış bulunacak diğer taraftan bu kuruluşların özelliği ve lüzumu sebeplerinin ifadesine çalışılacaktır:

1 — Yurdumuzda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri teşkili önce birçok İdarî, İçtimai askeri, Islahat ve reformların yapıldığı ikinci Mahmut devrinde olmuştur. Zamanın gereklerine uygun olarak meydana çıkan hakiki ihtiyaçlar ve gerek Avrupa'dan gelen harici tesirler mülkî idarede bir takım yeniliklerin, tedbirlerin getirilmesini icap ettiriyordu.

Bu cümleden olarak halkın Hükümetle, idare ile olan münasebetlerini daha düzgün bir esasa bağlanması için, İslâm mahallelerinde ileri gelenlerden adlan; evvel, sam olacak iki muhtar, reaya (Müslümanlar dışında taba) mahallelerinden kâhya ve Muhtar adı ile ikişer kişi seçildi. Ayrıca bunlara ruhani reislerinin de katılarak ellerine, İmam, Papaz, Muhtar, Kâhya mühürleri verildi. Böylece halk ile idare arasında bir bağlantı kurulması ve inzibat usulünün konulmasına çalışıldı. Önce İstanbul'da tatbikine başlayan bu düzenin taşrada da uygulanması için Eyalet Valilerine emirleri verildi.

2 — Mahalle Muhtarlarının idaresi bu usul ile Abdülaziz'in saltanat zamanına kadar devam etti. Bu devirde Âli, Fuat ve Mithat Paşalar gibi Islahata taraftar kıymetli ve kuvvetli Devlet ricali bulunmakta idi. Bu sebeple mülkî idarede Avrupalılaşıma yolunda birçok değişiklikler vuku buldu. Vilâyet usulü, numune Tuna Vilâyeti ihdas ve teşkil olundu. İşte bu devirde 7 Cemaziyülahır ahir 1281 (1864) tarihli Teşkili Vilâyet Nizamnamesi ile mülkî taksimat, Vilâyet, Liva, Kaza ve Karye olarak kabul olunuyordu. Bu suretle ilk defa Karye, bir taraftan köy, mülkî taksimat içinde uzuvları, kuruluş usulleri, vazifeleri belirtilmiş bir Belediye idaresi, komün tüzel kişilik karakteri alıyordu. Diğer taraftan nizamnamenin müteakip hükümleri ile kuraya (köylere) bölünmüş coğrafi mevkileri itibarı ile kaza olmayan dairelere de, kazaya bağlı yine ilk defa Nahiye itibar ediliyordu.

Nizamnamenin 5. inci maddesi, Kasaba ve Şehirlerde lâakal 50 hane bir mahalle itibar olunur. Her bir mahalle kariye hükmünde bulunacaktır ifadesi ile Köyler için kabul olunan İdarî organları, bunların seçilme, seme usullerini, görevlerini Şehir ve Kasaba mahallelerine de teşmil etmekte idi. Böylece bu nizamname ile köylerde olduğu gibi her sınıf ahali için ikişer Muhtar ve birer İhtiyar Meclisi seçilmesini hükmünü getiriyor, İslâm ahalinin imamları, İslâm olmayan tabanın ruhani reisleri kendi sınıflarının İhtiyar Meclislerinin tabii üyesi olarak kabul ediliyor, Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heybetleri teşkili yeni bir esasa bağlamıyordu.

Bu nizamname ilk defa Tuna Vilâyetinde tatbik olunmuş 1284 (1867) tarihinde de diğer vilâyetlerde uygulanmağa başlanmıştır.

1281 (1864) de ülkenin bütün vilâyetlerinde uygulanmaya başlayan bu nizamnamenin neşri tarihinden 6 sene sonra 9 Kânunsan! 1286 (1870) tarihli (İdare-i Umumiye-i Vilâyet Nizamnamesi) ile 1281 tarihli nizamname hükümlerini daha da açıklamış ve bazı yeni hükümler getirmiştir.

Bu (1870) nizamnamesi Nahiyeyi beşinci kademe olarak kabul etmekte, 1281 (1864) nizamnamesinin Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin seçimine, görev sürelerine dair olan hükümlerini muhafaza ederek İhtiyar Heyetlerine yeni vazifeler vermekte idi. Bu görevler şunlardır:

- 1 — Kanun, Tüzük ve Hükümet emirlerinin ilânı,
- 2 — Devlet gelirlerinin İhtiyar Meclisinin karan ve Nahiyे Müdürünün göndereceği tevzi pusulalarına göre tahsili ve toplanması,
- 3 — Hükümet marifeti ile celp ve ihzar olunacak kimseler hakkında celp pusulalarının tebliği, hangi gün hükûmette bulunacaklarının kendilerine duyurulması, kefile bağlanması ve şevki,
- 4 — Protestoların tebliği,
- 5 — Mürur teskeresi isteyecek olanlara usulüne göre ilmühaber verilmesi,
- 6 — Mahalle ölüm, doğumları belirli günlerinde Hükûmete bildirilmesi,
- 7 — Küçük ve gaip verese bırakarak vefat edenlerin Hükûmete bildirilmesi,

8 — Yaralama ve öldürme olayların Hükümete haber verilmesi bu suçun işleyenlerin tesliminde yardım edilmesi,

9 — Sahipsiz veya gizli kalmış ve intikal işlemi yürütülmemiş malların haber verilmesi,

10 — Ruhsatsız, inşaatın haber verilmesi,

11 — Bekçilerin görevlerinin denetimi,

12 — Kendilerine mahalleleri ile ilgili verilecek diğer işlerin görülmesi,

v Yukarda işaret ve ifade olunan nizamnamelere göre devam edegelen Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin görevleri 1913 tarihli (İdaresi Umumiye-i Vilayet Kanunu) nun yayımı tarihine kadar devam etmiştir. Ancak bu kanun 148. inci maddesiyle hukuken kaldırılan Mahalle Muhtar ve İhtiyar Meclislerinin çeşitli kanunlarla verilen görevlerin ne suretle yürütüleceği hakkında kanun bir usul ve esas göstermemiş bulunduğu; bu heyetlerin kanunsuz görevleri Hükümetinde müsamahası ile fiilen 1/1/1934 yılına kadar devam etmiştir.

1933 yılında yayınlanan 2295 sayılı kanun ve bu kanuna dayanılarak düzenlenen tüzükle esasen hiç bir kanunî ve hukukî sıfatı kalmamış bulunan bu heyetlerin çeşitli kanunlarla verilmiş görevleri Belediyelere, Zabıtaya, Devlet Dairelerine taksim edildi. Bu dairelerin bu görevleri başarabilmeleri için mahalle halkının yardım etmesi icap etmiş ve bu suretle görev halka da teşmil edilmiş bir mahiyet almıştır.

3 — 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu ile hukuken kaldırılan ve fakat çeşitli kanunlarda belirtilen görevlerin ifası için Hükümetin müsamahalı ile 20 yıl fiilen devam eden Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin 1/1/1934 tarihinden itibaren 2295 sayılı kanunla fiilen de kaldırılmasından doğan boşluğu bu kanuna göre düzenleyen tüzük, maksadı ve beklenen hizmeti yerine getirebilmekten uzak kalmış, 10 senelik bir uygulamadan sonra Belediye ve Zabıta makamları nizamnamenin kendilerine tevdi ettiği görevleri tam olarak yerine getirmekte güçlüklerle karşılaşmış ve bu güçlüğü gidermek için görevleri bir mahallenin bütün sakinlerine teşmil ettikleri halde dahi muvaffak olunamamıştır. Halkın ihtiyacı bakımından mühim, resmi makamlara tevdi gerekecek vesikaların tam ve sıhhatli olarak teminini, binlerce mahalle halkının medeni ve şahsi halleri üzerinde gerçek ve kesin bilgileri elde edilmediği müşahede

olunmuştur. Bu uygulama karşısında Bakanlıkça yapılan inceleme sonucunda: eski teşkilâtı Esasiye Kanununun 86 ıncı maddesi İdarî Taksimatı Vilâyet, Kaza, Nahiye ve Köy olarak tespit etmiş 90. inci maddesiyle de İllerle Şehir, Kasaba ve Köylerin tüzel kişiliğini kabul etmiş fakat mahalleleri bir İdarî ünite ve tüzel kişi olarak bir varlık saymamıştır. Bu sebeple 2295 sayılı kanundan doğan boşluğu yukarda özet olarak ifade olunan mucip sebeplere dayanılarak gidermek, halkın ihtiyacına cevap vermek, vatandaşın medenî ve şahsî halleriyle ilgili vesikaların düzenlenmesine kesin bilgileri temine hizmet etmek üzere Şehir ve Kasabalar Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri 15/Nisan/1944 tarihli 4541 sayılı kanunla yeniden ihdas ve teşkil olunmuştur.

Kanun, mahallelere bir mahallî idareler ünitesi olarak tüzel kişilik tanımamış ancak halkın işlerini görmek üzere böyle bir kuruluşu kabul etmiştir.

4 — 15/Nisan/1944 tarihli 4541 sayılı kanun Şehir ve Kasabalarda mevcut olan ve Belediye Kanununun 8. inci maddesi ile Belediye Meclisi ve Mahallî İdare Heyetleri Kararı ve Valinin onayı ile yeniden kurulacak mahallelerde bir Muhtar ve onun başkanlığında bir İhtiyar Heyeti kabul etmiş, bir kaç mahallenin bir Muhtar ve İhtiyar Heyetine bağlanmasını veya icabında bir mahallede birden fazla Muhtar ve İhtiyar Heyeti bulunabileceğini uygun görmüş Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin bir Muhtar ve dört asil ve dört yedek azadan kurulacağı hükmünü koymuştur.

Kanunun 5. inci maddesi ile mahalle halkı tarafından ve 4 senelik bir devre için seçilebilecekleri açıklanan Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin seçimi 6. madde ile en büyük mülkiye memurunun veya memur edeceği zatın nezareti altında Belediye Meclislerinin mutlak seçilme yılı içinde Ocak ayında yapılacağı kanun hükmü iktizasından idi. Bu hükümlere rağmen mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri seçimi bu kanuna göre 1944 yılında yapılmamıştır.

1946 yılından itibaren girdiğimiz demokratik düzen içinde çok partili siyasi, dinamik hayatın zaruri kıldığı sebeplerle Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin seçilme ve seçme usulü 6960 yılma kadar neşr olunan 5046, 5671, 6010, 6170, 6834, 7164, 7365 sayılı kanunlarla demokratik hareket ve cereyanların hâkim olduğu devrelerde bazı yeni esaslara bağlanmıştır.

4541 sayılı kanunun 6. ncı maddesi 1947 de 5046 sayılı kanunla değiştirilerek Muhtar ve İhtiyar Heyeti seçimlerinin idaresini Be

lediye Başkanlarının başkanlığında Belediye Meclisince seçilecek 4 üye ve Mahalle Muhtarları arasından kura ile seçilecek 4 üyeden kurulu seçim İdare Heyetinin nezaretine bırakmıştır.

5046 sayılı kanun bundan başka, 5. inci maddesi ile İhtiyar Heyetinin mahalle halkından Muhtarında İhtiyar Heyeti arasından seçileceğini, 8. inci maddesiyle üyeliğe seçilme şartlarını, 9. uncu maddesiyle üye olabilme şartlarına hâle geldiği takdirde olunacak işlemi, II. inci maddesiyle seçimlerin bir günde bitirilmesi için bin seçmeni geçmeyecek seçim büroları kurulmasını, defterlerin düzenleme, asılma, indirilme ve seçim gününü tespit ve ilânına ve oy kullanmada seçim Komisyonuna düşen görevleri belirtmekte; 12. 13 maddeleri sandığın açılmasında Komisyon görevleri üe seçim neticelerini gösteren tutanakların ihtiva edeceği hususları saymaktadır.

14, 16 ncı maddeler (Seçimi Tasdike yetkili Makamlar) yerin, (Seçim sonucunu tebliğe yetkili) makamlar olarak değiştirmekte ve bu görevi en büyük Mülkiye âmirine tevdi etmektedir.

19. uncu madde, Muhtarın bir hafta içinde İhtiyar Heyetince seçilmesi şartını vaz etmekte, yedek üye kalmadığı takdirde yeni seçime gidilmesi hükmünü getirmektedir.

17. inci maddeyi kaldırmakta ve geçici bir madde ile seçimin İçişleri Bakanlığı bu döneme mahsus olmak üzere Mayıs ayı içinde tespit olunacak bir günde yapılacağını seçilen Heyetlerin görevlerinin 1950 yılı aralık ayma kadar devam edeceğini bildirmektedir.

4541 sayılı kanuna göre 1944 yılı içinde yapılmayan Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri seçimi 5046 sayılı kanunun getirdiği yeni hükümlere göre ilk defa 15/5/1947 tarihinde yapılmış ve bu suretle mahallelerde vazife gören müesseliklerin görevleri son bulmuştur.

5046 sayılı kanundan sonra seçimin nezaret ve denetimine ait yeni ve esaslı hükümler getiren 1950 tarihli 5671 sayılı kanun bu yukarıda daha da gelişen demokratik hareketlerle Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri seçiminin idaresini İdarî makamlardan alarak 5545 sayılı Millet Vekilleri seçimi kanununa göre adalet makamlarınca kurulacak İlçe Seçim Kurullarına bırakmaktadır. Bu kanunda yer alan ek hükümler özet olarak şunlardır:

1 — İlçe Seçim Kurulları 5545 sayılı Millet Vekilleri Seçimi Kanununa göre, seçimi yaptırmak, işleri düzenlemekle görevlidir.

Seçi m2 senede bir Şubat ayında yapılır. İhtiyar Heyetleri üyeleri üçten aşağı düştüğü takdirde Mahalle Muhtarının haber vermesi üzere İlçe Seçim Kurulu oy verme gününü 15 gün önce belirtir.

2 — Seçme ve seçilme nitelikleri mahfuz kalmak şartıyla kütüklere, propaganda faaliyetine, Sandık Kuruluna, oy verme gününe mahsus tedbirler seçim kurullarınca alınır. Yapılacak itirazlar 5545 sayılı Millet Vekilleri seçimi kanununa göre Belediye sınırları ile mukavvet olmak üzere Kurula yapılır.

Tutanakları İlçe Seçim Kurulu birleştirir. Tutanaklara itiraz İl merkezlerinde İlçe Seçim Kurulunda görev almamış Adalet Bakanlığınca üç yargıçtan kurulu (Adli Kurul) ca tetkik olunur. Sandık kurulu Başkan ve Üyelerinin, kesin zaruret dışında, Belediye halkından olması şarttır.

3 — Seçim giderleri Belediyece, kâğıt masrafları adalet ve İçişleri Bakanlığınca karşılanır.

1950 tarihli 5671 sayılı kanun, 4541 sayılı kanunun 15. inci maddesini ve bu kanunu yukarda ifade olunduğu üzere 6. 11. 12. 13. 14. ve 16. ncı maddelerini değiştiren 5046 sayılı kanun hükümlerini kaldırmıştır. Kanun meriyet tarihindeki geçici bir madde ile bu doneme mahsus olmak üzere seçimin 1950 Ağustosun 2. inci pazar günü yapılacağını, seçilen Heyetlerin görevlerini 1953 Şubata kadar devam edeceğini belirtmiştir.

Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri seçimi halkın Devlet İdaresine iştirakinin ilk kademesi olması ve bu heyetlere tevdi olunan görevlerin arz ettiği ehemmiyet sebebi ile siyasî partiler bu seçimleri dikkatle izlemişlerdir. Bunun neticesi olarak Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri temel kanunu olan 4541 sayılı kanun bu devrede sık sık usul, müddet, zaman bakımından tadile uğramıştır. Değişiklik getiren kanunlardan biri de 1953 tarihli 6010 sayılı kanunda şu hükümleri koymuştur. 1 — Yukarda ifade edilen 5671 sayılı kanuna göre Ağustos ayında yapılması lâzım gelen Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin seçiminin Kasım ayında yapılması ve bu heyetlerin görevlerinin 1953 Kasım ayı sonuna kadar devam edeceği hükmünü getirmiş olmaktan ibarettir.

1953 tarihli 6170 sayılı kanun Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin görev müddetlerini tekrar uzatarak 1954 Kasım ayı sonuna bırakmakta idi.

Bu kanun yayımından sonra Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin görev sürelerini fazlasıyla doldurmuş bulduklarından 7 11/1954 yılında seçimlere gidilmiş ve görev yeni seçilen Muhtar ve İhtiyar Heyetlerine devrolunmuştur.

1956 tarihli 6834 sayılı kanun ise, Mahalle Muhtar ve İhtiyar

Heyetleri seçimi yine 4 senede bir Kasım ay mm son pazar gününde yapılacağını ve kabul ettiği muvakkat madde ile vazife görmekte devam eden Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin görev sürelerini 1958 Kasım ayı sonuna kadar devam edeceği hükmünü koymuştur.

7164 sayılı kanun Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin görev sürelerini 1959 Kasım ayı sonuna, 7365 sayılı kanun hükmü ise bu süreyi 1960 yılı Kasım ayı sonuna devam ettirmekten ibaret kalmıştır.

Bu durumun bundan başka izahı ve ifadesi olmamak lâzım gelir. Siyasi rekabet ve mücadele memleketi 1960 yılı içinde bir ihtilâl sürüklemiş 27/Mayıs/1960 inkılabı ve bu hareketin sonunda teşekkül eden inkılap hükümeti zamanında yayımlanan İl Genel ve Belediye Meclisleri ile Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin feshine ve görevlerinin ifa şekline dair olan 3/11/1960 tarih ve 120 sayılı kanunla Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetlerini feshi etmeye ve bu görev ve yetkilerin Vali ve Kaymakamlarca tayin edilecek şahıslara vermeye İçişleri Bakanına yetki verilmiştir. Kanunun 2. inci maddesi, 120 sayılı kanun hükümlerinin Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin seçimleri yapıp görevlerine başladıkları tarihte yürürlükten kalkacağı hükmünü vaz etmiştir.

5 — Halk oyunun tasvibine sunulan ve 9/7/1961 tarih 334 sayılı kanunla kabul edilen ve 20/7/1961 tarihinde ilân olunan Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile girdiğimiz yeni demokratik düzenin öngördüğü sistem içinde 18/7/1963 tarihinde kabul ve 26/7/1963 yılında neşir ve ilân olunan 287 sayılı kanunla şehir ve kasaba mahal

leler muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin seçimi yeni ve demokratik düzen içinde 17/11/1963 tarihinde yapılmış 120 sayılı kanunla Vali ve Kaymakamlar tarafından olağanüstü hal ve şartlar içinde seçilmiş olan Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin görevleri sona ermiştir.

18/7/1963 tarihli 287 sayılı kanun Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin seçimleri ile ilgili şu hükümleri getirmiştir.

Bu kanun 4541 sayılı kanunun 5. 8. 19 maddelerini değiştirmiştir.

5. inci madde ile Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri seçimlerini, Köy Muhtar ve İhtiyar Heyetleri ile aynı dönemde ve aynı günde yapılacağını, Mahalle Muhtarlığı kurulan her mahalleyi bir seçim çevresi, her seçim çevresini de gerektiği kadar sandık bölgesine ayrılacağı hükmünü getirmiş. Seçmenler tarafından çoğunluk usulü ile ayrı ayrı bir Muhtar ile 4 asil 4 yedek üye seçileceğini bildirmiştir.

8. Madde ile kanun, Mahalle Muhtarlığına ve İhtiyar Heyeti üyeliğine seçilebilmek için aşağıdaki şartları aramaktadır.

- 1 — Türk vatandaşı olmak,
- 2 — 25 yaşını bitirmiş olmak,
- 3 — Seçimin başlangıcından evvel en az bir yıldan beri Mahallede yerleşmiş bulunmak,
- 4 — Askerlik görevini yapmış olmak,
- 5 — Türkçe okuyup yazma bilmek,
- 6 — İzinsiz olarak yabancı Devlet resmi hizmetinde bulunmuş olmamak,
- 7 — Kısıtlı olmamak,
- 8 — Kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak,
- 9 — Hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, kaçakçılık, sahte evrakı bilerek kullanmak, dolanlı iflâs, inancı kötüye kullanmak, zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet gibi yüz kızartıcı suçlardan biri ile veya ağır hapis veya taksirli suçlar hariç olmak üzere 5 yıldan fazla hapis cezasıyla kesin olarak hüküm giymemiş bulunmak,

Kanunun 9. uncu fıkrada belirtilenler affedilmiş olsalar da seçilemeyeceklerini hükmünü koymuştur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, İl genel meclisi, Belediye Meclisi üyeleri, Belediye Başkanları, askerler, yargıçlar, Devlet ve kamu idare kurum ve teşekkülleri ile tesis ve ortaklıklarında görevli memur ve hizmetliler Mahalle Muhtarlığına ve İhtiyar Heyeti üyeliğine adaylığını koyamazlar ve seçilemezler.

Kanunun 19. uncu maddesi Muhtar ve İhtiyar Heyeti üyesi olabilmek için lâzım gelen sıfatın kaybedildiğine veya üyelerden birinin veya muhtarın istifasının kabulüne veya bunların 15 günden fazla süresiz göreve devamsızlığı sebebi ile istifa etmiş sayılmasına İl ve İlçe İdare Kurullarınca karar verileceğini. Muhtarlık herhangi bir şekilde boşaldığı takdirde birinci üye mahallin Mülkiye âmirinin 1 hafta içinde yapacağı tebligat ile muhtarlık görevine bakacağını» üyeliklerin boşalması halinde yedeklerin boşlukları dolduracağını, yedek üye kalmadığı asil üye sayısı 2 den aşağı düştüğü takdirde muhtar veya birinci üyenin keyfiyeti yazılı olarak İlçe Seçim Kurulu Başkanlığına bildireceğini, İlçe Seçim Kurulu seçim oy verme gününü ilân ederek seçimi yaptıracağını belirtmiştir. Kanun özel bir durum olarak Muhtarlığın boşalması halinde, Muhtar seçimi her yıl Köy Muhtar ara seçimi ile aynı günde yapılacağı hükmünü koymuştur.

287 sayılı kanun diğer taraftan 4541 sayılı kanuna 5. madde eklemiş ve şu hükümleri bildirmiştir.

1 — Birinci ek madde ile seçimlerin temel hükümleri ve seçmen kütükleri hakkındaki 298 sayılı kanunda yazılı ilçe seçim kurullarını Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin seçimlerini yaptırmak, düzenlemek ve yürütmekle görevlendirilmiş, itirazların 3 gün içinde il seçim kuruluna yapılacağı açıklamıştır.

2 — İkinci ek madde ile seçim yeterliğini haiz her vatandaşın adaylığını oy verme gününden 3 gün evvel koyabileceğini, Millet Vekili seçimi kanununun 16. 17. 18. 21. 35. 36. 37 ve 38. inci maddeleri Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri seçimlerinde kıyas yolu ile uygulanacağını belirtmiştir.

3 — Üçüncü ek madde seçimde seçmenin dilediği adayları yazarak Muhtar ve İhtiyar Heyetleri zarfların ayrı ayrı dilerse bunlardan yalnız birisi için oy pusulası doldurmakta serbest olduğu gibi basılı oy pusulalarında yazılı adlardan dilediğini silip istediği ismi yazabileceği hükmünü ifade etmiş, son fıkrası ile de seçim sonunda oylarda eşitlik halinde öğrenim durumu üstün olanın, sırada öne alınacağını,

eşitlik halinde yaşı büyük olanın, yaşlarında eşitliği halinde ad çekme usulüne gidileceği hükmünü getirmiştir. Madde son fıkrası ile de İlçe Seçim Kurulunun oy pusulalarını birleştirdikten sonra seçilenlere tutanakları verilir, derhal ilân edilir. Mahallin Mülkiye âmirine bildirilir hükmünü koymuştur.

4 — Dördüncü ek madde 298 sayılı seçimlerin temel hükümleri ve seçmen kütükleri hakkındaki kanunun 41. maddesinin birinci fıkrasına göre sandık seçmen listelerinin askıya çıkarılması, halka duyurulması kanunî usulleri uygulamakla beraber yüksek seçim kurulunca seçmen listelerinin yazımına başlandığı askıya asıldığı ve indirildiği tarihler itiraz müddetleri Türkiye ve il radyoları vasıtasıyla ilân edileceği âmir hükümleri konmuştur.

5 — Beşinci ek madde ile kanunda özel bir hüküm bulunmayan hallerde seçimlerin temel hükümler i ve seçmen kütükleri hakkındaki 298 sayılı kanun hükümleri uygulanacağı belirtilmiştir.

287 sayılı kanunun 3. üncü maddesi 4541 sayılı kanunun 7 ve 8. inci maddeleriyle aynı kanunu tadil eden ve ekler getiren 5046, 5671, 6010, 6834 ve 7164 sayılı kanunları yürürlükten kaldırmış 4. üncü maddesiyle kanunun yayımı tarihinde yürürlüğe gireceği belirtilmiştir.

Kanun yürürlüğe girdiği tarihten sonra 17 Kasım 1963 de yapılan seçimler Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri seçilmiş ve kanuna göre 4 sene hizmet ifa etmek üzere görevlerine başlamışlardır.

4541 SAYILI KANUNA GÖRE:

MAHALLE MUHTAR VE İHTİYAR HEYETLERİNİN GÖREVLERİ

Halen Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin görevleri ile ilgili hükümleri yürürlükte bulunan 4541 sayılı kanun Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinden beklenen bu görevleri devlet hizmetlerinde ve şahsın medenî halleri yönünden bir tertip ve tasnife tabi tutulmuş İhtiyar Heyetlerinin göreceği görevlerle yalnız olarak Miktarının göreceği vazifeleri sayarak ayrıca belirtmiştir.

Genel olarak Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin görevleri:

- 1 — Nüfus kanunu hükümlerine göre görevler,
- 2 — IIII numaralı askerlik kanununa göre görevler,

- 3 — Şose ve köprüler kanunu kaldırıldığından bu görevde kanimiştir.
- 4 — 1068 No.lu Hukuk Usulü Muhakemeleri kanunu hükümlerine göre görevler,
- 5 — 1412 Ceza Muhakemeleri Usulü kanunu hükümlerine göre görevler,
- 6 — Hayvan sirkatinin men'i hakkındaki kanun hükümlerine göre görevler,
- 7 — Veraset ve intikal vergisi kanununa göre görevler,
- 8 — Amme alacakları kanunu hükümlerine göre görevler,
- 9 — 393 sayılı muzır hayvanların öldürülmesi hakkındaki kanuna göre görevler,
- 10— 1580 sayılı Belediye kanun hükümlerine göre yapılacak görevler,
- 11— 222 sayılı ilköğretim ve eğitim kanun hükümlerine göre görevler,
- 12— Kadastro ve Tapu tahriri kanunu ile 2644 sayılı Tapu kanununa göre görevler,
- 13— 14, 15, 16 — Çeşitli kanunlardan doğan sosyal görevler,
- 17 — Bakanlar Kurulunca halk ihtiyaçları için Muhtar ve İhtiyar Heyetlerine verilecek görevler.
- I — Nüfus Kanunu hükümlerine göre:
- A) Kendilerini nüfus siciline kaydettirmemiş olanlara,
- B) Hüviyet cüzdanlarını kaybedenlere,
- C) Doğum vakarını nüfus idarelerine bildirmekle mükellef olanlara,
- D) Ölüm vakaları için nüfus dairelerine,
- E) Yer değiştirmelerinin kütüklere kaydı için alâkadarlara,
- F) Sanat, sıfat, mezhep ve eşkâl gibi hususların nüfus sicillerine kaydı için talep edenlere ilmühaber vermek,

II — mi Sayılı Askerlik kanuna göre:

- A) Askerlik yoklama memurları tarafından istenilen malumatı vermek,
- B) Askerlik şubelerinden davet pusulalarını imza mukabilinde alarak sahiplerine tebliğ etmek ve davetlilerle beraber muayyen günde askerlik şubesine gitmek ve davete icabet etmemiş olanlar hakkında malumat vermek,
- C) Alâkadarlara bildirilmek üzere gönderilen askere sevk cetvellerini, hazır olan sahiplerine tebliğ ederek kendilerini ve hazır bulunmayalar hakkında icap eden meşruhatı kaydederek cetveli o mahallin zabıta âmirine teslim etmekle beraber kendisi de toplama yerinde hazır bulunarak istenilecek malumatı vermek,
- D) Askere sevk tarihinden itibaren akıbeti meçhul kalanlar hakkında şahadetname vermek,
- E) Askerlik çağında olanlardan 15 günden fazla bir müddetle şubesinin bulunduğu mevkiden harice çıkmak isteyenlerin verecekleri haberi kaydetmek ve şubelerine bildirmek,

III — 1525 numaralı şose ve köprüler kanunu ile ilgili görevler kaldırılmıştır.

IV — 1086 No.lu Hukuk Usulü Muhakemeleri kanununa göre:

- A) Sulh Hâkimleri nezdinde görülecek davalara ait vekâletname imzalarını tasdik etmek,
- B) İmza vazına muktedir olmayan ve yazı bilmeyen şahsın kullanacağı mühürün veya el ile yapacağı işareti tasdik etmek,
- C) Adlî müzaharet talebinde bulunanların mahkemeye ibraz edecekleri şahadetnameleri tanzim etmek,

V — 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü kanunu hükümlerine göre:

- A) Bir davayı temyiz talebinde bulunacakların yatırmak mecburiyetinde oldukları depo şartından müstesna tutulabilmesi için fakir olduklarına dair ilmühaber vermek,
- B) Zabıtaca yapılacak bina aramalarında hazır bulunmak,

VI — Hayvan hırsızlığının men'i hakkındaki kanun hükümlerine göre:

- A) Hayvanı satmak isteyenlere ilmühaber vermek,
- B) Hayvan hırsızlıkları ve yatakları hakkında zabıt tanzim etmek,

VII — 797 No.lu veraset ve intikal vergisi kanununa göre:

Mahallede her geçen ay içindeki ölüm vakalarını ertesi ayın 15. ine kadar varidat dairelerine yazı ile bildirmek.

VIII — Amme alacakları kanununa göre Maliye Dairelerince verilen görevler:

Tahsili emval kanunu mucibince yapılacak hacizlerde hazır bulunmak ve borçlarını tediye temerrüt edenlerin malî iktidarları olup olmadığına dair ilmühaber vermek.

IX — Munzur hayvanların itlafına dair olan kanuna göre:

Hayvanların öldürülmesi için kullanılacak silâh v.s. mücadele mevsiminde mücadele heybetinden makbuz mukabilinde alarak tevzi etmek ve mevsim hitamında silâhları ve kullanılmamış maddeleri toplayarak heyete teslim etmek.

X — 1580 sayılı Belediye Kanununa göre:

İntihap Encümen teşkili için Belediyeler tarafından istenilecek kimseleri seçmek.

XI — İlköğretim ve eğitim kanununa göre Millî Eğitim dairelerinden verilecek görevleri yapmak.

XII — Kadastro ve Tapu Kanunu ile 2644 sayılı Tapu Kanununa göre:

Ferağ ve intikal ve kayıp işlerine ait ilmühaber ve vesikalar vermek, meskenlere girerken hazır bulunmak.

XIII — 14. 15. 16 çeşitli kanunlardan doğan sosyal görevlere göre:

Mahalleye girdiğini haber aldığı hüviyeti meçhul ve şüpheli şahıslar hakkında zabıtaya haber vermek.

İnsan ve hayvanlara arız olan salgın ve bulaşıcı hastalıkların ve nebatata hasar veren haşerelerin zuhurunu haber aldığı gün hükümete bildirmek,

Yardıma muhtaç olanlara fakirlik ihtiyacı ilmühaberi vermek.

Mahallede sakin olanlar hakkında resmî müesseselerce istenilen hüsnü hal varakalarını tanzim ve ikametgâh senedi tasdik etmek.

XIV — Bakanlar Kurulunca halk ihtiyaçlarını karşılamak üzere mahalle muhtarlarına verilecek vazifeleri ifa etmek,

Kanun Muhtar ve İhtiyar Heyetlerine vazife verirken görecekları işleri şöyle bir tasnife tabi tutmuştur.

I — Muhtarın yalnız olarak göreceği işler,

II — Muhtarın iki şahit huzuru ile göreceği işler,

III — İhtiyar Heyetinin çoğunluğu ile görülecek işler,

IV — İhtiyar Heyetinden iki azanın göreceği işler.

Bu işler kanun metinlerine göre şunlardır:

I — 4541 sayılı kanuna göre muhtarın yalnız olarak yapacağı işler:

1. No lu bendin B. E. F. ve ikinci bendin E harfiyle 7. 13. 14. bentlerindeki görevler:

Bent 1. B — Künye cüzdanlarını kaybedenlere,

E — Yer değiştirmelerin kütüklere kaydı için alakalılarına,

F — Sanat, sıfat, mezhep ve eşkâl gibi hususları nüfus sicillerine kaydı için isteyenlere ilmühaber vermek.

Bent 2. E — Askerlik çağında olanlardan 15 günden fazla şubesinin bulunduğu mevkiden dışarı çıkmak isteyenlerin verecekleri haberi şubesine bildirmek,

Bent 7 — Veraset ve İntikal Vergisi Kanununa göre her geçen ay içinde ölüm vakalarını ertesi ayın 15 ne kadar Varidat dairesine bildirmek.

13 — Mahalleye girdiğini haber aldığı hüviyeti meçhul ve şüpheli şahısları zabıtaya haber vermek.

II — Muhtarın iki şahit huzuru ile göreceği işler:

Bent 1. C — Doğum vakalarını nüfus dairelerine bildirmekle sorumlu olanlara,

D — Ölüm vakaları nüfus dairelerine ilmühaber vermek.

III — İhtiyar Heyetinin çoğunluğu ile görülecek işler:

Bent 1. A — Kendilerini nüfus sicilleri ne kaydettirmemiş olanlara,

Bent 2. A — Askerlik yoklama memurları tarafından istenilen malûmatı vermek,

B — Askerlik şubelerine davet usullerini imzalamak, sahiplerine tebliğ etmek, belirli günde askerlik meclisine gitmek,

C — Askere sevk cetvellerini hazır olan sahiplerine tebliğ, hazır olmayanlar hakkında gerekli bilgiyi zabıta âmirine vermek,

D — Askere sevk tarihinden itibaren akıbeti bilinmeyenler hakkında şahadetname vermek.

Bent 3 — 1525 No.lu şase ve köprüler kanunu kaldırılmış bulunduğundan bu göreve lüzum kalmamıştır.

Bent 4 — A) Sulh Hâkimleri nezdinde görülecek davalara ait vekâletname imzalarını tasdik etmek,

B) Yazı bilmeyen şahsın kullanacağı mühürü el ile yapacağı işareti onaylamak.

C) Adlî müzaheret halinde bulunacaklara mahkemeye verilmek üzere şahadetname vermek.

Bent 5 — A) Bir davayı temyiz talebinde bulunacakların yatırmak mecburiyetinde oldukları depo şartından müstesna tutulabilmesi için fakir olduklarına ilmühaber vermek.

Bent 6 — Hayvan sirkatinin men'i hakkındaki hükümlere göre hayvan satmak isteyenlere ilmühaber vermek, Hayvan hırsızları hakkında zabıt tutmak.

Bent 8 — Amme alacakları kanuna göre yapılacak işler:

Borçluların Malî iktidarı olup olmadıklarına ilmühaber vermek.

Bent 9 — 393. Hayvan itlâfı hakkındaki hükümlere göre mücadele silahlarını teslim almak, alâkalılara dağıtmak, Makbuz vermek görev sona erince dairesine teslim etmek.

Bent 10 — Belediye kanununa göre belediyelerden istenecek kimseleri seçmek.

Bant 11 — İlk Öğretim ve Eğitim kanunu hükümlerine göre eğitim müesseseleri tarafından istenecek bilgiler.

Bant 12 — Tapu Kadastro ve 2644 nolu Tapu kanununa göre Ferağ ve intikal işlerine ait ilmühaber vermek.

Bent 15 — Fakirlik ihtiyaç ilmühberi vermek.

Bent 16 — İyi durum kâğıdı ve ikametgâh senedi onaylamak

IV — İhtiyar Heyetinin iki Aza ile göreceği işler:

Bent 5 — Zabıtaca yapılacak bina aramalarında hazır bulunmak,

Şehir ve kasabalar mahalle Muhtar ve İhtiyar heyetlerine 4543 sayılı kanunlarla verilen görevlerden başka çeşitli kanunlarla... İhtiyar ve zaruret halinde kanun koyucu tarafından görev verilmesi mümkündür.

MAHALLE MUHTAR VE İHTİYAR HEY ETLERİNCE

ALINACAK HARÇLAR VE TARİFLERİ

4541 sayılı Kanun Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin yapacağı hizmetler karşılığında İl İdare Heyetlerince her mali yılı içinde düzenlenecek tarifelere göre iş sahiplerinden harç alınmasını kabul etmiştir. İl sınırları içinde bulunan şehir ve kasabaları içine alacak olan bu tarifelerde şehir ve kasabaların ekonomik durum, halkın geçin düzeyi ve yaşama şartları ve harçları ödeme yeteneği göz önünde tutulacağı gibi Muhtarlık işlerinin yürütülmesi için gerekli olan kira, ısıtma, aydınlatma ve hizmetçi ücretin gibi giderleri gözetilir.

Muhtarlık işlerinden alınacak harçlar Muhtarlığa aittir. Kanun ve Nizamname fakirlikleri en büyük mülkiye memuru tarafından kabul edilenler, kamu hizmeti ile ilgili görevlerden harç alınmayacağını açıklamıştır. Alman harçlar iş sahiplerine verilen kâğıtlara ve ... Harç defterlerine yazılmak icap eder. Muhtarlarca Valiler tarafından verilen tarifinin tasdikli bir örneğini muhtarlık odasına iş sahiplerinin göreceği şekilde asılır. Muhtar çalışma yerini ve o yerde bulunacağı saatleri halka duyurmakla görevlidir. Muhtarlar örneği İçişleri Bakanlığınca belirtilecek resmi mühür kullanırlar. Bir mahallede iki muhtarlık bulunuyorsa mühürler sıra numarası alır. Muhtarlık mührünü yalnız Muhtar veya vekili tarafından kullanılabilir ve saklanır.

Muhtar ve ihtiyar heyetleri imzaları, adresleri en büyük mülkiye memuru tarafından onanarak Bucak Müdürlüklerine, Mahkeme

kalemlerine, Mahallî Hükümet Dairelerine gönderilir. Muhtarlığın kullanacağı her türlü defter İçişleri Bakanlığınca verilen örneklere uygun olması şarttır.

Muhtarlar En Büyük Mülkiye Memurundan izin alarak ve vekil bırakarak görevlerinden geçici olarak ayrılabilirler.

Muhtarlara görevlerinde Mahalle Bekçileri yardım etmekle mükelleftirler.

Muhtarlar gerektiğinde Bekçinin bağlı bulunduğu polis karakoluna veya jandarma Komutanlığına başvurabilir.

Tüzük yukarıda sıra hatlarına işaret ettiğimiz görevlerle vatandaşın işlerini süratle ve zamanında görülmesi için tedbirler almış ve açıklamıştır. İdare Amirleri bu görevlerin gereği gibi yapılıp yapılmadığını zaman zaman takip ve murakabe etmekle görevlidirler.

4541 SAYILI KANUNUN 23 ÜNCÜ MADDESİNE DAYANILARAK İÇİŞLERİ BAKANLIĞINCA HAZIRLANAN 4/4/1945 DE YÜRÜRLÜĞE KONAN ŞEHİR VE KASABALARDAKİ MAHALLE MUHTAR VE İHTİYAR KURULLARI TÜZÜĞÜ

5991 Nolu Resmî Gazete ile 26 Nisan 1945 tarihinde yayınlanan 4 Nisan 1945 tarih ve 3/2412 Bakanlar Kurulu kararı ile kabul olunan şehir ve kasabalar Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri tüzüğü 4/4/1945 tarihinde yürürlüğe konması kararlaştırılmıştır.

Tüzüğün seçimlerle ilgili maddeleri 4541 sayılı kanuna ve bunu tadil eden ve ek hükümler getiren kanunlarla kaldırılmış ve yerine 287 sayılı kanun hükümleri uygulanmaya başlanmıştır.

Bu itibarla tüzüğün 4. üncü bölümünde görevlerle ilgili olarak kabul olunan hükümler halen tatbik olunmaktadır. Kanun hükümlerinin esasları içinde uygulanması gereken, kanunî usul, nev'i ve şekillerine açıklık veren tüzüğe Mahalle Muhtar ve İhtiyar heyetlerinin dikkat ve itina göstermesi gerek kendilerini ve gerekse vatandaşların resmî ve özel işlerinin selâmetle cereyanı bakımından önemlidir.

MAHALLE MUHTAR YE İHTİYAR HEYBETLERİNİN HUKUKİ DURUMU

Kanun muhtarların ve ihtiyar kurullarının hukukî vaziyetlerini tayin etmemiştir. Bu durumu İdare Hukukunun genel prensipleri içinde mütalaa etmek icap eder. Türk Ceza Kanununun 279 uncu maddesi memuru şöyle tarif etmektedir: (Devamlı veya muvakkat ücretli veya ücretsiz, ihtiyarî veya mecburu olarak Teşriî İdari veya adlî bir amme hizmeti gören kimseler memur sayılır) bu tarife göre özel kanunda sayılan hizmetlerle kamu hizmeti gören Muhtarların kamu görevlisi olarak kanunun bu tarifine göre memur sayılmaları icap eder.

Memurun Kanununun birinci maddesi ise memuru şöyle tarif eder. (Kendisine Devlet hizmeti tevdi olunan ve sicili mahsusunda mukayyet olarak umumi ve hususi bütçelerden maaş alan kimseye memur denir). Bir kimsenin memur sayılması için:

- 1 — Kendisine devlet hizmeti tevdi olunmalı,
- 2 — Bu şahıs sicili mahsusta kayıtlı olmalı,
- 3 — Umumi, hususi bütçelerden maaş almalıdır.

Bu tarifinde Mahalle Muhtar ve İhtiyar heyetlerinin memur sayılmaması kesin olarak ifade edilmek icap eder. İdare Hukukunun incelediği genel prensip ve nazariyeler içinde de Mahalle Muhtarlarını memur olarak kabul etmeye imkân yoktur. Köy kanununda köy Muhtarlarının memur olarak kabul eden köy kanunu Mahalle ve Muhtar ve İhtiyar Kuruları için bu hükmü konmamıştır.

Mahalle Muhtar ve İhtiyar heyetlerinin İdare Hukuku bakımından kamu hizmetlerinin tarifi içinde tam manada bir kamu hizmeti görevlisi addetmeye imkân olmamakla beraber kanun bu neviden hizmetlerin yapılmasına yardımcı olduklarını kabul etmesi bakımından bir irtibat tesis ederek vazife sırasında işledikleri suçlardan dolayı Memurun Mıhakat kanununa göre haklarında muamele yapılması düşünülebilir. Nitekim Devlet Şurasının Ceza kanununun Memuru tarif eden hükümlerini esas olarak 27/8/334 tarihinde şu içtihadı vaz

etmiştir. (Umuru Hükümete ait muamelâtı asaleten veya Vekâleten gerek maaş gerek ücret ve gerek mülâzemet (staj) suretiyle maaş veya ücret almaksızın ifa ile mükellef olan kimselerin cümlesi memur olup bunların sıfatlarını tayin eden cihet, vazifeye alınma süreleri değil ifa ettikleri vazife olduğundan herhangi sınıftan olursa ölsünler Memurun Muhakemat kanununa tabi buldukları) dır.

Bu itibarla esasen 4541 sayılı kanun aksine bir açıklamada getirmedigine göre Mahalle Muhtar ve İhtiyar heyetlerinin işledikleri suçlardan dolayı bu içtihat karşısında Memurin Muhakemat Kanununa tabi tutmak icap eder. Tatbikatta esasen bu yoldadır. Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri müessesesi halkın medeni ve zaruri ihtiyaçlarını karşılayan bir mahallî idareler kuruluşu değildir. Bu sebeple tüzel kişilik nitelikleri de yoktur. Bu heyetlerin görevlerini genel idare içinde düşünmek ve yolda muamele yapmak icap eder.

MAHALLE BEKÇİLERİ İLE MUHTAR VE İHTİYAR HEY'ETLERİNİN GÖREVLERİNDE DOĞAN MÜNASEBETLER

4541 No.lu Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri kanunu Mahalle Bekçilerinin Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetlerine yardım etmekle mükellef olduklarına dair hüküm vaaz etmiştir. Zabıta kuvvetlerine yardımcı olarak bu kuvvetlere bağlı olarak gece vazife gören bekçilerin istirahat edecekleri saatlerde, belirli olmayan zamanlarda muhtar ve ihtiyar heyetlerinin onları yardıma çağırılmaları doğru olamaz. Kanunda, bekçilerin mutlak olarak yardım edecekleri hükmü yer almış olmakla beraber kanun Büyük Millet Meclisi müzakerelerinde bu yardımın müsait zamanlarda yapılacağı açıklanarak kayıtlanmıştır. Bu sebeple Bekçilerin bu yardımları zabıta makamları ve muhtarlarla müştereken tespit edecekleri zamanlarda temin olunması idare âmirlerinin emniyet ve asayişe yardımcı gece bekçilerinin görevlerinin aksamamasına dikkat etmeleri icap eder.

Şehir ve kasabalar muhtar ve ihtiyar heyetlerinin teşkiline dair olan tarihî gelişimi ve bu günkü durumları bu ifadelerimizle son bulmuş oluyor.

Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri teşkili tarihî, siyasi ve İdari ihtiyaç ve zaruretlerle doğmuş tam bir asırlık tarihi gelişim kaydederek bu heyetlerin seçim usulleri günümüzde demokratik bir berraklığa ulaşmış, bu suretle halkın Devlet idaresine yardımında yapacağı görevlere iştirakinin neler olabileceği, zamanın ihtiyaçlarına göre belirlemiştir. Bu müttekâmil merhaleye ulaşma kolay olmamış, memleketimizin maruz kaldığı tarihî, içtimai ve siyasi hadiseler de bunda büyük rol oynamıştır. Bundan böyle halde ve gelecekte vatandaşlara ve yurt hizmetinde görevli olan sizlere düşen vazife, Türkiye Cumhuriyeti anayasasıyla girmiş bulunduğumuz demokratik düzen içinde hürriyetlerin muhafaza ve daima kazanılması için devamlı gayret ve çalışma, ifadesini büyük önder Atatürk'ün tarihî nutuklarında ifade ettikleri gibi milletimizi muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkarmak bütün hal ve şartlar ne olursa olsun Türk milletinin sosyal, İdari, İlmî, teknik ve kültür alanlarında mutlaka başarıya ulaştırmaktır.

Büyük nutuk, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası daima rehberimiz olacaktır.

İ D A R İ C O Ğ R A F Y A

İNCESU İDARİ - İKTİSADİ - SOSVAL, COĞRAFYASI

Hazırlayan:

Ergün DOĞANAY

İncesu Kaymakamı - 1964

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM. KONULAR

I KURULUŞ VE TARİHİ DURUMU

II COĞRAFİ DURUM

- 1 — Sınırları
- 2 — Yüz ölçümü
- 3 — Nüfusu
- 4 — Denizden yüksekliği
- 5 — İklimi
- 6 — Bitki örtüsü
- 7 — Toprak durumu
- 8 — Dağları
- 9 — Akarsular

III İKTİSADİ DURUM

- 1 — Ticarî hayat
- 2 — Ticaret haneleri
- 3 — Tarımsal yapı
- 4 — Hayvansal yapı
- 5 — Endüstri ve el sanatları

IV SOSYAL DURUM

- 1 — Aile hayatı
- 2 — Örf adetler
- 3 — Halk deyimleri
- 4 — Sakinleri
- 5 — Sosyal hareketlilik
 - a — Ufki hareketlilik
 - b — Dikey hareketlilik

V KÜLTÜREL DURUM

VI BELEDİ DURUM

- Mahalle
- Elektrik
- İçme suyu
- Kanalizasyon
- Mezbaha
- Temizlik işleri
- Hal binası
- Akaryakıt deposu
- Park
- Vesaire

VII BAYINDIRLIK DURUMU

VIII MALİ DURUM

- 1 — Mal Müdürlüğü
- 2 — Köy idareleri
- 3 — Belediye
- 4 — Özel idare

IX RESMÎ DAİRELER

- 1 — İç İşleri Bakanlığı
- 2 — Diyanet İşleri Başkanlığı
- 3 — Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü
- 4 — Adalet Bakanlığı
- 5 — Millî Savunma Bakanlığı 8 — Maliye Bakanlığı
- 7 — Millî Eğitim Bakanlığı
- 8 — Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı
- 9 — Gümrük ve Tekel Bakanlığı
- 10 — Tarım Bakanlığı
- 11 — Ulaştırma Bakanlığı
- 12 — Mahallî idareler

BÖLÜM KONUL RX İLÇENİN KALKINMA VE GELİŞME İMKÂNLANARI
İLE İLGİLİ DURUM

A — İmkânları

- 1 — Yol durumu
- 2 — Büyük merkezlere yakınlık
- 3 — Turizm
 - a — Kervansaray
 - b — Hamam
 - c — Çarşı
 - ç — Camı
- 4 — El sanatları

B — Neler yapılmalıdır.

NETİCE:

BİBLİYOGRAFYA

BÖLÜM: I

KURULUŞ VE TARİHİ DURUM

İncesu Kasabası, Rumi 1081 Miladi 1665 yılında Merzifonlu Kara Mustafa Paşa tarafından kurulmuştur. Kayseri Mahkemesi Sicillerine göre, kasaba kurulmadan önce, yakınında o zaman Karataş isimli önemli bir köy bulunmaktaydı.

Kasabanın kuruluş hikâyesi çeşitlidir. Akla en yakın olanı şudur:

Kuruluş yıllarına takaddüm eden tarihlerde İncesu havalisinde çevresini kasıp kavuran eşkıya çeteleri halka çok eziyet ediyor, köyleri yağma ediyorlardı. Eşkıyadan bıkan halk onu padişaha şikâyet etti. Geniş ormanlarla kaplı bu havali, güneyde Bağdat'a inen yolu sinesinde taşımaktaydı. Şekavetti önlemek, bir konaklama yeri vücuda getirmek için vazifelendirilen Kara Mustafa Paşa derhal İncesu bölgesine geldi ve çeteleri tepeledi. İncesu; kervansaray, hamam, cami, medrese, dükkânlar, fûrun, çeşme ve suyollarının yapılması ile kısa zamanda ortaya çıktı. İnşaatta o zaman Erciyes'in yamaçlarında meskûn Sürtme, Kızılören, Karataş, Bezirci öreni, Çukur kışla köylerinden ve İncesu ile Hamurcu köyü arasında yol üzerindeki Erbek deresi kıyısındaki inlerde yaşayan insanlardan istifade edilmiştir. İnşaat tamamlanınca, yukarıda saydığımız köylerden aileler yeni kasabaya gelip yerleştiler. Kasaba, bir sur ile çevrilerek mahfuz bir hale getirildi.

Kasabanın yol üzerinde olması, mühim bir konak mahallî bulunması, ticarî önemi sayesinde kısa zamanda gelişti. Nüfusu artmaya başladı.

1880 yılına kadar Kayseri Mutasarrıflığına bağlı olan İncesu, bu tarihte nahiyeye olmuş, iki sene sonra tekrar kaza haline getirilerek bugüne kadar bu hüviyeti ile kalmıştır. Bununla beraber 1947 yılında nahiyesi olan Yeşilhisar, İncesu'dan ayrılarak ilçe olmuştur.

Rıza Nur, tarihinde (cilt 12 S. 269 - 270) şöyle diyor:

(Kayseri ile Sivas yolu üzerindeki İncesu'da Merzifonlu Kara Mustafa Paşanın yaptırdığı bir kervansaray vardır ki, ziyaret ettiğim vakit kendimi Kahire civarındaki meşhur Ebrâhîm'in içinde geziyor sandım (...) Öyle bir ahır vardır ki, belki de bir süvari alayım atı ve askeri ile beraber içine alır. Öyle kemerler ve direkler vardır ki, hayret ve vecdî içinde temaşa olunur.)

Aynı haşmeti muhafaza eden kervansaray bugün gezildiğinde aynı vecdi ve heyecan duyulur.

Kasabanın kurucusu Merzifonlu Kara Mustafa Paşa hakkında burada bilgi vermek faydalı olacaktır.

«Merzifonlu Kara Mustafa Paşa aslen Türk olup, babası Tımarlı sipahilerden Oruç beydir. Bazı kaynaklar Haşan ağa olarak gösterir. Merzifon yakınında MARINCA köyünde 1634 yılında doğdu annesinin Abide isminde olduğu söylenir. Oruç bey Murat IV. in Bağdat muhasarasında şehit düşünce küçük Mustafa'yı Köprülülü Mustafa Paşa yanına aldı. Oğlu Fazıl Ahmet Paşa ile yetiştirdi. Kızını vererek damat edindi, Silahtar ağalığında bulundurdu, Telhisci olarak Erdel seferine götürdü.

Yanavo fethinin müjdesini Edirne'ye getirdiği zaman Mehmet IV tarafından küçük mihradorluğa tayin edilen Mustafa ağa, bir süre sonra, Silistre beylerbeyi olmuş ve sonra pek çok yüksek mevkilerde bulunarak 1661 de Kapudani deryalığına getirilmiştir. Padişah

IV. Mehmet'in daima yanında bulunan ve birçok seferlerde yeni yerler fetheden Kara Mustafa Paşa, birçok kaymakamlıklarda bulundu. Fazıl Ahmet Paşanın hastalığında, devlet işlerinin idaresini deruhte eden hatta 1676 da Ok meydanında toplanan Divana, padişah tarafından sadrazamın vekili olarak gösterilen Kara Mustafa Paşa, sadrazamın vefatı üzerine 1676 da sadarete tayin edildi.

Viyana kuşatmasına kadar her seferinde başarıya ulaşan, Osmanlı ülkesine yeni yerler katan paşanın Viyana kuşatması, Osmanlı tarihinde dönüm noktasıdır.

Osmanlı İmparatorluğunu; Kanuni Süleyma'nın erişemediği bir mertebeye yükseltmek ve Alman İmparatorluğunun ikbalini tamamen söndürüp, Türk hâkimiyetini Avrupa'nın ortalarına kadar yaymak isteyen Kara Mustafa Paşa, Cehrin seferi gibi faydası külfetiyle mütenasip olmayan bir seferden sonra muazzam bir ordunun başında olarak Viyana üzerine yürüdü ve şehri 14/Temmuz1683 de muhasara etti ise de, bilindiği gibi daha ziyade kendi tedbirsizliği yüzünden feci bir hezimete uğrayarak perişan bir halde Bu dine ve oradan da Belgrad'a çekilmeğe mecbur oldu. Mehmet IV bidayette, Kara Mustafa Paşaya karşı beslediği itimadı muhafaza ederek hilat ve kılıç göndermek suretiyle kendisini taltif etti ise de sonradan, sadrazamın düşmanı tarafından yapılan telkinlere kapıldı. Filhakika kızlar ağası Yusuf ağa, büyük Mira Hür san Süleyman ağa, Merzifonlunun yetiştirmesi olmakla beraber sadarete göz diken üçüncü ve

zir Kara İbrahim Paşa birleşerek Kara Mustafa Paşayı gözden düşürmeye muvaffak oldular. Nihayet Mehmet IV Edirne'den 15/Aralık/1683 de sadrazamın idam fermanını yazıp kızlar ağasına tevdi etti ve derhal kapıcılar kethüdası Gazaz Ahmet ağa ile çavuş başı kadı köylü Mehmet ağa, Kara Mustafa Paşayı idam etmek ve sancak şerifi getirmek üzere Belgrad'a, Sarı Süleyman ağada, sadrazamın emval ve emlakini müsadere etmek üzere İstanbul'a gönderildiler. 6/Aralık/1683 günü Belgrad'ta padişahın fermanını öğrenen Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, büyük bir itidal ile sarayında namaz kıldıktan sonra Cellada teslim oldu. Böylece idam emri yerine getirildi ve cenazesi saray karşısındaki Caminin avlusuna defnedildi. Viyana Müzesinde bulunan bir kafatasının ona ait olduğu iddia edilir.

Kaynaklarda Merzifonlu Kara Mustafa Paşa zeki, vakarlı, Cesur, muannit denecek kadar fikrinde musır, ikbal ve servete karşı fazla haris bir zat olarak gösterilir. 1095 kadar eseri vardır. Mescit» Han ve Hamam gibi.

BÖLÜM: II

COĞRAFİ DURUM

İç Anadolu bölgesinin orta kızdırmak kısmında Kayseri iline bağlı bir ilçedir.

1 — SINIRLARI: Doğu ve kuzey doğuda Kayseri ili, Batıda Nevşehir, Ürgüp ve Avanos, Güneyde Develi Yeşilhisar ile çevrilidir.

2 — YÜZÖLÇÜMÜ: 907 kilometre karedir.

3 — NÜFUSU: 1960 sayımına göre, köyleri ile birlikte, 19053 İlçe merkezi ise 5885 dir.

4 — DENİZDEN YÜKSEKLİĞİ: Arazi engebeliktir. Ortalama yükseklik 1075 metredir. Sivri dağ ve Tekke dağı arasında vadinin ovaya açıldığı yerde sarp bir vadi içine kurulan kasaba merkezi, 1150 metre irtifaya sahiptir.

5 — İKLİMİ: Yazları sıcak kışları soğuk karasal iklimi vardır. İlkbaharda kum fırtınaları olur, Yağmur ilk ve sonbaharlarda yağar.

6 — BİTKİ ÖRTÜSÜ: Doğal bitki örtüsü bozkırdır. Orman yok gibidir. Kuruluş yıllarında ormanı bol imiş bugün Şehladan ve Kızıl viran köylerinde çok az ağaç kalmıştır.

7 — TOPRAK DURUMU: Genel olarak bozkır manzarası arz eden kasaba topraklarının ova kısmında Buğday ekilir. Yüksek kısımlarda kireci az topraklar daha çok Çavdar ekimine elverişlidir. Bağcılığa da önem verilir. Kasabanın Dere bağlı Mevkii bağları ile meşhurdur. Ayrıca Garipçe, Hamurcu, Başköy Üç kuyu, Saraycık, Süksün, Küllü ve Örenşehir köyleri de bağ yetiştirmektedirler. Sebzeçilik ve Hayvancılık içinde arazi müsait kısımlar taşımaktadır. Ovanın Batı kesiminde Erciyes eteklerinde büyük bir sazlık vardır. Burası büyük baş hayvan otlatılmaya müsaittir. Devlet su işleri bu sazın büyük bir kısmını verimli hale getirme çalışmaktadır.

8 — DAĞLARI: İncesu ovasının güneyinde Volkanik kütle meşhur Erciyes dağı bulunmaktadır. Erciyes kelimesi Türkçe bir kelimedir. ERCELİZ isimli ve burada yaşayan bir Türk kahramanın ismine izafeten bu dağa bu isim verilmiştir. Dağın yüksekliği Hamilton'a göre 4967 COOPER'e göre 3993, Tozere göre 4008 metredir.

Sönmüş Volkanik bu dağ üzerinde kasaba hayvanatının otladığı pek çok yayla vardır, dağ genel olarak çıplaktır.

Ovanın batısında Çanakpınar ve Tekke dağı, Güneyde Gök dağ ve Boz dağ, Kuzeyinde Sivri, Seksen viran, Kazancık, Kandil dağları bulunur. Yükseklikleri 1200 - 1300 metre arasındadır. Batıda Tüllüce dağı bulunur.

9 — AKARSULAR: Kasabada, ismini aldığı İncesu deresinden başka akarsu yoktur. Bu dereye izafeten kasabaya İncesu isminin verilışı şöyle hikâye edilir:

Kasaba kurulmadan önce, kasabanın kuzeyinde ÖRENŞAR isimli bir şehir varmış bu şehire kasabanın batı kuzeyinden 5 kilometre ilerde GÖKSU ve İLİKSU kaynaklarından kanalla su götürülüyormuş. Bugün, kasabanın kurulduğu sarp kayalık kesiminde, Eski han mevkiinde bu su depo edilirmiş. Merzifonlu kasa bayi kurunca yakınındaki su deposundan taşan sular Cami, Medrese ve kervansaray yakınındaki su deposundan taşan sular Cami, Medrese ve kervansaray zarar vermeğe başlamış, bunun önüne geçmek için su deposunun fazla sularını toplayan bir hark yapılmış ve böylece kasabanın içinden akan bir ince bir dere dere meydana gelmiştir. İnce dere içinden aktığı kasabaya böylece İncesu olarak ismini vermiştir.

B Ö L Ü M: III

İKTİSADİ DURUM

1 Ticarî Hayat: İncesu ilçesi kara ve demir yolların bulunduğu bir ilçedir. Orta Anadolu'yu Güneye bağlayan asfalt yol İncesu'nun içinden geçer. Bu çok işlek yol, ticarî hayatın bel kemiğini teşkil eder. Bunun yanında, İlçe merkezine 800 metre mesafede demiryolu istasyonu bulunmaktadır.

Bu önemli ulaşım imkânları, ilçede ticarî hayatın gelişmesine yardım edeceği yerde ticareti söndürmektedir. İlçenin yalanında bulunan büyük ticaret merkezleri halkın bütün ihtiyaçlarını, en küçüğünden, en büyüğüne kadar temin ettiği yerlerdir. Müstahsili ve müstehlikin ilçe dışına kayması, ilçede ticareti baltalamaktadır.

Haftanın Cuma günü kasabada pazar kurulur; civar köylerden Ürgüp; Avanos, Develi ilçelerinden pazara gelirler. Komşu ilçelerden getirilen mallar bu pazarda satılır.

Kasabanın, kurulduğu yıllarda, ticari bakımdan çok hareketli olduğu sanılmaktadır. Bugün halen kullanılmakta olan ve kervansarayın arka cephesinde bulunan 20 dükkânlı çarşı, zamanının işlek bir pazar yeri idi. Bugün kasaba halkı cüz'i bir ücretle Kayseri'ye gidip ihtiyaçlarını oradan temin etmeyi menfaatına daha uygun bulmaktadır. Kasaba halkının Mersin, Adana, Kayseri, Niğde, Nevşehir ile iktisaden alâkası vardır.

Son on yıldır kasabanın İktisadî hayatına renk ve can veren Halıcılık olmuştur. 600 zü aşan Halı dezgâhında 6 - 7 yaşlarındaki küçük kız çocuklarına varıncaya kadar herkes çalışmaktadır. Çalışanlar, hesabına çalıştığı şirketten, dokuduğu ilmek başına para almaktadırlar.

Halı dokuyuculara, Hasağalar şirketinin ödediği ücret, ilmek başına şöyledir.

300	İlmelik	Halının	Sırası	15	Kuruş
500	»	»	»	25	»
600	»	»	»	35	»
700	»	»	»	50	»
800	»	»	»	60	»
900	»	»	»	70	»
1000	»	»	»	90	»

2 — Ticarethaneler: Kasaba merkezinde aşağıda göstereceğimiz cins ve miktarda ticarethane vardır. Bunların bir kısmı birden çok iş yaparlar.

Manifaturacı	12 tane		Bakkal	150 tane	
Demirci	5	»	Ayakkabıcı	ve tamirci 10	»
Terzi	12	»	Marangoz	5	»
Berber	8	»	Tenekeci	2	»
Kaynakçı	1	»	Lokanta	2	»
Furun	3	»	Kahvehane	8	»
Kasap	2	»	Otel	3	»
Hamam	1	»	Lokal	2	»

Kürtün (Palan)
yapıcı Ve Otyastak 5 »

3 — Tarımsal yapı: Orta Anadolu'nun karakteristik tarımsal bünyesi burada da görülmektedir. Kasaba halkı çiftçidir tarımla iştiğal eder. Ziraat yapılan arazi miktarı ihtiyaca cevap vermemektedir. Bu sebeple nüfusun bir kısmı her sene başka merkezlerde yerleşip iş sahibi olmaktadır. Ziraatta kullanılan arazi miktarı 600 - 750 kilometre karedir. Bunun yansı nadasa bırakılır. İncesu ovasında en çok buğday ekilir, yüksek kısımlarda çavdar yetiştirilir. Ekime ayrılan arazilerin 2/5'i Buğdaya, 1/5'i Çavdara, 1/5'i Arpaya 1/5'i diğer tahıllara ayrılır.

Verimin azlığına sebep, toprakların kıraç olması yanında, modem ziraat aletlerinin henüz kullanılmamasıdır. Ayrıca edattan kalma ziraat usulleri de uygulanmaktadır. Son senelerde tohum temizleme makineleri bazı köylere girmiştir. Bunun yanında sun'î gübre kullanan köylerimiz de vardır ve ziraat teşkilâtınca bu durumun yayılmasına çalışılmaktadır. Kasaba merkezinde 1961 den önce tarım mahsulü ofisi bulunurken verimin azlığı sebebi ile ofis kapatılmıştır.

Az olmakla beraber sebzeçilikte yapılmaktadır. Bu işe ayrılan saha 314 hektardır. Bağ ve bahçeler arasında boş topraklara sebze ekilir. Bu da ancak ailenin ihtiyacına kâfi gelir.

Bağcılık bu bölgenin en fazla gelir getiren ürünüdür. 2010 Hektarlık bağ vardır. Hemen bütün köylerinde ve kasaba merkezinde bağcılık yapılmaktadır.

İncesu'da Şekerpancarı, Ayçiçeği de istihsal edilir. Kayseri ve Niğde'deki Şeker Fabrikalarına kamyonlarla Şekerpancarı sevk edilir. Yağından istifade edilen ayçiçeği iyi cinslidir ve senede 15 - 20 ton istihsal edilir yağı çıkarılan «ızgm» denen bir taneli ürün daha vardır ki, ziraî sahada pek önemli yer tutmaz.

Kasabada ekilen topraklar, çeşit ve miktarları ile aşağıda gösterilen şekilde bölünür.

Buğday	10185	Hektar	Hayvan pancarı	17 Hektar
Bağ	2010	»	Lahana	15 »
Arpa	1835	»	Fasulye	14 »
Ş. Pancarı	300	»	Mısır	14 »
Nohut	180	»	Pırasa	12 »
Patates	85	»	Kabak	10 »
Burçak	40	»	Sarımsak	7 »
Mercimek	8	»	Patlıcan	7 »
Soğan	30	»	Ispanak	6 »
Ayçiçeği	23	»	Fasulye	6 »
Salatalık	20	»	Biber	4 »
Domates	12	»		

4 — Hayvansal yapı: Tarımsal bünyenin tamamlayıcı kolu olan hayvancılık, İncesu halkının geçim kaynaklarından İkincisidir. Büyük ve küçükbaş hayvan için gerekli mera mevcuttur. Köyler sürülerini yazın Erciyes'in serin meralarına gönderirler. Merkezdeki sürü sahipleri mezkun yerlerden uzak sahalara çardaklar yaparak sürülerini burada beslerler. Bu çardak ve bitişikteki meralar ecdattan torunlara kalmıştır.

Hayvancılık, tarıma nispetle daha çok gelir getirmektedir. Hayvancılıkta mera, su ihtilâfları eksik olmamaktadır.

Erciyes, Tekke dağı, Kazan ağzı ve Kartal mevkiğinde bulunan yaylalarda beslenen sürüler Kayseri pastırmacılığın ham maddesini teşkil eder.

Hayvancılık iptidai usullerle yapılmaktadır. 300 kilometre karelik otlakıye mevcuttur. İlçe sınırları içindeki hayvan durumu şöyledir.

At	1102 adet		Koyun	35050	»
Katır	61	»	Kıl keçi	11790	»
Merkep	3920	»	Tavuk, Horoz	15490	»
Deve	23	»	Hindi	497	
Öküz	1595	»	Kaz	14	»
İnek	3410	»	Ördek	42	»
Manda	63	Adet			

5 — Endüstri ve El sanatları: Kasaba, Endüstri kuruluşu için çok müsait olmakla beraber maalesef bu konuda hemen hiç bir tesise sahip değildir.

1948 yılında kasabanın cereyan ihtiyacını temin için 90 beygir gücünde bir Dizel Motoru getirilmiş; bugün için ev Caddesi ve Sokak aydınlatılmasında ihtiyaca fazlasıyla cevap veren motor, sarfiyatının fazla olması sebebiyle Belediyeye pahalıya mal olmaktadır. Bunun sonucu, cereyan Kilovat saati fiyatı yüksek tutulmakta, bunun sonucu da fakir halkın bu medeniyet nimetinden istifade edememesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Fazla cereyan kullanıldığı bir atölye, tesis de yoktur. 1963 yılı Eylül ayında İstasyonda, Lokomotifler için lüzumlu suyu temin için bir motor kurulmuştur. Geceleri bir süre bu motor cereyandan istifade etmektedir.

İncesu dereci üzerinden, çok eskiden beri su gücü ile dönen değirmenler vardı; kasabanın giriş ve çıkış noktalarında bulunan iki değirmen bugün motorlu hale getirilmiştir. Kasabaya, ilk motorlu değirmen 1944 yılında girdi. 20 beygirlik bu Motor değirmeni, ihtiyaca cevap vermediğinden 40 beygir gücünde bir yeni motor daha getirildi. 1952 de üçüncü, 1960 da 4 üncüsü de getirilerek değirmencilik motorlu hale sokulmuştur.

Kasaba El sanatı halıcılıktır. Halıcılık kabalaya ilk defa 1953 de girmiştir. Halıcılığı İncesu'ya sokaan Ispartalı ÖMER GÖZLÜKLÜDÜR. Ömer Bey karısı ve kızı ile isteyenlere halı dokuma dersi vermiş ayrıca, bir kaç usta da getirerek öğretim sahasını genişletmiştir. İki aylık eğitim sonunda tezgâh temin eden aileler, halı doku

maya başlamışlardır. Böylece kasabada büyük bir kitle teşkil eden müstehlik gurup yavaş yavaş müstahsil hale geçerek ticari hayat canlanmış, eskiye göre yaşama seviyesi yükselmiştir. Ömer Gözlüklü sanatkâr bir usta olmakla beraber, ticari gücü zayıf bir insandır. Halıcılığın verimli bir hale gelmesinden sonra, halıcı şirkeler, İncesu'yu ticari sahalarına katmakta gecikmediler. Ömer Bey de bu sahadan ve İncesu'dan çekilmek zorunda kaldı Kayserili Güzel Ahmetler şirketi İncesu halıcılığında ikinci adımı attı; Manchester tipi halıcılıktan Bünyan tipine geçişi sağladı ve fiyatları artırdı; daha sonraları birkaç şirket gelerek rekabeti temin etti. Kasaba dâhilinde 4 Şirkete iş yapılmaktadır.

IV. BÖLÜM SOSYAL DURUM

1 — Aile Hayatı: Anne-baba ve çocuklardan meydana gelen modem aile tipi, kasabada yaygın bir durumdadır. Evlenen çocuk çok defa yeni bir ev kurmaktadır.

Ailede çocuk sayısı fazladır; nüfus hızla artmaktadır. 12 çocuğu olan aileler vardır. Ortalama çocuk sayısı 5 dir.

Ailede geçim, ...aile reisinin üzerinde bulunmakla beraber, halıcılık ev kadınlarını ve küçük kız çocuklarını para kazanır hale sokarak, aile yükünün hafifletilmesi mümkün olmuştur. Çiftçilikle uğraşan aileler, bir süre sonra, toprak darlığı sebebiyle başta taraflara göç etmekte, çocuklarını okutmaktadırlar. Kız çocukları için de okuma imkânları mevcuttur ki, bu iyi ve güzel davranıştır. Aile mümkün ölçüde otarşık bir hayat temin etmeğe çalışıyor. Ziraat yanında hayvancılık ta yapıyor, hayvanın gübresine varıncaya kadar her şeyden istifade ediliyor. Ekmeklerini tandırda yapıyorlar. Ailede bulgur çok yenir, yıllık 80 ölçüğe kadar bulgur kaynatırlar.

2 — Örf ve adetler: Bugünün zikre değer en önemli örf ve adetleri düğünlerdir. Düğünler, çeşitli bölümleri ile bir hafta sürer. Kına gecesi Düğünün en etkili ve eğlenceli gecesidir. Kına gecesi, kadınlar büyük bir yerde toplanırlar. Gelin kız bir odada hazırlanır. Gesi bağı türküsü söylenerek salona çıkarılır. Mumlar yakılır, gelin kız kibleye dönerek oturur. Sağ avucuna kına konur ve para basılır. Misafirler kızın avucundan kına alarak başlarına sürerler. Kız tarafı bu gece ağılatılır.

Elekten elen kınamı	Atladı çıktı eşiği
Kömürden çekin sürmemi	Sofrada kaldı kaşığı
Yakın şu soyka kınamı	Büyük evler yakışığı
Ağlatman dertli anamı	İşte geldim gidiyorum.

Keklik gelir seke seke	Damınızda ot mu idim?
Ayağında gümüş toka	Üstünüze yük mü idim?
Ben anamdan ayrılmazdım	Bir kız idim çok mu idim?
ayırıldılar çeke çeke.	İşte geldim gidiyorum.
	Sılamı terk ediyorum.

Yukarıdaki türküler söylenerek gecenin ağırlaşan havası değiştirilir. Topluluk neşelendirilir.

Sabahleyin gelini getirmek üzere otobüsler hareket eder. Eve gelin gelince kayın baba, kızın başına dan ve para atar. Testi kırılır, gelinin eh pekmeze ve yağa batırılır, kucağına erkek çocuk oturtulur.

3 — Halk deyimleri:

- a — Nakişsin eğrisi belli olmaz, zengin delisi belli olmaz,
- b — Sen salla dur başını ben bilirim işimi,
- c — Şaşkın çabalar durur iş olacağına varır,
- ç — İki kaynar bir coşar, güzelin aşu tez pişer,
- d — Öküzüm büyük olsun da çifte yürümese yürümesin,
- e — Dere büyük, ot yer, şahin küçük, et yer.
- f — Öğren öğren de duvar deliğine koy.
- g — Varlı olur tutarsın yoklu olur satarsın,
- i — Akıllı, düşünene kadar deli, oğlunu evlendirir,
- ı — Zengin eşiği, fakirin uşağı kıymetlidir.
- J — Geri kalsan kağını, ileri gitsen çağını derler.

4 — Sakinler: İncesu'nun sakinleri çok çeşitli yerlerden gelmektedirler. Bugün önceleri kabule halinde gelen ailelerin torunları kasabada mütacanis bir halde yaşarlar. Kasabanın kurulmasını mü müteakip civardan Karataş, Bezirci öreni, Ulukışla; Erbek, Kızılvı-

ran, ve Sürtme köylerinden aileler gelip yerleşmiştir. Bunların yanında muhtelif yerlerden gelen kavimler de vardır.

a — Karakoyunlular: Halen kasabada 600 haneli bir mahalle vardır ki, bu aşiretin torunlarıdır. Ve mahallenin ismi Karakoyunlu mahallesidir.

b — Haytalar

c — Aydınli aşireti

d — Orçan aşireti

e — Kırmıli aşireti

f — Etyemezler

g — Bulgurcular: Kasabada 250 hanelik Bulgurcu mahallesi mevcuttur.

1925 tarihinden önce kasabada Rumlar da bulunmakta idi. Bunlar Kayserinin Molu, Niğde'nin Turhanlı köylerinden gelmişlerdi. İncesulu Rumlardan bir kısmı halen İstanbul'da yaşamaktadırlar.

Rum ve Türk aşiretlerinin bir arada yaşadıkları bir sırada şöyle bir hadise cereyan etmiştir. Rumlar bir kilise yaptırmak isterler» Türkler ise kabul etmezler, bunun üzerine İstanbul'da pek tanınmış bir arzuhalcıya giden Rumlar, padişaha bir dilekçe yazdırırlar. Dilekçenin metni yaklaşık olarak şöyledir. (Kilise milise ne olur yapılırsa yapılmazsa darılır Hazreti İsa) Bu dilekçe, padişahın kilisenin yapılması ruhsatını almıştır.

5 — Sosyal Hareketlilik:

a — Ufki Hareketlilik. Bu konuda Toprak üzerinde fertleri gidip gelmeleri, hareketleri ele alınacaktır.

İncesu ilçesi Kayseri, Adana, Niğde, Mersin, Nevşehir, Sivas ve Yozgat'a yakın olup bu merkezlerle bağlantısı olan bir üçüdedir. Kasabanın ekime kâfi gelmeyen toprakları; nüfusun bir kısmım, iş aramak ve tutmak maksadı ile dışarıya itmektedir. Kayseri Fabrikaları, Adana, Mersin tarlaları, iş mevsiminde, kasabadan işçi çekerler» Kayseri Şeker Fabrikasının mevsimlik çalışmalarına İncesu işçileri verdiler halinde katılmaktadırlar. İşçileri otobüsler taşır.

Tahsile çok önem veren kasabalı, çocuklarını yüksek tahsile gönderir ve çok defa kendileri de oralara gidip yerleşirler. Ankara'da İncesulular Mahallesi dikkate değer büyüklüktedir. Yaz aylarında İncesu kasabası, tahsildekilerin dönmesi ile canlanır.

b — Dikey Hareketlilik: Bu konuda şu incelenecektir. Aileler yaptıkları işe ve sosyal statülerine göre, sosyolojik bakımından sınıflara ayrılırlar. Çeşitli sebeplerle aile ve fertler sosyal statülerinin değişmesiyle, sınıf değiştirirler. Bu o toplumdaki iktisadi kültürel ve sosyal değişmeleri gösterir ki toplum bünyesinde bu durum incelenmesi gerekli bir önem taşır.

Kasaba halkının çoğunluğunu teşkil eden çiftçidir. Ekime müsait arazi kâfi gelmediğinden, halkın çoğu memur olmaya heveslidir. Çiftçi çocukları okuyarak muhtelif şehirlere dağılır, memur olurlar. Kayseri Devlet Dairelerinde İncesulu Memur pek çoktur. Serbest meslek sahibi İncesulular da az değildir. Vaktiyle saraya intisap etmiş, yüksek mevkilere ulaşmış İncesulular da vardır. Bütün bunlar, kasabada sosyal sınıf değişikliğini ortaya koyuyor. Bu gelişme, yükselme İncesuluları övünmeye götürebilir. Ancak şu gerçeğe de dokunmak lâzım: Muhtelif vesilelerle kasabayı terk eden yüksek mevkilere ulaşmış olanlar, kasabalarını unutmadıkları. Bunun yanında kasabadan ayrılarak ayrı köy halinde gruplaşmalar da olmaktadır.

V. BÖLÜM

KÜLTÜREL DURUM

İncesu ilçesi daha önce de belirttiğimiz gibi kültürel bakımından iyi bir seviyeye ulaşmıştır. Merkezde 3 ilkokul 1, Ortaokul vardır, Köylerinin hepsinde ilkokul mevcuttur. Bu köylerin bazılarında okul binası olarak Camiler kullanılmaktadır.

Kasabada Ortaokul 1953 senesinde Hükümet ve halkın yardımı ile kurulmuştur. 10 yıldır mezun veren ortaokul gelecekte bölge ortaokulu olacaktır. Bu gaye ile bir yurt yaptırmak için çalışılmaktadır. Demek 60.000 liraya sahiptir. Ortaokulun bu önemli durumu yanında, Öğretmen kadrosu azdır. Aşağıda öğrenci durumları hakkında istatistiki bilgi verilecektir.

Yıllar	Erkek	Kız	Toplam
--------	-------	-----	--------

1961	167	22	189
1962	171	15	186
1963	172	15	187

1964

Okulun zengin bir kütüphanesi ve kütüphane memuru vardır.
Aşağıda merkez ilkokulları hakkında istatistik bilgi verilecektir*

Okulun adı	Yıllar	Erkek	Kız	Toplam	Öğretmen	Dershane
Karakoyunlu	1961	170	67	237	7	8
»	1962	204	103	307	7	8
	1963	201	114	315	8	8
	1964	190	111	301	8	8
Karamustafa paşa	1961	221	93	314	10	6
	1962	275	144	419	11	6
	1963	137	91	228	7	6
	1964	119	86	205	7	6
Ertuğrulgazi	1963	143	78	221	5	5
	1964	140	74	214	6	5

Kasaba merkezinde 3000 kitaplı ve her gün zenginleşen bir halk kitaplığı vardır' Yeni ve modern kitaplığın yapılması için teşebbüse geçilmiştir.

VI. BÖLÜM

BELİDİ DURUM

Kasaba 5 Mahalleye ayrılmıştır. Karakoyunlu Mahallesi en kalabalık olanıdır. Hane sayılarına göre durum şöyledir:

Karakoyunlu Mahallesi 308 hane

Yarım Mahalle	199 »
K. Mustafa paşa	» 211 »
Bulgurcu	» 191 »
Yeni cami	» 145 »

Elektrik. Kasabaya 1948 de getirilmiştir. İhtiyaca fazlası ile cevap vermektedir. Abone sayısı azdır. Yedek bir motora ihtiyaç vardır.

İçme suyu: 1953 de yapılan proje ile içme suyunun kasabaya getirilmesine çalışılmış, plân 1963 yılında tatbik edilmiş ve içme suyu kasabaya getirilmiştir. Projenin ikinci kısmı 1964 yılında tamamlanacaktır. İlçede çeşme çoktur.

Kanalizasyon: Yoktur.

Mezbaha: İncesu deresi üzerinde kurulan basit mezbaha ihtiyaca cevap veremediği gibi sıhhi de değildir. Kasabada iki kasap dükkânı vardır.

Temizlik işleri: Kasaba çok geniş bir sahaya yayılmıştır, dağlık yerlere kurulan mahalleler de vardır. Belediye 4 temizlik işçisiyle bu durumdaki beldenin temizliğini tam manasıyla temin edememektedir.

Hal binası: Yoktur. Haftanın Cuma günleri pazar kurulur. Bu pazarlar pek canlı geçmez.

Akaryakıt deposu vardır.

Park: Kasabanın güzel bir yerinde cadde kenarında güzel bir parkı vardır. Atatürk büstü buradadır. Parkının bir köşesi, çocuk bahçesine ayrılmıştır.

Kasabada 3 fûrun, tarih kıymeti olan bir hamamı vardır 6 camii bulunmaktadır.

Belediyenin 2 otobüsü İncesu - Kayseri arasında işler. 3 de halk otobüsü vardır.

VII. BÖLÜM

BAYINDIRLIK DURUMU

İlçemiz çok işlek Kayseri — İskenderun devlet yolu üzerindedir. Kasabanın köylerine yazın motorlu nakil vasıtaları işleyebilirse de kışın birçoğuna gidilemez, yollar ham topraktır

İlçe köylerinin merkeze olan uzaklıkları şöyledir.

Başköy köyü 11 kilometre şosedan 32 kilometre

Şehşaban »	20	»
Subaşı »7		»
Sürtme	» 14	»
Çardaklı	» 10	»
Kızılören	» 15	»
Sarı kürklü»	13	»
Garipçe	» 7	»
Üç kuyu »	7	»
K. hüyük »	15	»
Küllü	» 20	»
Tahirini »	20	»
Süksün	» 20	»
Hamurcu»	20	»
Ö. şehir	» 6	»
Saraycık»	15	»

Kasabadan köylere Jandarma telefonu bağlanmıştır. 1962 yılında Kızılören köyünde belediye kurulmuştur.

VIII. BÖLÜM

MALİ DURUM

1 — İlçe Maliye dairesinin 3 yıllık gelir durumu şöyledir.

Yıllar	Maliye	Tahsilat	Nispet	Sabıka	Tahsilat	Nispet
	TL	TL	%	TL	TL	%
1960	179965	174650	97	101674	31325	30
1961	247299	237045	95	135404	23177	17
1962	208267	186610	88	121380	46337	38

2 — Köy idarelerinin 3 yıllık durumu.

Yıllar	Maliye Tak. TL	Tahsilat TL.	Nisbet %	Bakaya TL
1960	153896	142148	93	10947
1961	119267	100540	90	18719
1962	907303	85931	89	11372

3 — Belediyemizin 3 Yıllık Durumu.

Yıllar	Haliye Tak. TL.	Tahsilat TL.	Nisbet %	Bakaya TL
1960	242732	229686	94	13046
1961	180520	179649	99	871
1962	228154	183219	97	44975

1962 yılında Kızılören köyünde belediye kurulmuştur. Rakamları şöyledir.

84726 TL.	83660 TL.	98	1066 TL.
-----------	-----------	----	----------

4 — Özel İdarenin Durumu.

	TL.	TL.	%	TL.
1960	24519	22832	96	7599
1961	57023	55597	98	7128
1962	57510	51529	91	17087

IX. BÖLÜM

RESMİ DAİRELER

I — İçişleri Bakanlığı:

1 — Kaymakam, 1 Tahrirat kâtibi, 1 Nüfus memuru, 1 Nüfus Kâtibi, 1 Odacı kadrosu vardır.

İlçede Polis teşkilâtı yoktur. İlçe Jandarma Komutanlığı kadrosu:

2 As. Subay, iki uzatmalı onbaşı, bir mükellef onbaşı ve 17 erdir. Mevcut durum ise bir As. Subay, bir uzatmalı çavuş, bir uzatmalı onbaşı ve 13 erdir.

2 — Diyanet İşleri Başkanlığı:

1 Müftü, 1 İmam, 9 hayrat hademesi vardır.

3 — Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü:

Bir tapu memuru, bir tasnifçi yardımcısı ve bir de odacı vardır.

Bir kâtime ihtiyaç vardır.

4 — Adalet Bakanlığı: İki hâkim, bir savcı, bir baş kâtip, üç zabıt kâtibi, bir icra memuru, bir mübaşir, iki gardiyan, bir hademe kadrosu olup bir hakimlik kadrosu boştur.

5 — Milli Savunma Bakanlığı: Bir askerlik Şb. Başkanı, bir yardımcı subay, bir daktilo,

6 — Maliye Bakanlığı: Bir mal müdürü, bir muhasebe memuru, iki vergi memuru (Tahakkuk-Tahsilat) bir tahsildar, bir odacı.

7 — Milli Eğitim Bakanlığı:

a — Ortaokul: Bir Müdür, iki öğretmen, bir kütüphane memuru, bir muhasip, iki hademe.

b — İlköğretim Müdürlüğü: Merkezde bir İlköğretim Müdürü, bir yardımcısı 3 okul Müdürü 16 öğretmen.

İlçe itibariyle bir İlköğretim Müdürü, 19 okul Müdürü, 41 öğretmen.

8 — Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı: Bir hükümet tabibi, 6 hademe (bir aşçı, bir çamaşırcı, iki hasta bakıcı, iki hademe,) iki köy ebesi, bir kâtip 5 sağlık memuru, bir hemşire yardımcısı kadroları var ise de, hükümet tabibi, hemşire yardımcısı, bir köy ebesi, iki hademe kadrosu boştur. İlçede 1 Oyataklı sağlık merkezi bulunmaktadır.

9 — Gümrük ve Tekel Bakanlığı: Bir Tekel .. Memuru, iki hizmetli, bir daimi işçi çalışmaktadır. Kasabada bir transit ambarı vardır.

10 — Tarım Bakanlığı:

a — Ziraat teknisyenliği: Bir Ziraat Memuru, bir selektör makinisti, bir odacı.

b — Hükümet veterinerliği: Veteriner hekimi yoktur. Bir hayvan sağlık memuru vardır, bir odacı kadrosuna ihtiyaç vardır.

c — Bir Meteoroloji memuru.

11 — Ulaştırma Bakanlığı:

P.T.T. İdaresinde Bir Müdür, iki dağıtıcı, iki hat bakıcısı, üç telgraf makinisti çalışmaktadır. 20 lik bir telefon santrali vardır. Köylerle irtibatı yoktur

12 — Mahalli idareler:

a — Özel İdare Memurluğu: Bir memur, bir köy bürosu şefi bir gelir şefi bir tahsildar, bir odacı.

b — Belediye Başkanlığı: Bir Başkan, bir kâtip, bir muhasip, beş temizlik personeli, 3 elektrik personeli, bir tahsildar, iki zabıta memuru iki şöfor, iki biletçi, bir odacı.

X. BOLÜM

İLÇENİN KALKINMA VE GELİŞME İMKÂN LARI İLE İLGİLİ DURUM

Bu bölümde, ilçenin kalkınması için mevcut imkânları ve bunlarında kullanılmak suretiyle nelerin yapılması gerekeceği incelenecektir.

A — İMKÂN LARI:

1 — Yol Durumu: Bu günün modem hayatı, toplumların kalkınmasının, iktisadi hayattaki gelişmelere bağlı olduğunu göstermektedir. İktisadi gelişme ise yol ile ilk hamlesini yapmaktadır.

İncesu ilçesi, yol bakımından önemli bir duruma sahiptir. Orta Anadolu'yu güneye bağlayan devlet yolu buradan geçer. Bu devlet yolu, kasabayı Adana, Mersin, Niğde, Ürgüp, Kayseri, Sivas ve Ankara gibi merkezlere bağlar. Karayolu yanında, kasabadan geçen Demiryolunun bulunması büyük bir nimettir.

2 — Büyük Merkezlere Yakınlık: Yukarıda saydığımız büyük merkezlere yakınlığı dolayısıyla kasabamız, gelişme imkânları bakımından önemli bir avantaja sahiptir.

3 — Turizm: Anlaşılmıştır ki, İktisadi kalkınmada Türkiye turizmden çok şey kazanabilir. İncesu kasabası, tarihi eserleri ile turistlerin daima ziyaret ettiği bir yerdir. Tarihi eserler şunlardır.

a — Kervansaray 1665 yılında yapılmış muazzam bir eserdir. İç kapısı üzerinde şu kitabe vardır.

Kitabe

Lâilâhe illâmyahafız, ya tevfik Muhammed Resûlullah ser

veri asıfını kubbe nişin daveri dehri Mustafa paşa asafı mülkü Süleyman yani kâimmekamı mülkü ara hayanı carisi irdi İncesu'ya han hamam Cami ittibina eseri kaldı taabed baki, Kâbbelellahu hayruhu ebada saniya geldi sal tarihi 1081

Hanın avlu kısmındaki yazlık kemer altı kısımları, tamir edilmeyecek derecede harap olmuştur. Han kısmı sağlamdır. Evkaf idaresince 450 bin lira harcanarak çatı kısmı tamir edilmiştir. Gelecek yıllarda daha büyük meblağlar sarf edilerek diğer yerler tamir edilecektir.

b — Hamam: Bugün de kullanılan büyük bir hamam mevcuttur Belediye hamamın içinde tamir ve ilâveler yaparak kullanılır hale getirmiştir.

c — Çarşı: Kervansaray ile cami arasında bulunmaktadır. Bugün de kullanılıyor.

ç — Cami: Kervansarayın karşısındadır içinde kıymetli halılar vardır kasabanın en büyük camisidir.

İlçe dâhilinde tarihi önemi olan daha çok yer vardır. İstasyon civarındaki yüklerin Bizanslardan kaldığı söylenir. Örenşehir köyünde büyük bir medeniyetin kalıntıları toprakların altındadır. Kayseri Müze Müdürlüğüne buraya el konulmuştur.

4 — El sanatları: Turizmin; iktisadi hayatın küçümsenmeyecek bir kolu da el sanatlarıdır. Kasabamızda halıcılık yapılmaktadır. Köylerde kilim dokunmaktadır.

B — NELER YAPILMALIDIR?

Bu kısımda kasabadaki mevcutları değerlendirme yeni şeyler ilâve etme, gelişme, yükselme çareleri ele alınacaktır. Bu çalışmalar devletçe mahalli idarelerce ve vatandaş tarafından yapılacaktır.

Kasaba, çok eski geçmişe sahip olmasına, yukarıda saydığımız büyük merkezlerle yakın bulunmasına rağmen, normal bir inkişaf gösterememiştir. Kasabada, ihtiyaca uygun bir imar plânı yaptırılmamıştır. Esasen halk fakir olduğundan yeni kullanışlı bina yapılmamaktadır. Mevcutlara küçük ilâveler, çirkinliği artırmaktadır. Kasaba, içinden geçen dere kenarında evlerin kesif bir şekilde sıkışması ile çirkin bir manzara göstermektedir. Çöp olarak atılmak istenen her şey, helâ ayaklan dere içinde toplanmakta ve bu su ile de çamaşır yıkanmaktadır. Her sene yağın yağmurların taşkın sulan, dereyi doldurarak kenarında bulunan ev ve bağlan basmaktadır. Bu meskûn sahanın boşaltılarak inkişaf sahalarna nakledilmesi gerekir. 1963 Mayısındaki sel çok tahribat yapmıştır. İmar ve İskân Bakanlığı yardımı ile anılan nakil için, teşebbüse geçilmiştir.

Kasabadaki elektrik motorunun Belediyeye pahalıya çalışması cereyanın kilovat saatinin yüksek tutulmasını intaç etmektedir. Bu durum karşısında fakir halk cereyandan istifade edememektedir. Belediyenin, ufak bir elektrik motoru alarak maliyeti düşürmesi ve bu medeniyet işğini her eve sokması çok arzu edilir. Ayrıca küçük sanayinin kurulması İncesu'ya çok şey kazandıracaktır.

Kasabada mevcut 600 e yakın halı tezgâhı 4 ayrı şirkete halı dokumaktadır. Tezgâhlar şirket tarafından temin edilmekte, malzemeler keza şirket tarafından verilmektedir. Tezgâhta halı dokuyanlar şirketin iktisadi hegemonyası altındadırlar.

Bu kadar fazla tezgâhın ve işçinin olduğu bir yerde, bir kooperatifin kurulması çok yerinde olacaktır. Kooperatif, üyelerinin malî gücünün artıracak, kaliteyi yükseltecek, yeni pazarlar kuracak, malları kıymetlendirecek, ucuz ham madde temin edecektir. Isparta şehrinde kurulan bir Kooperatifin halı dokuyucularına ne büyük faydalar temin ettiği güzel bir örnek olarak görülmektedir.

Kasabadan dışarlara doğru mütemadi bir göç vardır. Vaziyetini düzelten, yeni iş imkânları arayan kimseler, kasabayı terk etmektedirler. Bu göç hareketi kasabanın her bakımda inkişafına mâni olmaktadır. Kaza nüfusunu dâhilde tutmak için neler yapılmalıdır?

İncesu Kayseri'ye 35 kilometre mesafededir. Kara ve Demiryolu ile bu iki merkez birbirine bağlıdır. Pek çeşitli fabrika, okul ve iş yerleri ile daha şimdide Türkiye'nin sanayi şehri olan Kayseri, İncesu'dan işçi çekmekte, İncesu'yu en yakın hinterlandı içine almaktadır. Bu bölgede yeni kurulacak fabrika okul veya işyerlerinden bir kısmının İncesu'da tesis edilmesi çok isabetli olacaktır. Gelecekte İncesu - Kayseri arası tamamen meskûn olacak, taşan Kayseri İncesu'yu da içine alacaktır.

Ekime müsait arazinin olmaması, göçü tahrik etmektedir. Verimi artırmak için modern ziraat aletlerinin ve metotların kasabaya sokulması lâzımdır. Bağ ve elma yetiştirmek için müsait olan geniş araziler bu yolda kıymetlendirilmelidir. Bunun yanında kasabamızda çok önemli bir husus da su ve sulama işidir. Yer altı suları bakımından zengin olan kasaba, yazın susuz bir bozkırdır. Tarla bağ ve bahçelerin sulanması için İncesu deresine bağlı kalınmamalıdır. Erciyes'in eteklerinde çok zengin su kaynakları da bulunmaktadır. Sulama tesislerinin yapılması verimi çok artıracaktır.

Civar kasaba ve şehirlerden şarap yapmak üzere üzüm almaya İncesu'ya gelinir' Niğde, Ürgüp, Nevşehir, Kayseri şaraplık üzümlerinden bir kısmı İncesu'dan temin ederler, fakat İncesu dâhilinde şaraplık yapmak için bir teşebbüs yoktur.

Hâlbuki seneler önce, İncesu'da, pek çok şarap imal yeri vardı.

Hayvancılığı geniş ve verimli Erciyes meralarında yapan kasabamız, hayvansal ürünlerini modern usullerle kıymetlendirecek mandıralardan da yoksundur. Ayrıca bu konuda da bir Kooperatifin kurulması çok faydalı olacaktır.

NETİCE: Mevcut imkânları ile geleceğin büyük şehirlerinden biri olacak olan İncesu, bugün imkânlarını değerlendirememektedir. Turizm, büyük merkezlere yakınlık, yol, hayvancılık, bağcılık gibi imkânlarını modern ihtiyaçlara göre yöneltmek, değerlendirmek gerektir.

BİBLİYOGRAFYA

- 1 — Türkiye Ansiklopedisi Cilt 3. s. 166, 1956 Ankara
- 2 — Kayseri Ekonomi ve Tarihi coğrafyesinin kısa bir bakış, Kâmil Özdoğan s. 49-51 1948

- 3 — Vatan ilâvesi 18/3/1953 İncesu İlçesi
- 4 — Hayat Ansiklopedisi cilt 3. s. 1655
- 5 — Resimli Yeni Lügat ve Ansiklopedi cilt 3 s. 1366 ve 1225.
- 6 — İslam Ansiklopedisi c. 8, s. 736
- 7 — Rıza Nur Tarihi cilt 12 s. 269-270
- 8 — İncesu İlk öğretmeni Yakup Toker'in hazırladığı, İncesu tarih ve coğrafyası isimli yazı,
- 9 — İncesu ilkokul öğretmeni Ayşe Yazgan'ın başkanlığında 7 öğretmenin yardımı ile hazırlanan İncesu sosyal incelemesi isimli yazı.
- 10 — İncesu ilk öğretmeni Hüseyin Kocabaş başkanlığında 9 öğretmenin hazırladığı İncesu ilçesinin iktisadi durumu isimli yazı
- 11 — İncesulu Turan Yalçının basılmamış notlar.

KANUNLAR

KÖY KANUNU (*)

BİRİNCİ FASIL

Kanun No. 442

Kabul Tarihi:

18/3/1342

Yayın Tarihi:

7/4/1342

MADDE: 1 — Nüfusu iki binden aşağı yurtlara (köy) ve nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olanlara (kasaba) ve yirmi binden çok nüfusu olanlara (şehir) denir. Nüfusu iki binden aşağı olsa dahi belediye teşkilâtı mevcut olan nahiyeye, kasa ve vilâyet merkezleri kasaba itibar olunur. Ve Belediye Kanununa tâbidir.

MADDE: 2 — Cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar bağ ve bahçe ve tarlalarıyla birlikte bir köy teşkil ederler.

MADDE: 3 — Bu kanunun hükmü başlar başlamaz her köyün sınırı İhtiyar Meclisi tarafından bir kâğıda yazılır. Sınır için komşu köyler ile aralarında uzlaşamadıkları yerler varsa bu da gösterilir. Ve yazılan sınır kâğıdı İhtiyar Meclisince mühürlenerek Nahiyeye Müdürüne gönderilir. Nahiyeye Müdürü de bu sınır kâğıdını kaza veya vilâyete gönderir. Oralarda İdare Meclisince sınır kâğıdını tetkik ve tasdik olunduktan sonra tasdikli bir örneği tekrar Köy İhtiyar Meclisine verilmek üzere Nahiyeye Müdürüne yollandığı gibi asıl sınır kâğıdı da tasdikli olarak tapu dairesine verilir. İki köy arasında ulaşılamayan sınırlar için İdare Meclisleri tahkikat ve tetkikat yaparak sınırı 5 nci maddeye göre çizip her iki köyeye de tasdikli birer örneğini gönderir ve bu kat'îdir. Kazadaki bütün köylerin tasdikli sınır kâğıtları tapuca bir deftere yazılıp defterin altı idare meclisine tasdik ettirilir. Ayrıca bu tasdikli defterin bu sureti de tapuca çıkarılıp İdare Meclisinde saklanmak üzere verilir. Köy sınırlarına ait işlerde devlet daireleri ve mahkemelerde bu tasdikli defterler esastır.

(*) Son Değişikliklere göre

MADDE: 4 — Bir köyün sınırı aşağıda tarif edildiği şekilde çizilir.

1 — Eskiden beri bir köyün sayılan bütün tarla, bağ, Bahçe, çayır, zeytinlik, palamuttuk, baltalık ve otlaklar sınır içinde kalmalı.

2 — Dağlık ve ormanlık havalide ötede beride dağınık olan yerler, tarlalar, meralar parça parça en yakın köye bağlı sayılmakla beraber bunlar sınır haricinde bırakılmalı. Yalnız her birinin adı sınır kâğıdının altında yazılmalı.

3 — Sınır mümkün olduğu kadar kolay anlaşılacak surette dereler tepeler, yollar veya diğer değişmeyen işaretli yerlerden geçmeli ve bu dere, tepe ve yolların veya işaretli yerlerin köylüce adları ne ise behemehâl sınırda sırasıyla yazılmalı.

4 — Eğer bir köyün sınırı derelerden, tepelerden, yollardan veya diğer değişmeyen işaretli yerlerden geçirmek kabil olmazsa o halde sınır mümkün olduğu kadar düz yapılmalı ve büyük taşlar dikilerek sınır gösterilmeli.

5 — Bir köy ahalisinden bazı kimselerin başka bir köy arazisi içinde kalan dağınık tarla, bağ, bahçe gibi yerleri sahibinin bulunduğu köyün sınırında değil öteki köyün sınırında gösterilmeli.

MADDE: 5 — İki köy arasında nizalı sınırların çizilmesi için hükümetin emriyle iki köy Heyeti ihtiyariyesi bir araya toplanarak işin kendi aralarında düzeltilmesi için çalışılır. Gene uzlaşmadıkları halde idare meclisi tetkikat ve tahkikat yaparak altı ay içinde doğrudan doğruya sınırı çizer ve bu kat'î olur. Beş sene müddetle değiştirilemez.

Bir köy sınırı; bu kanun mucibince çizildikten beş sene sonra hâsıl olacak lüzum ve ihtiyaç üzerine ihtiyar meclisi sınırın büyütülüp küçültülmesi için müracaatta bulunabilir. Şayet bu sınırın büyütülüp küçültülmesi için müracaatta bulunabilir. Şayet bu sınırın büyütülmesi veya küçültülmesi başka bir köye dokunmuyorsa vilâyet veya kaza idare meclisleri kararıyla sınır tashih olunur ve tasdikli deftere yazılır.

Sınırın büyütülmesi veya küçültülmesi başka bir köye dokunuyorsa bu maddenin birinci fıkrasına göre mesele halledilir.

MADDE: 6 — Birkaç köy arasında müşterek olan sıvat, sulak ve pınar mera, baltalık, yaylak gibi yerler eğer bir köy sınırı içinde

kalıyorsa o köyün malı olmakla beraber diğer köyler de eskisi gibi istifade ederler.

Bu gibi müşterek yerler hiçbir köy sınır içinde kalmıyorsa buralardan istifade eden köylerin müştereken malı olup her köyün sınır kâğıdında bu hakları yazılır ve müştereken koruyup eskisi gibi istifade ederler.

MADDE: 7 — Köy bir yerden bir yere götürülebilen veya götürülemeyen mallara sahip olan ve işbu kanun ile kendisine verilen işleri yapan başlı başına bir varlıktır. Buna (şahsî manevi) denir.

MADDE: 8 — Köyün orta malı kanun karşısında devlet malî gibi korunur. Bu türlü mallara el uzatanlar devlet malına el uzatanlar gibi ceza görürler.

MADDE: 9 — İşbu kanun ile köye verilen işleri görmek (köy muhtarının) ve (İhtiyar Meclisinin) vazifesidir.

MADDE: 10 — Muhtar, köyün başıdır. İşbu kanuna göre köy işlerinde söz söylemek, emir vermek ve emrini yaptırmak muhtarın hakkıdır.

Muhtar devletin memurudur. Devlet işlerinde vazifesini (36) ncı maddeye göre yapar.

MADDE: 11 — Köy muhtarının ve yapacağı işte köy muhtarıyla birlik olanların köy işlerinde fenalıkları anlaşılırsa devlet memuru gibi muhakeme edilirlere ve ceza görürler.

İKİNCİ FASIL

Köy İşleri

MADDE: 12 — Köye ait işler ikiye ayrılır:

- 1 — Mecburi olan işler,
- 2 — Köylünün isteğine bağlı olan işler.

Köylü mecburî olan işleri görmezse ceza görür, isteğine bağlı olan işlerde ceza yoktur. Ancak köylünün isteğine bağlı bu gibi işlerde köy derneğinin yarısından çoğu hükmederler ve vilâyete bağlı olan yerlerde vali ve kazaya bağlı olan köylerde kaymakamın rızasını alırlarsa o iş bütün köylü için mecburî olur ve yanmayan ceza görür.

MADDE: 13 — Köylünün mecburi işleri şunlardır:

1 — Sıtma, sivrisinek tarafından aşılandığı ve sivrisinek de su birikintilerinde barındığı ve ürediği için her şeyden evvel köy sınırı dâhilindeki su birikintilerini kurutmak;

2 — Köye kapalı yoldan içilecek su getirmek ve çeşme yapmak, köyün içtiği su kapalı geliyorsa yolunda delik deşik bırakmamak ve mezarlıktan veya süprütülük ve gübrelikten geçiyorsa yolunu değiştirmek;

3 — Köylerdeki kuyu ağızlarına bir arşın yüksekliğinde bilezik ve etrafını iki metre eninde harçlı döşeme ile çevirmek;

4 — Evlerde odalarda ahırları bir duvarla birbirinden ayırmak;

5 — Köyün her evinde üstü kapalı ve kuyulu veya lâğımlı bir hela yapmak ve köyün münasip bir yerinde merkez için kuyusu kapalı veya lâğımlı bir (hela) yapmak;

6 — Evlerden dökülecek pis suların kuyu, çeşme, pınar sularına karışmayarak ayrıca akıp gitmesi için üstü kapalı akıntı yapmak;

7 — Köyle evlerin etrafını ve köyün sokaklarını temiz tutmak, her ev kendi önünü süpürmek;

8 — Çeşme, kuyu ve pınar başlarında gübre, süprüntü bulundurmayıp daima temiz tutmak ve fazla sular etrafa yayılarak bataklık yapmaması için akıntı yapmak;

9 — Köyün süprüntü ve gübreligini köyden uzakça yol üstü olmayan sapa ve rüzgâr altı yerlerde yapmak ve herkese o gübrelikten ayrı yerler gösterilmek;

10 — Her köyün bir başından öbür başına kadar çaprazlama iki yol yapmak;

11 — Köyün büyüklüğüne göre orta yerinde ve mümkün olmazsa kenarında bir meydan açmak;

12 — Köy meydanının bir tarafında ihtiyar meclisinin toplanıp köyün işlerini görüşmeleri için bir köy odası yapmak;

13 — Köy, yol üzerinde uğrak ve konuk ise köy odası yanında ocaklı ve ahırlı bir konuk odası yapmak;

14 — Köyde bir mescit yapmak (yeniden yapılacak ise köy meydanının bir tarafına yapılacaktır.)

15 — Köyde maarif idarelerinin vereceği örneğe göre bir mektep yapmak, (yeniden yapılacak ise köyün en havadar bir tarafına yapılacak ve mektebin herhalde bir bahçesi bulunacaktır.)

16 — Köy yollarının ve meydanının etrafına ve köyün içinde ve etrafındaki su kenarlarına ve mezarlıkları ve mezarlık ile köy arasına ağaç dikmek. (Köylü her sene adam başına en az bir ağaç dikecek ve bu ağaç tamamen tutup yeşilleninceye kadar ağaca bakacak ve yeni dikilmişlere hayvanların sürünerek ve kemirerek zarar vermesinin önünü almak için etrafına çalı çırpı sarıp mukemce bağlayacaktır.)

17 — Köy korusunu muhafaza etmek;

18 — Köyden hükümet merkezine veya komşu köylere giden yolların kendi sınırı içindeki kısmını yapmak ve onarmak ve yollar üzerindeki küçük hendek ve derelerin üstlerine köprü yapmak ve yol üzerinden gelip gitmeğe zorluk verecek şeyleri kırmak, kaldırmak, (bir yol üzerindeki işlerin köyden köy sınırının bittiği yere kadar olanı o köyündür.)

19 — Köy halkından askerde bulunanların ve bakacağı olmayan öksüzlerin tarlalarını, bağ ve bahçelerini (imece) yoluyla sürüp ekmek, harmanlarını kaldırmak;

20 — Köy namına nalbant, bakkal, arabacı dükkânları yaptırmak;

21 — Köye ortaklarına korucu, sığırtmaç, danacı ve çoban tutmamak;

22 — Köyde insanlarda salgın ve bulaşık bir hastalık çıkarsa veya frengili bir adam yollayarak hükümete haber vermek. (Bu haber üzerine kazadan memur gelinceye kadar hastanın yanına bakacaklardan başkalarını sokmamak lâzımdır);

23 — Köy hayvanlarında salgın ve bulaşık bir hastalık görülürse o gün bir adam yollayarak hükümete haber vermek; bu haber üzerine kazadan bir memur gelinceye kadar hasta olan hayvanı diğerlerinden ayırmak ve hasta hayvan ile beraber bulunmuş olan hayvanları köyün hasta olmayan hayvanları ile karıştırmamak;

- 24 — Köyde su basması olursa birleşerek selin yolunu değiştirmek;
- 25 — Ekine, mahsule, yemişli yemişsiz ağaçlara, bağlara, bahçelere zarar veren kuşları, böcekleri, tırtılları öldürmek. (Bunun için hangi türlü kuşların ve böceklerin hangi zamanlarda ve nasıl öldürülmesi lâzım geldiği hükümetten sorularak ve nasıl öğretilirse öyle yapılacaktır.);
- 26 — Köy halkının ekilmiş ve dikilmiş mahsullerini, ağaçlarını her türlü zarar ve ziyandan muhafaza etmek;
- 27 — Mecbur olmadıkça yol üzerine halkın kolaylıkla gelip geçmesine dokunacak şeyler koymamak;
- 28 — Birdenbire yıkılarak altında adam ve hayvanat kalacak derecede çürümüş veya eğilmiş duvar veya damları bir sakatlık çıkarmaması için yıktırmak veya tamir ettirmek;
- 29 — (Bu fıkra 684 sayılı kanunla şu şekilde değiştirilmiştir.) Köy içinde bilâ zaruretin hayvan koşturmamak.
- 30 — Muhafazasına mecbur oldukları yırtıcı ve azgın hayvanları başıboş salıvermemek;
- 31 — Devlet parasını kıymetinden aşağı aldırtmamak;
- 32 — Bir adamın suda veya başka suretle boğulmak gibi başına bir felâket gelip de onu kurtarmak elinde iken yardım etmek;
- 33 — Köyde çürümüş ve kokmuş meyve vesaire sıhate muzır şeyler köyden dışarıya götürülür ve gömülür;
- 34 — Bir hayvana götüremeyecek kadar yük yükletilmemek;
- 35 — Yaylımlara başlı basma hayvan salmamak ve ortaklarına çayırıları biçmemek;
- 36 — Bir yeri kazarak başkalarının hayvan ve davarlarının düşüp ölmesine ve sakatlanmasına sebep olmasına meydan vermemek;
- 37 — İhtiyar meclisleri tarafından şahitlik için çağrılınca herhalde gelmek ve eğer gelmeyecek kadar mazereti varsa bildirmek.

MADDE: 14 — Yapılması köylünün isteğine bağlı olan işler şunlardır:

- 1 — Köyün evlerinde ahırları odalardan ayrı bir yere yapmak;
- 2 — Ev, ahır, hela duvarlarının iç ve dışları senede bir defa badalanmak;
- 3 — Her köyün bir başından öbür başına kadar olan yolları taş kaldırım ile döşemek;
- 4 — Köy mezarlığının köyden ve caddeden uzak bir yerde, suların geldiği tarafta değil, akıp gittiği tarafta olmasına çalışmak ve etrafını duvarla çevirerek içerisine hayvan girmesinin önünü almak ve mezarlığa gübre süprüntü dökmemek, herkes mezarlarına iyi bakmak;
- 5 — Köyde bir çamaşırılık yapmak;
- 6 — Köyde bir hamam yapmak;
- 7 — Pazar ve çarşı yerleri yapmak;
- 8 — Köyün sınırı içinde münasip yerlerde ve tepelerde orman yetiştirmek;
- 9 — Köyü, kasaba ve komşu köylere bitişiren yolların iki kenarına ağaç dikmek ve köy sınırı içindeki yabancı ağaçları aşlamak;
- 10 — Köyde ekilip biçilen ve toplanan mahsulâtın ve yapılan eşyanın değeriyile satılabilmesi için köy namına alıcı adam aramak;
- 11 — Köy tarla ve bahçelerini sulamak için bütün köye ortaklarına ark yapmak;
- 12 — Köye ortaklarına her türlü ziraat, pulluk, orak, harman makineleri almak;
- 13 — Köyde peynir ve yağ yapmak;
- 14 — Köye ortaklarına değirmen yapmak veya getirtmek;
- 15 — Köylülerin giydiği esvapları köyde dokutmağa çalışmak;
- 16 — Köylüden berber yetiştirmek;
- 17 — Köylüden ayakkabıcı yetiştirmek;
- 18 — Köylüden nalbant, demirci, arabacı, kalaycı yetiştirmek;

- 19 — Ekinden çok gelir almak için yapma gübre getirtmek;
- 20 — Köylünün bilgisini artıracak kitap getirtmek;
- 21 — Yemeklik ve para ile köy fukarasına ve öksüzlere yardım etmek, kimsesiz çocukları sünnet ettirmek ve kızları evlendirmek için yardım etmek ve fukara cenazelerinin kefen vesairesinin tedarikine çalışmak;
- 22 — Kazaen yanan veya yıkılan fukara evlerini bütün köy yardımı ile yapmak;
- 23 — Bütün köy için bankadan para kaldırmak ve tarla, çift ve tohum almak isteyenlere vermek ve bu paranın her sene borçlarını toplayarak bankaya yatırmak;
- 24 — Köyde güreş, cirit, nişan talimleri gibi köy oyunlarını yaptırmak;
- 25 — Kağnıları dört veya iki tekerlekli arabaya çevirmek ve köy parasıyla araba yapacak ve onaracak bir tezgâh açtırıp köy namına idare etmek;
- 26— Her köyde köy sandığından bir ambar yaptırıp bunu bir bölmesine harman zamanında herkesten köy namına mahsullerine göre birer miktar zahire ödünç alınarak konulmak ve bu zahireyi muhtaç köylülere gene köy namına yemeklik veya tohumluk olarak ödünç vermek ve her sene ambarda artan zahireyi yeni mahsul ile değiştirmek;
- 27 — Her sene köy namına bir veya daha ziyade tarla ektirecek mahsulünü imece yolu ile biçip elde ettikten ve gelecek sene için tohumu ayırdıktan sonra artanını satarak parasını köy sandığına yatırmak;
- 28 — Köy namına iyi cinsten boğa, aygır, teke, koç satın almak;
- 29 — Köy korusu olmayan yerlerde kuru yetiştirmek;
- 30 — Köyde sağlık işlerine bakmak üzere bir sağlık korucusu bulundurmak, yok ise vilâyet veya kaza merkezinde açılacak sağlık derslerine adam göndererek yetiştirmek suretiyle köyde istihdam etmek;
- 31 — Hükümet tarafından sağlık işlerinde kullanılmak üzere verilecek ilâçları korumak.
- 32 — (19/2/1954 tarih ve 6250 sayılı kanunla eklenen şekli:)
- Köye elektrik tesisatı vücuda getirmek.

ÜÇÜNCÜ FASIL

MADDE: 15 — Köy işlerinin birçoğu bütün köylü birleşerek imece ile yapılır.

MADDE: 16 —

(11/7/1939 tarih ve 3664 sayılı kanunla değişik şekli:)

Köy gelirleri, köy işlerini gören köyün aylıklı adamlarının aylık ve yıllıklarıyla köy sınırları içinde yapılacak mecburi köy işlerine yetmezse:

En yüksek haddi yirmi lirayı aşmamak üzere herkesin hal ve vaktine göre köy ihtiyar meclisi kararı ile köyde oturanlara ve köyde maddî alâkası bulunanlara salma salınır.

Salma köyde oturanlar için hane başına tevzi edilir. Bir hanede oturanların kendilerine ait gelirleri olduğu takdirde bunlar dahi ayrı hane sahibi sayılırlar; salma tevzi edilirken bir hanenin tediyeye kudreti esas olarak göz önünde tutulur.

Köy haricinde oturup ta köyde maddî alâkası bulunanların vergi miktarı, o köydeki alâka ve istifadelerinin derecesi nispetiyle ölçülür. Ve ona göre tâyin olunur.

Köyün aylıklı adamlarının ücretlerde mecburî işlerden başka hiç bir iş için hiçbir nam ve maksatla salma salınamaz. Bu suretle toplanan paralar bu işlerden maada hiçbir yere ve hizmete tahsis olunamaz.

Köy ihtiyar meclisi salınacak salmanın nispet, cins ve miktarını İkinci Kânun ayı içinde tâyin ve tevzi cetvellerini tanzim ederek 15 gün müddetle umumun görebileceği yerlere asmak suretiyle ilân ve hariçte bulunanlara tebliğ eder. Salman salmalarında kanun hükümlerine uygunsuzluk veya nispetsizdik olduğunu iddia edenler ilân ve tebliğ müddetinin hitamından itibaren 10 gün içinde itirazlarını köy muhtarına söylerler veya yazıyla bildirirler ve müracaatlarını tutulacak deftere yazardırarak bir ilmühaber alırlar.

Köy ihtiyar meclisi bir hafta içinde itirazlara bakarak kararını vermeğe ve itiraz edenlere bildirmeğe mecburdur. Bu kararlar aleyhine tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içinde merkez kazasında valiye, diğer kazalarda kaymakamlara müracaat edilebilir. Bunların verecekleri kararlar kâfi olup aleyhine Devlet Şûrasına müracaat edilemez.

Salma kararlarının köy karar defterine geçirilmesi ve tadilatını işaret olunması mecburîdir.

Salma mükellefiyetini aynen veya nakden ifa etmeyenler bedenlen çalıştırılabilirler.

MADDE: 17 — Köy parası şunlardır:

- 1 — İhtiyar Meclisi tarafından köylüye salınacak para;
- 2 — İşbu kanuna göre alınacak ceza paraları;
- 3 — Köy namına yazılı emlak ve arazi geliri;
- 4 — Yoluyla vakfedilen arazi ve emlak geliri;
- 5 — Avarız gelirleri (ağaç, arazi, emlak, para)
- 6 — Hediye ve bağışlanmış paralar ve mallar (inat ve teferruat);
- 7 — Köy namına ekilen tarla geliri;
- 8 — Köy tezgâh ve ambar ve dükkânları geliri;
- 9 — Mühürlenecek ilmühaberlerden alınacak para, (bu para İhtiyar Meclisince yapılıp Kaymakam ve Vali tarafından tasdik olunan cetvele göre alınır.);
- 10 — Köy sınırı içindeki taş, kireç, tuğla, kiremit, çorak, killi ocaklardan alınacak para, (nısıf kutru elliden yüz metreye kadar olanlardan);
- 11 — Çay ve nehirler üzerindeki kayık ve sallardan alınacak para, (senenin altı avı işleyenlere mahsustur. Bundan fazla işleyenler vilâyet idarelerindedir.);
- 12 — Köy sınırı içindeki otlaklardan ve meralardan fazlasının kira paraları;
- 13 — Köyde satılmak için kesilen hayvanlardan alınacak para, (zephiye resmi);
- 14 — Köy sınırı içinde satılan hayvanlardan alınacak iktisap resmi;
- 15 — Köy sınırı içinde sahihsiz ağaçların ve yemişlerin geliri;
- 16 — Köy sınırı içindeki kaplıcalar, maden suları, (şimdiye kadar belediye, İdare-i hususiye, maliye, evkaf ve eşhas tarafından yoluyla elde edilenler hariç);

17 — Geliri yetişmeyen köylerde muhtar, imam, kâtip, korucu, sığırtmaç, danacı gibi köy adamlarının aylıkları veya senelikleri için salınacak para veya mahsuller.

MADDE: — 18 — Köy namına harcanacak para iki türlüdür: Biri köylünün isteğine bağlı olmayan, diğeri köylünün isteğine bağlı olandır.

MADDE: 19 — (2491 sayılı kanunla muaddel şekli) köylünün isteğine bağlı olmayarak harcanacak paralar şunlardır:

- 1 — Köy muhtarının köy derneğince kesilen aylık veya seneliği,
- 2 — Varsa kâtip aylığı,
- 3 — Köy namına yazılı veya vakıf emlak ve arazisinin vergi ve başka masrafı;
- 4 — Köyün mecburî işlerine lâzım olacak paralar,
- 5 — 12 nci madde mucibince isteğe bağlı iken mecburi yapılan işlere lâzım olacak paralar,
- 6 — Köy işine bakacak adamların aylığı,

DÖRDÜNCÜ FASIL

Köy muhtarının ve ihtiyar meclisi azalarının seçilme yolu

20 — (2329 sayılı kanunla muaddel şekli) Her köyde bir Köy Derneği, bir köy muhtarı, bir de ihtiyar meclisi bulunur. Köyde 24 ncü maddeye göre köy muhtarını ve ihtiyar meclisi azalarını seçmeğe hakkı olan kadın ve erkek köylülerin toplanmasına koy derneği tarafından ve köylü kadın ve erkekler arasından seçilir. Köy muhtarı ihtiyar meclisinin başıdır.

MADDE: 21 — (18/7/1963 tarih ve 286 sayılı kanunla yürürlükten kalktı)

Ek Madde: 1 — (18/7/1963 tarih ve 286 sayılı kanunla ekle* nen madde).

Köy muhtar ve ihtiyar meclisi üyeleri seçimi tek derecelidir. Çoğunluk usulüne göre, genel, eşit ve gizli oyla bütün yurttta aynı günde yapılır.

Ek Madde: 2 — (18/7/1963 tarih ve 286 sayılı kanunla eklenen madde).

Köy Muhtar ve İhtiyar Meclisi üyelerinin seçiminde her köy bir seçim çevresidir.

Ek Madde: 3 — (18/7/1963 tarih ve 286 sayılı kanunla eklenen madde.)

Köy muhtar ve ihtiyar meclisi üyeleri seçimi her dört yılda bir yapılır.

Her seçim döneminin son yılının Temmuz ayının 15 nci günü seçimin başlangıç tarihidir. Aynı yıl Eylül ayının 3 ncü pazar gününe rastlayan gün oy verilir.

Seçim döneminin sona ermesinden önce köy ihtiyar meclisi üye sayısının yedeklerin de getirilmesinden sonra meclis üye tam sayısının tabii üyeler hariç, yarısına düşmesi halinde, köy muhtarı durumu bir hafta içinde ilgili seçim kurulu başkanlığına ve bilgi olarak da mahallî en büyük mülkiye âmirine bildirmeye mecburdur.

Bu bildiri üzerine ilçe seçim kurulu başkanlığınca keyfiyet 48 saat içinde ilân edilir. İlân tarihinden sonra geçen 60 ncı günü takip eden ilk pazar günü oy verilir.

Köy muhtarlığının herhangi bir sebeple boşalması halinde de ihtiyar meclisi birinci üyesi keza bir hafta içinde yazılı olarak keyfiyeti ilgili seçim kuruluna ve bilgi olarak da mahallin en büyük mülkiye âmirine bildirmeye mecburdur.

Boşalan muhtarlıklar için yılda bir defa Eylül ayının 3 ncü pazar günü seçim yapılır. Seçim yapılınca kadar muhtarlık görevi birinci üye tarafından yürütülür.

İhtiyar meclisi seçimi yapılması gerektiği hallerde, köy muhtarlığı da boşalmış ise, Eylül ayı beklenmeksizin her iki seçim beraber yapılır.

Ara seçimleri sonunda işbaşına gelen muhtar ve ihtiyar meclisi üyeleri geri kalan süreyi tamamlarlar.

Süresi biten muhtar ve üyeler tekrar seçilebilirler.

Ek Madde: 4 — (18/7/1963 tarih ve 286 sayılı kanunla eklenen madde).

Köy muhtar ve ihtiyar meclisi üyeleri seçiminde adaylık usulü yoktur. Seçmenler muhtar için bir ad, üyeler için asıl üye sayısının bir katı kadar ad yazılmış oy pusulalarını aynı zarfa koyarak aynı sandığa atarlar. Ancak muhtar ve üyeler için atılan oy pusulalarının üzerine muhtar için, üyeler için olduğu yazılır.

Belli sayıdan az ad yazılmış oy pusulaları olduğu gibi kabul edilir. Bir oy pusulasında aynı isim birkaç defa yazılmış ise tek oy sayılır. Sandık kurulunca okunamayan oy pusulaları nazara alınmaz. Pusulalarda seçileceklerin sayısından fazla ad bulunduğu takdirde sondan başlayarak fazla adlar hesaba katılmaz.

Ek Madde: 5 — (18/7/1963 tarih ve 286 sayılı kanunla eklenen madde):

26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki kanun gereğince oy zarfları hazırlanır. Muhtar ve ihtiyar meclisi üyeleri seçimi için tek zarf kullanılır. Muhtar ve üyeler ibareleri yazılı ayrı ayrı kâğıtlar aynı zarfa konup aynı sandığa atılır. Muteber olmayan zarflar açılmaksızın tutanağa bağlanarak saklanır.

Ek Madde: 6 (18/7/1963 tarih ve 286 sayılı kanunla eklenen madde);

Seçim tutanaklarının verilmesi ilçe seçim kurullarına aittir. Bu kurullar, muhtarlığa ve ihtiyar meclisi asıl ve yedek üyeliklerini kazananların tutanaklarını geciktirmeksizin verir. İlçe seçim kurulu başkanı köy muhtarlığına ve ihtiyar meclisi asıl ve yedek üyeliğine seçilenleri gösteren tutanağın bir suretini o seçim çevresinde derhal ilân ettirir. Diğer bir suretini de bir hafta süre ile ilçe seçim kurulu kapısına astırır.

Muhtarlıkları, ihtiyar meclisi asıl ve yedek üyeliklerini kazananların köyler itibarıyla bir listesi ilçe seçim kurullarınca vadi veya kaymakamlara verilir.

Ek Madde: 7 — (18/7/1963 tarih ve 286 sayılı kanunla eklenen madde).

İlçe Seçim Kurullarının kararlarına; 26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanunun 129 ncu maddesinde belirtilen süreler içinde,

Seçimin iptaline dair kararlarına da 15 gün zarfında,

İl seçim kurullarına itiraz edilebilir.

İl seçim kurulları itirazları inceleyerek en geç bir ay içinde kesin olarak karara bağlarlar. İl seçim kurullarınca muhtar ve ihtiyar meclisi seçimlerinin iptali halinde aşağıda yazıldığı şekilde hareket edilir.

A) Muhtar ve ihtiyar meclisi seçimi iptal edilmişse eski muhtar ve ihtiyar meclisi yeni seçim yapılıncaya kadar devam ederler.

B) Sadece muhtar seçimi iptal edilmişse yeni muhtar seçilinceye kadar muhtarlık görevlerini yeni seçilen birinci üye görür. (Muhtarın geçici olarak görevini yapama yapacağı hallerde de görevi, aldıkları oy sırasına göre üyeler tarafından yürütülür.)

C) Yalnız ihtiyar meclisi seçimi iptal etmişse eski meclis yeni seçime kadar görevine devam eder.

Ek madde: 8 — (18/7/1963 tarih ve 286 sayılı kanunla eklenen madde).

Seçim delillerinin saklanması, 25 Mayıs 1961 tarihli ve 306 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun 37 nci maddesi uyarınca yapılır.

Ek madde: 9 — (18/7/1963 tarih ve 286 sayılı kanunla eklenen madde).

Devlet İstatistik Enstitüsü İl Seçim Kurulları tarafından seçimi takip eden bir ay zarfında kendisine intikal ettirilecek belgelere dayanarak köyler itibarıyla seçmenler sayısını, oy kullananlar sayısını ve muteber sayılan oy sayısını, seçimi takip eden bir yıl içinde yayımlar.

Ara seçimlerinin sonuçları, Devlet İstatistik Enstitü tarafından yayımlanmaz.

Ek madde: 10 — (18/7/1963 tarih ve 286 sayılı kanunla eklenen madde).

Bu kanunda özel hüküm bulunmayan hallerde «26 Nisan 1961 tarih ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri Hakkında Kanun» hükümleri uygulanır.

MADDE: 22 — (18/7/1963 tarih ve 286 sayılı kanunla değişti)

İhtiyar meclisine, son nüfus sayımına göre nüfusu 1000 den az olan köylerde 8 ve 1000 den fazla olan köylerde 12 kişi seçilir.

Bunlardan nüfusu 1000 den az olan köylerde en çok oy alanlardan başlanarak 4 ü asıl geri kalan 4 ü yedek, nüfusu 1000 den fazla olan köylerde yine en çok oy alanlardan başlanarak 6 sı asıl geri kalan 6 sı yedek üye olurlar. Oylarda eşitlik olursa öğrenim durumu üstün olan sırada öne alınır. Bundan da eşit iseler yaşı büyük olan nazara alınır, yaşları da eşit ise ad çekilir.

Üyelikten biri herhangi bir sebeple boşalırsa yedeklerden önde olan muhtar tarafından asıl üyeliğe davet edilir. Bunlar arta kalan süreyi tamamlarlar.

MADDE: 23 — Köyün imamı ile muallimi veya başmuallimi ihtiyar meclisinin her zaman âlâsıdır.

MADDE: 24 — (18/7/1963 tarih ve 286 sayılı kanunla kalktı.)'

MADDE: 25 — (18/7/1963 tarih ve 286 sayılı kanunla değişik şekli)

Köy muhtarlığına ve ihtiyar meclisi üyeliğine seçilebilmek için

- 1 — Türk vatandaşı olmak,
- 2 — Köy halkından olmak veya seçimin yapıldığı günden önce en az altı aydan beri köyde yerleşmiş olmak ve köyün nüfus kütüğünde yazılı bulunmak;
- 3 — 25 yaşını tamamlamış olmak,
- 4 — Türkçe okuyup yazma bilmek;
- 5 — Kısıtlı, kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak;
- 6 — İzinsiz olarak yabancı devlet resmî hizmetlerinde bulunmamak;
- 7 — Ağır hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı kesin ola
- 8 — Taksirli suçlar hariç olmak üzere 5 yıldan fazla hapis cezasıyla kesin olarak hüküm giymemek,
- 9 — Zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanmak, dolanlı iflâs gibi yüz kızartıcı suçlardan biri ile kesin olarak hüküm giymiş olmamak,
- 10 — Muvazzaf askerlik hizmetini yapmış olmak veya yapmış sayılmak,

11 — Devletin, katma bütçeli idarelerin, özel idare ve belediyelerin, köylerin, İktisadî Devlet Teşekküllerinin veya bunlara bağlı daire ve müesseselerle ortaklarının ve imtiyazlı şirketlerin memur ve müstahdemi olmamak,

12 — Cumhuriyet Senatosu Üyesi, Milletvekili, İl Genel Meclisi Üyesi, Belediye Meclisi Üyesi, Belediye Başkanı olmamak,

13 — Köy işlerinin müteahhidi, bu işlerle ilgili kimselerin kefilî veya ortağı olmamak ve bu cihetlerden köye borçlu bulunmamak,

7,8 ve 9 ncu fıkralarda belirtilenler affedilmiş olsalar dahi köy muhtar ve ihtiyar meclisi üyeliğine seçilemezler.

MADDE: 26 — (12/7/1950 tarih ve 5672 sayılı kanunla kalktı.)

MADDE: 27 — (12/7/1950 tarih ve 5672 sayılı kanunla kalktı.)

MADDE: 28 — (18/7/1963 tarih ve 286 sayılı kanunla kalktı.)

MADDE: 29 — (12/1950 tarih ve 5672 sayılı kanunla kalktı.)

MADDE: 30 — (26/10/1933 tarih ve 2329 sayılı kanunla değişikli şekli.)

Karı, koca, ana, baba, kız, oğul, gelin, güvey ve kardeşlerin ihtiyar meclisinde aza olarak bir arada bulunmaları yasaktır. Bunların seçilmiş olduğu görülürse içlerinden en çok sayı kazanmış olan kadın veya erkek azalıkta bırakılır. Sayıları beraber olursa evli olan tercih olunur. Çocuk adedi de beraber olur ise kura çekilerek kurada adı önce çıkan azalığa alınır.

MADDE: 31 — (12/7/1950 tarih ve 5672 sayılı kanunla kalktı.)

MADDE: 32 — (12/7/1950 tarih ve 5672 sayılı kanunla kalktı.)

MADDE: 33 — (18/7/1963 tarih ve 286 sayılı kanunla değişik şekli.)

a) Köy muhtarlığına ve ihtiyar meclisi üyeliğine seçildikten sonra:

1 — Kısıtlı veya kamu hizmetlerinden yasaklı olanlar,

2 — İzinsiz olarak yabancı devlet resmî hizmetlerinde bulunanlar,

3 — Ağır hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı kesin olarak hüküm giyenler,

4 — Taksirli suçlar hariç olmak üzere 5 yıldan fazla hapis cezasıyla kesin olarak hüküm giyenler,

5 — Zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık sahtecilik, inancı kötüye kullanmak, dolanlı iflâs gibi yüz kızartıcı suçlardan biri ile kesin olarak hüküm giymiş olanlar,

6 — Devletin, katma bütçeli idarelerin, özel idare ve belediyelerin, köylerin, İktisadî Devlet Teşekküllerinin veya bunlara bağlı daire ve müesseselerle ortaklarının ve imtiyazlı şirketlerin memur ve müstahdemi olanlar,

7 — Cumhuriyet Senatosu Üyesi, Milletvekili, İl Genel Meclisi Üyesi, Belediye Meclisi Üyesi, Belediye Başkan olanlar,

8 — Köy işlerinin müteahhidi bu işlerle ilgili kimselerin kefilî veya ortağı olanlar ve bu cihetlerden köye borçlu bulunalar,

Muhtar ve ihtiyar meclisi üyeliğinden, İl veya İlce İdare Kurulunca çıkarılırlar.

b) Köy tüzel kişiliği ile davacı ve davalı olan muhtar ve ihtiyar meclisi üyeleri bu dâvalarda köy tüzel kişiliğim temsil edemezler. Yetkili temsilciyi köy derneği seçer.

BEŞİNCİ FASIL

Muhtarın Göreceği İşler

MADDE: 34 — Köyün sınırı içinde köylüye ait işleri yapmak ve yaptırmak muhtarla onun başında bulunduğu ihtiyar meclisinin vazifesidir.

MADDE: 35 — Muhtarın göreceği işler ikiye ayrılır:

1 — Devlet işleri;

2 — Köy işleri.

MADDE: 36 — Muhtarın göreceği devlet işleri şunlardır:

1 — Hükümet tarafından bildirilecek kanunları, nizamları köy içinde ilân etmek ve halka anlatmak ve kanunlar, nizamlar, talimatlar, emirler ile kendisine verilecek işleri görmek,

- 2 — Köyün sınırı içinde dirlik ve düzenliği korumak (asayışı korumak);
- 3 — Salgın ve bulaşık hastalıkları günü gününe hükümete haber vermek;
- 4 — Hekim olmayanların ve üfürükçülerin hastalara ilâç yapmasını menetmek ve hükümete haber vermek;
- 5 — Köylünün çiçek ve bulaşık hastalıklar aşısı ile aşılanıp hastalıktan kurtulmasına çalışmak;
- 6 — Köye gelip gidenlerin niçin gelip gitmekte olduklarını anlamak ve bunlar içinde şüpheli adamlar veyahut ecnebiler görülürse hemen yakın karakola haber vermek;
- 7 — Her ay içinde doğan, ölen, nikâhlanan ve boşananların defterini yapıp ertesi ayın onuncu gününden evvel nüfus memuruna vermek ve köyün nüfus defterini birlikte götürerek vukuatı yürüttürmek;
- 8 — Vergi toplamak için gelen tahsildarlara yol göstermek, yardım etmek ve tahsilatta tahsildarların yolsuzluğunu görürse hükümete haber vermek;
- 9 — Asker toplamak ve bakaya ve kaçakları hükümete haber vermek;
- 10 — Köy civarında eşkıya görürse hükümete haber vermek elinden gelirse tutturmak;
- 11 — Köylünün ırzına ve canına ve malına el uzatan ve hükümet kanunlarını dinlemeyen kimseleri köy korucuları ve gönüllü korucularla yakalattırarak hükümete göndermek;
- 12 — Köy sınırı içinde yangın ve sel olursa köylüleri toplayıp söndürmeğe ve çevirmeğe çalışmak, (orman yangınlarında sınırdan dışarı olsa dahi yardıma mecburdurlar);
- 13 — Mahkemelerden gönderilen celpname ve her türlü tezkere ve hükümleri lâzım gelenlere bildirerek istenilen işleri yapmak ve mahkeme mübaşirine ve jandarmaya vazifesinde kolaylık göstermek;
- 14 — İhzar ve tevkif müzekkereleri (bazı adamların kanun namına tutulmasını emreden mahkeme kâğıdı) gösterildikten aranan kimseleri kâğıdı getirenlere tutturmak;

14 — İhzar ve tevkif müzekkereleri (bazı adamların kanun namına tutulmasını emreden mahkeme kâğıdı) gösterildikten aranan kimseleri kâğıdı getirenlere tutturmak;

15 — Zarar görenlerin şikâyeti ve bilip işitenlerin haber vermesi üzerine sorup araştırmak;

16 — Bu kanunda ismi geçen dâvaları ihtiyar meclisine söyleyip hükmünü almak;

MADDE: 37 — Muhtarın göreceği köy işleri şunlardır:

1 — 13 ncü maddede sayılan işleri ihtiyar meclisi ile görüşerek yapmak ve yaptırmak;

2 — 14 ncü maddede sayılan işlerin yapılabilmesi için köylülere öğüt vermek;

3 — İhtiyar Meclisi ile görüştüktan sonra köylüyü işe çağırarak;

4 — İhtiyar Meclisi kararı ile köy işlerine harcanacak parayı toplamak;

5 — Köy işlerine harcanacak parayı topladıktan sonra harcamak için emir vermek;

6 — Bir ay içinde nerelere ve ne kadar para harcanmış ise gelecek aybaşıda hesaplatın ihtiyar meclisine vermek;

7 — Köy işlerinde hem davacı, hem hasım olarak mahkemede bulunmak ve isterse mahkemeye diğer birini yerine (vekil) göndermektir.

MADDE: 38 — Köy muhtarına köy işlerini gördükleri zaman karşı gelen ve kötü söyleyenler devlet memuruna karşı koyanlar gibi ceza görürler.

MADDE: 39 — Muhtar yazılarını köy kâtibine yazdırır. Köyde kâtip bulunmazsa bu işi köyün muallimine ve yoksa imamına yaptırır.

MADDE: 40 — Köy muhtarının köylü faydasına olmayan kararlarını kaymakam bozabilir. Fakat onun yerine kaymakam kendiliğinden karar veremez. Karar, gene köylü tarafından verilir.

MADDE: 41 — (18/7/1963 tarih ve 286 sayılı kanunla değişik •şekli)

İl merkezine bağı köylerde vali, ilçelere bağı köylerde kaymakamlar, muhtarın köy işlerini ve kanunlarla verilen diğere görevlerini yapmadığını görürlerse muhtara yazılı ihtarında bulunurlar.

Buna rağmen iş görmeyen muhtar, yetkili idare kurulu kararıyla görevinden uzaklaştırılır.

MADDE: 42 — İhtiyar meclisi en az haftada bir defa toplanıp konuşur İhtiyar Meclisini muhtar toplamağa çağırır. İhtiyar Meclisi köy muhtarının çağırmadığı ve meclisin toplanma günü olmadığı vakitlerde dahi köy muhtarına haber vererek kendi isteğı ile toplanabilir.

MADDE: 43 — İhtiyar Meclisi köy işlerini en ziyade lâzım olandan başlayarak bir sıraya koyar ve biri yapılıp bittikten sonra sırasıyla hepsini köylüye gördürmeğe çalışır, evvel yapılması lâzım gelen sağlık, yol, mektep işlerinin geri bırakıldığı haber alınır veya şikâyet edilirse köyün bağı olduğu Kaymakam veya Vali tarafından gösterilen yolda yapılır.

MADDE: 44 — İhtiyar Meclisinin göreceğı işler şunlardır:

1 — İhtiyar Meclisi köylüye ait işleri konuşur ve hangi işleri köylü tarafından kendileri çalışarak doğrudan doğruya ve hangi işlerin para ile veya ırgat ile görülebileceğine karar verir, «Köy işlerinden köy ahalisinin imece ile çalışarak yapacakları işi, köylünün çift ve çubuğu ile uğraşmadıkları boş zamanlar bırakır.»

MADDE: 44/2 — (19/2/1954 tarih ve 6250 sayılı kanunla değışik ikinci fıkrası)

İhtiyar Meclisi bu kanunun 13 ve 14 ncü maddelerinde yazılı mecburî ve ihtiyarî işleri yapmak için lüzumu halinde köy sınırı içindeki gayrimenkulleri değer parasıyla satın alır. Mal sahibi razı olmazsa köyün bağı bulunduğu kaza veya Vilâyet İdare Heyeti işi gözden geçirir İdare Heyetinin kararma söz yoktur.

3 — (4753 sayılı kanunun 64 ncü maddesiyle kalktı)

4 — İhtiyar Meclisi köylünün kaçar gün çalışacağını kestirir.

5 — Köy işi için beher köylüye haline göre salınacak paranın ne olacağını keser.

MADDE: 45 — Paranın harcanmasında hiçbir fenalık olmamasına ve faydasız yere para verilmemesine köy muhtarı ve ihtiyar meclisi azalan göz kulak olurlar ve paranın harcanmasında fenalık

ve yolsuzluk olduğu hükümetçe anlaşılırsa Kaza İdare Meclisinin hükmü ile Tahsili Emval Kanununa göre köy muhtarı ve ihtiyar meclisi azısının malları satılarak köylünün parası ödenir.

MADDE: 46 — (5672 sayılı kanunla muaddel şekli) mecburi işleri gördürmeyen ve toplanması isteğe bağlı olmayan paraları toplamayan ve toplattırmayan köy muhtar ve ihtiyar meclisi üyelerine köyün bağlı bulunduğu idare kurulunca 10 liradan 50 liraya kadar para cezası hükmolunur. Bu ceza Mâliyece Tahsili Emval Kanununa tevfiķan tahsil ve köy sandığına teslim olunur.

İki ve daha ziyade köylere düşen işler:

MADDE: 47 — İki ve daha ziyade köyler arasındaki işler için o köylerin muhtar ve ihtiyar meclisleri kendi aralarında kararlaştıracakları bir köyde toplanarak konuşurlar ve ne türlü yapılacağını ve her köyün o işte ne türlü yardım edeceğini kararlaştırırlar ve ondan sonra hükümete haber vererek alacakları izne göre işe başlarlar.

MADDE: 48 — iki ve daha ziyade köylere düşen işler için köylerin ihtiyar meclisleri kendi aralarında anlaşamazlarsa bunlardan bir tarafın dilemesi üzerine köyün bağlı olduğu hükümet reisi işe karışır ve o köylerin ihtiyar meclislerini toplayarak işi bitirir.

ALTINCI FASIL

İhtiyar Meclisinin Göreceği Dâvalar

MADDE: 49, 50, 51, 52 - (18/7/1963 tarih ve 286 sayılı kanunla kalktı)

MADDE: 53 — İhtiyar meclisleri köylünün iki tarafın uzlaşmasıyla bitirilebilen her türlü işlerini görürler.

MADDE: 54, 55 — (4081 sayılı kanunun 36 ncı maddesiyle kalktı)

MADDE: 56 — 13 ncü maddede yazılan mecburi işleri yapmayan köylüden ihtiyar meclisinin kararıyla haline göre bir kuruştan

yüz kuruş kadar ceza alınır. Ceza parasını vermeyenler hakkında (66) ncı maddeye göre muamele yapılır. Cezaya mahkûm olan adam o işten gene kaçarsa evvelki ceza iki kat olarak alınır.

İhtiyar meclisine salman parayı ödemeyenlerden iki katı (66) ncı maddeye göre tahsil olunur.

YEDİNCİ FASIL

Dâvaların nasıl görüleceği

MADDE: 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65 — (18/7/1963 tarih ve 286 sayılı kanunla kalktı)

MADDE: 66 — Köyce salman parayı ve ihtiyar meclisince hükmedilen paraları vermeyenlere 21 gün zarfında borcunu vermesi için köy muhtarı tarafından haber gönderilir. Yirmi bir günün sonunda borçlu gene borcunu vermezse ihtiyar meclisinin mazbatasını hükümete gönderilir. Vali veya Kaymakam veya Nahiye Müdürü aşağıdaki usule göre parayı tahsil ve köy sandığına veya ihtiyar meclisi vasıtasıyla alacaklılara teslim eder. Şöyle ki:

1 — Borçlu veya cezalıya lâzım olandan gayrı ev eşyası satılmak suretiyle alınır. Fazla eşyası bulunamazsa veyahut alınan eşya borcu ödeyemezse bir yerden diğer bir yere götürülebilen diğer malları, bu da yoksa tarla, bağ ve bahçe gibi bir yerden diğer bir yere götürülemeyen malları satılır. Çift ve çubuğu ve çift hayvanatı satılamaz.

2 — Ev eşyasıyla bir yerden diğer bir yere nakil olunabilen her nevi eşya haczi gününden başlayarak üç gün içinde ihtiyar meclisinin gözü önünde veya kasabada belediye vasıtasıyla sattırılır. Borca yetecek kadarı köy sandığına veya alacaklıya ve üst tarafı mal sahibine verilir. Üç gün içinde borcunu verenlerin malı geri verilir.

3 — Oturduğu ev ile geçimi için lâzım olan tarla, bağ ve bahçenin ve dört senelik mahsulü veya kirası borca yetişen ve bir yerden diğer yere götürülemeyen malların satılması yasaktır.

4 — Haciz olunan ve bir yerden diğer yere götürülemeyen mallar 20 gün müddetle müzayedeye çıkarılır. Bu müddet bittikte sü

rülen peyler kâfi görülürse 10 gün müddetle askıya alınır ve 10 gün bitince birkaç kuruşa çıkmış ise hükümetçe talibine ihale olunur.

5 — Satılan şeylere köy ihtiyar meclisi azalan doğrudan doğruya kendileri veya başkaları vasıtasıyla pey süremezler ve satın alamazlar.

MADDE: 67 — (18/7/1963 tarih ve 286 sayılı kanunla kalktı.)

SEKİZİNCİ FASIL

Köy Korucuları ve Göreceği İşler

MADDE: 68 — Köy sınırı içinde herkesin ırzını, canını ve malını korumak için köy korucuları bulundurulur.

MADDE: 69 — Her köyde en aşağı bir korucu bulunur. Nüfusu binden yukarı köylerde her beş yüz kişiye bir korucu daha tutulur.

MADDE: 70 — Korucular ihtiyar meclisi tarafından tutulur ve köy muhtarının vereceği haber üzerine kaymakamın buyrultusu ile işe başlar.

MADDE: 71 — (15/5/1928 tarih ve 1256 sayılı kanunla değişik.)

Korucuların 22 yaşından küçük ve 60 yaşından büyük olmaması ve bir cürüm ile cezalandırılmamış ve iyi huylu tanınmış bulunması ve herkesle kavga çıkarmak, sarhoşluk gibi huysuzlukları olmaması şarttır.

MADDE: 72 — Korucular köy muhtarının emri altındadır. Resmî işlerde onun her emrini tutmaya mecburdur.

MADDE: 73 — Korucular silahlıdır. Kendilerine karşı gelenler jandarmaya karşı gelmiş gibi ceza görürler.

MADDE: 74 — Köy muhtarı ve ihtiyar meclisi mahsul zamanlarında çapulcular ve eşkıya türemiş ise yağmadan köy halkını korumak için köylünün eli silâh tutanlarının lüzumu kadarını gönüllü korucu ayırarak bunların isimlerini bir kâğıda yazıp kaymakama götürür. Kaymakamın müsaadesi olursa bu gönüllü korucular asıl korucularla beraber yağmacılara ve eşkıyaya karşı köy ve köylüyü korurlar.

MADDE: 75 — Koruculara verilecek silâhlar ve cephaneler hükümet tarafından ihtiyar meclisine mazbata mukabilinde demirbaş olarak verilir.

MADDE: 76 — Korucular kendilerine verilen resmî silâh ve cephaneleri ancak kendileri kullanırlar. Başkalarına emanet veremezler.

MADDE: 77 — Korucular aşağıdaki hallerde silâh kullanabilirler:

1 — Vazifesini yaparken kendisine saldıran ve hayatım tehlikeye koyan kimselere karşı hayatını korumak için mecbur olursa;

2 — Vazifesini yaparken ahaliden bir kimsenin can veya ırz tehlikesi altında kaldığı görür ve onu kurtarmak için başka bir çare bulamaz da bunahrsa;

3 — Cürmü meşhutta (yâni ya yapılırken veyahut yapıldıktan soma henüz izi meydanda iken) bir cinayetin failini yahut maznun bir şahsı yakalamak istediği halde o kimse silâhla karşı korsa;

4 — Tutulan bir canı kaçar ve «dur» emrini dinlemez ve onu tekrar yakalamak için silâh kullanmaktan başka çare bulunmazsa;

5 — Eşkıya takibi sırasında yatak olan yerlerden şüpheli bir adam çıkar ve korucunun «dur» emrine itaat etmeyip kaçarsa;

Yukarıda sayılan ahvalden maada korucu silâhını kullandığından dolayı ceza görür. Korucu silâh kullanmağa mecbur olduğu zaman bile mümkün mertebe öldürmeksizin yaralayarak tutmağa dikkat eder.

MADDE: 78 — (4114 sayılı kanunla değiştirilen şekli) Korucuların kıyafetiyle silâhlarının şekil ve cinsi aşağıda yazıldığı gibi olur:

1 — Korucuların kıyafetleri ve silâhlarının şekli İcra Vekilleri Heyetince tâyin olunur.

2 — Korucu elbiselerinin parası köy gelirinden senede bir defa verilir.

3 — Korucular, ellerine verilen koruculuk cüzdanım daima üzerinde bulundurur ve korucusu olduğu köyün adı kaim yazı ve vilâyet ve kaza adlan ince yazı ile yazılmış olmak üzere gösterilen

Örneğe göre pirinçten bir levhayı göğüslerinin sol tarafına daima asmağa mecburdur.

4 — Korucuların taşıyacakları silâhların cinsi harp silâhlarındandır.

MADDE: 79 — Ölen veya koruculuğu bırakan veyahut çıkarılan korucuların silâh, fişek, tezkere ve levhaları ve gocuk veya kepeneği, yerlerine geleceklere verilmek üzere köy muhtarı tarafından alınıp saklanır.

MADDE: 80 — Vazifesinde kayıtsızlığı ve tembelliği ve aşağıda sayılan yasak işleri yapan korucular, ihtiyar meclisi tarafından ilk defasında tekdir ve ikincisinde tevbih olunur ve her iki ceza da tezkerelerine işaret edilir. Üçüncü defasında işten çıkarılır.

MADDE: 81 — Koruculara yasak olan işler şunlardır:

1 — Koruculuktan başka iş yapmak; meselâ dükkân, kahvehane, han açıp işletmek veya bunlara ortaklık etmek;

2 — Köylüden herhangi birinin veya kendi hizmetinde bulunmak için izinsiz vazifesini terk etmek;

3 — Koruculuğu bağ ve bahçe ve ekinlerden fuzulî faydalanmak;

4 — Kendi hayvanlarını otlatmak ve köye çobanlık etmek;

5 — Levha, elbise ve silâh ve cüzdanını üzerinde taşımamak veya değiştirmek;

MADDE: 82 — Silâhını ve cephanesini kayıtsızlığı yüzünden kaybeden veya isteğiyle aharın eline geçmesine sebep olan korucu hemen çıkarılarak hakkında ayrıca ceza yapılmak üzere hükümete haber verilir. Ve silâh ve cephane parası ödettilir.

DOKUZUNCU FASIL

Köy İmamları

MADDE: 83 — Köy imamları köy derneğinin intihabı ve müftünün buyrultusuyla tâyin olunur. Bu kanunun neşri tarihinde mevcut olan imamlar yeniden buyrultu almağa mecburdurlar.

MADDE: 84 — İmam olacaklar 24 ncü maddeye göre (ikinci fıkrasından başka) lâzım gelen sıfatları haiz olmakla beraber ilmihal, amalierbaa ve kâfi derecede Türkiye Coğrafyası ve Türk İslâm Tarihini ve sağlık işlerini bilmek ve okunaklı yazı yazmak lâzımdır.

MADDE: 85 — Köy imamlarına köyce şimdije kadar ne veriliyorsa gene o verilecektir. Ancak verilen şeyler, ihtiyar meclisi vasıtasıyla toplanır ve verilir.

MADDE: 86 — Bir köyde birden fazla imam bulunursa ihtiyar meclisinde aza olarak bulunacak imamı kaymakam seçer.

ONUNCU FASIL

Müteferrik Maddeler

MADDE: 87 — Türkiye Cumhuriyeti Tâbiyetinde bulunmayan gerek şahıslar, gerek şahıs hükmünde olan cemiyet ve şirketlerin (eşhası hususiye ve hükmiye) köylerde arazi ve emlâk almaları memnudur.

MADDE: 88 — Ecnebi tebaası köylerde ikamet etmek için Dâhiliye Vekâletinden resmî tezkere alacaklardır. Bu tezkerelerin verilip verilmemesi ve ikamet müddetlerinin azaltılıp çoğaltılması Dâhiliye Vekâletine aittir.

MADDE: 89 — İşbu Köy Kanunu kadın ve erkek nüfusu yüz elliden yukarı olan köyler içindir. Nüfusu yüz elliden aşağı olan köyler bu kanuna göre köy ahalisinden seçim hakkı olanların yarısından çoğunun istemesiyle etrafındaki bir saat ve ondan aşağı olan köylerden birine bağlanırlar veyahut Vali veya Kaymakam bu kanunun hangi maddeleri yapılacağına ayrıca emreder. Bu kabil köyler hiçbir köye bağlanmaz. Ve Vali veya Kaymakam da hiçbir emir vermezse eski göreneklerine göre işlerini yaparlar.

MADDE: 90 — Yüz elli nüfustan aşağı birkaç köy bir arada bulunursa her köydeki seçim hakkı olanların yansından çoğunun isteğiyle birleşerek bu kanuna göre bir köy olurlar.

MADDE: 91 — İşbu kanunun bir tanesini köy odasında diğer bir tanesini de köyün cami veyahut mektebinde bulundurmayan köy muhtarı kaymakam emriyle köy sandığına beş lira para cezası verir.

MADDE: 92 — İşbu kanundaki cezayı nakdiler köy sandığının varidatıdır.

MADDE: 93 — Köy mühürleri bu kanuna merbut numune veçhile bir çeşitte vilâyetlerce yaptırılıp gönderilir. Köy mührü bir kutu içinde bulundurulur ve üzeri ihtiyar meclisinin en az iki azası tarafından mühürlenir ve ihtiyar meclisi önünde açılır.

MADDE: 94 — İşbu Köy Kanunu köy mekteplerinde çocuklara belletilir.

MADDE: 95 — İşbu kanuna muhalif ve köylere ait bütün kanunlar, nizamlar ve maddeler kaldırılmıştır.

GEÇİCİ MADDE: 1 — (18/7/1963 tarih ve 286 sayılı kanunla)

«26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Küçükleri Hakkındaki Kanun» un 14 ncü maddesinin birinci fıkrasında filigranlı zarf ve kâğıt imaline, zarf ve kâğıtların özelliklerine dair olan hükmün 1963 yılı içinde yapılacak Köy Muhtar ve İhtiyar Meclisi Üyeleri seçimlerinde uygulanıp uygulanmaması Yüksek Seçim Kurulunun kararına bağlıdır.

GEÇİCİ MADDE: 2 — (18/7/1963 tarih ve 286 sayılı kanunla.)

Bu döneme mahsus olmak üzere köy muhtar ve ihtiyar meclisi üyeleri seçimleri için seçmen kütüklerinin yazılmasına 1 Ekim 1963 tarihinde başlanır. Ve 17 Kasım 1963 Pazar günü oy verilir.

Bu dönemde seçilecek muhtar ve ihtiyar meclisi üyelerinin kanunî görev süresi 1967 yılının Ekim ayının birinci gününe kadar devam eder.

26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanununun 46 ncı maddesinin son fıkrasındaki 20 günlük süre bu seçimler için uygulanmaz.

GEÇİCİ MADDE: 3 — (18/7/1963 tarih ve 286 sayılı kanunla.)

Sandık seçmen listelerinin askıya çıkarılmasında 26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütük

leri Hakkındaki Kanunun 41 nci maddesinin birinci fıkrası uygulanmakla beraber Yüksek Seçim Kurulu tarafından Türkiye ve İl Radyosu vasıtasıyla uygun saatlerde, seçmen listelerinin yazımına başlandığı, askıya çıkarıldığı ve indirileceği tarihler ve itiraz müddetleri yayınlanacak bildirimlerle halka duyurulur.

Yüksek Seçim Kurulunun ve İl Seçim Kurullarının bu kanundaki her türlü bildirimlerinden Türkiye ve İl Radyolarınca ücret alınmaz.

MADDE: 96 — işbu kanunun hükümleri neşir ve ilâm tarihinden başlar.

MADDE: 97 — işbu kanunun hükümlerini yaptırmağa Dâhiye ve Adliye Vekilleri memurdurlar.

YÖNETMENLİK

KAYMAKAMLAR HİZMET VE NAKİL YÖNETMELİĞİ

GENEL ESASLARI

MADDE: 1 — İlçeler ekli (1) sayılı cetvelde gösterilen şekilde mahrumiyet, üçüncü, ikinci, birinci sınıf, sınıf üstü (B) ve sınıf üstü (A) olmak üzere altı sınıfa ve iller ekli (2) sayılı cetvelde belirtildiği üzere beş coğrafi bölgeye ayrılmıştır. Kaymakamlar, sınıf hizmetlerini bu yönetmelikte belirtilen şekillerde eksiksiz yapmakla zorunludurlar.

Nakiller üçüncü, ikinci ve birinci sınıf ilçe hizmetlerinin değişik coğrafi bölgelerde geçmesini sağlayacak şekilde yapılır.

MADDE: 2 — Mahrumiyet, üçüncü ve ikinci sınıf ilçelerde geçirilen hizmet fazlaları bir üst sınıf ilçe hizmetinden sayılır.

MADDE: 3 — Mahrumiyet ilçe hizmeti hariç olmak üzere, her sınıf hizmetinin bitimine otuz gün kala (otuz gün dâhil) nakil yapılabilir.

MADDE: 4 — Yıllık izinler ve her sınıf hizmeti içinde kullanılan ve toplamı 45 günü geçmeyen sağlık ve mazeret izinleri,

Süresi otuz günü geçmeyen kurs, konferans, seminer ve geçici bir görevin yerine getirilmesi amacı ile ilçe dışında geçirilen süreler, sınıf hizmetlerinden sayılır.

Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsünde, staj, öğrenim, gezi, inceleme gibi amaçlarla, dış ülkelerde ve dış ülkelere gitmek için devam olunan kurslarda, nakil ve atamalarda işten ayrılma ile işe başlama arasında geçen süreler sınıf hizmetlerinden sayılmaz.

MADDE: 5 — İlçenin bağlı olduğu il merkezinde bir göreve vekâlet suretiyle geçen süreden bir sınıf hizmet dönemi içinde 90 güne kadari sınıf hizmetinden, diğer bir ilçe kaymakam vekâletinde geçen süre vekâlet edilen ilçe hizmetinden,

5439 sayılı kanunun ikinci maddesi uyarınca iller emrinde çalıştırılanların buralardaki hizmet süreleri sınıf üstü (A) ilçe hizmetinden, sayılır.

Maiyet memurları ile yedek subay kaymakamların yaptıkları hizmetler sınıf hizmetlerinden sayılmaz.

MADDE: 6 — Kaymakamların buldukları ilçedeki hizmet sürelerini bitirmeden eşit sınıftaki bir başka ilçeye atanmaları valinin vereceği mütalâaya ve daha aşağı sınıf ilçeye atanmaları vali ve mülkiye müfettişlerinin göstereceği lüzuma binaen yapılır.

MADDE: 7 — İdarî zaruretlar hariç, nakiller her yıl Mayıs -Haziran ve Ağustos - Eylül aylarında yapılır.

MAHKÛMİYET İLCE HİZMETİ

MADDE: 8 — Mahrumiyet ilçeleri, ekli (1) sayılı cetvelde gösterildiği iki yıllık ve üç yıllık hizmete tâbi ilçeler olmak üzere iki sınıfa ayrılmıştır.

MADDE: 9 — Üçüncü sınıf ilçe hizmetini bitiren kaymakamlar mahrumiyet ilçelerine atanırlar.

MADDE: 10 — Mahrumiyet bölgesindeki hizmetini geri bıraktıracak veya kaldıracak mahiyette sağlık kurulu raporu alanlar il örgütünde başka görevlere atanırlar.

Bunlardan sağlıklarını kazandıklarına dair rapor alanlar hizmetlerini tamamlamak üzere mahrumiyet ilçe kaymakamlıklarına atanırlar.

MADDE: 11 — Mahrumiyet ilçe hizmetini bitirmeyenler vali muavinliğine, mülkiye müfettişliğine ve Bakanlık Merkez örgütündeki görevlere atanmazlar.

ÜÇÜNCÜ SINIF İLCE HİZMETİ

MADDE: 12 — Ekli (1) sayılı cetvelde yer alan üçüncü sınıf ilçelerde hizmet süresi üç yıldır.

MADDE: 13 — Kaymakamlık kursunu başarı ile bitiren maiyet memurları kura' ile üçüncü sınıf ilçe kaymakamlığına atanırlar.

Yeter sayıda boş üçüncü sınıf ilçe bulunmaması halinde, kuraya mahrumiyet ilçeleri dâhil edilir.

İKİNCİ SINIF İLCE HİZMETİ

MADDE: 14 — Ekli (1) sayılı cetvelde gösterilen ikinci sınıf ilçelerde en az hizmet süresi üç yıldır.

MADDE: 15 — Bu ilçelere atanmak için mahrumiyet ve üçüncü sınıf ilçe hizmetini bitirmek şarttır.

BİRİNCİ SINIF İLCE HİZMETİ

MADDE: 16 — Ekli (1) sayılı cetvelde gösterilen birinci sınıf ilçelerde en az hizmet süresi üç yıldır.

MADDE: 17 — Bu ilçelere mahrumiyet, üçüncü ve ikinci sınıf ilçe hizmetlerini bitiren kaymakamlar atanır.

MADDE: 18 — İkinci sınıf ilçe hizmetini başarı ile bitirdikleri ve birinci sınıf ilçe kaymakamlığı yapacak niteliğe sahip oldukları vali ve mülkiye müfettişi raporu ile belirtilenler birinci sınıf ilçe kaymakamlığına atanma hakkı kazanırlar. Raporların farklı olması halinde Müdürler Kurulu kararı ve bakanın onaması ile gereği takdir olunur.

Birinci sınıf ilçe hizmetini yapmağa yeterli görülmeyenlerin ikinci sınıf ilçedeki hizmetleri bir yıldan az olmamak üzere müspet rapor alıncaya kadar uzatılır.

Bu şekilde yapılan değerlendirme sonucu birinci sınıf ilçeye atanma hakkı kazanan kaymakamlar o tarihteki kıdem tablosundaki sıralarına göre atanırlar.

İkinci sınıf ilçe hizmeti uzatılanlardan sonraki yıllarda müspet rapor alanlar, daha önce birinci sınıf ilçe hakkı kazanmalarına rağmen boş ilçe olmadığından nakilleri yapılamayanlardan sonra birinci sınıf ilçeye tanırırlar.

SINIFİSTÜ (B) İLCE HİZMETİ

MADDE: 19 — Ekli (1) sayılı cetvelde gösterilen sınıf üstü (B) ilçelerde en az hizmet süresi üç yıldır.

MADDE: 20 — Birinci sınıf ilçelerde en az hizmet süresini bitiren kaymakamların başarı ve sınıf üstü (B) ilçe kaymakamlığını yapma niteliklerinin tespiti ve atanmalarında (18). Madde esasları uygulanır.

SINIFÜSTÜ (A) İLCE HİZMETİ

MADDE: 21 — Ekli (1) sayılı cetvelde gösterilen sınıf üstü (A) ilçelerde hizmet süresi üç yıldır.

MADDE: 22 — Sınıf üstü (B) ilçelerde en az hizmet süresini bitiren kaymakamların başarı ve sınıf üstü (A) ilçe kaymakamlığını yapma niteliklerinin tespiti ve atanmalarında (18) inci madde esasları uygulanır.

MADDE: 23 — Sınıf üstü (A) ilçelerde üç yıllık hizmet süresini bitiren kaymakamlar durumlarına ve hizmetin icaplarına uygun görevlere atanırlar.

ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

MADDE: 24 — Buldukları ilçe hizmetini bitirmeden fiil askerlik görevini yapmak üzere silâh altına alınanlardan terhis edilenler ve istifaden veya naklen Bakanlık örgütünden ayrılanlardan tekrar kaymakamlığa dönenler eksik sınıf hizmetlerini tamamlamak üzere durumlarına uygun ilçe kaymakamlığına atanırlar.

MADDE: 25 — Valiler, kaymakamların mahrumiyet ve üçüncü sınıf ilçe hizmetlerinin bitiminde olaylara dayanan ve gerçeğe uygun gözlem ve kanılarını gizli bir raporla Bakanlığa bildirirler.

Hizmetini bitirmeden başka bir ilçeye atanan kaymakamlar hakkında ayrıldığı İl'in valisi tarafından da aynı rapor düzenlenir.

MADDE: 26 — Mülkiye müfettişleri de teftişlerinde veya özel olarak görev verildiğinde her sınıf ilçe kaymakamı hakkında (25) inci maddedeki esaslara uygun olarak gözlem ve kanılarını bildirirler.

MADDE: 27 — Üç yıllık mahrumiyet ilçesinde görev verenler ikinci sınıf ilçe hizmetini iki yıl yaparlar.

MADDE: 28 — Bakanlık Merkez (Emniyet Genel Müdürlüğü ve Sivil Savunma İdaresi Başkanlığı (dâhil) ve İl'ler örgütlerinde geçen hizmetler birinci, sınıf üstü (B) ve sınıf üstü (A) ilçe hizmetlerinden sayılır. Bu görevlerden sınıf üstü ilçelere atanmak için illerde vali ve mülkiye müfettişlerinden, merkez örgütünde ilgili Genel Müdür ve Müsteşardan bu ilçe hizmetini başaracak niteliğe sahip olduğuna dair rapor almak gereklidir. Raporların farklı olması halinde gereği Müdürlük Kurulunun kararı ve bakanın onaması ile takdir olunur.

MADDE: 29 — 1700 sayılı Dâhiliye Memurları Kanununun 5354 sayılı kanunla değişik üçüncü maddesi gereğince içişleri memurluklarından sayılan görevlere naklen geçenlerin buralarda geçen hizmetleri kaymakamlık görevinde buldukları yıllarda bu ilçe hizmetini ifaya yeterli olduklarına dair rapor almışlarsa birinci, sınıf üstü (B) ve sınıf üstü (A) ilçe hizmetlerinden sayılır.

Rapor almadan ayrılanlar kaymakamlıktan ayrıldıkları sınıf ilçeye atanırlar.

GEÇİCİ MADDELER

GEÇİCİ MADDE: 1 — Vali ve Mülkiye Müfettişlerinden aldıkları müspet raporlara dayanılarak birinci veya sınıf üstü ilçe kaymakamlığına atanmış veya atanma hakkı kazanmış olanlardan eksik hizmetlerini tamamlamak üzere diğer ilçelere atanmış olanların, birinci veya sınıf üstü ilçeye atanmaları sırasında 18, 20, 22. maddelerdeki rapor aranmaz.

GEÇİCİ MADDE: 2 — Bu yönetmeliğin yürürlüğe girmesinden önce ve halen Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsüne devam edenlerin öğrenim süreleri üçüncü sınıftan itibaren eksik ilçe hizmetlerinden sayılır.

GEÇİCİ MADDE: 3 — Bakanlık Merkez Örgütünde görevlilerin bu yönetmeliğin yayını tarihine kadar buralarda geçen hizmetlerin üçüncü sınıftan itibaren eksik hizmetlerinden sayılır.

GEÇİCİ MADDE: 4 — Bu yönetmeliğin yürürlüğe girmesinden önce yapılan vali, vali muavini ve hukuk işleri müdürlüğü vekâletleri görevli bulunan ilçenin tâbi olduğu sınıf hizmetinden sayılır.

GEÇİCİ MADDE: 5 — Bu yönetmeliğin yürürlüğe girmesinden önce üç yıllık mahrumiyet ilçesinde görev verenlere hâlen bu ilçelerde bulunanların iki yıllık mahrumiyet ilçelerine göre artan bir yıl hizmetleri sırasıyla ikinci, birinci ve üçüncü sınıf hizmetine sayılır.

GEÇİCİ MADDE: 6 — Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihte üçüncü, ikinci ve birinci sınıf ilçe hizmetlerinde altı aya kadar eksikliği olanlara diğer ilçe hizmetlerinden birisinden bu miktar fazlası olmak şartı ile bu eksikliği tamamlattırılmaz.

GEÇİCİ MADE: 7 — Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihte 20 yıl ve daha fazla hizmeti bulunanlardan bir göreve atanma sıraları geldiğinde, kanunî muameleler hariç, eksik sınıf hizmeti aranmaz.

GEÇİCİ MADDE: 8 — Üç yıllık mahrumiyet ilçesinde hizmet görerek 25/10/1961 tarihinden önce iki yılsonunda bu ilçelerden ayrılmış olanlar mahrumiyet ilçe hizmetlerini bitirmiş sayılırlar.

GEÇİCİ MADDE: 9 — Adıyaman üç yıllık mahrumiyet ilçesi iken burada görev yapanların hizmetleri üç yıllık mahrumiyet ilçe hizmetinden,

İl iken ilçe veya ilçe iken il olan yerlerde görev yapanların hizmetleri birinci sınıf ilçe hizmetinden sayılır.

GEÇİCİ MADDE: 10 — Bu yönetmelikle sınıfı değişen ilçelerde evvelce verilmiş hizmetler yürürlükten kaldırılan yönetmelikteki sınıf cetveline göre değerlendirilir.

GEÇİCİ MADDE: 11 — Yürürlükten kaldırılan yönetmelikteki sınıflandırmaya göre buldukları ilçelerdeki hizmet süresini tamamlamayanlar, eksik hizmetlerini bitirmek üzere sınıflarına uygun ilçeye atanırlar.

Bu atanma yapıncaya kadar geçen süre ilçenin eski sınıfındaki hizmetinden sayılır.

YÜRÜRLÜK MADDELERİ

MADDE: 30 — 2/11/1960 gün ve 291 sayılı Müdürler Kurulu kararı ile kabul edilen ve aynı tarihte onanan ve 8/5/1961 gün ve 136 sayılı Müdürler Kurulu kararı ile kabul edilen ve aynı tarihte onanan yönetmelikler ve yönetmeliklerin uygulama şekillerine ait Müdürler Kurulu kararları yürürlükten kaldırılmıştır.

MADE: 31 — Bu yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

(1) SAYILI CETVEL SINIFÜSTÜ (A) İlçeler

<u>İli</u>	<u>İlçesi</u>
Ankara	Altındağ
	Çankaya
	Yenimahalle

<u>İli</u>	<u>İlçesi</u>
Hatay	İskenderun
İstanbul	Adalar
	Bakırköy
	Beşiktaş
	Beyoğlu
	Beykoz
	Eminönü
	Eyüp
	Fatih
	Gaziosmanpaşa.
	Kadıköy
	Kartal
	Sarıyer
	Şişli
	Üsküdar
	Yalova
Zeytinburnu	
İzmir	Bornova
	Karşıyaka

(1) SAYILI CETVELİN DEVAMI

SINIFÜSTÜ (B) İLÇELER

<u>İli</u>	<u>İlçesi</u>
Adana	Ceyhan
	Osmaniye

İlçesi

Amasya
Ankara
Aydın

Balıkesir

Bursa

Çanakkale

İçel

İstanbul

İzmir

Kırklareli

Kocaeli

Konya

Manisa

Samsun

Tekirdağ

Zonguldak

İlçesi

Merzifon

Kırıkkale

Nazilli

Söke

Ayvalık

Bandırma

Edremit

İnegöl

Mustafakemalpaşa

Biga

Tarsus

Çatalca

Silivri

Şile

Bergama

Ödemiş

Tire

Lüleburgaz

Gebze

Gölcük

Akşehir

Akhisar

Salihli

"Turgutlu

Bafra

Çorlu

Ereğli

Karabük

(1) SAYILI CETVELİN DEVAMI
BİRİNCİ SINIF İLÇELER

İli	İlçesi
Adana	Kadirli
	Kozan
Afyon	Bolvadin
	Dinar
	Sandıklı
Ankara	Beypazarı
	Çubuk
	Keskin
	Kızılcahamam
	Polatlı
Antalya	Alanya
	Elmalı
Aydın	Çine
	Kuşadası
Balıkesir	Burhaniye
	Erdek
	Gönen
	Havran
	Susurluk
	Bozüyük
Bilecik	Bozüyük
Bolu	Düzce
Bursa	Gemlik
	İznik
	Karacabey
	Mudanya
	Orhangazi
	Yenişehir

(1) SAYILI CETVELİN DEVAMI
BİRİNCİ SINIF İLÇELERİN DEVAMI

<u>İli</u>	<u>İlçesi</u>
Çanakkale	Eceabat
	Ezine
	Gelibolu
	Lâpseki
Denizli	Buldan
	Çivril
	Sarayköy
Edirne	Keşan
	Uzunköprü
Gaziantep	Kilis
	Nizip
Giresun	Bulancak
	Görece
	Tirebolu
Gümüşhane	Bayburt
Hatay	Dörtyol
	Kırıkhan
	Reyhanlı
Isparta	Eğridir
İçel	Silifke
İzmir	Bayındır
	Çeşme
	Dikili
	Menemen
	Selçuk
	Torbali
	Urla

(1) SAYILI CETVELİN DEVAMI
BİRİNCİ SINIF İLÇELERİN DEVAMI

İli	İlçesi
Kastamonu	İnebolu
Kayseri	Develi
Kırklareli	Babaeski
Kocaeli	Karamürsel
Konya	Beyşehir
	Ereğli
	Karaman
Kütahya	Gediz
	Tavşanlı
Manisa	Alaşehir
	Demirci
	Kırkağaç
	Soma
Muğla	Bodrum
	Fethiye
	Marmaris
	Milâs
Nevşehir	Ürgüp
Niğde	Aksaray
	Bor
Ordu	Fatsa
	Ünye
Sakarya	Geyve
	Hendek
	Sapanca
Samsun	Çarşamba
	Havza

Tokat Turhal
 Zile

Trabzon Akçaabat

Yozgat Yerköy

Zonguldak

Bartın

İKİNCİ SINIF İLÇELER

Adana Karataş

Adıyaman Besni

Afyon

Çay

Emirdağ

Amasya

Gümüşhacıköy

Taşova

Ankara

Ayaş

Balâ

Elmadağ

Haymana

Kalecik

Nallıhan

Şereflikoçhisar

Antalya

Finike

Korkuteli

Manavgat

Serik

Artvin

Hopa

(1) SAYILI CETVELİN DEVAMI
İKİNCİ SINIF İLÇELERİN DEVAMI

İli	İlçesi
Aydın	Bozdoğan
	Germencik
	Karacasu
	Koçarlı
	Kuyucak
	Sultanhisar
	Yenipazar
Balıkesir	Balya
	Bigadiç
	Dursunbey
	Manyas
	Savaştepe
Bilecik	Sındırgı
	Gölpazarı
	Osmaneli
	Pazaryeri
Bolu	Söğüt
	Akçakoca
	Gerede
	Göynük
Burdur	Bucak
	Ayvacık
Çanakkale	Bayramiç
	Bozcaada
	Çan
	İmroz
	Yenice

(1) SAYILI CETVELİN DEVAMI
İKİNCİ SINIF İLÇELERİN DEVAMI

İli	İlçesi
Çorum	İskilip
	Sungurlu
Denizli	Acıpayam
	Çal
	Güney
	Tavas
Diyarbakır	Ergani
	Silvan
Edirne	Havsa
Erzurum	Aşkale
	Pasinler
Eskişehir	Sivrihisar
Gaziantep	İslâhiye
Giresun	Eynesil
	Keşap
	Şebinkarahisar
Hatay	Samandağ
Isparta	Keçiborlu
	Senirkent
İçel	Yalvaç
	Anamur
	Erdemli
İzmir	Foça
	Kemalpaşa
	Kınık
	Seferihisar

(1) SAYILI CETVELİN DEVAMI
İKİNCİ SINIF İLÇELERİN DEVAMI

İli	İlçesi
Kars	Sarıkamış
Kastamonu	Taşköprü
	Tosya
Kayseri	Bünyan
	Pınarbaşı
Kırklareli	Pınarhisar
	Pehlivanköy
	Vize
Kırşehir	Kaman
Kocaeli	Kandıra
Konya	Çumra
	İlgin
	Kadınhanı
	Seydişehir
Kütahya	Emet
	Simav
Yalvarana	Gördes
	Kula
	Saruhanlı
	Elbistan
Maraş	Pazarcık
Muğla	Köyceğiz
	Yatağan
Nevşehir	Avanos
	Hacıbektaş
Niğde	Ulukışla
Ordu	Perşembe

(1) SAYILI CETVELİN DEVAMI
İKİNCİ SINIF İLÇELERİN DEVAMI

İli	İlçesi
Rize	Ardeşen
	Çayeli
	Pazar
Sakarya.	Akyazı
	Karasu
Samsun	Alaçam
	Lâdik
	Terme
	Vezirköprü
Siirt	Batman
Sinop	Ayancık
	Boyabat
	Gerze
Sivas	Divriği
	Gürün
	Suşehri
	Şarkışla
	Yıldızeli
	Zara
Tekirdağ	Çerkezköy
	Hayrabolu
	Malkara
	Muratlı
	Saray
	Şarköy

İli	İlçesi
Tokat	Erbaa
	Niksar
Trabzon	Of
	Sürmene
	Vakfikebir
Urfa	Birecik
	Siverek
Uşak	Banaz
	Eşme
Yozgat	Boğazlıyan
Zonguldak	Çaycuma
>	Devrek
	Safranbolu

ÜÇÜNCÜ SINIF İLÇELERİN DEVAMI

Adana	Bahçe
	Feke
	Karaisalı
	Mağara
	Pozantı
	Saimbeyli
	Yumurtalık
Adıyaman	Gölbaşı
	Kâhta
Afyon	Dazkırı
	İhsaniye
	Sincanlı
	Sultandağı
	Şuhut

(1) SAYILI CETVELİN DEVAMI
ÜÇÜNCÜ SINIF İLÇELERİN DEVAMI

İli	İlçesi
Amasya	Göynücek
	Suluova
Ankara	Çamlıdere
	Delice
	Güdül
	Sulakyurt
Antalya	Akseki
	Gazipaşa
	Gündoğmuş
	Kaş
	Kumluca
Artvin	Arhavi
	Ardanuç
	Borçka
	Şavşat
Balıkesir	İvrindi
	Kep sut
Bingöl	Genç
Bitlis	Adilcevaz
	Ahlat
	Tatvan
Bolu	Kıbrısçık
	Mengen
	Mudurnu
	Seben
	Yığılca

(1) SAYILI CETVELİN DEVAMI
ÜÇÜNCÜ SINIF İLÇELERİN DEVAMI

İli	İlçesi
Burdur	Ağlasun
	Göhlisar
	Tefenni
	Yeşilova
Bursa	Keleş
	Orhaneli
Çankırı	
	Çerkeş
	Eldiven
	Eskipazar
	Ilgaz
	Kurşunlu
	Orta
	Ovacık
	Şabanözü
	Yapraklı
	Çorum
Bayat	
Kargı	
Mecitözü	
Ortaköy	
Denizli	Çameli
	Çardak
	Kale

(1) SAYILI CETVELİN DEVAMI
ÜÇÜNCÜ SINIF İLÇELERİN DEVAMI

İli	İlçesi
Diyarbakır	Bismil
	Çınar
	Hani
	Lice
Edime	Enez
	İpsala
	Lalapaşa
	Meriç
Elâzığ	Ağın
	Baskil
	Keban
	Maden
	Palu
	Sivrice
Erzincan	Çayırılı
	İliç
	Kemah
	Kemaliye
	Tercan
	Refahiye
Erzurum	Horasan
	Oltu
	Tortum

(1) SAYILI CETVELİN DEVAMI
ÜÇÜNCÜ SINIF İLÇELERİN DEVAMI

İli	İlçesi
Eskişehir	Çifteler Mahmudiye Mihalıççık Sanca kaya Seyitgazi
Gaziantep	Araban Oğuzeli Yavuzeli
Giresun	Alucra Dereli Espiye
Gümüşhane	Kelkit Şiran Torul
Hatay	Altınözü Hassa Yayla dağ
Isparta	Atabey Gelendost Sütçüler Şarkikaraağaç Uluborlu
İçel	Gülnar Mut

(1) SAYILI CETVELİN DEVAMI
ÜÇÜNCÜ SINIF İLÇELERİN DEVAMI

İli	İlçesi
İzmir	Karaburun
	Kiraz
Kars	Ardahan
	Iğdır
	Kağızman
Kastamonu	Araç
	Azdavay
	Bozkurt
	Cide
	Çatalzeytin
	Daday
	Devrekâni
	Küre
Kayseri	Felâhiye
	İncesu
	Sarız
	Tomarza
	Yahyalı
	Yeşilhisar
	Sarıoğlan
	Demirköy
	Kofçaz
	Mucur
Çiçekdağı	
Kırklareli	Demirköy
	Kofçaz
Kırşehir	Mucur
	Çiçekdağı
Kocaeli	Kaynarca

(1) SAYILI CETVELİN DEVAMI
ÜÇÜNCÜ SINIF İLÇELERİN DEVAMI

İli	İlçesi
Konya	Bozkır
	Cihanbeyli
	Doğanhisar
	Ermenek
	Hadim
	Karapınar
	Kulu
	Sarayönü
	Yunak
Kütahya	Altıntaş
	Domaniç
Malatya	Akçadağ
	Arapkir
	Arguvan
	Darende
	Doğanşehir
	Hekimhan
	Pütürge
	Yeşilyurt
Mânian.	Sarıgöl
	Selendi
Maraş	Afşin
	Andırın
	Göksün
	Türkoğlu

(1) SAYILI CETVELİN DEVAMI
ÜÇÜNCÜ SINIF İLÇELERİN DEVAMI

İli	İlçesi	
Muğla	Datça	
	Ula	
Nevşehir	Derinkuyu	
	Gülşehir	
	Kozaklı	
Niğde	Çamardı	
	Ortaköy	
Ordu	Akkuş	
	Aybastı	
	Gölköy	
	Korgan	
	Kumru	
	Mesudiye	
	Ulu bay	
	Rize	Çamlıhemşin
		Fındıklı
		İkizdere
Kalkandere		
Samsun	Kavak	
Siirt	Kurtalan	
Sinop	Durağan	
	Erfelek	
	Türkeli	

(1) SAYILI CETVELİN DEVAMI
ÜÇÜNCÜ SINIF İLCELERİN DEVAMI

İli	İlçesi
Sivas	Gemerek
	Hafik
	İmranlı
	Kangal
	Koyulhisar
Tokat	Almus
	Artova
	Reşadiye
Trabzon	Araklı
	Arsin
	Çaykara
	Maçka
	Tonya
	Yomra
Tunceli	Çemişgezek
	Hozat
	Pertek
Uşak	Karahallı
	Sivaslı
	Ulubey
Van	Erciş
	Gevaş

(1) SAYILI CETVELİN DEVAMI
ÜÇÜNCÜ SINIF İLÇELERİN DEVAMI

İli	İlçesi
Yozgat	Akdağmadeni
	Çayıralan
	Çekerek
	Sarıkaya
	Sorgun
	Şefaati
Zonguldak	Eflâni
	Kurucaşile
	Ulus
ÜÇ YILLIK MAHRUMİYET İLÇELERİ	
Adıyaman	Çelikhan
Ağrı	Doğubayazıt
	Eleşkirt
	Patnos
Artvin	Yusufeli
Diyarbakır	Çermik
	Dicle
	Hazro
Elâzığ	Kulp
	Karakoçan
Erzurum	Hınıs
	İspir

(1) SAYILI CETVELİN DEVAMI
ÜÇ YILLIK MAHRUMİYET İLÇELERİN DEVAMI

İli	İlçesi
Kars	Arpaçay
	Göle
	Selim
	Tuzluca
Mardin	Cizre
	Derik
	Kızıltepe
	Mazıdağı
	Midyat
	Nusaybin
	Ömerli
	Savur
Muş	Bulanık
	Malazgirt
	Varto
Siirt	Baykan
	Beşiri
Tunceli	Pülümür
Urfa	Akçakale
	Bozova
	Halfeti
	Hilvan
	Suruç
	Viranşehir
	Van
	Muradiye

İKİ YILLIK MAHRUMİYET İLÇELERİ

İli	İlçesi
Adıyaman	Gerger Samsat
Ağrı	Diyadin Hamur Tutak Taşlıçay
Bingöl	Karlıova Kiğı Solhan
Bitlis	Hizan Mutki
Diyarbakır	Çüngüş
Erzurum	Çat Karayazı Narman Olur Şenkaya Tekman
Hakkâri	Beytüşşebap Çukurca Şemdinli Uludere Yüksekova

(1) SAYILI CETVELİN DEVAMI
İKİ YILLIK MAHRUMİYET İLÇELERİN DEVAMI

İli	İlçesi
Kars	Aralık
	Çıldır
	Digor
	Hanak
	Posof
	Susuz
Mardin	Gercüş
	İdil
	Silopi
Siirt	Eruh
	Kozluk
	Pervari
	Sason
	Şirnak
	Şirvan
Tunceli	Mazgirt
	Nazimiye
	Ovacık
Van	Başkale
	Çatak
	Özalp

(2) SAYILI CETVEL

Birinci Coğrafi Bölge	Üçüncü Coğrafi Bölge
Aydın	Adana
Balıkesir	Antalya
Bursa	Gaziantep
Çanakkale	Hatay
Denizli	İçel
Edirne	
İstanbul	
İzmir	
Kırklareli	
Kocaeli	
Manisa	
Muğla	
Sakarya	
Tekirdağ	
İkinci Coğrafi Bölge	Dördüncü Coğrafi Bölge
Artvin	Ankara
Giresun	Afyon
Ordu	Bilecik
Rize	Bolu
Samsun	Burdur
Sinop	Eskişehir
Trabzon	Isparta
Zonguldak	Konya
	Kütahya
	Uşak
	Çankırı
	Kırşehir
	Nevşehir
	Niğde

**(2) SAYILI CETVELİN DEVAMI
BEŞİNCİ COÖBAFİ BÖLGE**

Adıyaman	Kastamonu
Amasya	Kayseri
Bingöl	Malatya
Bitlis	Maraş
Çorum	Sivas
Diyarbakır	Siirt
Elâzığ	Tokat
Erzincan	Urfa
Erzurum	Van
Gümüşhane	Yozgat
Kars	

G E N E L G E L E R

TESCİL EDİLMİYEN BİRLEŞMELER İLE BUNLARDAN DOĞAN ÇOCUKLARIN CEZASIZ TESCİLİ HAKKINDA KANUN

Kanun No: 554

Kabul tarihi: 29/3/1965

Madde 1 — Türk Medeni Kanununun yürürlüğe girdiği 4.10.1920 tarihinden bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar evlendirmeye yetkili merci önünde yapılmış bir akde dayanmayarak birleşip karı koca halinde yaşamış olan ve evlenmelerine kanuni bir engel bulunmayanlardan doğan çocuklar nesebi sahil olarak ve bu birleşmeler de tarafların rızaları ile evlilik olarak tescil edilir.

Evli bir erkekle evli olmayan bir kadının karı koca gibi yaşmalarından doğmuş olan çocuklar da nesebi sahil olarak kadın ve erkeğe izafetle tescil edilir. Ancak, bu kadın ile erkeğin birleşmeleri evlenme şeklinde tescil olunamaz.

Karı - koca gibi yaşmaları ölüm ve ayrılık sebepleriyle devam etmemiş olanların, karı - koca halinde yaşadıkları zaman içinde doğmuş olan çocukları dahi yukardaki hükümlere göre sahil olarak ana ve babalarının adları gösterilmek suretiyle baba hanesine tescil edilir.

Madde 2 — Bu kanunun yayımından evvelki birleşmelerden, kanunun yayımı tarihinden itibaren 300 gün içinde doğan çocuklar ile ana ve babaları hakkında da birinci madde hükmü uygulanır.

Madde 3 — Birinci ve ikinci maddelerde zikri geçen tescil muamelelerinin ifasını ilgililer bir dilekçe ile mahallin en büyük mülkiye âmirinden isteyebilirler. Bu dilekçeye, muhtarlardan alınacak ilmühaberinin raprı lâzımdır.

İlgililer tarafından bir yıl zarfında talep olmasa bile, muhtarlar, çocukların tescil muamelelerini yaptırmakla mükelleftirler.

Mülkiye âmirleri, verilen evrakı nüfus idarelerine tevdi ederler,

Nüfus idareleri, tescil taleplerini ana veya babaya, ölümleri halinde kanuni mirasçılara tebliğ eder. Kanuni mirasçısı bulunmazsa,

Keyfiyet ikametgâhlarına, nüfus ve belediye dairelerine talik edilmek suretiyle 30 gün müddetle ilân olunur. 30 gün süre içinde itiraz vuku bulmaz ve kanuni şartların mevcudiyeti anlaşılırsa tescil muamelesi yapılır.

İtiraz keyfiyeti, mahkemeler tarafından hemen nüfus idarelerine bildirilir.

Tebliğ veya ilânın yapıldığına, itiraz vuku bulmadığına dair tanzim olunacak zabıtlar ile mahkeme ilâmlarının nüfus idareleri tarafından saklanması mecburidir.

Madde 4 — Bu kanun gereğince yapılmış olan tescillere karşı ilgililerin dâva hakları mahfuzdur.

Madde 5 — Bu kanuna göre yapılacak muamele ve tesciller, verilecek dilekçe ve ilmühaberler ile açılacak dâvalar her türlü resim, hare ve cezadan muaftır.

Madde 6 — Bu kanunun kendilerine vazife tahmil eylediği memurlardan vazifelerini yapmayanlardan, idare kurullarınca (25-50) lira hafif para cezası alınır. Para cezalarının tahsilinde, Amme Alacaklarının Tahsil Usulü hakkındaki Kanun hükümleri uygulanır.

Madde 7 — Bu kanun yayımı tarihinden itibaren 5 yıl sonra yürürlükten kalkar.

Madde 8 — Kanunun şümülüne giren vakaların tespit ve tescillerini temin etmek üzere valiliklerce şehir, kasaba ve köylerde sık sık tarama yapılır.

Valiler, bu taramalarda (Adli ve askerî teşkilât hariç) bütün memurları, aslı vazifelerine hâlel gelmemek şartıyla çalıştırabilir.

Tarama giderleri için kanunun yürürlükte bulunduğu süre içinde her sene İçişleri Bakanlığının bütçesine yeteri kadar ödenek konulur.

Geçici madde — Bu kanunun yayımı tarihine kadar tescilleri vaktinde yaptırılmamış olan doğum, ölüm ve evlenme vakalarını ihbar ile mükellef olanlardan para cezası alınmaz.

Hükmedilmiş olup da tahsil edilmemiş olanlar affedilmiştir.

Madde 9 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 10 — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

T. C.

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI

MAHALLİ İDARELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

1. D,RS. EL Şb. Md.

612 - 212 - 90/3034

Konu: Gündelikli teknik personelin hizmet süresinin hesaplanmasında uygulanacak esaslar Hk.

Ankara

25/2/965

Valiliğine

1— Gündelikli teknik personelin hizmet sürelerinin hesaplanmasında uygulanacak esaslarla ilgili olarak, Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi Başkanlığından alınan 17/2/1965 tarihli ve 74-7/696 sayılı yazı aynen 2. maddeye ve bu konudaki esasları muhtevi yazı da bu maddenin a fıkrasına konulmuş bulunmaktadır.

2— 3656, 3659, 3661, 2847 sayılı Kanunlara tabi daire ve kuruluşlarla bunlara bağlı kurumlarda, 15/8/1958 tarihli ve 4/10195 sayılı Kararname ile yürürlüğe konulan «Muayyen ve Muvakkat Müddetli Hizmetlerde Çalıştırılacak Yevmiyeli Personel Yönetmeliği» gereğince, yalnız belli ve geçici süreli işlerde yatırım ve masraf tertiplerinden gündelikli teknik eleman çalıştırılmakta olduğu ve uygulamadan elde edilen sonuçlara göre de, bu konuda lüzumlu değişikliklerin yapıldığı malûmlardır.

Bu cümleden olmak üzere, 10/5/1963 tarihli ve 6/1735 sayılı Kararname ile yukarıda adı geçen yönetmelikte bazı değişiklikler yapılmış ve uygulamada yeknesaklığını sağlanması amacıyla ve Bayındırlık Bakanlığının teşebbüsü üzerine, çeşitli Bakanlıklara bağlı 25 kuruluşun temsilcilerinden kurulu bir komisyonun çalışmalarının sonucu 18/6/1963 tarihli bir protokol ile tespit edilmiş bulunmakta idi.

Sonradan, bu protokol üzerinde yapılan inceleme neticesinde gündeliklik teknik personelin hizmet sürelerinin hesaplanması konusunun yeniden ele alınması gerekmiş ve bu ilişik olarak sunulan esaslar üzerinde mutabakata varılarak, uygulamaya buna göre bir yön verilmesi uygun görülmüştür.

Bu itibarla, yeni personel rejimi kanunlaşmış daimi bir esasa bağlanıncaya kadar, belli ve geçici süreli hizmetlerde gündeliklik çalıştırılacak tek personelin hizmet sürelerinin hesabında ilişik esaslara uyulmasının sağlanmasını ve Bakanlığımızca bağlı kurum ve kuruluşlara da bu cihetin duyurulmasını arz ederim,

A — 30/4/1958 tarihli ve 4/10195 sayılı Kararnameye ekli yönetmelik gereğince çalıştırılmakta bulunan ve bilâhare hizmete alınan teknik personelin 10/5/1963 tarih ve 6/1735 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ekli hükümler muvacehesinde yapılmış ve genellikle yapılacak olan başarılı hizmet müddeti hesabında dikkate alınması gereken hususlar şunlardır.

a)Yevmiye kararnameinde gösterilen her hangi bir teknik tahsili yapmış bulunan personel

Gerek Kamu, gerek özel sektörde gerekse Askerlik hizmeti (Yedek Subay Okulu devresi ve yedek subay öğretmenlik devresi hariç) sırasında mesleği içinde çalıştığı vesika ibra suretiyle tevsik edebilenlerin okul, Fakülte veya Güzel Sanatlar Akademisinden mezun olduğu tarih başlangıç kabul olunarak tespit ve tevsik edilecek hizmet müddetine göre intibakı yapılır. Bu intibak çeşitli tahsil durumlarına göre aşağıda tespit edilmiş bulunan derece plâfonu (Tavan) ve işgal ettiği pozisyon derecesi dikkat nazara alınmak suretiyle yapılır.

b)Her hangi bir teknik tahsil yapmamış veya diplomasız durumda bulunan personel:

Evvelce sebk ettiği hizmetlerden halen çalıştırılmakta bulunduğu veya çalıştırılması düşünülen görev için, ihtisasa yarayan hizmetleri vesaike müsteniden tevsik olunmak ve işgal ettiği pozisyon derecesi ile alâkalı plâfen (Tavan) dikkat nazarına alınmak suretiyle intibakı yapılır.

c)10/5/1963 tarih ve 6/1735 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına ekli geçici 4 ncü maddeye istinaden yapılan intibaklar dışında tayin nakil ve terfi dolayısıyla yeniden intibak yapılamaz. Bu gibi hal-

lerde 4/10195 sayılı Kararnameye ek yönetmeliğin 6 ncı maddesi hükümlerine göre hareket olunur.

d) Teknik Tahsili bulunmayanlara bazı teknik tahsil yapmış bulunan personelin yükselebilecekleri azami dereceler aşağıda gösterilmiştir.

Verilecek azami derece

İlkokul mezunu teknik personel 5

Ortaokul mezunu teknik personel 6

Lise ve muadili okul mezunu 7

Teknik personel

İhtisas dışı Yüksek mektep mezunu teknik personel 8

Fen memuru, Tekniker, Teknik Öğretmen Okulu Fen Tatbikat

Okulu, İhtisas içi yüksek mektep mezunu 9

(Mühendis, Mimar, İ. Ü. Fen Fakültesi Jeoloji Enstitüsü

Bu guruba dâhil teknik personel hizalarında gösterilen azami derecenin son kademe yevmiesini almış olmak ve mesailerinde fevkalâde başarı göstermiş olmak şartıyla yetkili makam onayı ile ve bir defaya mahsus olmak üzere plâfon derecesinin üst derecesine yükseltilebilirler.

e) Herhangi bir teknik tahsili (Teknik Üniversite, Teknik Okulu, Güzel Sanatlar Akademisi ve mümasili yabancı okullar) ikmâl etmeden terki tahsilde bulunan personelin intibakı:

Teknik Üniversite Fakülteleri:

5. Sınıfı Okuyanlar en çok 10. derece sonuna kadar.

4. » » » 9. » »

3. » » » 8. » »

Teknik Okul:

4. Sınıfı Okuyanlar... En çok 9. derece sonuna kadar

3. » » » 8. » » »

Yükselebilirler. Güzel Sanatlar Akademisi Mimari Bölümü Teknik Üniversite Fakülteleri gibi işlem görür.

f) Bu esaslara aykırı yapılmış bulunan tatbikat ve bu tamim tarihinden itibaren bu esaslar dâhilinde tashih edilecektir.

3 — Bilgi edinilmesini ve il dâhilindeki alâkalı dairelere tebliğini rica ederim.

Adil Aktan

İçişleri Bakanı Y.

Mahalli İdareler

Genel Müdürü

Karar sayısı: 6/3788

Plânlama Merkez Teşkilâtınca hazırlanıp, Yüksek Plânlama Kurulu tarafından incelendikten sonra adı geçen kurulun 1/9/1964 tarihli ve 1964-1 sayılı raporuyla Bakanlar Kuruluna sunulan ilişik «Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı 1965 Yılı Programı»nın 30.9.1960 tarihli ve 91 sayılı Kanununun 15 inci maddesine göre kabulü ve sözü geçen yıllık programın uygulama esaslarına ait ilişik kararlar birlikte yürürlüğe konulması Bakanlar Kurulunca 13/10/1964 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

C. GÜRSEL

Başbakan	Devlet Bakanı ve Başb. Yardımcısı	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı V.
İ. İNÖNÜ	K. SATIR	İ. S. OMAV	N. YETKİN
Dışleri Bakanı	Maliye Bakanı	Milli Eğit. Bakanı	Bayındırlık Bak.
F. C. ERKİN	F. MELEN	İ. ÖKTEM	A. H. ONAT
Ticaret Bakanı	Sağ ve Sos. Y. Bak.	Güm. Tek. Bak.	Tarım Bak.
F. İSLİMYELİ	K. DEMİR	M. YÜCELER	T. ŞAHİN
Ulaştırma Bak.	Çalışma Bak.	Sanayi Bak.	En. ve Ta. Kay Bak.
F. Alpiskender	B. ECEVİT	M. ERTEN	H. ORAL
Turizm ve Tanıtma Bak.	İmar ve İskân Bak.		Köy İşleri. Bak.
A. İ. GÖĞÜŞ	C. UZER		L. YURDOĞLU

1965 YILI PROGRAMININ UYGULAMA ESASLARINA AİT

KARAR

1. 1965 yılında kamu sektörü ve özel sektörde yapılacak yatırımlar, yeniden düzenleme konularında ve sektör programlarının uygulanması bakımından alınacak tedbirler ve bunlarla ilgili diğer esaslar, birinci beş yıllık kalkınma plânındaki hedef ve ilkelere uygun olarak, 1965 yılı programı metninde ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

2. Programda kendilerine görev verilen kamu kuruluşları programın başarıyla uygulanabilmesi ve hedeflerinin gerçekleştirilmesi bakımından, birer çalışma programı hazırlayacaklar ve bu programa göre gerekli bütün çalışmalarını eksiksiz olarak yapacaklardır. Diğer Kurum veya kuruluşlarla işbirliği yapılması gereken durumlarda bu işbirliği öncelikle gerçekleştirilecektir.

Çalışma programlarının hazırlanması ile ilgili çalışmalara ve program uygulanmasıyla ilgili koordinasyon çalışmalarına, gerektiğinde Devlet Plânlama Teşkilâtı da katılacaktır.

3. 1964 yılı içinde yapılması gereken fakat yıl içinde tamamlanmamış olan yatırımlara 1965 yılı programında yer verilmemiştir. Bu yatırımların öncelikle tamamlanması esastır. Gerekli finansman 1965 yılı yatırımlarından sağlanacak normal tasarruf ve gerekirse üretken olmayan yatırımlardan, yapılacak kısıntılardan sağlanacaktır.

4. 1963 ve 1964 yılı programlarında yer alan ve devamlı nitelikte olan tedbirlerin uygulanmasına devam olunacaktır. Süreleri içinde yerine getirilmemiş ve «1965 yılında Öngörülen tedbirlerle kaldırılmamış tedbirlerin bu yıl içinde yerine getirilmesi esastır.

5. Kamu sektörü yatırımlarının finansmanı; genel ve katma bütçeli daireler, döner sermayeli idareler ve mahallî idarelerde kendi bütçeleriyle; İktisadî Devlet Teşekküllerinde, bu kuruluşların öz kaynakları genel bütçede öngörülen ödenekler, sağlanmış ve sağlanacak kredilerle karşılanacaktır. Her çeşit hizmet ve yatırımların gerçekleştirilmesinde kaynakların en verimli şekilde kullanılması ve program hedeflerine en az harcama gerektirecek şekilde ve öngörülen sürelerle ulaşılması esastır.

6. Sektörler ve bölgelerarası dengelerin gerçekleşmesi göz önünde tutularak hazırlanmış bulunan programın tam olarak uygulanma

sı, öngörülen tedbirlerin zamanında alınması ve yatırımların bütçeler ile iş programlarında değişiklik ve aktarma yapılmasını gerektirmeyecek şekilde ve öngörülen sürelerde gerçekleştirilmesi, Plân hedeflerine ulaşabilmek bakımından esastır. Bununla birlikte, harcama programlarında yıl içinde değişiklik yapmak zorunluğunda kalırsa aşağıdaki usul uygulanacaktır.

a. Genel ve katma bütçeli dairelerin, yatırım ve gelişme harcamalarında değişiklik yapılması, ilgili kanunlar hükümlerine tabidir^ Ancak, yatırım harcamalarıyla ilgili olarak bölümler arasında aktarma yapılması, ek veya olağanüstü ödenek verilmesiyle ilgili kanun tasarılarının hazırlanmasında, ön tasarılar önce plânlama Merkez Teşkilâtına sevk edilecek, Yüksek Plânlama Kurulunda incelendikten sonra Bakanlar Kurulunda karara bağlanacaktır.

b. Yatırım ödeneklerinin toplu olarak verildiği hallerde projeler arasında zorunlu değişiklikler, toplu ödeneğin yüzde 10 unu aşmamak kaydıyla yürürlükteki usul çerçevesinde ilgili kuruluşlar tarafından yapılabilecek; bunun üstündeki değişiklikler Yüksek Plânlama Kurulunda incelendikten sonra Bakanlar Kurulunca karara bağlanacaktır.

c. İktisadî Devlet Teşekkülleri Yatırımlarında:

(1) İktisadî Devlet Teşekkülleri, yatırım programlarında öngörülen toplam yatırım harcaması içinde kalmak ve genel yatırım programlarının yüzde 10 unu aşmamak kaydıyla, projeler arasında zorunlu gördükleri aktarmaları yapabilirler. Ancak bu yolla, programda yer almamış projelere harcama yapılmaz veya üretimle doğrudan doğruya ilgili olmayan yatırımlara öncelik verilmez.

(2) Teşekküllerin yatırım ve finansman programlarının yürütülebilmesi için zorunlu olan değişiklikler, İktisadî Devlet Teşekkülleri toplam yatırımlarını azaltmamak ve programında değişiklik yapılacak teşekküllerin yatırımlarının yüzde 10 unu geçmemek kaydıyla, ilgili Bakanlığın teklifi üzerine Devlet Plânlama Teşkilâtının mütalâası alınarak Maliye Bakanlığınca yapılabilir. Bunun üstündeki değişiklikler Yüksek Plânlama Kurulunca incelendikten sonra Bakanlar Kurulunca karara bağlanacaktır.

(3) İktisadî Devlet Teşekküllerinin, programın hazırlanmasından sonra yapılan çalışmalarla elde edilen fazla kaynakları; yapılmaması halinde kuruluşun verimli olarak çalışmasını aksatacak nitelikleri yenileme ve idame yatırımlarında veya ifracata müteveccih yatı-

nmlarda kurumun kararı ile aynı nitelikteki ve proje maliyeti 5 milyon lirayı aşmayan tamamlama ve ihracat yatırımlarında veya daha önce programa bağlanmış olup da herhangi bir mücbir sebeple zamanında yürütülemeyen yatırımlarda kurumun teklifi ilgili Bakanlığın onayı ile kullanılabilir.

d. Mahallî İdarelerin programlarındaki değişiklikler bu idarelerin bütçe usullerine; döner sermayeli idarelerin programlarındaki değişiklikler de (b) bendindeki hükümlere tabidir.

Kesin proje Devlet Plânlama Teşkilâtınca incelenmeden programa alınmış olan yatırımlardan, proje tutarları 15 milyon lirayı aşanların kesin projeleri Devlet Plânlama Teşkilâtınca plân ve program esasları bakımından incelendikten sonra uygulanmaya geçilecektir. Bu çeşit projeler programı uygulanmaya başlayacağı tarih beklenmeden Devlet Plânlama Teşkilatına gönderilecektir.

7. Koordinasyon kurullarının görevi, kamu kuruluşlarının 1985 programına göre o ilde yapmaları öngörölmüş bulunan yatırımların plân ve program ilkelerine uygun şekilde ve belirtilen süre içinde gerçekleştirilmesi için gerekli işbirliği ve koordinasyonu sağlamak ve program uygulamasını il seviyesinde izlemektir.

İldeki yatırımların plân ve programdaki ilkelere uygun şekilde ve belirtilen süre içinde gerçekleştirilmesi konusunda gerekli koordinasyon ve işbirliğinin sağlanabilmesi için yatırımcı dairelerin:

- a. O yıl için programlanmış yatırımlardan, o ile isabet edenlerle ilgili çalışma programlarını hemen hazırlayarak il koordinasyon kuruluna vermeleri,
- b. Koordinasyon ve işbirliğini gerektirecek meseleleri kurula getirmeleri,
- c. Yatırımların uygulanması sırasında ortaya çıkan ve aksamağa sebep olabilecek problemleri kurula bildirmeleri,

gereklidir. Kurul kendisine getirilen konular üzerinde çözümleme ve yardım yolları arayacak, çözemediği konuları üst makamlara iletacaktır.

Böylece kalkınma plânının hedeflerine ulaşmasını sağlamak üzere, yatırımcı daire ve kuruluşlar arasında ve valinin başkanlığındaki bu kurul aracılığıyla, devamlı ve sıkı bir işbirliği ve koordinasyonun gerçekleştirilmesi ve uygulama sırasında çıkabilecek bir takım güç

lüklerin ilk kademe de bu yetki ve imkânlar içinde çözümlenmesi sağlanacaktır.

8. Programın uygulanmadı il seviyesinde «İl Koordinasyon Kurulları» yardımıyla valiler tarafından izlenecektir. Uygulama sırasında ortaya çıkabilecek aksaklıkların gecikilmeden bu seviyede giderilmesi esas olacaktır.

9. Programda kendilerine görev verilen kamu kuruluşları programın kendileriyle ilgili bölümlerinin uygulanmasını, Devlet Plânlama Teşkilâtı da programın tümünün uygulanmasını aşağıdaki esaslar çerçevesinde izleyecektir.

a. Her Bakanlık, kendisine bağlı daire, idare ve İktisadi Devlet Teşekküllerinin programla ilgili çalışmalarını elde edilen sonuçları ve karşılaşılan güçlükleri üçer aylık dönem raporlarıyla Devlet Plânlama teşkilâtına bildirecektir.

b. Rapor dönemleri 1 Ocak - 31 Mart, 1 Nisan - 30 Haziran, 1 Temmuz - 30 Eylül ve 1 Ekim - 31 Aralık olarak tespit edilmiştir. Genel ve katma bütçeli dairelerin birinci dönem raporlarında bir önceki malî yıl ile yeni malî yıla ait uygulama durumu ayrı ayrı gösterilecektir.

c. Raporlar, Devlet Plânlama Teşkilâtınca hazırlanacak örneğe uygun olarak,

(1) Programa ekli proje listesindeki yer alış... Sırasıyla yatırım projelerinin dönem sonuna göre, nakit harcama ve fiziki yatırım olarak gerçekleşme miktar ve oranlarını,

(2) İcra plânındaki sıraya göre 1964 programda yer alan ve 1963 programda öngörülüp de sonuçlandırılmamış tedbirlerle ilgili çalışmalar hakkında açık ve ayrıntılı bilgileri,

(3) İktisadi Devlet Teşekkülleriyle öner sermayeli idarelerin işletme faaliyeti sonuçlarını, içine alacaktır.

d. Raporlar dönem sonunu izleyen en geç 15 gün içinde Devlet Plânlama Teşkilâtına gönderilmiş olacaktır.

10. Bu karar yayınlandığı tarihte yürürlüğe girer.

İDAREDE YENİDEN DÜZENLEME

1964 yıllık programı uyarınca 5/6/1964 tarih ve 6/3167 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Devlet Plânlama Teşkilâtı bünyesinde» idareyi ve idari Metotları Yeniden Düzenleme Komisyonu» kurul» muştur. Konuyla ilgili kamu kuruluşlarının yetkili temsilcileri ile Üniversite öğretim üyelerinden meydana gelen söz konusu Komisyon, Merkezî Hükümet Teşkilâtı Araştırma Projesi Yönetim Kurulu Raporu üzerinde tamamlayıcı etütleri yapmak, teşkilatlanma, idari metotlar ve personel konularında gerekli düzenleme tedbirlerini almakla görevlendirilmiştir.

Temmuz 1964 de çalışmalarına başlayan komisyon bu yılsonuna kadar, ele alınacak birimlerin öncelik sıralarını tayin edecek ve Merkezî Hükümet Teşkilâtının taşra birimleri ile mahalli idarelerin statüleri üzerinde araştırmalarını tamamlamış olacaktır. Ayrıca, bütün idare için ortak çalışma metotları konusu ele alınacak ve devamlı nitelikte olması gereken bu konunun sorumlusu olacak bir birimin kuruluş şekli ve yetkileri üzerinde bir karara varacaktır. Bu anlayış içerisinde 1965 yılında idarenin yeniden düzenlenmesi konusunda yapılacak işler şu noktalarda toplanabilir:

1. idarenin yeniden düzenlenmesinde mevzuat meseleleri, yürütme organının tasarruflarını kolaylaştırıcı ve bütün idarede yeknesaklığı sağlayıcı yönde ele alınacaktır.

Burada göz önünde bulundurulacak, Anayasa hükümleri çerçevesinde idarenin yeniden düzenlenmesini mümkün olduğu ölçüde idari metinlerle yerine getirmek ve uzun yasama usullerinden kaçınmaktır.

2. Bakanlıklarda birer Geliştirme Komitesi kurulacaktır. Bu miteler gerek Merkezi Hükümet Teşkilâtı Araştırma Projesi Raporunda yer alan tavsiyeler, gerekse yukarıda adı geçen komisyonca kabul edilen esasların uygulanmasına yardımcı olacaklardır. Ayrıca her hangi bir kuruluşta yeniden düzenleme meselesi ortaya çıktığında komisyonla kuruluş arasında ilişkili bu geliştirme komiteleri sağlayacaktır.

3. İdarenin verimli ve tutarlı bir çalışma düzenine kavuşması, bir bakıma, bürokratik usullerin basitleştirilmesi ve bütün idarenin uygulayacağı bir sisteme kavuşturulmasıyla yakından ilgilidir. Bu sebeple 1965 yılında, Başbakanlık, daire ve kurumlar için ortak olan malî usuller, evrak, dosya ve arşiv işleri, yapı, tamir ve bakım hizmetleri, basın ve yayın faaliyetleri daktilo hizmetleri, depolama ve dağıtım işleri, büro makineleri idaresi ve mevzuat derlemeleri gibi konular Devlet idaresinin en ekonomik ve rasyonel bir metotla yürütülmesini kolaylaştıracak yeni esaslara bağlanacaktır.

Yardımcı idari görevler olarak tamamlanan bu hizmetlerin yerine getirilmesinde gözetilecek ana kurullar ve uygulama usulleri, idareyi ve idari metotları yeniden düzenleme komisyonunca tespit edilecek ve ileriki yıllarda yalnızca bu konu ile uğraşan merkezi bir birim kurulacaktır.

T. C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
SİVİL SAVUNMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

Şb. Mel.: Eğitim ve Yayın

93 - 67

Konu: 1965 yılı Sivil Savunma
eğitim çalışmaları Hk.

Ankara

7/Ocak/1965

Bu güne kadar yapılmış olan Sivil Savunma eğitim çalışmaları, bir ettüv ve deneme mahiyetinde ve tüzük tasarısı esasları dairesinde uygulanmıştır.

Bundan böyle yapılacak eğitim ve yayınlanmış bulunan «Sivil Savunma ile İlgili Şahsi Mükellefiyet, Tahliye ve Seyrekleştirme, Planlama ve Diğer Hizmetler ve Sivil Savunma İle İlgili Teşkil ve Tedbirler Tüzüğü» esaslarına göre yürütülecektir.

Bu maksatla:

I — Sivil Savunma servislerinin eğitimi: (İl ve Hassas İlçe merkezlerinde)

a) Bu eğitim, çıkmış bulunan tüzük ve bu tüzüğe göre yayınlanmış bulunan 28 Temmuz 1964 gün Plân Koordinasyon Şubesi 92-1/476 sayılı tamim isteklerine göre, Sivil Savunma ve Sivil Savunmaya yardımcı diğer servislerin kurulmalarının tamamlanmasından sonra uygulanacaktır. Ancak bu hazırlıklar eğitimin, en geç Ekim - Kasım aylarında yapılmasını sağlayacak şekilde ikmâl olunmalıdır.

b) Hastahaneler servisi, «Sivil Savunma İle İlgili Teşkilât ve Tedbirler Tüzüğü» nün 42 maddesinde belirtilen yönetmeliğin çıkmasına kadar eğitim dışı bırakılacaktır.

c) Kursların süresi, evvelki yıllarda olduğu gibi 15 saat olup, hazırlanmakta olan yeni kitapların gönderilmesine kadar, evvelce gönderilmiş bulunan kurs not ve programlarından istifade olunacaktır.

d) Hassas olmayan İl merkezlerinde, tüzüğün 12. maddesine göre kurulacak sadece iki servisin eğitimi yapılacaktır.

e) Birden fazla korunma bölgesine ayrılmış olan şehirlerde, eğitim yalnız bir korunma bölgesi içinde bulunan servislerle yaptırılacaktır.

f) Korunma kılavuzlarının eğitimi, teşkilâtın kurulmasının tamamlanmasına ve bu konuda ders verecek öğretmenlerin yetişmesine kadar yapılmayacaktır.

II — Resmî ve Hususî Müesseselerin Sivil Savunma teşkillerinin eğitimi:

a) Bu eğitim, «Sivil Savunma ile İlgili Teşkil ve Tedbirler Tüzüğü» nün ilgili maddelerine göre servislerini kurmuş bulunan resmî ve hususî müesseselerde, bu servislerde görev almış personele kendileri tarafından yaptırılır.

b) Müesseselerin lüzum görülecek Sivil Savunma servis âmirleri, İl veya İlçede düzenlenmiş bulunan Sivil Savunma servis eğitimine katılırlar.

c) Eğitim konusunda yapılan çalışmalar, gönderilmiş bulunan «Daire ve Müesseseler için Sivil Savunma İşleri Kılavuzu» esaslarına göre yürütülecektir.

III — Sivil Savunma Kolejinde yapılacak çalışmalar:

a) Sivil Savunma Kolejinde ilgili personel için kurslar tertibine, program esasları dairesinde devam olunacaktır.

b) İhtiyaç ve lüzum görüldükçe plânlanmış olanların dışında ilgililer için brifing, seminer ve konferanslar tertiplenecektir.

IV — Halk eğitimi: (İl ve İlçelerde)

a) İl ve İlçelerde

1 — Afiş, döviz ve fotoğraflar uygun zaman ve yerlerde teşhir edilecektir.

2 — Gönderilen ve gönderilecek olan broşürler, bunları anlayıp muhitine izah edecek, yayacak nitelikteki şahıslarla müesseselere da

ğıtılacak ve bu suretle bunların yayınından azamî istifade sağlanacaktır.

3 — Her İl bağılı olduğu film merkeziyle film gösterme konusunu plânlayıp programlaştıracak ve bu suretle uygun zaman ve yerlerde film gösterilmesini sağlayacaktır. Bu hususta mevcut okul ve müesseselerde dikkate alınacaktır.

4 — Din adamları için açılan kurslarda, yetkili personel tarafından iyi seçilmiş ve hazırlanmış konularda konferanslar verilerek, din adamlarının bilgi edinmesi sağlanacaktır. Bu suretle din adamlarının halka verecekleri vaazlarda onları uyarmalarına çalışılacaktır. Bu hususta kendilerine, çok önemli ve can alıcı noktaları ihtiva eden özet notlar verilmelidir.

5 — İl Radyolarından ve Belediye hoparlörlerinden her vesile ile istifade sağlanmalıdır.

6 — Mevcut basınla işbirliği yapılarak onların da bu konuda yardımları sağlanmalıdır.

7 — Sergi lerin (sergi açacak İller) en uygun zaman ve yerde açılmasına dikkat etmeli ve bu suretle halkın bilgi ve görgüsünün artırılmasına çalışılmalıdır. Sergilerin açılması ile ilgili olarak ayrıca direktif verilecektir.

8 — Uygun zaman ve yerde ve yetkili personel tarafından iyi hazırlanmış konferanslar tertiplenmelidir. Bu konuda gönderilmiş bulunan mevcut yayınlardan faydalanılacaktır.

b) Resmî ve Hususî Müesseselerde

1 — Bu müesseselerde Sivil Savunma teşkilleri dışında kalan personelin eğitimi de müessesece hazırlanacak ayrı bir programa göre yürütülmelidir.

2 — Eğitim, müessese âmirinin uygun göreceği zaman ve yerde yapılmalı, müessesenin çalışmasına sekte vermemelidir.

3 — Müessesede Sivil Savunma Uzmanı bulunmuyorsa, İl'den konferans verecek yetkili personel istenmelidir.

c) Okullarda

1 — Okullarda ilk önce okul idaresi ve personeli ile öğretmenlerin bu konuda yetişmelerine çalışılmalı, sonra öğretmenlerin kendi

ders konularına giren kısımlarda öğrenciye gerekli bilgiyi vermesi sağlanmalıdır. Bugüne kadar bu konuda birçok Millî Eğitim Müdürü, Okul Müdürü ve Muavini, Öğretmen Sivil Savunma Kolejinde açılan kurslarda yetiştirilmiş ve hâlen de yetiştirilmektedir.

2 — Öğrenciler arasında münazaralar tertiplenmelidir.

3 — Öğrencilerden Sivil Savunma konusunda çeşitli ödevler istenmelidir. (kompozisyon, resim v.s.)

V — Çeşitli kurslar:

Kızılay Genel Başkanlığınca açılan ilk yardım kurslarına Ankara ve İzmir’de mevcut bütün Sivil Savunma personeli iştirak etmiştir. İstanbul’da bulunan personel de açılmakta olan kurslara devam etmektedir. Mahallin Kızılay teşkilâtı ile işbirliği yapmak suretiyle bütün Sivil Savunma personelinin açılacak bu kurslardan geçirilmesi sağlanmalıdır.

«Yangın ve Mücadele usulleri» adlı bir kitap bastırılmakta olup bununla ilgili direktif ayrıca gönderilecektir.

VI — Brifingler, konferanslar geziler:

İllerde yapılan çalışmalarını, İl’in plânlama sorumlularına, servis başkanlarına, Sivil Savunma uzmanlarına ve bilhassa idarecilere duyurmak ve bu yolda bilgi edinmelerini sağlamak maksadı ile Savunma sekreterliği veya Sivil Savunma Müdürlüğünce zaman zaman zaman brifingler tertiplenmelidir. Bu bilgilendirme ve konferansların fayda sağlaması için yardımcı ders malzemesinin (ders levhaları, şemalar, film, işaret çubuğu, öğretmen kürsüsü, ders levhalarının asılması için askı) temini elzemdir.

İl’de mevcut bütün müesseseler den, kendi konularını ve çalışmalarını tanıtan konferans ve brifingler istemeli ve bu suretle karşılıklı tanışma ve işbirliği zemini hazırlanmalıdır.

Keza bu maksatla İl merkezinde mevcut müesseselerin yerinde görülmesi ve tanınması için geziler tertiplenmelidir.

VII — Eğitim merkezleri:

Sivil Savunma eğitiminin daha iyi bir şekilde yürütülmesi için «eğitim merkezleri» açılması uygun görülmüş, gerekli hazırlık çalışmalarına başlanmıştır. Bu konuda gerekli direktif ilgili İllere ayrıca verilecektir.

VIII — Personel ücretleri:

«Sivil Savunma ile İlgili Şahsî Mükellefiyet, Tahliye ve Seyrekleştirme, Plânlama ve Diğer Hizmetler Tüzüğü “nün 89. maddesine göre, Sivil Savunma eğitimi dolayısıyla görev alacak personele verilecek ücretler aşağıdaki şekilde tespit olunmuştur.

Görevliler	Alacakları ücret
1 — Öğretmenler	15 lira (ders saat başına)
2 — Başöğretmenler	25 lira (görev yapacak her gün için)
3 — Memurlar	15 lira (kayıt, kontrol, hazırlama, işlerin de çalıştırılacaklara günde)
4 — Sinema operatörü	20 lira (günde)
5 — Şoför	15 lira (günde)
6 — Müstahdem	10 lira (günde)

IX — Ödenek işleri:

1 — Ödenek istekleri, tüzük esasları dairesinde hazırlanmış bir plân ve program ile bunu onaylayan İl Harp Komitesi Kararına istinat edecektir.

2 — Bakanlığın tasvip ve ödenek tahsis emri alınmadan hiç bir harcama yapılmayacaktır.

3 — Açık ve detaylı olarak hazırlanacak ödenek istek çizelgesindeki miktarlar, Fon Bütçesinin aşağıdaki bölüm ve maddelerine uygun olacaktır.

Bütçenin bölüm	ve maddeleri	Tahsisat çeşitleri
8	1	Telif, tercüme ve abone ücretleri
8	2	Kitap, dergi, broşür ve diğer eserler, baskı teksir vesaire giderler
8	3	Propaganda ve sergi için lüzumlu her çeşit giderler
8	4	Eğitim ve tatbikatlara ait diğer giderler

4 — Eğitim İl ve İlçe merkezlerinde mevcut personel ile yürütüleceğinden, bu maksatla yolluk ve yevmiye isteklerinde bulunulmayacaktır.

... 5 — 8/2, 8/3 dışında kalan ve eğitim ile ilgili bütün masraflar

8/4 bölümünde gösterilecektir.

X — İşbirliği:

Sivil Savunma eğitiminin istenilen amaca ulaşması resmî ve özel bütün müesseselerin karşılıklı anlayış ve işbirliği ile mümkün olacaktır. Bu hususu «Sivil Savunmada Bakanlıklar arası işbirliği ve karşılıklı yardım nizamnamesi» düzenlemiştir.

XI — Yayında işbirliği:

İl dâhilinde bulunan diğer Bakanlık, Genel Müdürlük, Resmî ve Özel Müesseselerin yayın organlarında, Sivil Savunma İdaresinin yayınlarından iktibas edilmek kaydıyla yayın yapılması için gerekli teşebbüste bulunulacaktır.

XII — Millî bayramlara katılma:

Millî bayramlarda (Cumhuriyet, 30 Ağustos) yapılması mutlak olan resmigeçitlere, kurulmuş olan Sivil Savunma servislerinden bir veya bir kaçının teçhizat ve kıyafetlerinin tüzük esaslarına göre tamamlanmasının mümkün olması hâlinde katılmaları sağlanmalıdır.

Yukarıdaki esasların uygulanmasını her kademedeki görevlilerden önemle rica ederim.

İÇİŞLERİ BAKANI

Orhan ÖZTRAK

DAĞITIM:**Gereği:****Bilgi:**

Başbakanlığa			Millî Güvenlik K. Gn. Sek.
Cumhurbaşkanlığı			Merkez Teşkilâtına
Genel Sekreterliğine	T.B.M.M. Gn. Sekreterliğine	Bakanlıklara	
İstanbul Üniversitesi Rektörlüğüne	İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörlüğüne		
Ankara »	»		
Ortadoğu »	»	»	— Ankara
Ege	»	»	— Bornova — İzmir
Atatürk	»	»	— Erzurum
Karadeniz »	»	»	— Trabzon

67 İl e

Siv. Sav. Kolej Müdürlüğüne

Plân ve Koordinasyon Şb. Müdürlüğüne

Fon Şube Müdürlüğüne

T. C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
İller İd. Gn. Md.

Şb. Md.: 2. 22102/0 - 1/ 1772

Ankara, 19/3/1965

Konu: Teşkilâtle İlgili

İşlemler Hk.

..... Valiliğine

Bir mahallenin, köyün ve Bucağın bağlı buldukları üst İdarî bir kademededen bağlılıklarının çözülerek bir başka üst İdarî kademeye bağlanmaları ve sonuçlanan Fek ve İlhak işlemleri ile bir köy veya Belediye mahallesinin bağımsız köy olması işlemlerinde; ayrılma veya bağımsızlık konusu olan meskûn yerler halkının işlem hakkında oylarına başvurulmaması çeşitli müracaat ve şikâyetlere yol açtığından, bundan böyle bahis konusu işlemlerde bu yerlerde İdarî makamlarca oy verme hakkına sahip kimselerin oylarına başvurularak plebisit yaptırılması esası kabul olduğundan, gereğinin buna göre yapılmasını ve plebisit sonuçlarına ait tutanağın dosyasına bağlanmasının usul ittihaz edilmesini rica ederim.

Nurettin Hazar

Müsteşar Muavini

İçişleri Bakanı Y.

T. C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
İller İd. Gn. Md.

Şb. Md.: 2. 22102/0 -1/1843

Ankara

Konu: Teşkilatla İlgili

22/3/1965

İşlemler Hk.

Tetkik Kurulu Başkanlığına

Bir köy veya Belediye mahallesinin bağımsız köy olması ile Mahallenin, Köyün veya Bucağın Fek ve İlhakı işlemlerinde plebisit yapılması hakkındaki 19/3/1965 gün ve 22102/0-1/1772 sayılı genelgemiz ilişikte sunulmuştur.

Bilgi edinilmesini ve İdare Dergisinde yayınlanmasının teminini müsaadelerinize arz ederim.

F. Erverdi

**İller İdaresi Genel
Müdürü**

T. C.
TİCARET BAKANLIĞI
İç Ticaret Genel Müdürlüğü

Şube remzi ve No. 4/1502

Ankara

Odalar ve Borsalar 165

29/Ocak/1965

Resmî ve Özel kuruluşlarca halelerine iştirak eden esnaf ve küçük sanatkârlardan Ticaret ve Sanayi Odası vesikasının istenildiği Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Teşkilatlı konfederasyonunun 24.12.1964 tarih ve T. 39/2187 sayılı yazısında bildirilmektedir.

Bilindiği üzere, 4/8/1964 tarihinde yürürlüğe giren 507 sayılı Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Kanununun 33 üncü maddesinde «resmî ve özel kuruluşlar tarafından, tüccar ve sanayicilerden istenilen belgeler esnaf ve küçük sanatkârlarca mensup oldukları derneklerden sağlanır ve verilir» denilmektedir.

Bu bakımdan her hangi bir iş dolayısıyla tacir ve sanayicilerden istenen Ticaret ve Sanayi Odası belgesi gibi vesaik yerine, esnaf ve küçük sanatkârlardan da kayıtlı buldukları dernek belgesinin aranması yukarıda sözü edilen kanun hükmü iktizasından bulunmaktadır.

Bilginizi ve keyfiyetin Bakanlığınız iç teşkilâtına ve bağlı teşekküllere bu suretle duyurulması hususunu arz ve rica ederim.

Ticaret Bakanı Y.

Ahmet Cevdet Geçkil

Genel Müdür

T. C.

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI

İller İd. Gn. Md.

Şb. Md.: 2.22328/2053

Ankara

Konu: Esnaf ve Küçük sanatkârların

31.3.1965

dernek belgelerini ibraz

edebilecekleri Hk:

Tetkik Kurulu Başkanlığına

Resmî ve Özel Kuruluşların ihalelerine iştirak eden esnaf ve küçük sanatkârlardan Ticaret ve Sanayi Odası belgesi yerine esnaf ve küçük sanatkârların kayıtlı buldukları Derneğe ait belgenin aranması hakkında Ticaret Bakanlığınızdan alınan 29/Ocak/965 tarih ve No. 4/1502 - 165 sayılı Tamimin örneği ilişikte gönderilmiştir.

Bilgi edinilmesini ve Gereğinin buna göre ifasını rica ederim.

Nurettin Hazar

Müsteşar Muavini

İçişleri Bakanı Y.

DÜZELTME

1 — Derginin Ocak - Şubat 1965 tarihli ve 292 sayılı nüshasında yayınlanan (Adli ve İdarî mahkemelerin ayrılığı prensibi) başlıklı yazıda (6) ncı sayfanın (13) üncü satırında «Bu cürümlerden dolayı haklarında son tahkikatın açılmasına karar verilen kişiler tevkif ediliirler ve muhakemeleri de mevkufen cereyan eder. Kaydı mevcuttur. Bilâhare - 1609 - sayılı Kanunun Üçüncü maddesi 173 sayılı Kanunla kaldırılmıştır.

2 — Yine aynı yazının içinde Danıştay yerine yanlış olarak Sayıştay yazılmıştır. İdarî kararların itiraz mercii Danıştay olacağı bedrindir.

Düzeltilir özür dileriz.

İhsan Olgun

Taşova Kaymakamı Kemal Vehbi Gül tarafından hazırlanıp bastırılmış olan 610 sahife hacminde ve 25 lira ücretinde «KÖY VE MAHALLE İDARESİ — en son değışiklikleriyle KÖY VE MAHALLE MEVZUATI adlı kitap tetkik edilmiş ve bütün idareciler için el kitabı olarak tavsiyeye şayan görölmüşür.

İlgililere duyurulur.

